Constantin Virgil Negoita

IMPOTRIVA LUI MANGO

Roman Postmodern

1

Ma numesc Mango. Sunt membru al partidului comunist. Scriu carti. In cartea *Evanghelia dupa Fiul* , imi bat joc de dumnezeul crestinilor. Restabilesc adevarul. Iosif era la fel de tanar, ca si Maria. Asa se naste copilul. Nu cum se lauda evanghelistii de moda veche, care se afla in treaba, facand propaganda. Nici vorba de Duhul Sfant. Acela nu mai pluteste de mult peste ape. L-am omorat eu.

Scriu mai bine decat Andrea God Mother. In cartea ei, porno, intitulata *Messiah*, Fiul se da jos de pe crucifix si se impreuneaza cu o calugarita. Mare greseala pentru un scriitor cu atata imaginatie, atat de subtil. A admis, implicit, ca Fiul poate sa faca minuni. Altfel, cum sa te dai jos de pe lemn? Singur. Pazit de logica. Nici chiar asa. Acesta este motivul pentru care nu a luat premiul cel mare, ca mine, acum doi ani.

Cum am ajuns la Atlantic? Greu. Foarte greu. Insotindu-i pe Vizigoti in miscarile lor din spre Marea Neagra spre Vest. Nici lor nu le-a priit vecinatatea Bizantului si, impreuna, am pornit-o spre Occitania. Pe vremea aceea vedeam lucrurile cam la fel. Ei erau inca sub influenta ereziei lui Arius, teolog libian, care slujise in Alexandria, fara sa pretinda dubla natura a Fiului, nefiind licentiat in subtilitatile logicii infinitului.

Am stat cu ei la Toulouse, pana au fost scosi si trimisi in Spania. Acolo s-a intamplat ceva, nu stiu cum si nu stiu de ce. Nu mi-a venit sa cred cand am vazut ce incep sa faca. Duceti-va sa vedeti. Biserici pictate. Mici. Impodobite cu fresca, care a rezistat partial pana azi. Cu altar ortodox. Ca in satele din Carpati. Puteti vedea una la Alcuescar, langa Caceres, facuta in secolul sapte. In plin camp. Sta singura si nu-i pasa. Santa Lucia del Trampal are trei altare. Trei. N-o sa va vina se credeti, pentru ca este incredibil.. Duceti-va si la Santa Comba de Bande, acolo, in Galicia, sa vedeti biserica care adaposteste moastele unui sfant, cu numele de Torquatus. Este chiar in sat. Scrie pe ea cine si de ce a

facut-o. Se vede clar sigiliul lui Gaspar Rodriguez. Ce sa mai zic de bisericile din nord. Iglesia de Valdedios, in Villaviciosa, un sat in Asturia, este mai impresionanta decat bisericile Normanzilor din Palermo, care te coplesesc cu cele mai frumoase mozaicuri ortodoxe din lume. Veti intelege de ce unii spun ca Normanzii au fost Vizigotii care au facut bisericuta din Cangas de Onis, si mai mica, de la anul cinci sute, pe un dolmen cu mult mai vechi, aproape de podul roman. Nu mai vreau sa vorbesc, pentru ca incepe sa mi se faca rau.

Din acest motiv m-am imprietenit cu Maurii. Am facut socoteala ca e mai bine cu ei. Dumnezeul lor nu era facut din bucati. Nici eu n-am intalnit nimic mai neacceptabil mintii mele decat ideia de incarnare, de paternitate a Tatalui, de cuvant intrupat. Si eu sunt reunoscator ca aceasta absurditate nu este problema mea.

Cand Maurii au fost dati afara, a trebuit sa plec. Am plecat din Tudela. Am plecat din Toledo. Am ajuns in Tomar. Cavaleri Templului, deghizati, sub alt nume, nu m-au recunoscut. Acum, aveau reputatie de eretici, asa ca mi-a fost mai usor. De la ei am aflat ca cei trei Magi, care au asistat la nasterea Fiului Tatalui, in ieslea din Bethlehem, veneau din Parthia, de dincolo de apele Eufratului, unde fusese prima escala a celor 10 triburi pierdute, luate in captivitate, de Asiria, cu sute de ani inainte. Daca ne gandim ca Asirienii sunt stramosii Germanilor, ar trebui sa ne crucim in fata coincidentelor din care este facuta istoria lumii.

Dupa moartea lui Solomon, regatul sau, mi-au spus ei, in cunostinta de cauza, s-a rupt in doua. Casa lui Israel, in nord, premoderna, nu l-a vrut pe Rehoboam ca rege, pentru ca era modern, din casa lui Iuda. Ca sa-i recompenseze, Tatal i-a trimis pe Asirieni, sa-i ia si sa le arate drumul. Cine nu crede sa citeasca inscriptia lui Sargon, gasita la Khorsabad, in Irac, care descrie deportarea celor doua zeci si sapte de mii.

In Tomar, strazile erau pavate cu semnele Fiului, simbolurile Cavalerilor Templului, care sustineau ca din Parthia, s-au mutat in Nordul Crimeii, ca Sciti, si apoi in Carpati, si ca in drum spre Anglia au devenit Saxoni, eliminand litera I din Isaac si combinand restul cu son, care inseamna fiu. Mai spuneau ca stiu, de la Karaiti, despre inscriptii gasite in trecatorile Dariel, ["Asta este piatra de mormant a lui Buki, fiul lui Isaac preotul. Fie odihna lui in Eden...In anul 702 dupa exil."]. Acestea sunt inscriptii pe pietre, ["Sunt Iehudi, fiul lui Moses, fiul lui Iehudi Puternicul, un om din tribul Nephtali, luat prizonier cu celelate triburi, de printul Shalmaneser...catre Halal si Habor, spre Gozan si Cherson."]

Eu am raspuns, ca vreau sa verific, sa nu ne grabim, am spus eu, sa vedem ce mai spun si altii. Asa am aflat ca autorul acestor falsuri a fost Abraham Fircovici. Karaitii din Rusia, din motive de spaima, au vrut sa arate ca nu puteau fi vinovati de crucificarea Fiului, pentru ca stand linistiti, in Crimea, cu multe secole inaintea lui, nu puteau fi ei autorii asasinatului.

Nu stiu cine a falsificat nume celebre ca Danubiu, Danemarca, Danzig, lasate de scitii saxoni, din tribul lui Dan, in drum spre insulele britanice.

Stiu insa cine a invalidat aragumentul pietrei incoronarii. Fiica ultimului rege, Zadikiah, din casa lui Iuda, inaintea caderii Ierusalimului, inaintea plecarii in exilul din Babilon, ar fi scapat si dus in Irlanda, impreuna cu Ieremia, profetul, o piatra celebra, cea pe care se incoronase regele David, pentru ca pe ea, in Bethel, dormise parintele nostru Iacob. Gurile rele spun ca toti regii Angliei, inclusiva Regina Elisabeta, s-au incoronat pe aceasta piatra. Profesorul Ramsey, de la Departamentul de Geologie al Universitatii din Londra, a inspectat-o si a identificat-o ca fiind rosie. In Bethel, toata piatra e alba, a spus el, categoric, fara drept de apel. Cea mai apropiata piatra rosie este in Petra, aproape o suta de mile in sud, si pe vremea aceea nu erau camioane, cu care sa se faca transportul, a concluzionat profesorul londonez. Si ce daca, s-au incapatanat Cavalerii..

Ei veneau cu argumente mai tari. Ei spuneau ca Fiul si-a trimis apostolii sa vorbeasca oilor celor pierdute ale casei lui Israel, si ca acestea nu putea fi decat cele zece triburi, pierdute, in Europa. O alta ilustrare a adevarului care spune ca cei de pe urma vor fi cei dintai. Din Carpati am plecat ca Normanzi, sustineau ei, si mi-au povestit cum s-au stabilit in Franta si apoi in Britania. Asa am inceput conversatiile, lungi si plictisitoare, pe care prietenul Fiului le reia, in cartile sale, ca sa arate ca istoria se repeta.

Din Carpati plecasem si eu, si Gold Mutter, si alti prieteni ai nostrii. Dacii erau Vizigoti, credeau Templierii, pentru ca asa ar fi spus Jordanes, in Istoria Gotilor, si mi-au aratat ca, in drumul lor, cele 10 triburi schimbasera multe nume. Cei ce ramasesera in Carpati, ca nu putusera sa plece chiar toti, se acomodasera cu Bizantul, si pareau linistiti. Intelesesera, de mult si destul de bine, cum sta treaba cu Fiul. Aflasera despre El de la captivii din Parthia, adusi de Traian, imparatul roman, nascut in Extramadura, omorat acolo in Parthia, si inmormantat aici, la Zalamea de la Serena, langa Merida, loc in care Templierii s-au ascuns, mai tarziu, sub scutul Ordinului de Alcantara, temut, respectat.

Povestile sunt fantastice. Le-am ascultat cu rabdare.
Cand s-a infiintat perioada moderna, am pus intrebarea: cum adica Fiu al Tatalui, ce vreti sa spuneti? Ingerul de Lumina este copilul lui Dumnezeu. Stralucitorul. Principiul de separare. Stapanul meu. Eu sunt prieten cu el, si stiu. El este de inteles, are sens. Doua lucruri nu pot sta in acelasi timp, in acelasi loc. Resping absurdul. Numai niste inapoiati pot sa creada asa ceva. Nu am intalnit nimic mai neacceptabil mintii mele decat ideia de contrarii ce coincid.

Iata cum a fost cu emanciparea. L-am cunoscut bine pe Marx. I-am citit cartile. Si el a inteles ca Vizigotii erau urmasi celor 10 triburi pierdute, si ca Templierii erau urmasii lor. El mi-a explicat mecanismele societatii, in termenii exploatarii. De la el am aflat ce era exploatarea. Ce puteam face? Nici vorba de asimilare. Diferentele erau foarte mari. Cele zece triburi se pierdusera pe cand noi ne-am intors. Daca le vine si lor ideia sa se intoarca, sa-si revada locurile natale, sa-si revendice apartamentele confiscate? Ar trebui sa luam masuri, au zis unii, mai mari in grad. Prea sunt capitalisti. N-au fost niciodata amabili, am afirmat, in cunostinta de cauza. Daca nu putem vorbi pe fata de Cain si Abel, sa-i spunem

lupta de clasa, au zis altii, mai practici, cu gandul ca, intr-o zi, partidul nostru, venit la putere, va pune in aplicare planurile in vedera unei solutii finale.

Franco nu a fost de acord. De aici vanzoleala. Hemingway a fost martor si a vazut. Il trimesesera cei din New York, care, cu doua zeci de ani inainte, ii ajutasera pe Trotsky sa infiinteze partidul.

Este adevarat ca Lev ar fi putut sa rescrie mai bine evanghelia Fiului. Avea talent si scria bine. Prea ocupat cu revolutia, si cu biografia lui Stalin, aproape tot timpul in tren, deabea daca a avut timp sa se ocupe de Frida Kahlo, in Mexic, asa ca mi-a revenit mie sarcina delicata de a restabili adavarul, de a indrepta erorile evanghelistilor ignoranti. Asta a fost datoria mea. Il am ca martor pe ingerul separarii. Ocrotitorul meu. El mi-a soptit ca divinitatea Fiului este imposibila. De la el am aflat ca profanul si sacrul sunt realitati separate, si ca sacrul ar trebui lichidat. Noi, comunistii, am fost cei alesi sa scapam lumea de aceasta otrava.

Cavalerilor Templului, premoderni, le-a fost greu sa inteleaga materialismul istoric. M-au angajat ca translator. Foarte repede, am devenit secretar de redactie. Am incercat sa pun ordine in arhivele lor. Volumele ce au aparut, in seria 'Crime impotriva divinitatii', analizeaza una din cele mai speciale si imprevizibile epoci din istoria lumii.

Am asistat la proces. Acuzati de erezie pe fata, de Philip al Frantei, care se temea de puterea lor, Templierii au fost suprimati cu cruzime. In Jerez de los Caballeros, o asezare misterioasa, foarte aproape de Olivenza, in drum spre Tomar, si acum se poate vedea turnul bisericii in care au fost omorati. Este deschis zilnic, de la 11 la 8.

Ne-am revazut cand si-au schimbat meseria, cand, din paznici si bancheri ai drumurilor terestre, pe care se scurgeau pelerinii, incepusera sa devina navigatori. I-am vazut in Palos, cand s-au imbarcat pe barcile lui Columb, si s-au dus spre pamanturi noi, obsedati de fagaduinta. I-am vazut la Cadiz, cand mi-au facut semne cu mana. Eu am ramas pe cap cu blestemul lui Franco, care a aparut brusc, in Caceres, in balconul palatului Golfin de Arriba, in Octombrie 1936, cand a fost proclamat generalism si sef al statului. In castelul din Zafra s-a intalnit cu dusmanul meu personal, Salazar. A fost o mare nenorocire.

Pot sa spun ca intuesc viitorul.
Cand cavalerii au venit inapoi, pe barci mult mai mari, ca sa salveze Anglia, in primul razboi mondial, si au refacut Dacia, in jurul Templului din Carpati, am spus ca nu-mi miroase a bine. Cat au plans prietenii mei, cum au jelit ei destramarea imperiului austro-ungar, ce nenorocire, au hohotit ei. Presedintele Wilson a fost un iresponsabil. Basarabia nu era ce ne trebuia noua, asa cum a crezut si Stalin, ceva mai tarziu, total lipsit de imaginatie. Si pe urma, cum poti sa compari Templul lui Burebista cu Templul lui Solomon? Mi s-a parut o gluma proasta.

Dupa cel de al doilea razboi mondial, cand au refacut Regatul Ierusalimului, Maurii i-au declarat imediat razboi, cu juramant sa-l arunce in mare. Si atunci am prevazut reactia

vehementa a tuturor celor ce stiu istorie. Sigur ca acum ne ajuta, spuneau modernii, dar de ce? Pentruca il asteapta pe Fiu sa vina a doua oara. Pentru ca Fiul va cobora pe muntele cu maslini numai atunci cand Templul va fi iar intreg si la locul lui. Bun, si atunci? Cei drepti, de la dreapta, vor fi rapiti, in cer, in sanul lui Abraham, de unde vor privi masacrul din Armagedon. Si noi? Noi ce-o sa facem? Noi cei din partidul profan, de la stanga, noi care am scos sacrul din Templu, noi unde ne ducem? In iad?

De atunci strig intr-una: jos imperialismul american.

2

Cursul de sisteme inteligente.
Se discuta retelele neurale.
Creierul omului contine o suta de miliarde de neuroni legati intre ei. Prin sinapse. Un neuron este o celula. Excitabila. Poate fi stimulat. Cunoasterea rezulta din conexiunea dintre acesti neuroni. Impusurile trimise de un neoron ating alti neuroni si ii activeaza. Si asa mai departe. Studentii afla despre intensitatea sinapselor, care sunt grade de conexiune. Profesorul afirma ca invatarea este o ajustare a acestor grade de conexiune. Tot ce se poate defini in grade e vag

Studentii stiu ca, deobicei, urmeaza si altceva, un comentariu. Profesorul le spune ca iubirea uneste. La fel cum comunicarea pretinde doi neuroni, si iubirea presupune doua eu-ri, unul care iubeste si altul care primeste iubirea. Cel care primeste iubirea e constient de cel ce iubeste. Gradul de unire depinde de gradul iubirii. Cu toate ca iubirea e vaga, niciodata iubirea nu confunda eu-rile, caci confundarea ar pune capat iubirii. Iubirea desavarsita uneste fara sa duca la confundare. Plenitudinea existentei, de care depinde fericirea deplina, nu poate fi traita de un eu singur. Bucuria de unul singur nu e deplina. Bucuria deplina este o cuprindere reciproca a eu-rilor

Studentii sunt sfatuiti sa cerceteze scrierile savantilor premoderni. Le recomanda pe Marturisitorul Maxim, care scrie asa: "Noi am fost crescuti la inceput intr-o unitate a firii, dar diavolul ne-a despartit intre noi si de Dumnezeu si a impartit firea in multe inchipuiri, folosindu-se de alegerea vointei noastre."

Profesorul vorbeste de interpretarea acestui text, facuta de Staniloae, teologul roman care a scris despre deofiintime si a asemanat continuitatea naturii umane cu un fir pe care ipostazurile apar, succesiv, ca noduri. Nu spune ca firul precede nodurile, sau ca firul subtiat nu apartine nodurilor, sau ca nodurile produc firul. Firul si nodurile exista concomitent. Nodurile comunica prin fir, se aduc unele pe altele la existenta, si sunt

legate in mod ontologic, din necesitatea de a fi in relatie. Dezvoltarea persoanelor se face comunicand. De la fiecare persoana pleaca fire spre toate persoanele. Fiecare persoana este un centru de fire, si toate persoanele sunt legate intr-o uriase plasa.

Ce este o societate, intreaba profesorul. O retea neurala, raspunde corul studentiilor.

Savanti premoderni, acum o mie cinci sute de ani, stiau despre aceasta retea. Sigur ca da. Stiau ca deofiintimea umana inseamna o unica fiinta purtata de toate presoanele, solidar, conform definitiei de la Calcedon, din care se vede ca Fiul este de o fiinta cu noi dupa umanitate. Asa afla studentii despre paradoxul pluralitatii in unitate. Nu se discuta dece unele persoane se mantuiesc, covarsite de Duhul Fiului, si altele nu.

Profesorul mai recomanda un savant premodern, de la Nyssa, pe numele sau Grigorie, care in cartea sa *Contra Eunomium*, scrie ca "Tatal a nascut un alt Sine, neiesit din Sine, dar aratandu-se in Acela intreg".

Deci, cine sa fie Fiul, intreaba profesorul, si studentii raspund, tot in cor, infinitul.

Asa se ajunge la Tatal.
Dumnezeu este unul. Atunci, de unde cele trei persoane ale Treimei? Profesorul invoca alt savant premodern, cunoscut din Areopag. Dionisie defineste esenta fiintei divine spunand ca bunatatea, ca si iubirea, inseamna o raportare. Nici unitatea nu poate fi faramata in favoarea relatiei, nici relatia anulata ca sa salvam unitatea. De aici se ajunge iarasi la Fiu. Toti studentii sunt de acord ca Fiul este imaginea Tatalui. Prin Fiul intrupat se intra in comuniune filiala cu Tatal. Un dumnezeu monopersonal nu ar avea in sine iubirea sau comuniunea eterna, in care sa vrea sa-i introduca pe oameni. El sau nu s-ar intrupa, ci ar trimite o invatatura despre cum sa traim in mod drept, sau, daca s-ar intrupa, nu s-ar aseza, ca om, intr-o relatie cu Dumnezeu ca si cu o persoana deosebita, ci ar avea, si ca om, constiinta ca e suprema realitate.

Premodernii au crezut in Dumnezeul Treime, afirma bibliotecara, cu oarecare distanta. Modernii au crezut ca sunt Dumnezeu, afirma profesorul, care stie ca bibliotecara nu-i vede bine pe premoderni. De aici toate nenorocirile cunoscute, psalmodiaza studentii, in semn ca au inteles despre ce este vorba.

Se discuta apoi de ce Kovalevsky, care desi a trait in era moderna, a gandit premodern. In articolul Sainte Trinite, publicat in Cahiers de Saint Irene, Ianuarie-Februarie, 1964, el spune asa: "caracterul ipostazului Sfantului Duh este de a iubi stergandu-se, cum Tatal iubeste pe Fiul, in care a pus toata bucuria sa, uitandu-se, si cum Fiul iubeste, pentru ca se dezbraca de eu-l sau, ca Tatal sa se manifeste si Duhul sa straluceasca."

O dumnezeire in trei straluciri, cum spune troparul inmormantarii, in biserica rasaritului, afirma profesorul. Studentii stiu ca profesorul stie, pentru ca vine de-acolo, din rasarit.

Hugues de Saint Victor propune o icoana si mai ingenioasa, folosind un limbaj si mai modern. Unul, zice el, este din punct de vedere moral, o satisfactie, un egoism, un lucru inchis, in timp ce Dumnezeu se deschide iubirii, patrunderii unuia de catre celalalt, renuntarii unuia pentru altul. Unul nu se iubeste, doi se iubesc. Doi, inseamna unirea perechii. Atunci cand iubesti, celalat te reflecta. Iubirea desavarsita, extatica, jertfelnica, iradianta, deschisa, fara restrictii, fecunda, nu apare cu adevarat decat in trei.

Se discuta acum cele trei modele.
A fi constient inseamna a avea modelul eu-lui, al mediului, si al relatiei dintre ele. Constiinta, definita asa, este o propietate a creierului, dobandita pe masura ce experienta furnizeza date, cu care sa se construiasca aceste modele. La nastere, copilul are o constiinta plapanda. Putem vorbi de grade de constiinta, pentru ca, de fapt, vorbim de gradele de precizie ale modelelor. Se ajunge, in felul acesta, la multimea vaga a nivelelor de constiinta.

Profesorul este intrebat daca sunt si alte teorii despre Fiu si raspunde ca da, cele moderne, elaborate de tot felul de ingere razvratite, ca cea care a scris *Evanghelia dupa Fiul Tatalui*, si promite, ca in viitoarele lui scrisori deschise, sa se ocupe de razvratire asa cum apare in biblioteca.

3

Primul reporter vine din partea unei reviste serioase, si este bucuros sa descopere un profesor de informatica care scrie literatura. Spune ca si el facuse inginerie, se plictisise si acum se desfata facand jurnalistica. Are un aparat mic de inregistrare, intrebari intr-o ordine gandita cu grije, din timp, si o curiozitate nebanuita. Micul lui aparat de inregistrare nu face zgomot. Profesorul il plimba in biblioteca si ii arata studentele, accesul direct la carti, si bibliotecara de la sectia periodice, care luni schimba revistele de pe rafturi, cu fata plina de zambet, de o varsta nedefinita, pentru ca bibliotecarele, ca si bibliotecile, sunt nemuritoare.

Ce inseamna sisteme fuzzy, sisteme vagi?

Reprezentari lingvistice intr-o baza de cunostinte. Adica, texte. Cel mai bun exemplu e Glosa, o poezie scrisa de Eminescu. Un superb set de reguli cu care se descrie comportarea unui intelept. Stiintele clasice, cum se stie, incearca sa reprezinte matematic realitatea, sa-i gaseasca o ecuatie matematica, care sa descrie o comportare. Din ingineria clasica, stim ca, daca avem o descriere buna a comportarii, o putem controla. In era moderna, intelegere insemna descriere matematica, facuta in concordanta cu logica cu doua valori, adevaratul si falsul. Foarte multe procese, din viata de zi cu zi, care nu se

preteaza la o descriere matematica, sunt conduse destul de bine de oameni cu experienta. In ultimii treizeci de ani, cei care s-au ocupat de inteligenta artificiala, ca mine, au reconsiderat problema reprezentarii. Hai sa interogam omul care efectueaza controlul, fara sa mai cautam ecuatia matematica a procesului controlat, sa luam expertiza omului si sa o introducem intr-un calculator, am zis noi. Interogat, omul a raspuns in limbaj natural. Noi am captat expertiza lui, exprimata lingvistic, in cuvintele simple ale limbajului natural, si am tradus-o, in limbajul propriu calculatorului, in numere. Teoria multimilor vagi permite transformarea intelesului cuvintelor vagi in numerele cu care lucreaza calculatorul.

Mai aveti legatura cu informaticienii din tara, cu fostii colegi? Va cunosc ei activitatea?

Am facut o vizita la Institutul de Informatica, la care am lucrat, si am constatat ca oamenii s-au schimbat. Directorul nou, tanar, lucrase cu mine si m-a rugat sa-l ajut, sa continuam o colaborare, sa public in revistele lor. Le-am promis. Acum imi recenzeaza o carte, aparuta anul trecut, rodul unui congres de cibernetica si sisteme, organizat de mine in 1990 la Universitatea Hunter, unde multi specialisti de valoare au venit sa discute lucrarile mele si lucrarile lor.

Stiu - si intrucatva, observ eu insumi - ca v-ati adaptat bine in America. Banuiesc, totusi, ca exista multe lucruri care va leaga de tara.

Am radacini adanci in spatiul cultural romanesc, in care m-am simtit bine si la care n-am renuntat. De cate ori am ocazia, il vizitez. Am scris cateva carti de literatura in care ma refer la radacinile mele. Le consider, si acum, hranitoare. M-au alimentat mereu cu idei pe care le folosesc in cercetarile mele. Acum incerc sa le spun povestea. Sunt putine incercarile de a descrie diaspora noua a unei culturi vechi, cum e cea romaneasca. Am scris despre asta trei carti. Acum, mai am una in manuscris.

Stiu ca Dorin Tudoran a facut o recenzie la o carte a dvs., la Europa libera, in 1987

Da, el a fost primul care a scris despre mine. Eram foarte curios sa vad ce spun oamenii de talia lui. Mi-a dat curaj. Asa am mers mai departe. Nu am avut insa reactii din Romania. Am rabdare. Stiu ca e nevoie de timp.

Ati avut mai multe reactii aici?

Cartile mele au ca subiect stramutarea unei culturi. Aici, asta intereseaza pe toti cei care isi cauta identitatea. Lumea americana, noua, este interesata sa-si cunoasca originile. Am scris prima carte avand in minte un topos care sa descrie ideile in care m-am miscat. Am trimis-o catorva intelectuali de foarte mare valoare, cum ar fi Matei Calinescu, Eliza Ghil, Roxana Verona. Credeam ca a venit momentul sa se discute capitole noi in istoria literaturii. Le numesc noi, pentru ca e vorba de miscari in doua registre, cel modern si cel premodern.

Se pare ca e un fenomen cu totul special. Exista destui romani care scriu literatura in limba franceza, dar nu exista decat foarte putini care sa scrie direct in elgleza.

Eu am scris in engleza fiind inca in Romania. Lucrarile mele, publicate in aceasta limba, de circulatie, au venit aici, si apoi m-au adus si pe mine. S-a intamplat sa fie asa. Niciodata nu m-am gandit ca o sa ajung sa scriu literatura cercetarilor mele. M-a gandit zece ani la spiritul romanesc, si, incercand sa-l definesc, am scris romane. La prima vedere, s-ar parea ca nu exista nici o legatura intre teoria inteligentei calculatoarelor si cultura Romanilor. Eu am aratat ca daca esti prieten cu Fiul Tatalui, legatura e clara.

Care a fost cea mai mare satisfactie pe care ati avut-o aici, in America?

Am primit un premiu de la o institutie foarte serioasa, pentru contributia mea la domeniul teoriei sistemelor fuzzy. Am vazut ca ceea ce fac eu, si cei ce graviteaza in jurul meu, are rezonanta si aplicare. M-am bucurat sa constat ca am cititori. Am intrat in lumea literaturii prin provocare. In domeniul meu, ajunsesem - profesor plin, cu toate premiile posibile - la un fel de varf. Nefiind foarte batran, am incercat si celalaltalt drum, si fiecare succes mi-a adus bucurie.

V-ati pus vreodata problema sa va intoarceti in Romania?

Sigur ca da. Cred ca, mai devreme sau mai tarziu, asa se va si intampla. Aproape de pensionare, voi incerca sa ma gandesc si mai serios la felul intoarcerii in spatiul care ma defineste. Intoarcerea va depinde, desigur, de circumstante.

De ce anume?

De restituirea casei confiscata dupa plecare, ca sa am unde sa-mi pun fotografiile, cartile si tablourile. Apartamentul meu, destul de modest, mi-a fost confiscat in 1987. Am fost surprins. Nu ma gandisem sa raman in America toata viata. Ma gandesc sa pendulez intre cele mai interesante doua locuri din lume, fara sa renunt la nimic, asa ca l-am cerut inapoi. Pana acum n-am avut un raspuns.

4

Profesorul este de parere ca cititul este absolut necesar. Aproape in fiecare zi, se duce sa citeasca in biblioteca, abandonandu-se amestecului pestrit de pareri, atitudini, si luari de pozitie, vehiculate cu violenta, stangaci, sau subtil, satisfacandu-si curiozitatea aproape bolnava, de care nu poate sa scape, in ciuda tuturor incercarilor.

Se opreste sa vada ce mai spune *Partizan Review*, sa se uite la *Harper's*, sa rasfoiasca *Atlantic Monthly*. Se minuneaza de limba perfecta a celor de la *The New Republic*, si este uluit de *National Review*, singura revista conservatoare de pe rafturile bibliotecii universitatii, care sta mai ingandurata, produsul catolicului William Buckley, propietar de yacht, autor de carti groase, conservatoare.

Priveste un articol lung despre postmodernism, invelit intr-un tilu bombastic.

In aceasta vecinatate pot fi gasite opiniile interesante ale unor scriitori talentati, critici lucizi, care nu pot sa uite credintele parintilor lor, sceptici, greu de convins. Cu cat te misti mai spre est, se gandeste profesorul, cu atat vezi mai clar spectacolul impresionant al judecatilor nemiloase, care nu tin seama de nimeni si de nimic.

Incapatanarile lui, in mai multe trepte, fara dureri de spate sau de picior, sunt cunoscute. Seamana cu cele ale britanicilor conservatori, care scriu rar si greu.

Se uita dupa un loc, unde sa poata sa puna cojile, pentru ca a mancat o banana, cu toate ca in biblioteca mancatul era strict interzis. Patrunde in sectia periodicelor, cu coaja in mana, incet, privindu-se in geamurile unei expozitii de carte. Sunt multi peri de argint in fosta lui coama, atat de multi incat nu mai pot fi numarati, si nu are nevoie de ochelari, deoarece la saizeci de ani este tanar, cu pareri in formare, neangajat, numai boul are convingeri, repeta el tuturor si mereu, asteptand fapte noi, argumente in plus, acea jumatate de gram dintr-o noutate spectaculoasa, care da peste cap, deobicei, orice teorie cat de cat inchegata.

Aude voci si priveste la mesele laterale unde studentii au voie sa studieze, in zona de liniste, unde este interzisa palavrageala. Nu mai e loc pentru rafturile viitoarelor carti, se gandeste el, contempland numarul impresionant al revistelor de hartie, in spatiul stramt, limitat. Cu aparitia calculatoarelor portabile, care pot sa adune informatie multa in spatiu mic, profesorul vede chiar disparitia rafturilor. Isi imagineaza o etajera de biblioteca, taiata si impachetata cu grije, transportata intr-un muzeu din Washington sau Chicago, unde sa imparta lumina, filtrata prin tavane tratate impotriva razelor ultraviolete, cu rezultatele sapaturilor facute de arheologi.

Se opreste sa se uite la fetele cu pantalonii lungi scurti, aratand un deget de piele, venite din toate partile lumii, de peste tot, sa soarba invatatura depozitata in cartile si revistele de pe rafturi, scrise in limba celor ce le va determina soarta.

Profesorul nu are telefon celular, nu vorbeste cu placere la telefon, nu are nevoie de telefon, nu l-ar lua nici daca i l-ar fi dat cineva. El prefera contactul direct sau lectura. Nu mai privi si nu mai citi, gandi el, si esti mort. Nu este singurul care spune asa.

Bibliotecara sta aproape de calculatoarele care contin catalogul. Are o fata de om linistit, lipsita de tensiune interna. Poarta o haina fara culoare, si peste ea, uniforma banala a trasaturilor sobre.

Profesorul ia pozitie langa bibliotecara, fara sa spuna nimic, cu solidaritatea de ocazie a necunoscutilor, care privesc impreuna un foc. Doi studenti discuta la o masa mai departata. Unul din ei arunca o privire diagonala spre fetele aplecate spre ecranul calculatorului catalog, desvelind, prin intindere, mai multa piele..

Bibliotecara revistelor pare suspendata in asteptare.

Profesorul nu se poate abtine. Ii placea sa provoace un necunoscut, care da de banuit asteptarea.

Apoi al doilea student trimite o alta privire spre fete, si asa mai departe.

E o chestie cu privirile astea, spune profesorul. Trebue sa sti sa privesti. O biblioteca e altceva decat un televizor mincinos, de unde afli cu greu adevarul.

Si biblioteca stie sa minta, raspunde bibliotecara. Trebue sa sti sa citesti printre randuri Azi, revistele sunt conduse de oameni foarte inteligenti si foarte determinati.

Profesorul isi priveste calm ceasul si intreaba daca e vorba despre revistele de la stanga. Nu numai, vine raspunsul. Cele pentru studentii naivi? Cei veniti din tarile premoderne? Bibliotecara are parerile ei.

Profesorul foloseste ocazia si incepe o poveste cu o directoare distinsa a unei reviste distinse, care spunea, cu destula amaraciune, ca un popor nascut premodern, ar fi incapabil sa-i inteleaga pe inteleptii moderni, care vor sa-l ajute, repetandu-i cum trebue sa se poarte.

Una din fete, cea de la dreapta, protesteaza energic, chiar violent, aratand ca revistele nu au incercat niciodata sa desluseasca legaturile misterioase, si adesea aiuritoare, dintre modernii de azi si de ieri. La inceput, profesorul nu spune nimic. Talentul e talent, spune el mai tarziu, asa cum auzise si el de la altii.

Povestea se vrea comentata. Si studentei i se paruse ca ceva nu este in regula, talentul este talent, n-ai ce-i face, sigur ca da, dar daca unor ingere razvratite li se putuse ierta pasiunea pentru Bolsevia, dece sa nu fie iertata si pasiunile Cavalerilor Templieri. Ce daca obiectul iubirii fusese altul. De ce ei erau tratati cu asprime? Nu castigasera Templierii razboiul rece? Daca a scrie la porunca vremii, in revistele partizane, in anii 1930, era o crima, atunci sa consideram toate revistele, si pe cele trotskyste, a caror longevitate este fenomenala, uite, apar si azi, vajnici observatori culturali, pusi pe reprosuri, in stanga si-n dreapta.

Profesorul cunoaste detaliile. Este la curent cu tot ce apare. Isi pierde o parte din viata cu cartile si revistele importante. Se pare ca ai dreptate, marturiseste el.

Fericita ca i se acorda atentie, ca, in fine, avea cu cine sa stea de vorba, bibliotecara aprofundeaza subiectul. Ea vede lumea din multe unghiuri. Ea se uita atent. Ea are parerile ei. Cati bibliotecari, atatea pareri. Langa ea, studentii se straduiesc sa priceapa. Vocile de la mesele lor, sterse, plutind, ajung fragmentat, langa calculator.

Simplu. Daca esti anti-modern, s-ar putea sa fi putin templier. Nu toti anti-modernii sunt templieri, dar toti templierii sunt anti-moderni. Nu mai conteaza care a fost intelesul cuvantului atunci cand a fost inventat. Acum toata lumea il foloseste asa cum vrea. Acum pateaza, si, odata patat, chiar daca pata este data la curatat, tot mai ramane ceva, o urma care nu mai dispare, orice ai face.

Templierii sunt semidocti, nu citesc decat biblia, nu simt progresul, nu stiu sa primeasca lectii, nu stiu nimic, intervine o alta studenta, din stanga.

Profesorul reincepe povestea. O revista de curand injghebata, este banuita, la dorinta modernilor de extrema stanga, ca ar fi templiera, pentruca publica articole despre Fiul Tatalui.

Vad, spune ea. Uite, Mel Gibson a anuntat ca va face un film despre crucificarea Fiului, si imediat a fost declarat templier. Mai toate revistele de la etajul trei, l-au declarat vinovat, comentand, cu ironie si scarba, un film care nu a rulat nicaieri. Acum toata lumea stie ca Mel e nebun. Un nebun de care ar trebui sa fugim, ca nu cumva sa ne molipseasca, se aude o alta voce din corul care cante balada lui Elia Kazan, alt regizor important, care a denuntat, mai de mult, activitatile criminale ale partidului comunist. Imediat fetele de la stanga il declara si pe el cavaler templier. Despre el se vorbeste mai mult. Asa cum se vorbeste si despre revista *Partizan Review*, cea mai veche si cea mai distinsa revista trotskysta.

Uite. Mel Gibson a fost sfatuit sa-i fie rusine de tatal sau, premodern, sa se lepede de crestinismul lui primitiv, sa se modernizeze. A refuzat si atunci a fost declarat inconstient si tembel. Elia Kazan a vrezut ca pericolul comunismului e real, demascand comunisti ascunsi in bastioanele pacii, inventate pe vremea lagarului socialismului biruitor. si a fost declarat tradator. Nici o progresista nu mai vrea sa auda de el, nici macar atunci cand a luat premiul mare, si nici macar cand va muri, in curand, si va fi inmormantat in tacere

Tacerea indica vinovatie. Cand vinovatul este mai cunoscut, si inca in viata, si nu poate fi tavalit in noroi, se aseaza peste el un strat gros de tacere totala, care il ingroapa de viu.

Ca sa stabilesti cine e vinovat, uita-te la pozitia capului. Cand cineva se uita la dreapta, e vinovat. Cartile si revistele de extrema stanga, finantate ca sa stabileasca vinovatia, dau sentintele, foarte usor si fara drept de apel, uitandu-se direct la privire, urmarind ochii.

La Paris, trei templieri au fost surprinsi de un fotograf, discutand intr-o piata. Ce discutau? Nu are importanta, priveau la dreapta, si asta ajunge, spusese o judecatoare de stanga, din Franco-Germania, unde intoarcerea capului spre dreapta este interzisa prin lege. Intr-o carte in care ii judeca cu asprime, ea sustine ca toti templierii sunt criminali, si demascarea lor ar fi absolut necesara, ca lumea sa poata sa le starpeasca urmasii. Sariti pe ei, indeamna ea la exterminare, cine sa-i apere, si chiar daca isi vor gasi avocati, cine-i va crede, si chiar daca se va dovedi ca am facut o greseala, nu e nimic, tot mai ramane urma petelor facute de noroiul aruncat cu dexteritate. Totul este ca vinovatii sa ramana, pe veci, insemnati.

Cei ce cred in a doua venire a Fiului, au cu totul alta parere. Ei cred ca numai atunci, la judecata cea de apoi, se vor sti precis vinovatii, si acesta este motivul pentru care nu ar fi bine sa ne grabim sa stabilim vinovatia vinovatilor nevinovati, a caror singura vina e ca au fost desemnati vinovati.

Ce inseamna acest discurs plin de venin al profesorului? Ce altceva decat o privire din dreapta spre diavola Mango?

Dupa ce fetele pleaca, bibliotecara ajunge brusc la concluzia ca totul este legat, conectat, adunat, locul asta conducand la locul celalalt, faptul acesta indicandu-l pe celalalt. Mango e cazul tipic, ce spune tot, sub privirea complice a revistelor de stanga din biblioteca, care il pretuiesc, il recomanda pentru cursurile de literatura, il propun pentru premiul cel mare.

Reporterii vorbesc despre implicatie, conspiratie, si retragere. Duceti-va cat mai departe, de la distanta se vede ma bine, se adreseaza ei corului care pleaca. Prea stati aproape.

Comentand reactiile bibliotecarei, de la etajul trei, ei cred ca toate parerile, desvaluirile faptelor, insinuarile, totul duce la declararea vinovatiei catorva noduri perfect conectate, nu pentru ca ar fi existat un sistem de operare ingenios, proiectat ca sa le faca sa gandeasca sincron, ci pentru ca au fost nascute sa fie asa, nascute si nu facute. In concordanta cu codul genetic. Traim sub dictatura genomului. Asta e!.

Bibliotecara asculta ce spun reporterii, stie si ea ce rezulta din conectare, ii simte suflarea puternica, ii vede penele lungi, intinse, un ecran colorat, stralucitor, cu putere de vraje, vede vinovatia urcand, o sfera supraincalzita, un gaz care arde si poate orbi pe oricine cu frumusetea lui rece. Vede unda de soc si ii aude si vantul. Vede cum norul ciuperca se raspandeste, in orasele mari, in tarile mari, pe continentele gigantice, peste ape, peste toata planeta, in toate locurile de pe pamant, si daca se poate si-n cer, oriunde se gasesc vinovatii.

Vede si tace. E vinovata. Trebue sa scape de povara vinovatiei. Se hotaraste sa se mai gandeasca. La vinovatie. La ideile strecurate cu perfidie, in articole despre orice, venind dinspre acel condei periculos, al unui profesor perseverent si insinuant, care nu imbatraneste usor, care este neobosit, care scrie tot timpul, impotriva diavolei Mango si al partidului sau.

5

Reporterul care scrie articolele de atitudine, ce fac bine atunci cand plac, articole dure, a sunat si a pus intrebari. Profesorul nu se gandeste ce o sa iasa. Banueste ca va intoarce pamantul pe dos, dand la iveala secrete ascunse, in opere tinute pana atunci in sertar. Isi imagineaza latratul cainilor, care o sa sara si o sa se inghesuie unul in celalat, in timp ce noi ne vom vedea de drum, trecand din caine in caine, alti caini aparand pe la margini, indoindu-se in mijlocul saltului, caini de niciunde, aglomerandu-si chelalaiturile intr-un concert care o sa trezeasca pe toata lumea. Textul lui e crispat, o marturisire fortata, marcata de acalmia unui trecut pe care il voia ferit de lacrimile bibliotecarei.

Ce ne poti spune ?

Am trecut de 60 de ani, locuiesc la New York si sunt profesor la universitea orasului. Predau cursuri de logica si arhitectura calculatoarelor. Am venit aici cand era nevoie de sapatori pentru santurile autostrazilor digitale. Am pierdut socoteala sapaturilor mele. Stiu numai ca ele vor fi nesfarsite. Dupa un spasm fierbinte, cercetatorul vede ca a fost bine, si crede ca ar fi putut fi si mai bine. Dar cand vrei sa torni bulion si apleci sticla si nimic nu iese afara, si incepi sa lovesti fundul sticlei cu palma, sti ca nu esti in cer. Cerul este un loc unde bulionul curge liber, ca laptele si mierea, in rauri, si tu nu trebue sa folosesti un cutit, si sa-l agiti cu vigoare, pana cand in fine bulionul, sedus, sa consimta sa galgae pe marginea farfuriei, in stropi mai mari decat ai fi vrut. Asa m-am gandit la literatura. Ca la un fel de cer. Foarte tarziu. Cand am ajuns la New York. A fost suficient de devreme cand am avut 47 de ani. Atunci m-am gandit sa incep sa scriu despre diavola Belzebut. Mandra, manioasa, trista, trandava, lacoma, desfranata, iubitoara de slava desarta. Si, mai ales, ilogica.

Cred ca eram in clasa a doua cand am simtit-o. Stateam calare pe gardul liceului si asistam la un foc. Nimeni nu stia cine a pus focul, un semn de protest, un spasm al vremurilor care se schimbau. Un spasm de sfarsit.

In versiunile cele mai populare, pe care le stiam de la mama, cerurile plesnesc si calareti, cu platose de fier avand culoarea zambilelor, galopeaza prin flacari. Nu mi-a fost, deci, greu sa recunosc flacarile. Eram chiar gata sa aud un glas puternic ca sunetul unei trambite, si o stea mare cazand peste a treia parte din rauri, si peste izvoarele apelor. Tata, care era preot, si profesor de limba ebraica, afirma ca uitarea de Dumnezeu fiind cauza violentei, tamaduirea de ea trebuie sa inceapa prin insusirea unei indelungate rabdari. Cei care nu au rabdat au fost prinsi si trimisi. Noi ceilalti am continuat sa traim. Nu cu curajul

de a infrunta o ordine noua, ci cu rabdarea de a rezista pana la disparitia ei. Parintii mei, cu o intelegere care nu avea nimic de a face nici cu eruditia, nici cu intelepciunea posturilor de radio din strainatate, m-au asigurat ca binele este stabil si raul se autodistruge. O circumstanta indicativa a unei puteri din spatele universului. Si asa, mi-am vazut de treaba si am inceput sapaturile preliminare la santurile digitale. Prudent. Foarte prudent. Cu multi ani in urma, in Roamania, daca dorinta de a face literatura nu mi-ar fi ridicat bratul de pe coapsele ei, as fi fost nefericit pentru tot restul vietii. Scrisul meu ar fi fost pipernicit. Nu as fi stiut cum sa scriu despre Mango.

Cum s-a intamplat cu America?

O prietena imi marturiesea ca a auzit un zgomot ca un tarsait de picioare, (era asa de intuneric ca nu se putea vedea cerul) si a zis, stai sau trag! Zgomotul s-a miscat mai aproape pana cand i-a simtit aburul respiratiei. A tras o data, de doua ori, de trei ori, si vaca lui Belzebut a cazut. Privind-o, s-a gandit la America si ce minunat ar fi sa traiasca acolo. Cu mine s-a intamplat altcumva. Nu m-am gandit la nimic. La intalnirile noastre, Belzebut a continuat sa ma tolereze. Dupa o perioada de calm, cantarea mea nearistotelica m-a descoperit. Apoi l-am intalnit pe Nicholas Georgescu Roegen, care venise la Bucuresti sa-si traduca cartile. "Cartile tale sunt in bibliotecile lumii", mi-a zis el, "du-te sa vezi". Si asa ne-am reintalnit in 1982 - in Nashville. Aveam 46 de ani. La New York am ajuns mai tarziu, cand ploua. Gandeste-te, ploaia, tocmai incepea. Orasul nou avea ochii verzi, usi in lumea lui Belzebut, care era o femeie. Raul Hudson chema si nu era departe. Tras catre adancimea apei, catre apa care ma invita, eram un pic infrigurat.

A fost greu, a fost usor?

Primii ani au fost mai usori. Cu un aparat fotografic modest, am avut extazuri nefotografiabile pe care totusi le-am fotografiat. Sigur ca au fost si momente mai neplacute: fermoare stricate, avioane care au intarziat, chiar si canicula. Alta data mi s-a frant inima. In acest oras, o fraza ca "Sus in poarta raiului, paste turma Tatalui" va lua ani ca sa fie tradusa. Luni de zile am incercat sa-mi imaginez o traducere. O traducere este un alt nume dat unei alinieri la lumina. Dupa o iarna lunga, toate plantele verzi astepta la intuneric. Rabdarea lor este admirabila. Vantul de noapte a fost intotdeauna complicele lor. Ele stiu ca soarele trebuie sa rasara, si, cand rasare, e prins in capcana, nu tot, numai atat cat ramane. Singura urma a acestei crime perfecte este o anumita dulceata de-a lungul limbilor verzi. Asta m-a indemnat spre literatura. Asa am scris patru romane intre 1984 si 1994. Decada pe care cineva a numit-o satanica.

Am scris numai in limba engleza. Si acum ma opresc, in lecturile mele, ca sa-mi spun ca asa as fi vrut sa scriu si eu. Am spus-o cu o carte a lui Borges in mana. Am spus-o cand m-am bucurat de fluiditatea prozei lui Garcia Marquez. Am spus-o cand l-am citit pe Capote.

Primul meu roman *Pullback,* a vrut sa fie o constructie structurata perfect pe dorinta universala de intoarcere. Este stiut insa ca ideea de paradis pierdut se schimba si ea cu

timpul. Ne nastem, sa spunem asa, provizoriu. Numai treptat compunem adevaratul nostru loc de origine, astfel incat sa ne putem naste acolo, in fiecare zi din nou. Distanta ofera o perspectiva. Pierdem detaliile partilor, dar percepem intregul.

Cartea merita atentie, a scris Dan Ralescu, intr-o revista de cibernetica aparuta in Anglia. Este o constructie algebrica, a insistat el. Radio Europa Libera a transmis o cronica semnata de Dorin Tudoran. Este primul roman algebric, a spus si el. Si altii au observat o algebra a stramutarii. Stramutatii traiesc in mai multe lumi, fara sa apartina in intregime nici uneia. Echivalentul romanesc al temenlui "pullback" ar putea fi "produs fibrat".

Urmatoarea carte *Cybernetic Conspiracy,* a vrut sa explice cum am ajuns sa folosesc acest termen. Falcon Press, o editura specializata in literatura postmoderna, a fost foarte interesata in logica nearistotelica a stramutarilor. Reprezentarea artistica a istoriei este o treaba mult mai serioasa decat numaratoarea evenimentelor. Pentru ca literatura merge la inima lucrurilor, in timp ce un raport nu face decat sa aglomereze detalii.

Scopul literaturii, ca marturie, este sa tulbure linistea. Urmatoarea mea carte, *Connections,* a vrut sa fie un portret al lui Belzebut. Nu este usor sa scrii despre un prieten pe care il stii bine. Cred ca a fost datoria mea sa scriu despre el. Am simtit ca daca nu pun pe hartie ce stiu, ceva se va pierde. A fost un impuls. Pentru ce sa-l refuz? Pentru scrisorile de dragoste nescrise, cele mai multe pline de reprosuri, proiectele incepute pe jumatate, disperarea la gandul ca sapaturile vor fi nesfarsite? Nu a fost greu de spus ce mi s-a intamplat. Viata mea a fost buna. Cartea a fost observata in Romania. Nicolae Breban mi-a publicat un fragment in *Contemporanul. Tribuna,* la Cluj, a observat chiar si detaliile despre sfinti.

In 1994, a fost publict *Implications,* un roman imaginat ca un jurnal al profesorului care isi iubeste studentii. Ei pun intrebari complexe. Ei intreaba ce se va intampla, acum, la sfarsitul mileniului, cand lumea este framantata de Belzebut. Profesorul insista, si studentii par sa inteleaga, ca nu trebue sa ne debarasam de bagajul adus de acasa. Aici, la New York, toata lumea ramane cu gura cascata la functionarii care netezesc colturile stridente ale numelor. In scoli inalte, studentii invata cuvinte noi, si limba veche se imbina cu cea noua ca o cafea cu lapte.

Acum lucrez la o carte care sa-mi explice cum au aparut celelalte. Nimic nu este intamplator. Toate cartile mele - si cele stiintifice si cele literare - se leaga. Cred ca am aflat de ce m-am ocupat trei decenii de logica dogmelor, si de ce paradoxul a patruns in toate cutele vietii mele. Va fi un fel de volum de memorii.

Reporterii, tot timpul prezenti, niciodata aceiasi, inregistreaza, anunta, sunt martorii fenomenului de cultura, ei insasi elemente ale culturii, pe care o slujesc cum pot. Nu pot sa lipseasaca, sa nu intrebe, sa nu astepte raspunsuri. Profesorul stie ca trebue sa raspunda. Si bibliotecara stie. Si studentele liberale. Oricat ar fi ele de liberale, stiu ca trebue sa dam socoteala. Toata lumea trebue sa dea socoteala. Asta e legea culturii.

Ce e cultura?

Nu cred intr-o definitie unica a culturii. Este un concept contestat, ca democratia, simplitatea sau dreptatea sociala. Are multe definitii, multe intrebuintari. Cu alte cuvinte, este un concept imprecis, care poate fi discutat mereu. Clifford Geertz, antropologul, care m-a influentat atunci cand am inceput sa scriu aceste randuri, i-a gasit 171 de definitii, si a observat ca multi le considera inutile, chiar periculoase, si le-ar evita in orice discutie serioasa. Un concept cam la fel de vag este si cel de civilizatie. Am sa evit deci sa discut intelesul cuvintelor, folosirea lor, sau valoarea lor explicativa. Nu pentru ca vaguitatea este un defect. Un concept vag este mai pretios decat unul mai putin vag.

Pot sa incerc insa sa discut relatia dintre cele doua concepte. Pentru scriitorul modern, calculatorul a devenit un instrument obligatoriu, ca si creionul. Exista chiar incercarea de a oferi scriitorului programe care sa-l ajute sa-si scrie cartile. Aceste programe ofera un schelet de roman, sau de altceva, pe care oricine poate sa se joace, oferind o anume accentuare. Cam la fel ca in cazul pianelor electronice, care ofera ritmuri pe care compozitorul lipeste o melodie a lui. Daca acelasi ritm poate imbratisa melodii multiple, de ce nu ar putea exista mai multe culturi intr-o aceiasi civilizatie? Mircea Malita are o carte intreaga care vrea sa patrunda aceasta tema.

Nu este nici un secret ca civilizatia americana accepta mai multe culturi. Deci, si pe cea romaneasca. Scriitorii romano-americani, de limba engleza, stiu asta. Eu cred ca acesta cultura, a noastra, are ce sa ofere civilizatiilor de tip american, deschise spre cercetare stiintifica, spre inovatie, spre calculator. In cartile mele, de gasit in toate bibliotecile lumii, am aratat, spre exemplu, ca formulele logice prezentate de Blaga in *Eonul Dogmatic*, in anii 1930, reprezinta nu numai un instrument eficient de cunoastere matematica, verificat in teoria multimilor, ca cea a lui Cantor, dar studiul lor, azi, poate imbogatii domenii foarte fertile, ca cel al inteligentei artificiale, care sta la frontiera mai avansata a ciberneticii. Iata de ce putem vorbi, cu bucurie, nu numai de cibernetizarea culturii dar si de culturalizarea ciberneticilor. Relatia dintre cultura si civilizatie este si mai importanta pentru civilizatia postmoderna. Intr-o carte sub tipar, discut pe larg aceasta problema, incercand sa explic cercetarile mele, din ultimele trei decade, in domeniul logicii conceptelor vagi, logica ce sta la baza aplicarii calculatorului in prelucrarea celor mai inteligente activitati omenesti, exercitiile de limbaj natural.

Atunci cand m-am indragostit de manipularea cuvintelor, si am inceput sa fac ceea ce se numeste literatura, m-am gandit ca trebuie sa existe structuri proprii manipularii perceptiilor. Ce este un roman? O poveste, formata din mai multe povesti, impletite, care

ofera, la sfarsitul lecturii, o anumita perceptie. Spatiul perceptiilor, adica toate perceptiile si legaturile lor (modul in care se obtin perceptii din alte perceptii) poate fi studiat la fel cum se studiaza spatiul cuvintelor, carora vagul le da o nemaipomenita putere de combinare. Cuvintele se impreuneaza mai frumos si mai bine ca numerele. la fel si povestile. Cand vom intelege procesul creatiei literare (minunat, complex, dar nu de neinteles), la fel cu intelegem acum procesul rationamentului matematic (minunat, complex, destul de bine inteles) atunci vom putea invata un calculator cum sa ajute elitele intelectuale. Ce poata fi mai interesant, mai datator de speranta?

7

De data asta reporterul vrea raspunsul repede, prin telefon, pentru un post de radio important. Nu poate fi confundat. Vorbeste incet, cu rabdare. Este interesat si interesant.

Cum traduceti in limba romana titlul acestei carti, "Fuzzy Sets"?

Multimi Vagi. Exista deja o traditie. A fost tradus acum 30 de ani, cand am scos o prima carte cu acest titlu, in Romania. Sigur ca traducatorul e liber sa-si aleaga nuanta. Noi, pentru 10-20 de ani, asa l-am tradus.

Deci "sets" a fost tradus prin "multimi"

In limba engleza, "set" nu inseamna numai "multime". Mai inseamna "elita", "oameni in pozitie de putere, exercitand influenta", "grup select".

Sa avem de a face cu o conotatie ascunsa?

Cartea este roman, autobiografic, de tip non-fiction novel. Aici se practica acest mod de a construi, care mie mi s-a parut foarte eficient. Incerc, in 160 de pagini, sa prezint o activitate pe 30 de ani, un fel de raport, o poveste scrisa cu multa atentie, care vrea sa fie literatura. In decursul acestor 30 de ani de activitate, de cercetare, am intalnit oameni multi, si am fost martor la tot felul de intamplari. Mi s-a parut ca nu ar fi rau sa le pun sub palaria multimilor vagi, sau a scenariilor vagi, asa cum sugera anglistul Stefan Stoenescu, atunci cand a citit cartea. Mi s-a parut ca in felul acesta pot atrage atat cititorii mei vechi, care cunosc conotatia tehnica, cat si pe cei noi, care asteapta si altfel de detalii, de viata, mai putin tehnice.

Sa ne oprim asupra aspectului tehnic, pentruca "fuzzy sets" este un termen din stiinta calculatoarelor.

Da.

Nu este un termen al vietii cotidiene.

Nu.

Ati putea explica, pentru publicul careia ii este dedicata aceasta carte, cum se face racordul intre sensul tehnic ingust si cel mai larg?

Trebuie sa amintesc ca nici in lumea tehnica aceptarea termenului nu a fost prea usoara. "Fuzzy" a avut intotdeauna o conotatie peiorativa. In recentele desbateri intre candidatii la presedentia Americii, G.W.Bush a spus, la un moment dat, ca oponentul sau foloseste "fuzzy math", adica socoteli dubioase, prea putin clare. In literatura tehnica, aceasta conotatie peiorativa a disparut. In limbajul cotidian, si in cel literar, a ramas, si eu incerc sa- l includ si sa-l speculez.

Deci cum se face racordul? E vorba de o autobiografie, usor romantata, in care un om care si-a consacrat o buna parte din activitate studierii multimilor vagi, in termeni tehnici, isi descrie un itinerariu prin viata, pret de trei decenii..

Chiar mai mult.

Mult mai mult, din cate inteleg.

Incerc sa explic de ce-am facut tot ce-am facut. Cartea arata ca nimic nu a fost intamplare. Multe din intreprinderile mele s-au datorat mediului in care am fost crescut. Un mediu care favoriza formulele logice care stau la baza dogmelor doctrinei crestine. Aceste formule, care au fost foarte atent studiate de Blaga, in *Eonul Dogmatic,* in anul 1931, au redevenit iarasi interesante. Eu incerc, intr-o carte de literatura, sa prezint, unui public larg, nu numai realizarile mele ci si izvoarele lor, sursele din spatiul cultural romanesc, la care tin, pentru ca le consider extraodinar de fertile.

Exista, fireste, o dimensiune religioasa si teologica in tipul de formare de care ati beneficiat - cred ca nu ma insel cand spun acest lucru - ca fiu de preot.

Da, si nu vreau deloc sa ascund acest detaliu. De cate ori am putut, l-am accentuat. Acuzatia ca sunt prieten cu Tatal Fiului ma onoreaza

Cum se injgheaba, in final, aspectele legate de activitatea calculatoarelor, in care intra si acest aspect al sistemelor vagi, cu toata bogatia de traditie, care se gaseste intr-o viata de om? Cum se imbina cele doua tendinte?

Viata a demonstrat ca toate sursele de cunoastere sunt interesante. Pana in 1920, cand Bertrand Russell a scris "Mysticism and Logic", toata lumea academiei se uita la religie

cu oarecare dispret, ca fiind, sa spunem asa, inutila pentru omul de stiinta. Ei bine, eu demonstrez, in paginile acestei carti, ca modul de gandire al celor care au inclinatii religioase este tot asa de solid ca modul de gandire al celor care inclina spre stiinta, si ca, la un moment dat, mai ales acum, in ultimii ani, si mai ales in domeniul acesta fascinant al informaticii, ele se pot imbina intr-un mod fericit. Cartea mea sesizeaza, pentru prima data, cred, aceasta imbinare fireasca.

In carte este vorba, de la inceput, de personajul numit "Belle- the- Bull"

Este un nume pe care l-am dat principiului care exclude tertul, conform caruia A nu poate fi si non-A. Acest principiu al logicii clasice s-a dovedit neaplicabil in cazul marimilor infinite. Eu l-am socotit ca fiind o incarnare a diavolului. Asa il prezint, literar, in aceasta ultima carte. Incerc sa discut relatiile mele cu artagoasa frumoasa, diavola Belzebut, folosind limba omului de pe strada. Avem de a face cu o carte de literatura si nu cu o monografie.

Cum ati caracteriza, intr-un cuvand, concluzia acestei proze?

O legare a rezultatelor stiintifice, spectaculoase, ale secolului XXI (noi ercetatorii traim cu un secol mai inainte) de valorile secolelor III-V ale erei crestine. Ma refer la dogmatica, la Parintii Bisericii, la Conciliul Ecumenic de la Nicaea, la Crez. Incerc sa fac ce a facut mai de mult Chesterton, un literat, catolic, care incercat si el sa apere dogmele, intr-o carte intitulata "Orthodoxy". S-a intamplat ca rezultatele cercetarilor mele sa confirme adancimea gandirii patristice, care parea anacronica, paradoxala, stupida. Foarte multa lume nu a inteles formulele folosite, care nu se bazau pe logica noastra de toate zilele, buna pentru obiecte. Cum adica Dumnezeu si om, in aceaisi fiinta? La aceasta intrebare nu se poate raspunde folosind logica cu doua valori. Majoritatea ereziilor de aici au pornit. Au reprezentat o intoarcere la logica cu doua valori, o modernizare. Matematicieni mari, cum ar fi Cantor si Brouwer, au dovedit ca atunci cand vorbim de marimi infinite, logica cu doua valori, nu mai e aplicabila. Cercetarile lor l-au facut pe Blaga sa incerce sa lege lucrurile si au dus la acea capodopera, *Eonul Dogmatic*, care, din nefericire, nu a avut ecoul sperat, pentru ca cititorii timpului, modernii, nu erau pregatiti pentru asa ceva. Ei bine, in cartea mea eu explic si cartea lui, si zic, sa ne intoarcem putin si sa vedem ce s-a intamplat. Spatiul spiritual romanesc, fabulos, putin cunoscut in lumea saxona, merita o deschidere. Eu ma refer la el, din plin, copios.

In incheiere, care ar fi publicul preferat al acestei lucrari, adica cui ii este destinata cartea?

Ma adresez unui public larg, adica tuturor celor ce pot sa citeasca textele lui Borges. Eu ofer un text relativ dens, si cred ca lectura lui poate da satisfactii. Cartea, fiind de literatura, este accesibila tuturor.

Care ar fi publicul romanesc? Va ganditi la traducerea in limba romana, sau va veti multumi cu un public romanesc posesor al limbii engleze?

Ma gandesc la orice. Ma gandesc in primul rand la oamenii care vor sa citeasca, si pot citi. Incerc sa gasesc un traducator. As fi fericit sa vad o traducere in limba romana.

8

Aproape toate prietenele bibliotecarei sunt ingere razvratite, neobisnuite sa fie recunoscute decat in anumite imprejurari, numai rar, atunci cand cineva le aduce intr-o camera cu oglinzi. Sunt invizibile pentru lumea din piata din capatul strazii. Le vad numai redactorii de pe culoarele revistelor literare, si ei niste forme nedeslusite, la varsta de mijloc. Le mai vezi daca se intampla sa mergi, ca si ele, la teatru.

Dar nu asta este problema. Nu sunt nici singure si nici neiubite. Sau, mai de graba, nu sunt iubite in sensul cel mai adanc al cuvantului, dar asta nu mai conteaza, au avut parte de dragoste de un tip mai adanc, cu ecou dureros in casatorii ranchiunoase, cu revolutia permanenta, care le-au impiedicat sa castige o solitudine vrednica de crezare. Ele sunt progresiste.

O astfel de ingera s-a agitat mult in vara aceea. Era ceva cu ea care te facea sa crezi ca se hranea cu iluzii - in miscare, fara simtul humorului - ca in schemele de ingamfare care ruineaza mugurii dragostei.

Statea pe acoperisul unei terase de la etajul sapte, un spatiu disponibil mai ales seara, asa incat un grup mic de artisti sa poata colecta fonduri, si treizeci de oameni sa bea vin caldut din pahare de plastic, si sa vorbeasca de progresism. Era aproape de balustrada, vorbind cu bibliotecara, si, la un anumit punct, a pomenit de un turn cu varf colorat, numita *Partisan Review*. Bibliotecara a incercat s-o asculte, dar nu s-a putut concentra pentru ca la un moment dat i s-a luminat mintea, cu una din acele fulgeraturi, cum se intampla odata la zece ani.

Partizan Review. O revista care cuprinde aproape toate povestile ingerelor in razvratire, si cele nostime si cele absurde, nebune dupa baieti, si mai ales dupa baiatul trotskyst pe locul din spate, si, normal, Susan Son fara tag, care spune ca toate nenorocirile lumii se trag de la rasa alba, si ca ii este rusine ca America a devenit un imperiu, ca lucrurile au fost reale si ea a fost reala, in feluri in care uitase sa fie, ca sa ia un premiu la Frankfurt.

S-au revazut intr-o seara in fata teatrului.
Specatorii, toti anonimi, se scurgeu prin usi larg deschise, aducand cu ei caldura orasului, mare si micile lui reverii, acel ceva nevazut care ii bantue pe marinarii in permisie pe

uscat, si ii infasoara in ganduri pe oamenii care merg la spectacolul scrisorilor lui Sebastian.

Bibliotecara sta la marginea trotuarului si vorbeste cu o studenta, ceva mai tanara. Stie ca cealalta este falita, dupa privirea inclinata pe care si-o atarna pe fata, cand vorbeste despre pseudocultura afisata la Paltinis de grupul unuia Noica, si ii stabileste vinovatia, si spune ceva despre vechea mentalitate. Nu a facut niciodata asa ceva inainte, si este prea tanara ca sa stie ce-a fost. Se face ca stie ca sa intre in vorba cu celelalte. Numai doua sau trei par sa o bage in seama. Nu pot injura singure si atunci se cauta, sa fie macar in perechi. Ciorchinele ideal se compune din cel putin trei. Se gasesc dupa privirile furisate care detecteaza nesabuitul apropiat, si, iata-le, scriitori, pensionari, profesori asociati, directori de muzeu important, bibliotecari de ocazie, iesiti din metrou sau de prin strazile din apropiere, umbre subtiri, vechi revolutionari de profesie, scapatati, cam cinsprezece cu totii. Conform legendei, pentru fiecare vampiringera prinsa, patru vor ramane scapate.

Asteapta nervoasa ca cei cu bilete sa treca de controlul de la intrare, ultimul ciorchine de admiratori, razletii, intarziatii. Priveste taxiurile care ajung mai tarziu, din centru, si femeile parfumate, pasind tantos pe langa masini, si bancherii politelelor de asigurare, si granguriii supercluburilor, si smecherii de pe Broadway, cu aura aceea inalta, scuturandu-si scamele de pe manecile de mohair, exact cum spune DeLillo. Sta la marginea trotuarului si priveste fara sa para, afisand un aer absent, ca cel de pe fetele obosite. Cand toata zarva s-a potolit, si nu se mai aude ganguritul si vanzoleala dinaintea spectacolului, de pe trotuarele care nu mai zumzaie, ingerele mai imbracate, cele care au avut bilete, insigne si sepci, se disperseaza, intrand in loji.

Cea mai batrana, o sfrijita, incercand sa nu fie lovita de destinul inghesuielii, tipand ca Elia Kazan a fost un templier criminal care a denuntat bolsevici progresisti, ramane afara, la marginea trotuarului, asteptand. E clar ca nu are nici un fel de bilet. Ochii ei, indarjiti, trimit mai putina lumina. Cineva isi scoate mainile din buzunare. Asteapta si apoi pleaca, una din ele pleaca, o bucovineanca care striga, jos Eliade. Tipi pentru ca asta te face viteaz sau pentru ca vrei sa-ti anunti indrazneala, sau, mai trist, atunci cand ti s-a comandat si comanda nu poate fi refuzata.

Alte cateva ingere din fata teatrului isi transforma fetele in masti de tipat, cu ochi incordati, cu guri care se pot intinde oricat, si maine vor tipa tot asa, incercand sa se strecoare pe coridoarele revistelor literare, izbind coapse si coate si continuand, si acolo, sa tipe ca , sigur ca da, Mango a meritat premiul mare.

Bibliotecara le aude cum sar peste cal. Un critic le pune piedica si palariile lor se desprind si le zboara pe spate, si ele le apuca cu miscari instinctive, si in acelasi timp - totul este in acelasi timp - se uita la celelate ingere care vin inspre ele, zboara si sar. Este o forma de saritura fara efort, cu corpurile grupate strans. Cand sar prea de vreme sau prea tarziu, se blocheaza. Cand fac tumbe, ca in desenele animate, una pe spatele celeilalte, cititorilor de la gheretele de ziare de pe partea cealalta a strazii, li se pare ca sunt talentate, si incep sa le placa textele dureroase si cerculetele de grasime agitandu-se in titlurile scrise cu litera

groasa, peste care gorobetele observator cultural, linistit, cu o mana miscata automat spre bacsis, a pus mustar cu o lingurita din strainatate.

Bibliotecara crede ca vede pendulul istoriei cum a luat-o la dreapta. Vrea sa faca un salt. Colegii ei au sarit, altii se gandesc cum sa sara, unii mai au nevoie de timp, si se jeneaza, au prieteni de stanga. Cateva studente vorbesc despre ultimele evenimente. Bibliotecara le evita privirea. Este atenta numai la zgomotul invizibil care vine dinspre coridoarele revistelor literare. Ia viteza si pare ca-si pierde spaima pleostita pe ochi de hormonii, si sentimentul de alienare si de neapartenenta, si toate lucrurile balbaite gangavitor, care i-au sigilat tineretea. Ea a devenit invizibila, intr-o universitate foarte vizibila, in a carei biblioteca superba un profesor ciudat i-a descoperit cheia erei moderne, felul ingenios in care modernul a vrut sa asasineze postmodernul, la inceputul semestrului conservator, atunci cand s-a hotarat sa deschida ochii miopi ai studentilor cu povesti care sa le ridice tensiunea sangelui nepoluat.

Apoi isi face vant si iese si el pe culoarele revistelor literare. Poarta, tot timpul, o servieta de concepte conservatoare, cele mai multe imprumutate. Aici povestea se mai incurca, pentru ca revistele nu il prea primesc, zapacite de tonul sec si retras, si de scriitura lui in afara normelor in vigoare. El vine din alta lume, unde literatorii nu prea au acces. Este deci o necunoscuta. Vorbeste de logici, ca si cand acestea ar fi mai multe. Sustine o redefinire a postmodernului, ca si cand nu ar sti ca nu este treaba ei. Cine i-a dat voie? Nu-i ajunge gloria castigata in lumea lui, in biblioteca, pe internet? Ce mai vrea?

In momentele prelungite, si indepartate, si discontinui, el vede cu precizie unde va ateriza, si incotro o va lua, si nu-i mai e frica, chiar daca stie ca ingerele razvratite nu-l vor ierta, si ca, in secunda cand va atinge pamantul literaturii, cu populatie mult mai densa, va fi in pericol. Nu vorbeste despre literatura. Tine prelegeri despre vagul limbajului literar. Ideia de vag nu spune mai nimic celor neavizati, marea majoritate, care nu are de ce sa se sperie. Este o idee moderna. Tot ce este modern poate fi acceptat. Vagul este nevinovat. Daca si-a gasit aplicare in stiinte exacte, cum poate sa fie periculos?

Uitandu-se mai mult la stanga, decat la dreapta, bibliotecara trece pe langa ferestrele luminate de zborul neincetat al ingerelor razvratite, iluminist fascinante, marturisind nerusinat ce le-a placut si ce le-ar mai place.

Ea spune ca fetele lor, in paginile revistelor de stanga, de pe rafturile bibliotecii, arata ca fructele mango pe sfoara. Dulci si uscate.

Dialogul cu reporterul cel mai interesant, specialist in literatura americana, are loc cu placere, intr-o dupa amiaza. Un piept fericit care spune hello! Serios, rezervat. Picioare superbe. Ochi in care nu poti sa nu te scufunzi. Toata universitatea i-a observat. Spune ca lucreaza la o teza de doctorat. Profesorul nu spune nimic impotriva mea. N-are curaj.

Cele cinci romane pe care le-ati publicat pana acum sunt in engleza. optiune ce reduce potentialul public romanesc, dar care deschide posibilitati asociative de alta natura. Adoptand topica si stilul limbii engleze, dar pe un fond creativ ce vine din alta parte, atat lingvistic, cat si tematic, intrati automat intr-un regim de expresie interstitial, cu granite literare elastice. Cu ce personaj din cartile dv. va identificati?

Ma gandesc la John Philliponus, un personaj din *Cybernetic Conspiracy*, un filozof care, in timpul lui Iustinian, in Bizant, l-a contrazis pe Aristotel. Tot ce fac eu in domeniul logicii fuzzy ocoleste logica lui. Cred ca l-am construit pe acest Philliponus cu un ochi spre propria mea persoana.

Sa vorbim acum despre biografia literara a autorului. Cum ati ajuns sa scrieti?

Scriu de multa vreme, nu literatura ci monografii, despre logica cu mai multe valori, de tip fuzzy. La un moment dat, audienta mea fiind limitata la studenti si la cercetatorii pe care ii intalnesc la congrese, am dorit sa ma pot adresa unui public mai larg. Asta cerea un alt mod de a comunica. Asa m-am gandit sa spun povestea cercetarilor mele. Matematicienii, cand scriu un articol, incep cu finalul - teorema este enuntata si numai apoi se arata cum a fost demonstrata. Scriitorul procedeaza cu totul altfel. El ii lasa pe cititori sa traga concluzia. In 1984, la doi ani dupa ce am venit in America, am scris o monografie care a avut un impact in mediile specializate. La lansare, cineva mi-a spus, iata poti scrie cu usurinta (desi nu era chiar asa), drept pentru care mi-a oferit ca subiect viata sa. Era propietareasa mea din New York, o femeie care plecase din Romania in 1948, un an care ma interesa. Spre surprinderea mea, a mers usor, am simtit ca nu ma blochez si ca pot, in felul meu, prelucra povestile ei imperfecte pana la un fel de capat, unde deveneau clare. Asa a aparut *Pullback*, care a fost semnalata de cronicile scrise de oamenii din exil.

Va consierati un scriitor in exil?

Nu, eu n-am venit aici exilat si nu am avut niciodata senzatia exilatului. Oricum, dupa ce am vazut cum a fost primita prima mea carte de literatura, m-am gandit ca as putea incerca sa scriu si povestea mea. Asa a aparut *Cybernetic Conspiracy*, o incercare de a prezenta un grup de cercetatori. Povestea lor este spusa la persoana I plural. Chiar daca nu descopera mai nimic, au speranta ca ne vor putea scapa de modern.

Citind romanele dv. am avut senzatia ca ele constitue un tot, paginile aceleiasi carti.

Este adevarat. Tot ce am scris este o proiectie a vietii mele, si mai ales a sensurilor acestei vieti. Nu am inventat prea multe actiuni fictive. Mi-am permis insa sa visez la proiectia fictiva a actiunilor mele. Prima carte, scrisa la persoana I "feminin", ma identifica cu experienta unei femei care fuge din Romania pe jos. Cea de a doua, scrisa la persoana III "plural" ma identifia cu un grup care fuge spre postmodern. Foarte traziu am avut curajul sa scriu o carte despre cum am ajuns in America. In fine, ultima carte ajunge la surse spirituale. Ma intorc la copilarie, si ma uit la ea cu ochi mari. Ii deslusesc intelesuri. Viitoare carte - este prima data cand spun - va fi o retragere catre redacini, un alt *pullback*. Ma intorc si mai mult inapoi, caut sa-mi vad izvoarele, de unde ma trag, cu speranta ca voi intelege de unde se trag simtirile mele de azi. Imi voi pune tot felul de intrebari. Voi intreba daca e intamplator ca ma gasesc pe continentul American. In fond, puteam sa ajung la Paris. Voi incerca sa ma lamuresc. Voi intreba, violent, cine sunt Anglo-Americanii? Aici in America radacinile sunt teribil de importante. Unele din descoperirile mele coincid cu intuitii mai vechi. Voi incerca sa le prezint in cartea la care lucrez. Sper sa fie gata cel mult intr-un an. In timpul razboiului, cand vedeam avioanele Americanilor, argintii, nu ma gandeam ca voi incerca vreodata sa aflu, in scris, de unde vin acesti oameni, si dece ma voi duce si eu la ei, intr-o zi. Am scris pana acum o suta de pagini.

Scrieti in engleza si ati publicat numai in engleza. Identitatea dv. este dubla, scrieti in engleza, ganditi romaneste? Cum va concepeti cartile?

Marturisesc ca, atunci cand scriu in engleza, nu gandesc in limba romana. Cred ca asta mi-a salvat proza, pentru ca vad la prietenii mei ce greu si ce dureros este sa traduci gandirile. N-am scris niciodata literatura in limba romana. Scriu in engleza si, constient sau inconstient, merg mai departe in continuare pe aceasta structura lingvistica. Nu voi incerca sa-mi traduc singur cartile. In ultimii ani, m-am ferit sa scriu in limba romana. De douzeci de ani predau, vorbesc, citesc, locuesc intr-o alta limba decat cea in care am crescut. Asta nu inseamna ca nu simt in romana. Nu pot anula aceasta simtire si nici nu vreau.

Care este cititorul dv. ideal?

Un om postmodern, ancorat in lumea contemporana, atent la tot, in sensul inovatiei, un om dornic sa gandeasca atunci cand citeste. Asta m-a facut sa renunt la excesul de ornamente.

Sunteti autorul unui roman "algebric", Cybernetic Conspiracy. *Puteti sa vorbiti mai mult despre conceptia dv. artistica, mai ales asa cum apare aici, dar si in ultima carte,* Fuzzy Sets*, ambele relevante din punctul de vedere al inovatiei pe care as numi-o literar-matematica?*

Sunt adeptul scriiturii de tip non-fiction novel, practicat cu mare succes aici in America de scriitori ca Theodore Dreiser, Truman Capote sau Norman Mailer, si cred in romanul algebric, cu personaje abstracte. Romanul postmodern este bazat pe una sau mai multe povesti, nu foarte clar impletite, in care personajele pot fi idei. Romanul modern descrie, in general, trairile individului, asa cum este el facut de natura, cu stari generate mai ales biologic. Pentru mine, comunicarea cu metafizicul este subiect important. Viata mea nu s-a limitat numai la relatia cu familia si prietenii. De treizeci de ani, de cand ma intereseaza inteligenta, artificiala sau nu, am ajuns la conluzia ca orice realitate poate fi descrisa cu o poveste de dragoste. Scriitura mea combina proza cu poezia, in genul numit cateodata, *Kunst Prose*, practicat si de profeti ai Vechiului Testament, cum ar fi Hosea sau Amos. Aici, in America, textele lor sunt citite cu frenezie, de multa lume, si in mod sistematic. Mi s-a parut fascinant sa poti sa vezi in personajele unui text mai mult decat o singura existenta. In romanul meu, la fel ca in domeniul algebrei - unde in loc de numere se folosesc litere ce pot fi inlocuite cu numere, dupa plac - cititorul poate interveni in constructia personajelor, asa cum vrea el. Cu alte cuvinte, cultiv ambiguitatea. Sase cititori ai unei singure carti ale mele, ce-i drept subtire, citesc sase carti diferite, pe care cititorul le poate face oricat de groase.

Cum se actualizeaza legea tertului exclus in ceea ce scrieti?

In *Fuzzy Sets*, personajul principal este legea a doua a logicii lui Aristotel, pe care toata lumea o invata la scoala. I-am dat un nume. I-am spus Bellle-the Bull. In traducere libera, am putea vorbi de Artagoasa Frumoasa, Belzebut, diavola cea stralucitoare. Logica tertului exclus, foarte buna pentru obiecte, este periculoasa atunci cand vorbim despre Dumnezeu, suflet, evaluari subiective, tot ce are legatura cu infinitul. Matematicienii Cantor si Brouwer au studiat multimile infinite si au vazut ca aceste nu se supun logicii lui Aristotel. Si altii au surprins aceasta nesupunere. Parintii mei, de pilda, nu gandeau potrivit logicii aristotelice, pentru ca, spuneau ei, separa, si separarea sta la baza cunoasterii limitate, si oamenii, fiinte cu dimensiuni infinite, cand se lasa separati de razboaie, nu fac decat sa se anihileze. In conflict, partile vin cu puncte de vedere care se vor absolute. Eliminarea conflictului este domeniu de studiu nu numai in optimizarile tehnice, ci si in literatura carilor mele. In literatura moderna, conflictul e important pentru ca ne anima si ne face sa ne invartim in jurul lui. In cartile mele, pe care le vreau postmoderne, si pacea misticului e importanta, cand se stradueste sa anihileze diferentele dintre om si divinitate. Si in jurul acestei paci ne putem invarti.

Lumea moderna promoveaza dihotomiile false, cum ar fi cea dintre comunism si fascism. Fascistii spun ca lupta cu comunismul, iar comunistii se declara anti-fascisti. In fond, ambele ideologii au la baza aceiasi lege a excluderii tertului. In mentalitatea Americii - singura tara in istoria cunoscuta care, atunci cand castiga razboiul, nu cucereste un teritoriu, ci se retrage - conflictul este eliminat cand invinsul este ajutat sa-si revina. Cartile mele apara si sunt aparate de toleranta americana.

Imi spuneati intr-o alta conversatie ca sunteti influentat de pictura.

Am fost foarte impresionat de ceea ce s-a intamplat in pictura, dupa 1900, de cand s-a schimbat reprezentarea, devenita ne-obiectiva. Asa cum pictorii au eliberat realitatea de parti ale ei, si eu m-am ferit de exces de realitate. Asa cum pasarea lui Brancusi, eliberata de pene, "zboara", si eu am incercat eliberarea de apasarea adjectivului poluant. Povestirile mele, scurte, sunt legate prin spatii goale, pe care cititorul are tentatia sa le umple. In o suta de pagini incerc sa comunic ceea ce, deobicei, se comunica in cateva sute. Am vazut recent un dialog intre Umberto Eco si cititorii moderni, care ii reprosau ca au nevoie de o jumatate de ora ca sa-i parcurga o pagina. "O jumatate de ora este putin", le-a spus el. Cititorul postmodern se bucura cand mediteaza asupra intentiilor scriitorului. Nu mai accepta numai cuvinte decorative. In lumea in care ma misc eu, indivizii simt placerea folosirii conexiunilor neurale...

...chiar daca n-au timp sa citeasca.

Tocmai din aceasta cauza. Nu mai au timp sa citeasca mult - citesc o pagina densa si o poarta cu ei. Cred ca e mai util sa gandeasca o singura pagina decat sa uite cincizeci. Eu fac parte dintre cei care se bucura de texte provocatoare. Mi s-a reprosat ca titlul ultimei mele carti *Fuzzy Sets*, adica "multimi vagi", este tehnic. Intr-un interviu luat de Andrei Brezianu pentru postul de radio *Voice of America*, am explicat ca termenul are si conotatii netehnice. Eu si altii ca mine, am muncit mult sa-l facem sa fie luat in serios.

Cum se reflecta radacinile dv. romanesti in ceea ce scrieti? Sunteti scriitor de limba engleza dar aveti un foarte vizibil filon istoric si folcloric romanesc.

Intentionat. Spatiul cultural romanesc, din care vin, mi se pare foarte interesant, si ma simt dator sa-l vehiculez. Am crescut acolo si simt nevoia sa dau ceva inapoiu. Cand Laurentiu Ulici, Dumnezeu sa-l ierte, a venit aici la New York, si am disutat incercarile lui de a face ceva ca toti scriitorii romani sa fie tradusi, i-am spus ca nu cred in traducere si nici in traducatori. I-am mai spus ca cred in topire. Eu nu am avut rabdare sa fiu tradus. Traducerea nu se face usor. E greu cu traducerea. E mai simplu sa incerci sa scri direct intr-o limba de circulatie. Impactul topirii unei mosteniri culturale, este mult mai mare cand vorbesti despre alte carti in cartile tale. In ultima carte, discut *Eonul Dogmatic*, cartea lui Blaga, o capodoparea, in care sunt discutate probleme de logica, specifice spatiului mioritic. Mai discut Miorita si originile ei. Celor din Romania, care deabea asteapta sa plece in strainatate, numai Miorita le mai lipseste. Ei sunt uimiti sa afle ca un american poate fi interesat de asa ceva. Nu se poate, se indoiesc ei. Le raspund ca un traducator, Latham, a fost foarte interesat de balada, si un fotograf, Salzman, din cauza ei s-a dus sa fotografieze ciobanii din Fagaras. Multi isi cauta originile in Europa. Multi cred ca, in drum spre America, triburile pierdute ale parintelui Avraam au ajuns si la Dunare. Mi-am propus sa explorez acest drum. Sa vad cum, si ce fel.

10

Intalnirea cu Como se datoreste unui reporter.

Vrea sa te vada.
De ce nu?
Te avertizez ca gandeste ca Mango.
Excelent. Am in vederea dialoguri posibile. Ce poate fi mai interesant decat dialogul cu un scriitor care scrie bine?

Como ii arata profesorului ultima carte. Acesta o citeste si se declara uimit. Asa incepe discutia, care va dura, pana cand cartea este prezentata intr-un cenaclu in care amatori de literatura se aduna sa afle cine mai scrie bine. Profesorul prezinta cartea, autorul si imprejurarile sale, si ofera o interpretare.

Pe Hearst 1 l-am cunoscut si eu, mai de mult, acasa la el, in California. Imi aduc aminte cum am plecat din Carmel, pe o sosea taiata in munte, pe malul Pacificului, si am ajuns la San Simeon, convins ca am sa gasesc un oras. Nu am gasit decat un palat. Palatul lui Hearst. Un palat care nu era ca celelalte palate. Pe langa el, Chambord sau Amboise, pe malul Loirei, in Franta, nu reprezinta aproape nimic. Palatul lui Hearst este o catedrala, construita din mai multe bucati aduse din Europa medievala, inconjurata de palate mai mici pentru oaspeti. Imi aduc aminte ca in unul din ele, intr-un dormitor, am vazut patul cardinalului Richelieu. Nu pot sa uit nici piscina romana. Imperiala. Totul se afla pe un deal cat un munte, de unde se vede Pacificul. Peste tot se simte prezenta stapanului Hearst, cel care a stapanit cele mai importante ziare ale Americii. Cel care a infiintat imperiul publicatiilor Hearst. Cel care a invatat America ce sa creada. Cel care l-a facut pe Comorosan sa scrie o carte, *Hearst II*, [Editura Eminescu, Bucuresti, 2001], care se ocupa de una din cele mai importante probleme ale lumii contemporane, mostenitorii imperiului Hearst. El s-a intalnit cu ei, probabil la Berkeley, unde, din prima zi, a fost fascinat de usurinta lor de a inventa. Cam pe atunci plasmuise si teoria psinomului [daca genomul, secventa genelor, ne determina biologia, atunci un echivalent ar trebui sa ne determine gandurile, i-a zis psinom, si a pornit sa il caute] si si-a dat seama ca in mintea mostenitorilor Hearst se ascunde un psinom important. Cartea este un roman postmodern in care mostenitorii lui Hearst sunt plimbati din New York la Durau, si autorul are grije sa nu le scape viata pe jos, chiar daca i-a facut umbra lui [hei, nu-mi calca umbra, spune el undeva]

Comorosan este un om de stiinta, un scriitor si un gentleman. Omul de stiinta e implinit, scriitorul e talentat, si ca gentleman are dreptul sa poarte arme.

Stiinta i s-a apropiat mai de vreme. A studiat medicina la Bucuresti, chimia la Cluj si fantasticul in Argentina. Mai intai, intre 1970-1980, a publicat o serie de lucrari privind un nou tip de interactiune a materiei cu lumina, cunoscut de atunci ca "efectul Comorosan." Aceste lucrari l-au adus ca profesor in marile universitati din America si, din 1992, membru de onoare in Academia Romana. Mai apoi, cand i-a citit pe sud-ameriani, s-a indragostit de fictiune, a patruns in fascinantul univers al fantasticului, si, spre norocul lui, l-a cunsocut pe Borges. Intalnire i-a fost benefica. "Am intrat in visele lui, incet, cu pasi moi, sa nu i le tulbur." Trecera de la stiinta la literatura a fost fireasca. "Mi-am cautat lumea cu ecuatiile fizicii. Ele mi-au descoperit un univers rece si gol. Cam pe atunci l-am descoperit si pe Noica si m-am imbolnavit de filozofie...Pe cand ma pregateam sa o rescriu, mi-au venit in vizita Cortazar, Bellow, Sabato, si multi altii. Erau cu totii foarte bolnavi, ii contaminase fictiunea si m-au imbolnavit si pe mine.

Care a fost rezultatul?
Exercitii de Naivitate (1993)
Romania, Societate cu Raspundere Limitata (1995)
Treisprezee Metafore (1995)
Oglinzi Sparte. Roman de Ganduri (1997)
Povestea unei Fictiuni (1998)
Nedespartirea de Borges (2000)
Hearst II (2001)

Exercitiile de Naivitate privesc fantasticul cu atentie. Povestind intalnirea cu Borges, si reactia lui Constantin Noica, Comorosan precizeaza aparitia coerenta a unei realitati alternative, fie prin intruziunea unui element extraordinar intr-un univers ordinar, fie prin proiectarea unui element ordinar, ca o surpriza, intr-o lume putin ordinara.

Oglinzi Sparte, un eseu impanat cu povesti, asemenea unei torte de ciocolata, se vrea un roman politist unde cititorul trebue sa descopere disperarea unui romantic intarziat, caruia luciditatea intelectului vrea sa-i omoare speranta. Este o carte care se poate citi de trei ori pe zi: dimineata, la pranz, si seara.

Nedespartirea de Borges este un roman care m-a uluit. Aici Comorosan nu mai analizeaza fantasticul, ci il viseaza, asa cum l-a sfatuit Borges in Buenos Aires. Iata marturisirea lui: "Eu sunt visatorul. Cel care viseaza visele cetatii si ale muritorilor ei. Eu i-am visat lumii o frantura din Forta Lui, ca ea sa pastreze aici, in haosul vietii, un dram din ordinea Sa, sprijinind lumea pe un snop de simetrii. Eu i-am visat lui Napoleon tunurile de pe dealurile osandite, plasmuind Austerlitz-ul, cea mai frumoas infrangere suferita de istorie... Muritorii se tem de mine. Ei stiu ca doar eu pot vedea fata nevazuta a Lunii. Si visele mele dainuie." Inainte de a citi aceasta carte, acum un an, cand ne-am intalnit la New York, nu crezusem ca Borges poate fi falsificat. Acum am inteles si cum cineva poate deveni un vis visat de Borges, cum Comorosan se poate inscrie intr-un graunte, pe o pagina din cartea lui de nisip.

Despre Hearst II, Barbu Cioculescu spune ca este un roman al romanului, supunand numerel, culorile, vibratiile, si randurile de litere unui ritual secret, o piesa de rezistenta. Nicolae Breban marturiseste si el cum Comororosan imbogateste peisajul literelor cu un profil de scriitor rar, ce vine din zone exotice, aidoma unui alt model mare, Ernesto Sabato, dinspre fizica spre naratiunea densa, care ne intriga si ne atrage.

Despre gentleman si armele lui am aflat din revistele literare.

In *Conteporanul* din 15 februarie 2001, el are curajul sa spuna ca o alta forma prin care s-ar ilustra impostura intelectuala ar fi aurarea operei prin transferul unui capital politic asupra unei opere mediocre, si ca asa s-ar fi nascut grupul falsei elite din jurul unor anumite reviste, care gloseaza enormitati pe mai toate domeniile la moda. Nefiind la curent cu tot ce se intampla, am cercetat si alte opinii. Asa am constatat ca revolta este larg raspandita. Si altii au observat icneli moralizatoare si tipete voluptoase de fiecare data cand lumea romaneasca dezamagea, in diminetile tulburi ale iesiirii din comunism si ale prosternarii fulgeratoare la portiule palatului Hearst.

Iata ce spune Comorosan: " M-am nascut Hearst. Nu unul din cei pe care ii gasesti in cartea de telefon. Eu sunt Hearst. Aici, in California, Hearst inseamna magazine, hoteluri, banci, industrii, un imperiu intins peste continente, Hearst-Japonia, Hearst-Africa, condus de Hearst Intaiul, din Zgarie-Norul luxos de pe Fifth Avenue, in Capitala Lumii. Eu sunt mostenitorul, Hearst II. Cand nu-ti mai sti numarul banilor devi nobil. La noi nobilimea se scrie cu numere. Noi traim din ele. "

Comorosan cunoaste bine America. Fara el, cineva ar fi putut crede ca America ar fi incetat sa existe. Din cauza revistelor neromanesti, sau din alte cauze, mai mult sau mai putin cunoscute.

11

Un film simplu, documentar. Vezi un barbat avand in planul din spate cateva rafturi cu carti de diferite culori si reviste de aceiasi culoare, colectii intregi. Reporterul si operatorul cu aparatul lui de filmat nu se vad. Raman banuiti. Numai reporterul se aude. Stim cum sunt reporterii si aparatele lor. Stim cum se ambaleaza atunci cand cred ca subiectul este potential incarcat. Cand investigheaza intelesul cuvintelor, vad un milion de lucruri pe care cei cu ochiul neajutat nu le vad. Chiar nodurile cravatelor descopera sensuri ascunse. Reporterii de televiziune vad lucrurile de cateva ori.

Identitatea reporterului va fi protejata. Este o doamna si numele ei nu va fi mentionat, pentru ca nu este nici victima si nici autorul crimei ci numai mijlocitorul inregistrarii ei.

In film se vede un barbat cu cravata albastra marin, stand la un birou incarcat. Nu este nimic altceva de vazut. Cartile lui stau pe birou si operatorul le va filma separat, de aproape, ca sa li se vada titlurile.

Reporterul incearca sa defineasca persoana din fata camerei de luat vederi. Nu tine seama de nici o conventie, spioneaza un spatiu neaparat, prinzand pe film, un profesor iesind din biblioteca, surazand si nejumulit, nu cu praf de creta pe pantaloni, vlaguit, ca atunci cand iese din clasa, ci purtand o cravata, cum nu i se intampla des. Nu e o gluma. Filmul are aerul unui eveniment important.

Barbatul arata cel mult de cincizeci de ani, cu toate ca are mai mult. Poarta o haina de culoare inchisa, cravata e cumparata la Oxford, in urma cu doua decenii, cu un pret cu care acum nu mai poti cumpara nici macar un bilet de autobuz, si imaginea este scaldata in lumina fluorescenta, prezenta tot timpul acolo, ziua si noaptea. Vorbeste rar, cu pauze lungi. Spune ceva.

Nu este un documentar despre un subiect orecare. Este prezentata o crima si reporterul rascoleste istoria ei. Filmul capata o anumita determinare, cu o persistenta care aproape ca eclipseaza persoana. Reporterul priveste in mintea profesorului, a carei intreaga viata pare deschisa aparatului de filmat.

Te uiti la film pentru ca sti ca se va intampla ceva - sigur ca sti ca ceva se va intampla - si d-aia te uiti. Oricine se uita daca vede un film pentru prima data, fara sa-i stie sfarsitul. Te uiti pentru ca ideile prezentate se leaga, desvelind un sens de descoperit. Nu te gandesti ca filmul este plictisitor sau interesant. Ideile prezentate ruleaza in creierul privitorului cu gandurile pe care le gandeste. Reporterul va folosi aparatul filmand profesorul, biblioteca, studentele care se intampla sa fie atunci acolo, rafturile din biblioteca unde stau revistele, care, sub becul operatorului devin mai reale, si filmul devine si el mai real, poate suprareal, depinde cum vrei sa te uiti, cum vrei sa stergi straturile adaugate. Si asta e un motiv pentru care te uiti. Filmul are un realism care place. In el profesorul este prescurtat, devine steag de semnalizare. Trebue sa te uiti. Te uiti pentru ca asta e natura documentarului, sa faca o carare prin timp, sa marturiseasca despre destin, sa explice ce crede profesorul despre Mango.

Chiar credeti in postmodernism?

In 1999, David Locher, un sociolog afiliat cu Missouri Southern State College, intr-un articol intitulat "Unacknowledged Roots and Blatant Imitation: Postmodernism and the Dada movement," publicat in *Electronic Journal of Sociology*, afirma ca postmodernismul este o prelungire a Dadaismului, care, si el, a crezut ca intelesul cuvintelor este arbitrar, relativ, subiectiv, si ca limbajul poate fi manipulat (Dada se indoia de orice) Acest articol nu ataca logica sau consistenta interna a

postmodernismului, ci mai degraba validitatea revendicarilor privind natura lui originala. Trecand peste amanuntul ca Tristan Tzara a venit la Paris din Romania, cred ca merita sa ne oprim asupra unicitatii si originalitatii postmodernismului.

Si eu cred ca inceputurile perioadei moderne se pot aseza aproape de iluminism. Unii istorici o dateaza ca incepand cu Revolutia Franceza si terminand cu caderea zidului din Berlin. Deci din 1789 pana in 1989. Rotund. Daca Iluminismul este definit de logica cu doua valori, nefiind acceptat decat adevaratul si falsul, si nimic din multimea nuantelor dintre ele, atunci modernismul poate fi definit, simplu, ca modul iluminist de a vedea lumea, ca efortul de a distruge revendicarile de relevanta ale logicii cu mai multe valori, considerata ca o superstitie a premodernismului religios. Existenta postmodernistilor dovedeste falimentul timpurilor moderne, care au respins religia, adica legatura cu infinitul (ce nu se supune logicii cu doua valori). Omul modern nu avea nevoie de infinit. Omul postmodern e ceva mai modest. El spune ca adevarul, la fel ca frumosul, se afla in ochiul observatorului, si accepta grade de adevar. Acest punct de vedere pleaca de la presupunerea simpla ca adevarul este determinat cultural.

Atat pentru devotati cat si pentru denigratori, gandirea postmoderna pare lipsita de orice suport venit din stiinta. Fragmentarea adevarului, importanta perceptiei subiective, triumful rationamentului aproximativ, toate tendinte pe care le catalogam drept postmoderne, sunt presupuse a fi gasite numai in disciplinele umaniste, sau tisnite din mintile domnilor Jean Baudrillard si Jean-Francois Lyotard. Cele mai multe incercari de a trasa originile sensibilitatilor postmoderne se opresc la portile lui Jacques Derrida.

Postmodernismul, suntem invitati a presupune, s-a nascut in catedrele de studii ale culturii, sociologiei sau literaturii. Ori lucrurile nu stau chiar asa. Intr-o ultima carte, *Fuzzy Sets* - [www.newfalcon.com/books/fuzzy_sets.htm] - incerc sa arat ca originile postmodernismului sunt semnificativ mai apropiate de matematica, cibernetica, si informatica, decat isi imagineaza sustinatorii si criticii. Argumentul meu este simplu: in psihicul nostru s-a inscaunat de mult o tendinta relativista, nebinara, ca o consecinta a incercarilor noastre de a manui infinitul. Pasul decisiv in recunoasterea acestei tendinte l-a facut cibernetica. Cred ca este stiut ca in timpul administratiei Stalin, in Estul Europei nu a fost voie sa se vorbeasca de cibernetica. Nu stiu daca este stiut ca primele inercari de a reabilita cibernetica, in aceasta parte a lumii, s-au facut odata cu infiintarea unei catedre de cibernetica economica la Bucuresti.

Cibernetica, ca subiect de discutie, aparuse in 1948, atunci cand au inceput sa fie analizate teoretic notiunile de autoreglare, autonomie si ierarhizare in organismele vii, si s-a vazut ca rezultatele acestor analize pot fi aplicate in mai mult decat o ramura a stiintei. Cibernetica, deci, este metadisciplinara, pentruca clarifica notiuni care deschid noi cai de intelegere. Asa a intrat in conflict cu dogma stiintifica traditionala conform careia explicatia stiintifica trebuie, si poate, sa aproximeze structura unei realitati obiective, data, presupusa ca exista independent de observator. Obiectivitatea, in sens traditional, modern, este iluzia ca nu exista iluzie. Invocand obiectivitatea se abroga responsabilitatea. De aici, probabil, popularitatea obiectivitatii. Intr-o critica intitulata "In Republica

Tertilor Inclusi", publicata in revista *Origini* din Decembrie 2000, Stefan Stoenescu m-a surprins sesizand legaturile mele cu cibernetica.

Mult mai tarziu , in studiile de literatura, a aparut abordarea hermeneutica, care presupune reconstruirea intelesului in termenii conceptelor din timpul si locul in care au trait autorii. Si mai tarziu s-a putut vorbi de roman postmodern, de renuntarea la cultul originalitatii, ca o recunoastere a inevitabilei pierderi de origini in epoca productiei de masa, de fracturarea textului sub influenta directa a matematicii postmoderne. Discontinuitatea nu intuneca si nu saraceste literatura. Nici abstractul. In incercarile mele de roman, personajele sunt abstracte. Intr-un interviu luat de Cosana Nicolae, de la Universitatea din Bucuresti, publicat in *Romania Literara* [Nr.27 din 11 Iulie 2001], marturisesc ca si eu cred in participarea cititorului pe care-l invit sa sara peste spatii narative relativ disparate, si ca Diavola, pesonajul meu preferat, este o incarnare a legii tertului exclus din logica cu doua valori a iluminismului. Abstract. De unde pretentia de roman algebric.

Si postmodernismul crede in adevar, atit numai ca il intelege construit istoric. De aici tentatia romanului postmodern de a expune mecanismele prin care aceasta constructie este ascunsa, naturalizata, spre a putea fi folosita, de exemplu, in mod pervers. Pentru Romania, des comentata tendentios, deconstructia postmodena poate fi de ajutor. Cand am discutat entuziasmul meu pentru postmodernism, util, am zis eu, pentru deconstruirea multor constructii false privind istoria crispata a Romaniei, Stefan Stoenescu, tulburat de exagerari avansate in numele unui postmodernism dubios, m-a sfatuit sa evit un termen pe care il considera compromis. Eu insa cred ca termenul poate fi salvat.

Interesul meu pentru studiul atent al logicii infinitului s-a cristalizat in 1965, cand am intrat intr-un program de doctorat in ingineria cunoasterii, convins ca o descriere exacta a oricarei situatii fizice este imposibila, ca asta este realitatea pe care trebuie sa o acceptam si la care trebuie sa facem fata, si ca inexactitatea descrierii nu este un desavantaj, ci, mai de graba un ajutor. Cu alte cuvinte, vagul limbajului natural este un dar de la Dumnezeu, pentruca omul, cu numai cateva mii de cuvinte, sa poata descrie un intreg univers, oricat de complex. Convins ca vagul asigura eficienta, in 1970 am publicat o teza de doctorat, care, in 1972 , mi-a adus o invitatie la Atlas Computer Laboratory in Anglia, unde am intrat in legatura cu Congresul de Cibernetica organizat de Dr. J. Rose. In 1973 am inceput un seminar dedicat multimilor vagi, si in 1974 am publicat prima monografie a domeniului, impreuna cu Dan Ralescu, acum profesor la Universitatea din Cincinnati. Versiunea engleza a fost publicata simultan la Basel si la New York, iar traduceri in japoneza si chineza au urmat relativ usor in 1978 si 1982, probabil pentruca, si in traditia Pacificului, paradoxul este utilizat pentru a patrunde spre niveluri mai ridicate de intelegere.

Pentru cei ce cred ca comunismul s-a prabusit numai din cauza existentei gulagului sau a neeficientei economice, am o surpriza. Eu cred ca ideologii comunismului, cei care conteaza, cei din Paris (si nu functionarii unei administratii minore, ca cea din Moscova), au cedat mai ales cand au vazut ca fundamentarea s-a dovedit falsa. Asa cum conspiratia

Revolutiei Franceze a nascut modernismul, postmodernismul s-a nascut datorita unor conspiratii, ca cea din Bucuresti, pe care eu am descris-o discret in *Cybernetic Conspiracy* - [www.newfalcon.com/books/cybernetic_conspiracy.htm] - o carte care, spre surprinderea mea, a inceput sa fie citita deabea acum, dupa 14 ani de la publicare.

Eram cunoscut, scoateam o revista la Amsterdam, si primeam vizite.
Imi aduc aminte de vizita lui Henri Prade din Toulouse, pe atunci doctorand, cu o teza despre logica vagului. Lucram la Institutul de Informatica din Bucuresti unde conduceam un laborator de modele. Cu mine erau Mircea Sularia si Paul Flondor, acum profesori in catedra de matematica din cadrul Institutului Politehnic din Bucuresti. Primirea unui vizitator din strainatate urma un protocol riguros, sub supraveghere. Vizita nu putea fi imaginata in afara unui acord cultural, oficial, intre tari. Henri Prade venise pe contul lui. Se suise in tren si venise la Bucuresti sa vada ce facem noi. Toata lumea s-a speriat pentruca nimeni nu a inteles dece eram, sau puteam fi, atat de interesanti. Se pare ca Henri Prade stia mai bine ca noi . Nu a fost nevoie sa-i spun ce cred despre modernism arogant, asupritor, criminal. Acum cand a ajuns editor al unei reviste de mare prestigiu, si a primit ultima mea carte pentru recenzie, si mi-a trimis recenzia inainte de a fi publicata, asa cum se cade, pentru a putea da un raspuns, numai acum m-am gandit mai atent, deschis, la conspiratia din Bucuresti, pentruca numai acum am inteles ca trebuie folosit un cuvant magic, o cheie, si l-am gasit, si am spus "postmodernism".

Dar iata despre ce este vorba. In 1972 am inceput studiul serios al logicii vagului sub pretextul benefic al modelor matematice necesare planificarii. Pentru prima oara in Europa de Est se vorbea de grade de adevar. Chris Carlsson, din Finlanda, si un matematician din Ungaria, Dombi, de data aceasta in cadrul unor acorduri oficiale, au venit sa stea in laboratorul nostru ca sa inteleaga ce facem. Carlsson care nu stia decat limba germana, a venit cu un dictionar romano-german, ca sa poata citi textele noastre, primare. Fara prea mult zgomot, sub scutul informaticii infailibile, moderna, deci care nu putea sa greseasca, am afirmat ca nu exista experienta directa a realitatii fara interpretare, si orice interpretare este corupta de prejudecatile interpretatorului. Apropa nimeni in Europa nu intelegea despre ce vorbeam. Nimeni nu mai stia sa vorbeasca despre religie, care pentru doua secole fusese atacata ca fiind amagire, pentru care fusesem declarat, in anii 1950, nepotrivit pentru scoala moderna, paria, cu origine sociala nesanatoasa.

Au existat si alti postmodernisti?
Nu ma voi referi la poeti, despre care am auzit numai vorbe bune, despre care multa lume vorbeste la superlativ, care se pare ca au scris carti despre postmodernism, dupa ce au facut doctorate unde nu s-au multumit numai cu gandurile ganditorilor din Paris. Un ganditor postmodern, in sensul cel mai bun al cuvantului, a fost Nicholas Georgescu Roegen, profesor la Vanderbilt University, in Tennessee, unde a ajuns fugind, dupa ce, ca membru al comisiei de armistitiu, imediat dupa terminarea razboiului, sesizase furturi masive din Romania.

El si-a dat seama de importanta limbii in formarea metateoriei marxiste. In viziunea lui, conceptele nu pot fi aritmomorfice, adica representate prin numere. Intr-o carte celebra

The Entropy Law and the Economic Process [Harvard University Press, Cambridge, 1971] el observa ca numerele nu se suprapun, fiecare fiind distinct in relatie cu celelalte. Concepte cum ar fi "bun" sau "adevarat" nu au granite aritmomorfe, fiind inconjurate de o penumbra cu care se suprapun peste celelate. Intr-un anume moment istoric, spune el, o natiune poate fi o democratie si o dictatura, asa cum un om poate fi tanar si batran, simultan. Categoriei conceptelor nu i se poate aplica legea tertului exclus, asa cum cere logica erei moderne. Cu toate ca au accelerat avansarea cunoasterii in domeniul materiei inerte, nici un proces de schimbare nu poate fi explicat cu concepte exprimate numai prin numere. Vehiculele principale ale schimbarii economice sunt slabiciunile omenesti. Concluzia lui este ca daca economia vrea sa fie o stiinta, nu numai a cantitatilor observabile ci si a omului, trebuie sa se bazese pe rationamente aproximative.

Georgescu Roegen stia ce fac eu. Ne-am intalnit la Bucuresti cu ocazia Congresului 3 de Cibernetica si Sisteme, in 1975. M-a ascultat cu atentie. Nu pot sa-i uit privirea dura, gandirea limpede, forta unui intelect perfect slefuit. Nu am comentat era moderna. Nu stiam cine ne mai asculta. Eu asteptam o aprobare, un gest cald, o bataie pe umar, incurajarea unui mare profesor american. Ne-am despartit fara comentarii. Foarte tarziu, peste ani, cand eram sigur ca ma uitase, m-a sunat. La numarul de telefon de acasa. Primul gand mi-a fost gand de spaima. O convorbire cu America in 1982 trebuia raportata si explicata. Si el stia . O voce limpede, rece, m-a intrebat, scurt, daca pot vorbi englezeste. Atat. Daca pot sa vorbesc despre cercetarile mele. I-am raspuns ca tocmai plecam in Mexic, invitat de Dr. Rosenbluth, ministrul invatamantului, nepotul celui care, impreuna cu Norbert Wiener, introdusesera conceptul de cibernetica. Urma sa tin un seminar privind sistemele vagi, o noutate care incepea sa intereseze. Era momentul cand Japonia introdusese logica vagului in dispozitive electronice construite ca sa se comporte inteligent. Asa am ajuns in Tennessee. Din Mexic. Invitat de Universitatea Vanderbilt. Cu o invitatie transmisa prin ambasada Ameriacana din Mexico City. La recomandarea profesorului Gerogescu Roegen, care tocmai se pensionase, care stia el ce face, Dumnezeu sa-l odihneasca in pace. Asa am continuat discutia inceputa la Bucuresti. Curios, convins ca acum voi afla ce crede despre cercetarile mele. "O cauza," mi-a spus el, "capata greutate numai daca este luata in brate de o universitate americana. Stiu ca vei ramane aici. Incearca-ti norocul. Dar sa sti ca nu e usor. Lumea moderna se apara atacand. Trebuie sa-ti gasesti aliati." Nu mi-aduc aminte sa fi pronuntat cuvantul "postmodernism." Nici eu, nici el nu stiam nimic despre el.

In biblioteca intra o carte noua. Dupa ce o citeste, e fericit, si o lauda, fara rezerve. Profesorul scrie un text, destinat publicarii, care, se vede usor, nu trebue sa fi prea atent, este vadit impotriva mea.

Nu cu mult timp in urma, granita dintre artist si savant parea de netrecut, spune el. Dela Pascal, care a observat bine deosebirea dintre spiritul de finete si spiritul geometric, si pana mai ieri, la Borges, care a traversat acesta granita cu eleganta, scriitorul si bibliotecarul pareau fiinte care nu aveau nimic in comun. Unul scria cartile, celalalt avea grije de ele.

Mirela, prozatoare, poeta, critic literar de temut, dovedeste ca vremurile s-au schimbat. Intr-o carte, [*Toward a Cyberlegal Culture***,** Transnational Publishers, Ardsley, NY, 2001], adresata celor ce practica dreptul si au nevoie de informatie, si se duc sa o caute in bibliotecile virtuale, conectate prin internet, ea are curajul sa inoveze, sa prezinte procesul de cautare in aceasta vasta retea, ca o plimbare, cu o poveste, sa introduca timpul acolo unde, de obicei, nu exista.

Un manual, sau un tratat, sau un ghid turistic, ca si o teorie stiintifica, un catalog de baze de date, o carte de telefon, sau o fotografie, sunt imagini statice, care nu-si spun istoria.

Cartea Mirelei a fost o surpriza.
Mai intai, pentruca este scrisa intr-o limba pe care a invatat-o tarziu. Numai acest fapt poate sa ne uimeasca. Cati oameni care vin in America, fara sa stie limba, dupa cativa ani, scriu o carte, facuta sa-i invete rapid, pe toti, ce sa faca. Apoi, cati artisti aduc cu ei arta lor in rigorile manualului. Ori aici este punctul forte al cartii. Cartea este, nu numai un manual, ci si un reportaj fascinant. Un film, si nu o fotografie. Autoarea povesteste cum a aflat si vehiculat tehnici miraculoase si cum a colaborat cu studentii ei. Eu numesc asta literatura postmoderna de frontiera.

Erudita, ea stie ce se intampla pe lume, si leaga ingenios lucrurile. Iata un exemplu placut. In domeniul clasificarii [cheia de bolta a gasirii, in orice biblioteca, cat de cat serioasa], logica bivalenta nu functioneaza bine. O carte, sau un articol, sau orice text, nu apartine numai unei clase, ci la mai multe, cu diferite grade de apartenenta, si deci clasificarea prefera o logica fuzzy. Poeta, plina de viata, recomanda juristilor sa aplice aceasta logica, asa cum este ea evocata in *Fuzzy Sets*.

Iata ce se gaseste la pagina 161: " Istoria arata ca orice descoperire a avut efecte creative si destructive, derivate, cred, din structura binara a materiei universului. Aceste efecte sunt, la randul lor, reflectate in perpetua ambivalenta a lumii. In conflictul etern dintre bine si rau, muritorii trebue sa-si decida singuri locul. De ce parte a conflictului se gasesc, depinde de gradele de incredere sau neincredere pe care si le-au construit singuri. Cu logica fuzzy, potrivita culturii juridice ajutata de calculatoarele electronice, care nu favorizeaza frontiere abrupte, pot spune ca putem fi de partea sfintilor."

Atunci cand am cunoscut-o, aici la New York, autoarea se ducea la scoala sa invete limba engleza si tainele cyberbibliotecii. Cyber inseamna dominat de calculatoare, si cybercultura tine seama de avantajele logicii fuzzy, si, azi, Mirela invata pe cei ce impart dreptatea in lume cum sa se informeze, unde sa mearga sa afle despre dreptate, si care este logica judecatilor de valoare. La asta m-am gandit cand am citit, intr-un text din *Commentary* [Februarie 2002], cum Gertrude Himmelfarb, sotia lui Irving Kristol, il judeca pe Richard Posner. Acesta este un intelectual de clasa, judecator la Curtea de Apel a Americii, si profesor la scoala de drept a Universitatii din Chicago. Intr-o carte recenta, *Public Intellectuals: A Study of Decline*, vorbind despre faptele unora si moralitatea lor, el se opreste la judecatile de valoare si spune ca "ele depind de evaluari ce nu poate fi demonstrate ca fiind adevarate sau false." Sunt aproape sigur ca Posner va aprecia manualul eseu, povestit postmodern, scris de Mirela, in cea mai simpatica scoala de drept, cea de la Universitatea din New York.

Nu sunt tot atat de sigur, insa, de intelectualii publici din Europa, care par fermecati, multumiti sa se uite numai la, (obsedati de, in dialog aproape numai cu), un grup periferic, foarte subtire, autoselectat cu atentie, care pretinde ca ar reprezenta intreg continentul American. Ori acesta este foarte divers, si are, cum este firesc, nu numai o mana stanga ci si una dreapta [asa cum observa si Virgil Nemoianu, acum cativa ani, intr-un articol, in revista cu numele '22']

Multe academii si fundatii - asemenea soldatului japonez, care mai lupta, pentru ca nu a auzit de sfarsitul erei moderne, dominata de logica cu doua valori - continua sa fie orbite de stralucirea acestui grup prolific, superficial, foarte galagios, care este interesant chiar si atunci cand devine din acuzator, acuzat. [Pentruca se ocupa si cu subversiunea, grupul a inceput sa se oxideze. Spun asta, impresionat de Robert Scholes, profesor la Brown University, care, intr-un articlol, *The Brothel of Modernism: Picasso and Joyce*, (ce poate fi gasit cu usurinta pe internet), demonstrand relatia speciala dintre prostitutie si modern, cu exemplul superbelor domnisoare din Avignon si cu extraordinarul Ulysses, studiaza si cealalta fata a acestei relatii, artistul modern care se prostitueaza, pentruca, spune el, atunci cand bordelul a intrat in arta moderna, ca sa dea capodopere, si arta a putut intra in bordel, ca sa dea subversiuni.]

Cartea Mirelei merita sa fie premiata.
Cu magna cum laude.
Sa speram ca Academia Romano-Americana sau Fundatia Culturala Romana, sau oricine altcineva interesat de legaturile celor din patria naturala cu cei risipiti in loc vitreg, vor incepe sa (re)cunoasca si autorii, oameni de cultura, inoxidabili.

13

Numarul 2 (Aprilie 2002) al revistei *Partisan Review* contine o cronica la un volum de versuri intitulat " I Remain. Voices of the Hungarian Poets from Transylvania."

Cronica, semnata de Gyorgyi Voros incepe cu urmatoarele randuri: " Este o ironie ca termenul 'ethnic cleansing' a inceput sa sune familiar in urechile americane numai dupa caderea zidului din Berlin, retragerea Sovietelor din Blocul de Est, si atrocitatile din Bosnia. Un poem celebru, scris de Gyula Illyes, publicat in 1965, 'While the Record Plays' povesteste in termeni, si metaforici si literali, programul de anihilare al minoritatii ungare din Transilvania, care a durat aproape aproape un secol. In versuri curajoase, ca o relatare a unor stiri, poemul lui Illyes enumereaza executiile publice ale unor tarani unguri, efectuate eficient si deliberat, fara sa descrie o anume intamplare documentata, ci recontruind imaginar o traditie e atrocitatilor impotriva ungurilor. Poemul arata cum victimele sunt tarate de calai in piata, unde sunt batute si decapitate, in timp ce un megafon transmite muzica de la o placa de patefon, ca sa dea iluzia de normalitate." Articolul vorbeste apoi de ethnocid, eliminarea scolilor unguresti, interzicerea limbii maghiare in scoli, restrictii la publicarea cartilor si revistelor unguresti, desecrarea bisericilor si cimitirelor.

Nedumerita, bibliotecara cauta sa inteleaga . Profesorul ii arata o revista cu numele 22, Nr.18 din 30 Aprilie-6 Mai 2002, unde Rodica Culcer, in articolul "Liceul Bolyiai-Farkas, intre problemele false si cele adevarate," scrie : "Este Romania sortita conflictelor interetnice? Aceasta este intrebarea pe care ne-o punem privind amploarea nemeritata pe care a luat-o cazul liceului Bolyiai-Farkas din Targul Mures. Sa recapitulam: ... din acesta toamna, liceul in cauza va deveni un liceu cu limba de predare exclusiv maghiara cum a fost pana in 1960... In stilul sau caracteristic, partidul de guvernamant a uitat de sensibilitatea cetateanului de rand, adica de cei 331 de elevi romani ai liceului care au fost admisi prin concurs si nu voiau sa plece in alta parte, sub privirile compatimitoare ale colegilor maghiari."

Si mai nedumerita, bibliotecara intreaba ce s-a intamplat in secolul 20. I se raspunde ca intr-adevar au exista masacre, culminand cu asasinatul in masa de la Traznea si Ip, jud. Salaj, in 9, respecti 13/14 Septembrie 1940, pe traseul nefast al Dictatului de la Viena, dospit de Hitler si Musolini, conform brosurii intitulate "Fara iertare - Urmasi ai lui Atila, Almos, Arpad, inainte spre o noua descalecare" scrisa de Ducso Csaba in 1939 si editata din ordinul lui Horthy, omul care a introdus fascismul in Europa in 1920, conform principiilor expuse in "Cartea Secreta" a lui Huszar Antal, din 1907, cand s-a cristalizat idealul sfant, pentru realizarea careia trebuiau folosite toate mijloacele, in asa fel ca in Ungaria Mare sa nu mai existe decat unguri.

Nemaistiind ce sa creada, si uluita de virluenta textului publicat in *Partisan Review* bibliotecara se intreaba. Cum se poate ca adevarul rastalmacit, sa apara intr-o revista serioasa? Asa ajunge la voluml 1, Nr.1 din februarie-martie 1934. Aici are un prim

raspuns. In editorialul de la pagina 2, citeste ca: "Partisan Review apare intr-un moment cand literatura americana sufera profunde schimbari. Criza politica si economica a capitalismului, cresterea miscarii revolutionare peste tot in lume, si contruirea cu succes a socialismului in Uniunea Sovietica a afectat adanc viata, gandirea, si arta Americii...Au rasarit ziare revolutionare care publica proza, poezie si critica revolutionara. Unele sunt scoase de Cluburile John Reed. Partisan Review este organul Clubului John Reed din New York...Propunem sa ne concentram pe literatura, dar vom mentine un anume punct de vedere - acela al clasei muncitoare revolutionare. Prin mediul nostru specific literar vom participa la lupta muncitorilor si intelectualilor sinceri ipotriva razboiului imperialist, fascismului, asuspririi nationle si rasiale, si pentru abolirea sistemului care genereaza aceste valori. Apararea Uniunii Sovietice este una din sarcinile noastre principale."

Fascinata de acest text fascinant, incepe sa cerceteze si celelalte numere din volum. In numarul 5 (noiembrie-decembrie 1934), N. Buharin publica un articol intitulat "Poetry and Socialist Realism." Deci *Partisan Review* a fost infiintat ca organ al Internationalei Comuniste, care in 1921 a infiintat Partidul Comunist din Romania, avand ca principal obiectiv desmembrarea ei mult mai putin utila dect Ungaria Mare, cu traditii comuniste mai vechi si mai serioase.

Isi pune atunci intrebarea: sa fie revista fidela unor idealuri de acum zeci de ani? Greu de crezut. Din 1934 si pana azi, multa apa a curs la vale pe Mississipi, si multe s-au mai schimbat. Extrem de interesata, incepe sa rasfoiasca si celelate numere din colectie.
In numarul 7 din 1940, la pagina 139, James Farrell spune ca "John Chamberlain, intr-o scrisoare recenta catre *The New Republic* a propus ca intelectualii care au fost anti-Stalinisti inainte de semnarea pactului Stalin-Hitler, sa formeze un front unit cu cei care nu au mai sprijinit Kremlinul dupa ce a fost semnat pactul. Raspunzand obiectiilor mele, Cahamberlain a oferit doua motive in sprijinul aestui plan: unu, Stalinismul e un cal mort; doi, oameni ca Ralph Betes si altii nu pot fi penalizati pentruca s-a intamplat sa-si schimbe opinia mai tarziu decat altii." Iar la pagin 390, tot Farrell scrie: " nici Stalinismul si nici lumea capitalista nu pot sa-l ierte pe Leon Trotsky. Ei ii voi uri memoria, dar nu vor reusi sa o stearga. Istoria va sti cum sa o pastreze. Cel mai bun omagiu pe care i-l putem aduce este sa-l intelegem."

Cum textele devin din ce in ce mai interesante, se hotaraste sa rasfoiesc toata colectia. O are in fata, si nu poate rezista acestei tentatii. In biblioteca e liniste, studentele au disparut, nimeni nu face nici cel mai mic zgomot. Se opreste la un volum din 1982. Editorul revistei, atunci si acum, William Phillips, in Nr. 1, pagina 7, comentand participarea sa la Congresele Scriitorilor Americani, face urmatoarele observatii: " Cei familiarizati cu politica anilor 1930 isi vor aminti ca acest congres (din 1937) ca si primul , a fost sub controlul Partidului Comunist. Spre deosebiire de primul, care a dansat dupa melodia liniei revolutionare, acesta a trebuit sa adopte noua poltica a Frontului Popular. Asta inseamna ca in timp ce partidul trebuia sa ramana la carma, revolutia trebuia lasata mai moale, si congresul trebuia sa apara ca o coalitie a 'scriitorilor progresisti' care sustin 'traditia democratica' americana. Asa ceva trebuia realizat nu numai prin schimbarea

doctrinei, ci si prin schimbarea actorilor. Deci, unele din figurile din conducere au trebuit sa fie necomuniste sau cunoscute ca necomuniste. Pentru a asigura un strans control de partid, aceste figuri trebuiau sa fie prieteni ai Uniunii Sovietice. In anii 1930, asa ceva nu era imposibil, deoarece multi intelectuali inclinau spre mitul Uniunii Sovietice ca fiind in avantgarda progresului istoric. Intre figurile proeminente, ademenite la congres, au fost Ernst Hemingway si Archibald MacLeish...Membrii de partid erau prezenti acolo in forta si, daca li se spunea, il puteau alege pe Stalin ca presedinte." Cine era in opozitie ? William Phillips si cative prieteni ai lui. Iata ce spune el: " *The New Masses* a descris aceasta opozitie astfel: 'cativa Trotzkisti care nu au participat la discutia creativa, au atacat Uniunea Sovietica si Frontul Popular din Spania."

Spre sfarsitul colectiei, in anii 1990, in revista incepe sa publice si scriitorii din Romania. Dar despre asta, va vorbi mai tarziu, si numi daca va fi absoluta nevoie.

14

Carti si reviste. Mici, mari, cuminti si rautacioase, mincinoase si care cauta adevarul. Tot felul de carti, si tot felul de reviste. Vinovate sau nevinovate, stiute sau nestiute, cumparate sau capatate. Toate cartile si toate revistele vor ceva. Nu toate cartile ajung in biblioteca bibliotecarei. Exista si alte carti, din alte locuri, din locurile de departe, pe care numai profesorul le cunoaste.

Cum se face ca Dumnezeu l-a facut pe om liber si, in acelasi timp, are control total asupra creatiei sale? Fizicianul teolog Polinghorne sugereaza o explicatie simpla. El aseamana soarta indivizilor cu comportarea particulelor subatomice. Cu toate ca ceea ce se intampla unei persoane, cum ar fi Mango, este impredictibil, ce se intampla cu mai multe este bine determinat. Cu alte cuvinte, noi ne putem crea destinele noastre, dar cursul istoriei, rezultatul interactiunilor unor multimi de destine, sta in mana lui Dumnezeu. In felul acesta, pe termen lung, binele triumfa asupra raului, pentru aceleasi motive pentru care ordinea rasare din haos, ca o manifestare a creatiei, continua.

La fel si cu cartile. Si ele seamana cu particulele subatomice. Si soarta lor sta in mana lui Dumnezeu. El i-a trimis profesorului o carte de care biblioteca bibliotecarei nu auzise. Subiectul era fascinant.

In anul 1925, un tanar, intrand in viata calugareasca, si primind chip ingeresc, sub numele Policarp, este ales staret al manastirei Hodos-Bodrog, si mai tarziu estegasit vrednic sa fie episcop.

In anul 1935, din resedinta lui metropolitana si patriarhala din Bucuresti, Miron, din mila lui Dumnezeu Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Patriarh al Romanilor, si Loctiitor al scaunului din Cesareea Capadociei, anunta neamurile ca Sinodul Bisericii Ortodoxe Romane, a carui jurisdictie se intindea acum si asupra Episcopiei nou infiintate a Americii, l-a ales si hirotonit pe Policarp Morusca pentru aceasta inalta si grea vrednicie.

Primului episcop al Romanilor din America, este inscaunat la Detroit la 4 Iulie 1935, infiinteaza revista *Solia* si resedinta eparhiala *Vatra*, si are, si el, un destin care nu a putut fi prevazut.

In 1939, face o calatorie in Romania si nu se mai intoarce. Din povesti auzite, se stia ca nu ar fi fost lasat sa se intorca. De cine? Nu era clar. In cartea recenta [*Cazul Policarp Morusca*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002], Aurel Sasu, profesor la Universitatea din Cluj, incearca sa desluseasca aceasta problema spinoasa.

Cartea ofera o cronologie a faptelor, ca un roman epistolar, un sir ordonat de documente, culese cu mare migala. Din documente rezulta ca cel putin doua ziare, *Desteptarea* si *America*, fusesera de la inceput impotriva lui.

La 9 iulie 1935, Excelenta Sa Domnul N. Titulescu, Ministru al Afacerilor Straine, primeste si el o scrisoare, destul de lunga, semnata de un insarcinat cu afaceri, care spune ca " in ceeace ne intereseaza putem observa ca si in Statele Unite...printre Romani, un numar inca mic dar crescand, mai cu seama din cei lipsiti de lucru...fiind afiliati organizatiilor comuniste, fac propaganda impotriva Bisericii, atacand in mod violent, precum in ultimul numar al ziarului lor *Desteptarea*, pe Episcopul nou venit." *America*, organul oficial al Uniunii si Ligii Societatilor Romanesti, ar fi scris: "E bine de stiut ca grupul nostru are in sanul sau cel mai mic numar de comunisti, fata de organizatiile altor grupuri..."

Acum, cand ne gandim bine, faptul nu pare uluitor. In anii 1930, intreg continentul american era terorizat de depresiune, criza cumplita a capitalismului necontrolat, si numarul mare al celor nemultumiti a justificat un Partid Comunist important.

Nu rezulta prea clar cum au actionat dusmanii episcopului. Dar daca cititorul are darul cititului printre randuri, atunci va vedea ca intr-un articol publicat in *Solia*, nr. 23, din Iulie 1936, la intrebarea "Cine sunt si ce vor?", Morusca raspunde calm: "Asta este intrebarea pe care o desluseste marele ziar Universul ... in legatura cu procesul Pauker si cei 18 tovarasi care se judeca la Craiova, de catre Consiliul de Razboi al Corpului II de Armata." Pentru orientarea cititorilor, Morusca scrie despre "Agitatori comunisti din cele 47 de nuclee, in frunte cu nucleul condus de Ana, nora coproprietarului ziarelor Adevarul si Dimineata..." Sa fi fost aceste ziare, atat de puternic pornite impotriva reintoarcerii calugarului la eparhia sa? Sa fi fost ziarele din America influentate de ziarele din Romania? Sau invers? Dupa cate stiu eu, Marx transferase sediul primei Internationale Comuniste la New York, si ultimul congres al acesteia avusese loc in Philadelphia.

Textele prezentate de profesorul Sasu nu par sa spuna prea mult, daca darul cititului printre randuri s-a tocit.

Cu toate ca aceste detalii sunt oarecum neasteptate, pentruca noi asociem numele Anei Pauker cu anul 1948, nu cu anul 1936, si nu stim nimic nici de ziarele vremii si nici de un proces la Craiova, asa cum, azi, nu stim mai nimic despre multe, adevarata surprisa vine la sfarsitul lecturii articolului citat, cand Morusca declara: "Transpuneti aceste constatari oficiale, judecatoresti, asupra actiunilor comunismului in Romania, si le veti afla aidoma si in zvarcolirile comunismului, in sanul grupului nostru din America!" Nu se poate, si-a zis profesorul, crezand ca nu citeste bine.

Este uimitor cat de tare sta diavolul infipt in detalii, si cum acestea pot fi ignorate, cu ce usurinta, asa cum se poate vedea, de catre oricine, citind o alta carte recenta, *Basarabia*, scrisa de Paul Goma, in care sunt descrise intamplari din anul 1940, cand aceasta tara greu incercata, a fost incorporata, din nou, in Bolsevia. Trebue sa recunoastem ca nu am stiut nicioadata nimic despre victimele din 1940. Goma vorbeste de 30,000 de morti si 300,000 de deportati. Uluitoare detalii, peste care prea multi au trecut prea usor, mult prea usor, ingrozitor de usor, obsedati de anul ce a urmat, 1941, despre care, in ultimii zece ani, s-a scris mult, ca sa vedem ca, in timp ce unele din victimele anului 1941 s-au intors repede la o viata normala, astfel incat sa poate povesti, cu talent, tot ce s-a intamplat rau, cele din 1940 nu s-au mai intors niciodata, astfel incat urmasii lor, boicotati pentru ca ar fi fost fara talent, nu au mai putut fi ascultati cu rabdare.

La fel ca si Policarp Morusca, care nu se mai intoarce la vatra episcopiei lui, fiind declarat, si el, fara talent, asa cum se poate citi in denuntul trimis la Serviciul de Imigrare: " It is with deep regret we must inconvenience you with our request to kindly take necessary steps of delivering us from the uninvited blessings and entirely troublesome activities of Bishop Policarp Morusca, self proclaimed head of our recently organized Romanian Orthodox Church in America, appointed in disregard of our by laws and paid by the Romanian Government ...So we humbly beg your protection, requesting at point-blank the refusal of Bishop Policarp P. Morusca, presently visiting Romania, to reenter again this beloved country of ours...."

Scrisori similare sunt trimise in Romania.

Sa reflectam mai atent la anul 1939.
Imre Toth, distins profesor de istoria stiintei la Universitatea din Regensburg, nascut la Satu Mare in 1921, intrat in Partidul Comunist la 16 ani, ca apoi sa se declare sceptic si mantuit, intr-un interview acordat lui Emil Hurezeanu in cadrul emisiunii "Oameni, Idei, Atitudini" de la Radio Europa Libera, care poate fi citit in revista Dialog [caiet de literatura], din septembrie 1988, scoasa de Ion Negoitescu si Ion Solacolu la Munchen, depune marturie ca regele era anti-fascist, si Kalmanovici, un constructor bogat, care a introdus betonul armat in Bucuresti si a ridicat ambasada sovietica, a intretinut comunistii cu banii lui. Nu exista motiv sa ne indoim. Sa fi fost Majestatea Sa Regele Carol II simpatizant comunist? Tot ce se poate. Intre cele doua razboaie mari ale

secolului, in teribilul interval interbelic, tot felul de lucruri stranii se intamplasera. In ultimul timp, Majestatea Sa, indragostit, aparuse mereu cu mantia Ordinului Cavalerilor de Malta, care se stie ca se refugiase in Rusia, care, acum, era rosie. Ce altceva putea sa-i faca pe Eliade si pe Cioran sa vada verde, si sa se gandeasca la Ordinul Cavalerilor Templieri, refugiat si el, dupa ce s-a oprit sa-si traga sufletul in Lusitania, undeva pe podisul spiritual al Americii?

Pentruca Episcopul Policarp nu s-a mai intors niciodata, nu a mai putut impiedeca dezastrul "luptelor regretabile dintre frati." care au condus la aparitia a doua episcopii Romanesti, una afiliata cu Patriarhia din Romania, si cealalta cu Patriarhia din Moscova, cu explicatia ca una ar fi fost mai comunista decat cealalta.

Bibliotecara crede ca datorita eforturilor profesorului Aurel Sasu, care a adunat aceasta carte atat de interesanta, cu sprijinul Institutului Roman de Teologie si Spiritualitate din New York, cazul Policarp Morusca, ca si cel al celor (inca) doua episcopii, vor inceta sa mai fie mistere de nedeslusit .

Spune inca, pentruca, pentru profesor, este inca de neinteles dece, atunci cand in Basarabia, azi, Romanii lupta eroic sa-si mentina afilierea la Biserica din Romania, in America unii Romani mai ezita, ca si cand nu ar sti ca binele trebue sa triumfe asupra raului care o stapaneste pe diavola Mango.

Este un mister care se cere a fi cercetat, ca sa se poate da un raspuns istoriei, fuzzy, o catelusa cu trei picioare si jumatate, asa cum apare ea intr-o alta carte, plina de multe alte detalii.

15

Zambind cu ambele jumatati de zambet atarnate ca niste fire de aer nervos, spune ca, intr-un fel sau altul, asteapta si alte raspunsuri, cu intelesul ca, dupa atatia ani de scris texte pe care aproape nimeni nu le cunoaste, sau nu le citeste, sau doar le rasfoeste in graba, ar trebui ca profesorul sa dea explicatii, sa dea socoteala, si sa nu mai dea simplu din umeri, asa ca si cand nimic nu s-ar fi intamplat. Reportera, intr-o bluza de vara, continua sa vorbeasca despre istorie, cu prestanta vorbitorului care sta in picioare, cu o voce care pluteste, care pune intrebari liniare. Profesorul, cu o voce prabusita in rationamente neliniare, stand pe scaun, raspunde cum poate.

Va preocupa de multa vreme "postmodernismul". Ati scris chiar un studiu in care revendicati o oarecare paternitate asupra acestui curent cultural major.

Cred ca m-am nascut premodern. Romania anilor 1940 se vroia moderna, dar nu iesise inca din premodern. Europa de Vest iesise de mult, de cand incercase sa omoare religia, adica legatura omului cu infinitul. Omul modern nu avea nevoie de infinit. Eu veneam dintr-un mediu in care infinitul era important. Am crezut ca e de datoria mea sa ma gandesc la o restauratie. Mi s-a parut ca asta ar reprezenta o contributie la cultura universala.

C*um definiti postmodernul*?

Renuntand la jargonul pretentios elaborat de cei ce nu prea stiu ce vorbesc, care nu face decat sa introduca confuzie, uneori cu intentia de a discredita. Definitia mea este noua si clara. Eu spun ca logica Iluminismului are numai doua valori, nefiind acceptat decat adevaratul si falsul, si nimic din multimea nuantelor dintre ele. In felul acesta, modernul este modul iluminist de a vedea lumea, cu efortul vizibil de a distruge revendicarile de relevanta ale logicii cu mai multe valori, considerata ca o superstitie a premodernlui religios. Existenta postmodernilor dovedeste falimentul timpurilor moderne, care au respins religia, adica legatura cu infinitul. Omul postmodern restaureaza religia. El spune ca stiinta descopera adevarul in trepte, si ca noi nu pute fi niciodata siguri ca am am ajuns la ultima treapta. El mai spune ca nimeni nu stie tot, in afara lui Dumnezeu, si ca adevarul, la fel ca frumosul, se afla in ochiul observatorului. Omul postmodern accepta grade de adevar. Aceasta este cheia de bolta a teoriei vagului.

Dar de fapt, ce inseamna multime fuzzy. Cum se poate explica pe intelesul nespecialistilor?

O multime este o colectie de elemente de acelasi fel. Spunem ca elementele apartin multimii. O multime fuzzy este o multime de elemente evaluate. Intr-o multime fuzzy, elementele apartin cu grade de apartenenta, determinate de un evaluator. Sa consideram multimea elevilor dintr-o clasa. Daca adaugam la elevi notele lor, atunci avem de a face cu o multime evaluata. Elevii apartin clasei lor in mod deiferit, si clasa elevilor cu note devine fuzzy, sau vaga. Introducerea ideii de grad de adevar a insemnat o shimbare radicala de optica. Acum adevarul este determinat de o perceptie subiectiva.

Deci conspiratia cibernetica a multimilor fuzzy au schimbat perceptia despre adevar.

Asa cum conspiratiile care au dus la Revolutia Franceza au nascut modernul, postmodernul s-a nascut datorita tot unor conspiratii, ca cea din Bucuresti, pe care eu am descris-o in *Cybernetic Conspiracy,* o carte scrisa aproape imediat cand am ajuns la New York.

Ce ati dorit sa demonstrati in aceasta carte, aparuta, sa subliniem, in 1988?

Cartea este un roman scurt, postmodern, care vrea sa dovedeasa ca libertatea literaturii se poate impleti cu rigoarea stiintei. Sosisem in America intr-un moment special al istoriei si eram hotarat sa-l folosesc pe cat pot. Nu mi-a fost greu sa-mi dau seama ca legaturi noi cereau un mijloc de comunicare nou. Am incercat romanul, pentruca majoritatea postmodernilor veneau din spre disciplinele umaniste, pe care le credeau separate de cele exacte, printr-o prapastie. Asta este traditia erei moderne. Eu am contestat aceasta traditie. In 1982, America m-a primit in bratele ei vanjoase cu o generositate nascuta din dorinta sanatoasa de vindecare. In acel moment aici, in America, oamenii incepeau sa se vindece de modern.si sa se repatrieze in premodernul dominat de religie. Spre deosebire de Europa, anesteziata de comunism, America a ramas o tara crestina. S-a intamplat sa fiu un repatriat literal intr-o lume a repatriatilor virtuali. America se pregatea sa scape de tot ce era prea modern, ca si mine. Am avut armate de studenti seriosi. Postmodernul era un topos in mijlocul anilor 1980, un stat-ideie, in stare de functionare. Tot ce lipsea era o linie directoare. Eu nu am facut altceva decat sa clarific o experienta intelectuala definita prea lax, implicand, nu rareori, impostura.

Ati continuat sa scrieti. Ce a urmat?

A urmat *Fuzzy Sets*, un alt roman, mai postmodern, adica cu si mai putine bariere intre fictiune si realitate, amestecand, cum e firesc, realul cu imaginarul. Am scris-o cu experienta celui care, venind dinspre stiinte, stia ca stiinta inseamna teoria Realului, si teorie inseamna viziune, adica un mod de a vede lucrurile, care presupune multa imaginatie. Argumentul meu este simplu: in psihicul nostru s-a inscaunat de mult o tendinta nebinara, ca o consecinta a incercarilor noastre de a manui infinitul. In limbajul omului de pe strada, asta inseamna ca omul este religios. Lucian Blaga, in *Eonul Dogmatic* asta spune. El discuta dogmele Ortodoxiei, cele care stau la baza premodernului. Premodernul nu a crezut niciodata ca principiul tertului exclus, promovat de logica clasica, bun pentru fizica, ar fi bun si pentru stiintele umaniste. Un inel poate sta pe degetul tau sau pe degetul meu, dar nu pe amandoua degetele simultan. Asta e fizica. Asta vede modernul. Cand spunem ca Dumnezeu este omniprezent, intelegem ca El este peste tot in acelasi timp, si ca, deci, nu se supune logicii cu doua valori. la fel se intampla cu mintea omului si limbajul lui natural. Cand am inceput sa ne ocupam de inteligenta, ne-am lovit de aceste deosebiri. Si am cautat sa le intelegem. Asa am vazut ca mai toate conceptele sunt de vagi. Vag, in limba engleza, inseamna fuzzy. Timp de treizeci de ani am fost foarte apropape domeniul vagului, adica de domeniul logicii cu infinit de multe valori.

Cum explicati aceasta apropiere?

Mai de mult, de copil, a trebuit sa fac fata paradoxului, abundent in textele evangheliei. Il auzeam in biserica, cind spuneam crezul, si afirmam, fara sa inteleg, ca Tatal si Fiul erau de o fiinta, si ca Fiul era atat Dumnezeu cat si Om. Nu ceva separat, ca un inger, nici jumatate om si numai cealalta jumatate un Dumnezeu, ca un centaur, ci amandoua

deodata, si amandoua total. Om adevarat si Dumnezeu adevarat. O persoana in doua naturi. Fara confuzie, fara schimbare, fara, diviziune, fara separare. Impotriva legii excluderii tertului. De neinteles pentru elevul indragostit de matematica scolii. Tot timpul m-am intrebat dece biserica parintilor mei continua sa recite un text, care nu parea sa reziste logicii de la scoala.. Nu m-am gandit atunci ca s-ar putea sa existe si alta logica, pentru lumea lui Dumnezeu, si a celor care voiau sa fie ca el, cea a sfintilor calendarului, care, in anii 1950, pareau ca vor fi terminati de o ingera razvratita, diavola Belzebut.

Apare frecvent acest nume in cartile dvs.

Eu am renuntat de mult la cultul originalitatii, ca o recunoastere a inevitabilei pierderi de origini in epoca noastra, dominata de productii de masa. Diavola, personajul principal al cartilor mele, este cel prezent in textele biblice. Acolo apare ca adversar si acusator, un termen imprumutat din limba Acadiana, numele zeului pagan din Ekron, probabil in legatura cu un cuvand ugaritic, zbl, care inseamna printesa, in mod sigur legat de tabla din clasa unde eram elev. Tot timpul aceasta tabla a fost stapanita de diavola Belzebut, principiul logicii cu doua valori, care exclude tertul. Intre cer si pamant nu trebuia sa se gaseasca nimic. Ori cer, ori pamant, dar nu amndoua, nu cer si pamant, cum spunea crezul.
Acolo, in premodern, am simtit ca abstractul nu intuneca si nu saraceste literatura. In incercarile mele de roman, personajele sunt abstracte. Cititorul, pe care-l invit sa interpreteze, participa la scrierea textului. Il intelege cu grade de intelegere. Adavarul, in cartile mele, e construibil. Diavola, pesonajul meu preferat, este o incarnare a legii tertului exclus din logica cu doua valori a iluminismului. Abstract. De aici observatia ca ce fac eu ar fi roman algebric.

Ce ne spuneti despre ultima carte?

Mai intai titlul. *Post, Modern, Logic*. Incerc sa arat ca istoria modernului are prea putina valoare daca nu este bazat pe fapte simple, nesmaltuite, brutale, incapatanate, si demonstrabile, pe ispravi de care nimeni nu a prea vrut sa vorbeasca. Incerc sa arat cat de departe au mers modernii inainte de prabusire. Incerc sa sparg tacerea intelectualilor conservatori, care pentru mult timp si-au identificat supravietuirea cu premodernul, speriati de tupeul extraordinar al modernilor, pusi pe exterminare. Mai incerc sa explic cum am scris tot ce am scris inainte. Si mai incerc ceva. Introduc ideia de "fiction science" cu care sa duc romanul postmodern mai departe, daca nu pana la cap, ca asta probabil ca nu se poate cu o singura incercare, macar mai departe. Acest mai departe inseamna acum, pentru mine, o si mai vizibila spargere a barierelor. Cartea se vrea sa fie - in acelasi timp - jurnal, memorii, tratat, manifest, si poveste. Fara vreo urma de separare. Folosesc o tehnica de colaj, intalnita rar in literatura moderna. Introduc in povestea mea alte povesti, clasice, sau mai putin clasice, cu modificari mai mult sau mai putin imperceptibile, asemeni unor bucati de ciocolata, mai mici sau mai mari, intr-un tort construit cu grije. Cu alte cuvinte, introduc bibliografia in text. Foarte bibliografie si foarte poveste. Nu jumatate bibiografie si jumatate poveste. Ci amandoua, simultan si total. Rezultatul este un text scris cu texte. Ceva nou. De aici subtitlul, "a novel". Stiu ca

vor fi tipete. Cu cat mai multe, cu atat mai bine. Si pe vremea pictorilor cubisti au fost tipete. Cine le tine minte?

16

Profesorul observa ca dialogul este eficient si incepe sa raspunda la propriile lui intrebari, amestecand idei, recenzii, comentarii, si amintiri, lasand vocea sa-i cada si sa se aseze in moduri noi. Raspunsurile se vor odihni in paginile unei reviste ce apare odata la doua luni, in Atlanta.

Intr-o vecinatate compacta, cum e cea a unei reviste, cititorul ar vrea sa stie despre veniri si plecari, concepte vagi, care nu se preteaza la raspunsuri precise.

Ce sa credem despre exil?

Cea mai interesanta privire asupra exilului, vazut din exil, mi s-a parut a fi cea a lui Andrei Codrescu, intr-un articol, intitulat *Notes of an Alien Son*, publicat in revista *The Nation*, in Decembrie 12, 1994. Iata ce spune el:: "Am sosit aici intr-un moment ecstatic al istoriei si eram hotarat sa-l folosesc cat pot. Si cand am incercat LSD pentru prima data, m-am convins ca libertatea poate fi infinit mai vasta decat cea recunoscuta in general. Nu era numai un drept. Era o atmosfera. Era aerul care trebuia respirat...In 1966, generatia mea m-a primit in bratele ei, venetice si costelive, cu o generozitate nascuta din instrainare. In acel moment tinerii se instrainasera de America...Conta ca eram cu toti in miscare. S-a intamplat sa fiu un exilat literal intr-o lume a exilatilor virtuali. Era o potrivire facuta in cer. America avea 19 ani, ca si mine. Am trait intr-o tara de exilati, intr-un loc care avea propriul panteon de batrani, genii exilate cum ar fi Nabokov si Einstein, si armate intregi de tineri nomazi. Exilul era un topos in mijlocul anilor 1960, un stat-ideie, singurul stat anarchist in stare de functionare... Daca cineva ar fi intrebat-o pe mama, in acesti ani, daca se refugiase politic, ea ar fi spus, "sigur ca da". Insa in particular ea ar fi ras de aceasta ideie. Ea era un refugiat economic, un luptator in cautarea magazinului Wal-Mart....Dar daca cineva mi-ar fi pus intrebarea mie, as fi raspuns" Eu sunt un refugiat planetar, un refugiat de profesie, un exilat permanent". ..Am simtit ca eram dator sa manifest diferentele, sa ma fac cat mai neasimilat cu putinta. Sa devin corp strain, daca vreti. Asta a fost contributia mea in America: am venit nu cu dorinta de ma asimila ci cu dorinta de ma diferentia instructiv."

Cred ca asa am venit si eu.

Imi aduc aminte ca, inainte de a ajunge la Nashville, m-am oprit pentru cateva zile in Bloomington, la Universitatea din Indiana, unde Dan Ralescu isi dadea un doctorat in statistica matematica. Erau acolo Matei Calinescu, Ciprian Foias, Virginia Zeani, si alti cativa profesori romani. Dupa o cina am ajuns si in biblioteca, una din cele mai mari din lume, conectata cu toate celelalte biblioteci din America. Curios sa-mi vada reactia, cineva mi-a aratat sistemul de regasire a informatiei. Pui un nume de autor, mi s-a spus, si afli unde-i gasesti cartile. Cand am pus numele meu, am constatat, nu fara oarecare surpriza, ca eram prezent in sute de locuri. Cartile mele, scrise in Romania, si cele in limba romana si cele in limba engleza, venisera in America inaintea mea.

Au fost comandate de cei care au crezut ca au nevoie de ele, mi s-a raspuns. Probabil ca erai postmodern, a adaugat cineva, in gluma, mult mai tarziu, peste aproape un an, amuzat ca nu auzisem inca de noii mei aliati.

Sosisem si eu aici intr-un moment special al istoriei si eram hotarat sa-l folosesc pe cat pot. Nu mi-a fost greu sa-mi dau seama ca legaturi noi cereau un mijloc de comunicare nou. Am incercat romanul scurt, postmodern, convins de libertatea literaturii, care se putea impleti perfect cu cea a stiintei. Nu era numai un gand. Era o datorie. Era aerul care trebuia respirat. In 1982, America m-a primit in bratele ei vanjoase cu o generositate nascuta din dorinta sanatoasa de vindecare. In acel moment aici, in America, tinerii incepeau sa se vindece si sa se repatrieze. S-a intamplat sa fiu un repatriat literal intr-o lume a repatriatilor virtuali. Si asta era o potrivire facuta in cer. America se pregatea sa scape de tot ce era prea modern, ca si mine. Am trait intr-o tara de repatriati. Am avut armate intregi de studenti seriosi. Postmodernul era un topos in mijlocul anilor 1980, un stat-ideie, singurul stat anticomunist in stare de functionare.

Am continuat sa scriu. Eram convins ca manifestatiile de strada, in fata sau in spatele ambasadelor RSR, ca si blestemele de pe coridoarele cancelariilor celor care dadeau azil, sau ajutor de exil, nu aveau sa faca nimic. Am crezut insa in puterea ideii. Comunismul aparuse ca o ideie irezistibila si putea sa moara numai din cauza unei alte idei. Numai statul-ideie postmodern avea sa aibe putere asupra comunistilor de valoare, cu imens intelect, nu neaparat stalinisti, care sustineau starea de lucruri din Europa de Est.

Comunismul, culmea erei moderne, tot ce daduse mai bun aceasta era moderna, crezuse ca a distrus premodernul religios. Eu dovedeam ca postmodernul era o restauratie. Incerca sa restaureze conceptul de adevar relativ, care avea sa-i fac pe intelectualii publici de stanga, din Paris si New York, sa devina sceptici si sa se gandeasca la alt drapel, mai util. Asa cred ca trebuie inteleasa atitudinea membrilor academiei americane fata de postmodern, in anii 1990, atat a celor care au incercat sa-l compromita, cat si a celor care s-au implicat in el. Ce poate face frontul de rezistenta? Ce poate face cultura? Cate divizii are? Multe. Datorita lor a aparut nazismul si comunismul, metamorfozele si marginalizarile lor.

Era in 1984 .

Nu, mi s-a raspuns, acum nu se mai procedeaza asa, acum e altfel, acum este altceva, acum primim numai exilati, sau pe cei care isi reintregesc familia. Ce e aia visiting scholar? N-am auzit.

Stateam cu chirie la o doamna in varsta, pe 74 Street, in Queens. Maria Giurgiu era o fiinta puternica, greco-catolica, republicana, activa si foarte vioaie la minte. La ea statuse, in gazda, floarea exilului, tenori care cantasera pe scene de opera, pictori, poeti si nenumarate femei frumoase. Pe un perete al sufrageriei, mare si spaniola, atarna un tablou, imens si convingator, un portret al ei semnat de Jorj Nasturel, care fusese profesor la Scoala de Arte Moderne din Sao Paolo, trecuse si el prin New York, si se retrasese la Hollywood.

Am ajuns aici, invitat, am zis eu. Invitat de cine, m-a intrebat ea. De Universitatea din Orasul New York. Aici universitatile sunt marxiste. Te pomenesti ca si tu esti marxist. Eu insa ma ocupam de arhitecturi de calculatoare, asa ca am scapat de suspiciune. Venisem in August 1982 si din Ianuarie 1983 eram profesor plin. S-a mirat. Uite ce poate sa iasa de pe maidanele comuniste, a exclamat ea. Tocmai scrisesem o carte care se gasea in vitrinele librariilor. Un succes. Na crezut. Am dus-o sa vada. De atunci m-a iubit.

Propietareasa mea venise din Cluj, fugind pe jos, peste granite, si apoi cu barca cu care erau transportati soldatii, in urma cu 30 de ani. Acum avea casa mare, anglo-americana, imi spusese povestea ei, si ascultase povestea mea despre vizigoti. Trecuse prin aproape toate necazurile sfarsiturilor si inceputurilor. Fusese fugarita de caini. Statuse pentru o vreme si la Paris. Nu stiuse cum sa fuga mai repede, mai departe. Cui sa te plangi, mi-a spus ea. Si acolo sunt comunisti. Gata sa sfasie. Poti sa crezi ca existau comunisti care il urau pe Iosif Visarionovici Stalin, ca si mine? Comunisti anticomunisti? Fara vanitati personale, mostenite din lupte politice doctrinare, ea m-a introdus in lumea Romanilor care venisera mai de mult, cu mult inaintea mea.

Era convinsa, la fel ca si mine, ca nu putem vorbi de capitalism decat acolo unde exista etica protestanta. Spunea ca exilul din 1848 a avut geniu si cel din 1948, nu, si dadea si o explicatie. Spunea ca a fost pestrit. Asa explica ea starea lui de zapada de Martie, resemnat si lipsit de vigoare. Se indoia ca este posibil un proces inscenat comunismului. Spunea ca este imaginat de naivi, de traumatizati si de cei obositi de lipsa sperantei. Cine sa-l faca, ma intreba ea?

Am discutat pe larg figura deadreptul uluitoare a lui Bratianu. Dumitru. Avea cap, domnule, auzi dumneata, era prieten cu Marx. Ii spusesem, si ea a fost foarte uimita sa afle, ca in articolul intitulat *Insurectia de la Madrid, Tratatul Austro-Turc, Moldova si Valahia*, publicat in *New York Daily Tribune*, din 19 Iulie 1854, Karl Marx s-a folosit de lungul si interesantul memoriu adresat de D. Bratianu lordului Palmerston, primul ministru al Angliei, la 16 Iulie 1849. Nu era deloc de mirare, i-am mai spus eu, se stia dintr-un raport al politiei prusace, din august 1855, ca membrii Centrului European pentru Democratie, din Londra, au cazut de acord intrei ei, in cadrul unei sedinte secrete, fiecare asumandu-si anumite obligatiuni. Obligatiuni? Ce vorbesti domnule? Da, i-am raspuns

eu, s-a desbatut un apel catre popoarele lumii, in care se preconiza izbucnirea revolutiei, si apelul era semnat si de Blanc, Kossuth, Mazzini, Herzen, Bratianu si Marx.

Nu era pesimista. Trimitea bani exilului militant. De exemplu lui Comaniciu, Horatiu, pe care il considera om politic cinstit, pentruca mai spera sa obtina audienta, tot la Paris, unde, nu stiu de ce, fondurile Consiliului National erau pe cale de disparitie. Cateva puslamale le sterpeleau. In traditie clasica. Asa cum am constatat si eu, in anii 1990, cand, dupa ce am avut o hotarare judecatoreasca, prin care mi se dadea inapoi un apartament confiscat, si dupace primarul municipiului Bucuresti semnase un document de proprietate, mi s-a spus cu cinism ca nu ma pot muta in el, pentruca, intre timp, se vanduse chiriasului, un borfas, care il cumparase, mai pe nimic, il sterpelise, "**de buna credinta**", asa cum scria in legile noi, ca sa-l contrazica pe Octavian Paler si sa-i demonstreze ca Romanii din tara si cei din exil vorbesc aceiasi limba.

El afirmase, atunci, ca acum se vorbesc limbi total diferite.
Cea mai interesanta privire asupra exilului, de data asta vazut din Romania, mi s-a parut a fi a lui, intr-o interventie la simpozionul desfasurat la Paris cu tema *"Exilul romanesc, identitate si constiinta istorica*." L-am citit in *Romania Libera* de Sambata, 28 Mai 1994. Mi s-a parut atat de interesant incat l-am pastrat. L-am recitit, acum, pe hartie ingalbenita, si mi s-a parut si mai interesant. Iata ce spunea Paler: "Exilul ne judeca, dati-mi voie s-o spun, fara prea multe nuante. Vede raul, dar nu vede cat de complexe sunt cauzele si izvoarele raului. De aici, pana la impresia ca romanii din exil si romanii din tara vorbesc doua limbi diferite, chiar daca vorbim aceiasi limba romana, nu mai e decat un pas. Pe care unii dintre noi, cei din tara, prea grabiti sau prea obositi, il si fac. Fiindca e greu sa fii lucid cand vezi ca de revolutie profita cei are au stat in pijama cand se tragea pe strada, bufonii care se iau in serios si lichelele care prospera....Nu sunt putini romanii din tara care spun ca romanii din diaspora se marginesc sa ne dea sfaturi sau sa ne dispretuiasca pentruca nu stim sa ne descurcam cu democratia, facand de buna voie, azi, ceeace altadata ne-a fost impus cu forta....Numai ca si aici e nevoie de nuante. Din pacate, logica noastra este viciata de deceptii si, probabil, de o prea mica detasare de ceea ce traim, in timp ce logica dumneavoastra este viciata de o idealizare excesiva, stimulata de departare...Cei care traim in intimitatea mizeriilor istoriei ajungem, vrand, nevrand, sa gandim altminteri decat cei care isi hranesc patriotismul cu nostalgii."

Asa am scris, in 1984, prima mea carte despre exil. Cel din perioada 1948 - 1964. Cel mai interesant. Cel despre care s-a scris mai putin. Cred ca am fost printre primii care au scris despre el. In limba engleza. Cu nostalgii postmoderne.

Nu este adevarat ca postmodernismul meu ignora valorile nationale. Din contra, le pune la loc. Cine nu crede sa citeasca recenziile aparute atunci, in 1987, mai ales cele semnate de Constantin Macri, in *Cuvantul Romanesc* , de Ovidiu Vuia in *Buletinul Casa Romana* (mai apoi in *Solia),* de Serban Andronescu in *New York Spectator* si de Dorin Tudoran la *Radio Europa Libera*.

Recent, am descoperit, pe un fund de sertar, cu aceiasi uimire cu care gasesti o fotografie veche, o recenzie, scrisa intr-un ziar din Canada, (Il Cittadino Canadese, din 31 Decembrie 1986). Autorul, Claudio Antonelli, incepe asa: " A sosit de curand, pe biroul meu, o carticica de 94 de pagini, scrisa de un matematician roman care preda intr-o universitate din New York. *Pullback* este titlul acestei prime opere literare a lui Constantin Virgil Negoita, un autor prolific de scrieri stiintifice intr-un domeniu total necunoscut pentru mine: sisteme vagi. Protagonista acestei carti, scrisa in intregime in stil autobiografic, este o tanara doamna care pleaca din Romania si ajunge la New York prin Viena si prin Paris. Este vorba despre intamplari povestite sobru, intr-un ritm linistit si sintetic. Construita matematic, geometric, cu un gust al simbolismului ca la Borges, povestea acestei vieti se invarteste la finele fiecarui capitol, conform caruia cheia interpretarii pentru toate este intoarcerea, vruta si obtinuta, sau numai dorita, sau impusa de destin cu inexorabilitatea unei legi naturale. Toate exemplele de intoarcere in povestirile ei, explica Negoita, par sa ilustreze, cu precizie simpla de mecanism impecabil, ca orice lucru si orice persoana apartin unui loc si vor sa revina acolo... Nostalgie inseamna tanjire dupa ceva cunosut din trecut. Cea mai importanta forma a nostalgiei, cea care le genereaza pe celelalte, este nostalgia paradisului desavarsit. In spatele haotic al vietii - spune autorul - sta relatia dintre lucruri. Aceste legaturi cauzale, pe care Negoita le vede cateodata ca un karma indestructibil, si altadata ca un contrapasso dantesc, se ivesc in existentele noastre deseori dupa ani si ani de la evenimentele cauzale. Paginile lui Negoita sunt patrunse de spirit biblic, profetic, apocaliptic. In istoria contemporana si in haosul babilonic din New York, unde se afla protagonista si autorul ei, el vede semne. Principiul intoarcerii il priveste si pe Satana care revine sa ne ispiteasca sub cele mai diverse forme..."

Exact peste zece ani, Paler, vorbind de Satana, scrie si el: "In plus, dumneavoastra, in exil, n-aveti cum sa va dumiriti de ce va judecam, uneori pe nedrept. Caci nu-i vedeti, ca noi, pe romanii care vin din tarile unde s-au stabilit si se lasa primiti la Cotroceni sau dusi la Televiziune, de unde ne cearta ca... daunam imaginii Romaniei....Nu-i vedeti pe romanii exilului care fac jocul Puterii pe scena sau in culise... Unii sunt, probabil, agenti camunflati. Altii se lasa manipulati, din motive pur egoiste. In fine altii cad in capcanele care li se intind, din vanitate sau naivitate."

Unii prieteni ai mei spun ca Paler s-ar referi numai la fosti stalinisti, si la copiii lor, acum exilati in America, de unde se intorc periodic pentru a da lectii de democratie, capitalism si bune maniere.

Altii spun altceva.
Mult mai grav.
De exemplu, Adrian Niculescu, intr-un articol despre exil, in numarul 133, din 16 Septembrie 2002, al revistei *Observator Cultural,* spune ca in cadrul vastei categorii intitulate, mai mult sau mai putin eufemistic, a romanilor de peste granita, a diasporei, a emigratiei, a existat pana la Revolutia din Decembrie 1989 si un segment aparte, conturat bine, desi numericeste redus, numit, in virtutea angajamentului sau politic, exil. In capitolul II, intitulat *Personalitati ale exilului - o datorie morala neonorata*, el scrie ca

din fisa lui Enescu rezulta ca marele muzician era boicotat de emigratia romaneasca, si ar fi intentionat sa se intoarca in tara. Nici Brancusi nu scapa de critica. "Enescu a murit in 1955, Brancusi in 1957. Au avut destul timp sa se dumireasca. Drama Romaniei ajunsese in toi. Au spus ei ceva de Ana Pauker, de Gheorghiu Dej, de darea afara a regelui. Au avut ei vreodata contact direct cu exilul, cu Consiliul National, cu regele, cu un Radescu, Visoianu, Niculescu-Buzesti? Pe acestia, ca politicieni, lumea, opinia publica ii lua in seama mai putin, dar niste exponenti de frunte, proveniti din lumea non-politica, din cultura, din arta, ca Brancusi sau Enescu, e mai mult ca sigur ca ar fi fost ascultati. La fel ne intrebam ce ecou ar fi avut o luare publica de pozitie impotriva regimului din partea unei personalitati precum Martha Bibescu, atat de bine introdusa in mediile internationale, in anii interbelici (cu atat mai mult cu cat a murit de-abia in 1973 si ar fi avut timp sa comenteze multe)... Sau o interventie a actritei Elvira Popescu, gloria Frantei...sau a filozofului Stefan Lupascu...Sau a lui George Palade, laureat al premiului Nobel, fost refugiat care a cedat si el cantecelor de sirena... si si-a vizitat meleagurile natale... Nimeni nu le cerea prea mult acestor glorii nationale. Era suficient sa accepte sa semneze niste apeluri, sa accepte sa adere macar (daca din pricina programului prea incarcat, sau pentru a nu-si irosi pretiosul timp, nu puteu sa fie prezenti personal) la diverse manifestatii de strada (de exemplu in fata ambasadelor RPR) sa accepte sa prezideze unele comitete, sa le fie cheltuit numele in folosul cauzei." Cauza era lupta cu stalinismul. "Ce-ar fi fost daca s-ar fi comportat asa chiar si numai unii din cei evocati? Cat ar fi castigat tara? Dar propria lor constiinta? " Si mai adauga cateva nume. "Virginia Zeani. In loc s-o gasim acolo unde i-ar fi fost locul, adica in exilul autentic -plecase din 1947 - o gasim in conducerea Asociatiei Etniei Romane, o organizatie infiintata la Viena in 1983, de cunoscutul I.C. Dragan, tocmai cand adevarul despre Romania incepuse sa-si faca poteca..."

In continuare, articolul, foarte controversat, considerat ca un atac la adresa valorilor romanesti, uitand ca geniile trebuie sa se apere singuri, pentru ca nu sunt aparate de nimeni, vorbeste pe larg de cei care erau pe poteca. Comunisti plecati ca sa scape de alti comunisti, comunisti anticomunisti, plecati in exil, repatriati, plecati ca sa reintregeasca familia, spuneau ei, plecati pentru a se diferentia instructiv, sau pur si simplu plecati. Ca si Maria Giurgiu, propietareasa mea, protagonista primei mele carti de literatura, care s-a intalnit cu ei, prieteni cu diavola Mango, asa mi-a spus ea, hranindu-si existenta cu nostalgii, ca si ea, o doamna, plina de har, cu care am avut cele mai interesante discutii despre nostalgiile din exil.

17

La sfarsitul lunii Ianuarie 2003, judecatorul William Young, comunicand sentinta in procesul lui Richard Reid, cel ce a incercat sa arunce in aer un avion, cu explozibil ascuns

in pantofi, ar fi spus: "Nu ne este frica de terorism, domnule Reid. Noi am mai fost si inainte in foc... Indiferent cum te numesc avocatii, esti terorist, si pe teroristi ii vanam si ii aducem in tribunal. Nu au ce cauta in acest tribunal discutiile despre razboi. Esti o specie de criminal vinovat de multiple incercari de asasinat... Priveste in jur. Poimaine nimeni nu isi va mai aduce aminte de ce am spus eu. Dar sistemul justitiei va ramane. Aici si in toate tribunalele risipite dealungul Americii, unde americanii se aduna sa vada cum se face dreptate. Dreptate si nu razboi...Vezi steagul acela, domnule Reid? Este drapelul Americii. Steagul acela va exista si dupa ce noi doi vom fi dati uitarii. Steagul acela semnifica libertatea, si va sta acolo, mereu. Gardian, sa stea jos."

Cine era Richard Reid?
Sa fi stiut si el ca judecatorul Young era premodern?

Foarte recent, Regis Debray, un fost consilier al Presedintelui Mitterrand al Frantei, intr-un articol publicat in New York Times [The French Lesson, op-ed, Feb. 23, 2003] recunoaste ca "Europa, cea veche, cea a cruciadelor si corpurilor expeditionare, care, cu sabia si cu tunul, si pentru multa vreme, au cautat sa subjuge Timbuktu, Peking, Ierusalim si Alger, au invatat sa desparta politica de religie... Europa nu-si mai consiera civilizatia ca fiind singulara, pentruca, fara indoiala, le cunoaste bine pe celelate, si mai ales pe cea a Islamului. La urma urmelor suburbiile oraselor noastre il pomenesc acum, in rugaciunile lor, pe Alah...Mizele sunt spirituale. Europa apara o viziune laica despre lume...Statele Unite isi compenseaza atat miopia cat si tendinta de a improviza, cu o incredere biblica in destinul lor transcendent. America puritana este prizoniera unei moralitati de origine sacra, si se vede ca detinatorul predestinat al Binelui, cu misiunea de a dobora Raul. Crezand in Providenta, urmareste o politica teologica, la fel de veche ca cea a papei Grigore al VII-lea...De aici paradoxul : noua lume a presedintelui Bush, postmoderna ca tehnologie, are un sistem de valori premodern. Ca principii, America este cu doua sau trei secole indaratul Europei din Vest."

Bibliotecara nu crede ca are importanta ca in America exista si multi moderni. Structura, fibra sistemului, substanta acestei natiuni este postmoderna. Intr-o lume cu tehnologie postmoderna, infinitul este din nou relevant. Cei ce nu cred orbeste in logica cu doua valori, a ingerului cazut, diavola Belzebut, nu mai asculta de invatatorii care predica despartirea religiei de politica, si separarea cerului de pamant, asa cum face Regis Debray, ramas, mai departe, modern, chiar daca modernitatea pe care o apara nu a produs progresul prezis.

Primii americani au fost europeni carora nu le-a priit Europa moderna. In testamentul sau, Washington ii sfatuia sa nu se amestece in razboaiele europenilor. Europenii se ocupau de razboaie moderne. Cele premoderne, erau impotriva lui Belzebul, ingerul intunericului, stralucitorul, zeul pagan din Paris, printul Berlinului, steaua de pe turnurile din Kremlin, "stapanul lumii acesteia.", cel care a fost tinut in lanturi, in fundul Gheenei, si apoi a scapat ca sa infiinteze era moderna, care, in loc de munti de pilaf, cum a promis, a adus teroare, saracie si poluare. Separati religia de politica, ar fi spus Belzebul, si nu o sa mai fie razboaie. Pastrati valorile Bibliei, ar fi spus fondatorii republicii, nu va lasati pacaliti.

Sa nu va amestecati cu copii lui Belzebul. Cand urmasii lor s-au amestecat, au facut-o pretextand ca vor sa salveze civilizatia Europei, fara sa spuna clar ce se intelege prin asta, despre care civilizatie sa fie vorba, de cea moderna sau de cea premoderna. Cum, deobicei, cea salvata a fost mai ales Franta, moderna pana in virfuri de unghii, toata lumea a crezut ca America s-ar fi modernizat.

Asta pana mai ieri. Pana cand Regis Debray a clarificat lucrurile.

Nu trebue sa ne miram, pentruca nefiind la curent cu tehnologiile postmoderne, si, aparent, la fel de modern ca Regis Debray, chiar Leon Wieseltier, editorul revistei *The New Republic*, care apare la Washington, mai este inca convins ca "religia este un sistem de propozitii adevarate si false, si cea mai importanta treaba a credinciosului ar trebui sa fie stabilirea adevarului lor. Teologia nu este nimic fara filozofie, sau, mai precis, este o fuga din fata unei gandiri dificile, o poveste cu paradoxuri, o balaceala intr-un sistem de credinte, fara preocupari pentru adevarul lor.["Unconcern", *The New Republic*, Nov.11, 2002] . Desvoltand aceasta pozitie, el merge mai departe si spune;"Nu am intalnit nimic mai neaceptabil mintii mele plapande si asudate decat ideia de Incarnare, de paternitate a Tatalui, de cuvint intrupat. Am fost intotdeauna recunoscator ca aceasta absurditate filosofica nu este problema mea."

Cand premodernul William Buckley, editor al revistei *National Review*, din New York, si-a exprimat nedumerirea [Immune Response, *The New Republic*, February 3, 2003] spunand ca " aceasta gandire, si premisele ei, sunt parte a urzelii si bataturii culturii noastre comune," in raspunsul sau Leon Wieseltier declara in scris, raspicat: " Cultura poate sa venereze o propozitie dar nu o poate verifica. Ea poate sa creasca pe fantezii si fictiuni, pe care utilitatea sociala sau spirituala nu le poate face adevarate. Cred ca Buckley nu este constient de concesiile pe care le face cand apeleaza la cultura ca garantor al credintelor sale."

Sa vedem despre ce este vorba.
Int cartea despre postmodern, intitulata *Vag*, este relatata urmatoarea poveste, spusa mai inainte, cu alte cuvinte, si in alt fel, de Blaga: Logica postmoderna este legata de dogmele adoptate in primul mileniu, cand s-au pus bazele Crezului, asa cum a fost formulat de Parintii Bisericii. Spre stupefactia tuturora, Cantor, un matematician, un produs al lumii moderne, la sfarsitul secolului 19, a observat ca aceiasi logica guverneaza teoria multimilor infinite. Cand spunem ca o multime infinita are acelasi numar de elemente cu orice parte a ei, spunem, de fapt, ca Tatal este de o fiinta cu Fiul. Minti ascutite au vazut in teoria multimilor dovada de netagaduit a consistentei Treimii [trei-in-unul, unul-in trei, co-egali, co-eterni]. Infinitul nu se supune legii tertului exclus, conform careia intregul si partea, Tatal si Fiul, ar trebui sa fie total diferiti. Logica care guverneaza lumea finita nu este aceiasi cu cea care o guverneaza pe cea infinita. Rezultatele lui Cantor, privite cu suspiciune in Europa moderna, la timpul lor, au stimulat tehnologia postmoderna. Nici vorba de paradox. Pentru cei care cred ca postmodernul este o restauratie a premodernului, tehnologia postmoderna isi trage seva din premodern.

Pentru ei modern nu mai inseamna contemporan.
De cel putin doua secole, a fi modern insemna a fi in pas cu progresul, garantat de ceeace Marx numea stiinta, un fel de Mesia, un salvator din marasmul unui prezent mereu sumbru, apasator, si cu certitudinea degradarii.

Profesorul spune ca isi aminteste de ultima jumatate de secol, cand cei angajati in constructia accelerata a socialismului, international, national sau chiar mixt, se uitau la premoderni ca la niste bolnavi, ca la niste drogati, in mare nevoie de a fi vindecati, cu forta, in lagarele de concentrare. Mai tine minte cum, acum o jumatate de secol, optimistii isi sopteau la ureche dorintele. Vin progresistii spuneau naivii despre viitorii calai. Vin americanii, spuneau viitoarele victime ale progresului. Stia precis despre ce este vorba pentruca era acolo. Cu unele soapte s-a reintalnit de curand. Premodernii Europei de Est erau siguri ca vor fi salvati de premodernii Americii. Numai ca nu a fost ca sa fie imediat. Multa vreme trotchistii s-au impotrivit cu putere. Parintii lor alcatuisera Bolsevia si, din motive sentimentale, si pana cand se putea inchega altceva, voiau s-o pastreze. Asa s-au construit cortine de fier, si ziduri, si garduri cu sarma ghimpata, si alte instrumente de despartire. Nu e surprins sa vada ca, acum, preamodernii se caznesc sa desparta Europa in doua, o parte mai veche, si o parte mai noua. Ingera Belzebut asta face, desparte, si, sub supravegherea ei, se incearca chiar instrainarea celor doua maluri ale Atlanticului. Mai mult, el se poate desparti pe el insusi, in mai multi Belzebuti, care sa se sfasie intre ei.

De ce au rezistat americanii, mai inainte, tentatiilor de sfasiere launtrica? De ce au rezistat comunismului si nazismului? Pentruca au fost premoderni? Pentruca au crezut in Sfanta Treime, unde nu este despartire? Sa fie adevarat ca cine crede in Sfanta Treime are parte de tehnologie postmoderna?

Eu, scriitoarea Sara Mango, nu cred in aceste absurditati filosofice. Eu stau la stanga.

Recent, un general celebru, Pacepa, spionul cu cel mai inalt grad care a defectat din Bolsevia, a aratat ca anti-americanii de azi au radacini rosii, moderne, de stanga, internationale, nationale, si mixte [Berlin's New Anti-American Axis, *National Review*, Feb.14, 2003]. El povesteste ca, mai de mult, in anii 1970, atunci cand lupta si el impotriva imperialismului american, a avut colaboratori, tineri, care, mult mai tarziu, azi, conduc Franco-Germania.

Povestea lor este foarte interesanta. Generalul marturiseste ca iesisera mai intai in strada, tipasera cat se poate de tare la capitalism, aruncasera pietre ca sa-i sparga vitrinele, si luptasera cu politisti inarmati. Pe vremea aceea, profesorul traia oarecum izolat, dincolo de cortina de fier, asculta Radio Europa Libera si Vocea Americii, se minuna de ispravile celor nemultumiti, si le invidia libertatea. Stia ce vroiau. Acolo unde traia el, toata lumea stia ca lupta cu premodernii americani era condusa de generali moderni ai Bolseviei. Pe Generalul Pacepa l-a vazut si el, o data, pentru zece minute, cand in Romania se infiintase Comisia Pentru Cercetari Spatiale, considerata, atunci, ca ceva foarte modern, si de aceea secret. Generalul fusese trimis sa vada cum poate sa ajute cu informatii, mai mult sau mai

putin secrete, culese de unde se poate, si sa-i gaseasca un sediu. Secret. Nu stiu daca profesorul a apucat sa-i dea mana, pentruca nu era important, dar nu putuse sa uite ca fusese impresionat de alura lui moderna, aerul degajat, lipsa crisparii cu care asocia nomenclatura secreta a partidelor comuniste. Un raglan foarte bine croit, modern, trada vizite prelungite la Frankfurt, unde, aflu acum, isi avea resedinta. Secreta.

Nu era un secret pentru nimeni ca, la inceputurile ei, Bolsevia nu era suficient inarmata, si avand nevoie de timp, si-a scos prietenii in strada ca sa-i potoleasca pe americanii inapoiati, violenti si religiosi, care, daca nu ar fi fost pacificati, ar fi putut sa-i termine. Nu mi se parea de neinteles ca generalii sa fie ajutati de cavalerii lumii a treia, cea care galgaia de petrol. Nu, nu mi se parea de neinteles. Si ei aveau nevoie de timp. Ii intelegem si pe cei cativa tineri din Frankfurt, scarbiti de mult bine, in contact cu Colonelul Gadafi, mai mare in Libia, si cu Carlos, sacalul, un terorist de profesie. In Libia erau bani. Acolo opera compania de petrol a americanului Armand Hammer, faimos pentru legaturile lui cu Lenin si Stalin, si toti cei ce le-au urmat.

In Frankfurt era usor de iesit pe strada. Acolo oamenii aveau drepturi . Drepturile omului, spuneau ei. Aduse la sfarsitul razboiului de tancurile postmoderne americane. In Frankfurt oricine isi putea permite excitatia aventurii din strada. Hai sa iesim si sa demonstram, daca tot avem dreptul. Si dupa aia, hai sa le spargem ferestrele. Si pe urma, daca-i bal, bal sa fie, ce ar fi sa tragem si cu pistolul. Eroul ultimei revolutii a studentilor din Paris, si un alt domn, Klein, se pare ca furnizau armele. Profesorul visa sa ajunga la Frankfurt, sa-i vada vitrinele, si ei se cazneau sa le sparga. Nu i se parea natural.

Pe vremea aceea nu-i era foarte limpede legatura dintre moderni si diavola Belzebut, pe care o credea premoderna. Nu sesiza inca, pana la capat, importanta logicii dogmelor, cheia de bolta a constructiei postmoderne. Vedea ca singurele tari prospere sunt cele crestine, dar nu stia inca dece. Mai vedea ca ele trimeteau ajutoarele, si cei ce le primeau injurau birjereste. Ciudat. Deabea dupa ce a ajuns la New York, a inteles cum trebue pusa intrebarea. Orasul acesta avea o pozitie favorabila. De aici, lumea se vedea mult mai bine.

Nu stiu ce s-a intamplat cu domnul Klein, dar ceilalti au ajuns ministrii de afaceri externe, sau membrii ai parlamentului Europei, candidand in alegeri libere, sub un steag nou, verde, tot profetic. Si bibliotecara crede ca modernitatea se dovedise a fi o fantastica pacaleala, cea mai mare bataie de joc a diavolei Belzebut, de cand cu marul dat Evei. Poluarea era reala. Premodernii va polueaza, nu modernii, afirmau vechii luptatori de pe strada, celor ingrijorati, care erau gata sa-i creada. Dupa ce revopsisera verde vechile steaguri rosii, la inceputul anilor 1990, toata lumea bine, moderna, de stanga, se afla din nou in poziti de unde se putea face ordine.

Primul pas a fost facut in Balcani, unde organizatiile de caritate din Arabia Saudita au inceput sa lucreze metodic, educand populatia, ajutand-o sa-si gaseasca identitatea. [Isa Blumi, The Islamist Challenge in Kosovo, Current Affairs, March 2003]. Talibanizarea regiunii Kosovo a inceput sub privirile intelegatoare ale luptatorilor anti-americani din

Franco-Germania, fara sa fie nevoie de aprobarea consiliului care se ocupa de securitatea lumii, si fara ca cineva sa fi iesit in strada sa protesteze, la fel ca atunci, acum cincizeci de ani, cand Europa de Est a fost anexata Bolseviei. Nu am auzit sa fi protestat cineva nici atunci. Si de ce sa fi protestat? Doar Europa de Est nu fusese anexata Americii. Lupta pentru pace, pe strada sau nu, a fost inventata de marele Stalin ca sa paralizeze America, si nu invers.

Fundamentalistii americani, premoderni, nu obisnuiau sa protesteze in strada. Ei ramasesera la metodele vechi, premoderne, de pe vremea cand lumea se ducea la biserica. Increzatori in cuvant, predicau la Radio Europa Libera si la Vocea Americii. Cand au inceput sa apara si predicatori moderni, predicile s-au complicat. Modernii aveau agendele lor, o admirabila perseverenta si o superba sincronizare. Totul ar fi mers aproape normal daca nu s-ar fi certat intre ei. Despartirea preamodernilor de moderni, s-a facut cu scandal. Preamodernii au fost declarati mai intai demodati, apoi incomozi, si, mai apoi, periculosi. Erau acuzati ca o luasera rasna, uitand ca era moderna fusese facuta cu socoteala, cu rost, cu grije, de o avantgarda iluminata, unde nu aveau ce sa caute prostii. Eu, scriitorul progresist Mango, stiu.

Acum, dupa o jumatate de secol, cand despartirile au mers mai departe, cand vechii trotchisti ne-au tradat devenind neoconservatori, lucrurile sunt mai complicate. Nu cred ca cineva sa fi descris aceasta teribila complicatie mai bine decat judecatorul premodern William Young, atunci cand, la sfarsitul lunii Ianuarie 2003, a comunicat sentinta in procesul preamodernului Richard Reid, care a vrut sa arunce in aer un avion postmodern, in care calatoreau, la un loc, premoderni, postmoderni si moderni.

18

Sunt la masa, imediat dupa cina, si tacerea apasa discutia. Asteapta ceva, dar nu stiu ce. Cineva incepe prin a spune ca a citit in ziar. La 5 Aprilie 2003, *Romania Libera*, a publicat, la rubrica Lumea Crestina, o nota cu titlul: *Demolata de Ceausescu si recontruita din temelii, in libertate, Biserica Sfantul Spiridon Vechi este un simbol al restaurarii credintei in Romania.*

Asta ii mai anima. Si ce zice, intreaba curiosii. Nicolae Iorga o consemneaza ca fiind cea mai veche, dupa bisericuta lui Bucur. Numai atat? Parca mai e ceva. Nota mai spune ca fondurile de reconstructie au fost obtinute din partea Patriarhiei Romane, a Ministerului Finantelor, si printr-o colecta substantiala venita din partea comunitatii romanilor din New York.

Stim cum sunt oamenii dupa masa. Asteapta o poveste care sa-i trezeasca. A fost randul profesorului.

Biserica fost demolata in 1987. Dupa numai doi ani, demolatorii au fost si ei demolati. Toata lumea stie cum s-a facut rasturnarea, pentruca fusese televizata. Nimeni nu stie cum s-au adunat banii. Cand a ajuns la acest punct, profesorul a dat amanunte.

La biserica Sfantul Nicolae din Queens, cativa entuziasti vor sa faca ceva pentru cei ce incercau rasturnarea, si strang bani cu gandul sa cumpere sange pentru raniti, si-a inceput povestea profesorul. Sub presiunea emotiei, se strang patru mii de dolari. Sa-i trimitem prin Crucea Rosie. Si cine garanteaza ca vor ajunge in Romania, ii opresc eu, cu oarecare neliniste. Ar fi pacat sa se piarda aiurea. Cum varsarea de sange incetase destul de repede, cineva propune sa se renunte la gandul dintai. Sa fie trimise bomboane de ciocolata, pentru copiii orfani, vine o propunere din partea unei evlavioase, care se ofera sa le duca la destinatie, daca-i platim biletul de avion. Nu stiu dece, dar subiectul orfanilor revine mereu, obsedant. Nu cred ca este suficient, indraznesc eu, mai bine sa le construim o biserica. Ce sa faca cu ea, mi se raspunde, n-au destule?

Ca sa conving, spun ca sunt gata sa mai dau eu inca patru mii de dolari. Acceptati propunerea mea, si va dublez suma, anunt, cu credinta ca si altii vor face la fel. Parintelui Vasilachi, paroh al bisericii, si vicar al episcopului, ii place idea si ofera si el alti patru mii de dolari. Iata ca avem, dintr-un foc, douasprezece mii de dolari. Suma nu era foarte mica. Comitetul director al bisericii nu avusese niciodata atati bani. Biserica Sfantul Nicolae era saraca. Infiintata de cativa ani, apartinea de episcopul Victorin, care nu se rupsese de Patriarhia din Romania. Oamenii importanti o ocoleau. Nu ne ducem la comunisti, spuneau ei.

Eu mergeam acolo pentruca imi placea preotul, un calugar batran cu charisma. Fusese staret la manastirea Antim, arestat si intemnitat pentru cativa ani, dus la munca fortata, imi povestise ca vazuse lumina necreata la Pocrov, un schit langa Neamt, unde venea sa-l vada Mihail Sadoveanu, statusem de vorba pe indelete, si aflasem o multime de intamplari de care nu stiau multi. Avea vorba dulce, moldoveneasca, a Husilor, era doctor in teologia rasaritului, scrisese carti, si reparase biserici. Il cunoscuse pe tata, de pe vremea cand isi sustinuse teza de doctorat, si comentam despre vrerea lui Dumnezeu. Amandoi stiam ca negura comunismului, ca orice negura, va dispare. Nu ne gandisem sa spunem cand. Ar fi fost greu. N-am spus niciodata ca va dispare si Mango. Mango este nemuritor.

Evenimentele de la sfarsitul anului 1989 ne surprinsesera pe amandoi. Ne gandim ca o inviere ar trebui memorata. Asa ne vine in minte Biserica Reinvierii. El crede ca vom putea strange bani pentru o biserica mare, care sa fie plasata intr-unul din cartierele noi, unde nimeni nu se gandise sa aseze biserici. Eu sunt mai modest.

In 1990, un prieten imi aminteste de Sfantul Spiridon Vechi. E mica, ma tenteaza el, si nu este acoperita decat de asfalt. M-am dus in capul Caii Victoriei si m-am uitat. Mi-am adus

aminte cum statea sub nivelul strazii, semn ca orasul crescuse, cum intram coborand cateva trepte, si cum deasupra unei usi foarte mici era o pisanie scrisa in limba araba, care parca spunea ca ar fi fost un dar al Patriarhiei din Antiohia. Mergi la parintele Zaharescu, parohul, sunt sfatuit, el a salvat coloanele si usa dela intrare, el le-a depozitat la manastirea Cernica. Ma duc. Batran, suferind, dar cu imensa speranta, ma primeste ca si cand m-ar fi trimis providenta. Imi marturiseste ca si el strangea bani pentru reconstructie. Imi spune ca se duce in fiecare zi, cand nu ploua, si se aseaza langa un plop urias, care nu fusese taiat, ramasese, si primea donatii dela trecatorii cunoscatori. Depusese banii la banca. Nu l-am intrebat care banca. Nu mi se parea important. Imi arata o fotografie veche. Vad biserica, treptele, plopul. Il fotografiez cu fotografia in brate. Ii promit ca vom rezidi-o asa cum a fost. Pe vechile temelii. Nu mi se pare greu de gasit. Cunosc obiceiurile locului. Stiu ca toate lucrurile fusesera facute de mantuiala, si banuiam ca daramarea trebuia sa fi fost facuta la fel. Sub pojghita asfaltului, vom gasi temeliile, l-am asigurat eu.. Odata gasite, ridicam zidurile. Rezidirea urma sa marcheze o inviere din morti. A binelui. Ca sa aratam ca binele e mai tare ca raul. Ca sa bagam frica in Mango.

Intors la New York, vorbesc din nou cu parintele Vasilachi. El tot mai vrea o biserica mare. In Drumul Taberei. Dece nu, zic eu, numai ca trebue sa ne grabim, acolo este inflatie si banii nostrii vor fi mai mici. Asa tiparim anunturile si tot asa le distribuim, peste tot, cu cele mai mari sperante. Nimeni nu se grabeste sa faca donatii. Comunitatea romanilor din New York este un concept destul de abstract. Presedintele comitetului director ar fi vrut ca compania lui de constructii sa faca lucrarea. Stim ce inseamna. O data banii scapati din mana, nu mai puteam face nimic. Auzisem de astfel de experiente. Un intreprinzator tanar, agent de asigurari, ne propune sa-l imputernicim sa ceara donatii de la companii americane, cu conditia sa aibe un comision. Sigur ca da. Dupa un timp, abandoneaza si el.. Comunitatile neortodoxe au grijile lor. Fiecare cu grijile lui.

Anul 1990 trece cu repeziciune. Suma initiala, depusa in banca, creste. Comitetul director devine nervos. Banii donati trebuie sa fie trecuti in contul nostru, si noi avem nevoie de bani, asta e biserica mica, saraca, si noi avem nevoi, de ce sa-i trimitem in buzunarele patriarhului comunist, ca sa-i manance, ca sa se plimbe? Vocile devin in fiecare zi mai aspre.

Ce facem acuma parinte, il avertizez pe vicar, baietii vor banii, cu tot dinadinsul, ce sa mai stam, ma duc sa vorbesc cu Patriarhia, singura institutie serioasa, singura care rezista de doua milenii, aspre, cu infrastructura, cu arhitect, cu contabili, si mai ales cu relatii, noi nu putem face nimic de aici, prin telefon, toata lumea e gata sa fure, nu trebue sa ne lasam pacaliti, ne trebuie un aliat. Acolo.

In 1992, in vara, Patriarhul ma primeste, amabil. Isi aduce aminte, ca fiind student, a cantat in cor la biserica Oborul Vechi de langa Foisorul de Foc, unde tatal meu a slujit saizeci de ani, si ca, atunci cand eu sa tot fi avut vreo doi ani, ma tinuse de mana. Se tine bine, parintele nostru, ne bucuram noi, si incepe sa-mi spuna ce greau i-a fost, mai ales cand au inceput demolarile, cand nu putuse sa faca nimic. Il asigur ca nu venisem sa-l judec sau sa-l condamn. Comunismul nu-si avusese radacinile in turlele bisericilor

romanesti, amandoi stiam bine ce s-a intamplat, cum a fost. Este usor sa arati cu degetul, mai spun eu. Este mai grea rezidirea. Hai sa incepem. Sfantul Spiridon Vechi, spune el, a fost ultima biserica daramata, ar fi nemaipomenit sa fie prima facuta la loc. Era tocmai cum am gandit.

Ii spun ca ar fi bine sa vorbeasca la telefon cu parintele Vasilachi, sa-l convinga, preturile cresteau, era inflatie, noi nu stiam ce vom mai aduna, entuziasmul scadea, comitetul director era impotriva oricarei actiuni care i-ar fi scos banii din punga, ce sa mai asteptam, trebuiau incepute lucrarile, acum cand nimeni nu cerea aprobari, era confuzie, hai s-o facem si gata. Ii arat cecul. Cheama contabiul, il roaga sa-mi faca o scrisoare de confirmare, si, pana sa fie gata scrisoarea, ma invita la masa

Asa il cunosc pe Bartolomeu Anania, care fusese si el in America, statuse mai mult, cunostea locurile si oamenii. Cand se minuneaza de cec, ii explic ca deocamdata eram eu si vicarul si cativa prieteni ai nostrii, dar cine stie, mai tarziu poate ca o sa mai vina si altii, cu toate ca, vedeti, biserica romanilor in America e fracturata. Stiu, zice el. Sa-l facem episcop pe Vasilachi, adaug eu, asta ar putea schimba lucrurile. O sa ne mai gandim, raspund ei, uimiti de propunerea mea. Vicarul era nascut in 1909 si nimeni nu credea ca va rezista, atat cat a rezistat. Am continuat discutia la Manastirea Varatec, unde viitorul episcop al Clujului traducea biblia. Stiam ca era scriitor. Ii citisem o carte si eram incantat sa putem sta de vorba. Mai tarziu, mult mai tarziu, cand i-am vazut traducerea, eram cu parintele Vasilachi, care si el tradusese, si nu apucase sa o mai tipareasca pentruca ii fusese confiscata atunci cand a fost arestat, ne-am minunat cum stiuse sa potriveasca cuvintele.

Constructia incepe in toamna anului 1993. In vara anului urmator vin sa vad cum merg lucrurile. Arhitectul gasise planurile originale. Am fotografia, cu el si cu Teofan Snagoveanul, cu zidarii, cu zidurile si cu bucuria. Ma simt implinit. Nu cred ca asi fi fost mai bucuros daca imi zideam mie casa, asa cum ma sfatuisera cativa prietenii cu spirit practic. Cu banii astia, in anul 1990, puteai sa-ti iei un apartament, ziceau ei. Daca vrea Dumnezeu, o sa-l iau inapoi pe cel confiscat la plecare, le explic eu. Daca nu, inseamna ca trebue sa stau linistit.

Intors la New York, aflu ca incepuse furtuna. Casierul, membru al comitetul director, se dusese la banca ca sa blocheze cecul. Numai pentruca i-a gresit numarul, banii au ajuns in contul Patriarhiei. Uitasera ca semnasera si ei un cec, cu catva timp inainte, fara sa ma intrebe. Preotul Vasilachi este declarat criminal, pentruca semnase alaturi de mine. Uitati-va bine la el, un hot, anuntasera hotii. Oamenii au fost anuntati ca incepe o lupta.

Suntem in biserica, dupa slujba. Tap batran, tipa presedintele comitetului, ai trimis banii . la comunisti. I-am pus in mainile lui Christos, raspunde calugarul. Derbedeii sunt gata sa-l linseze. Banii, au plecat banii, se tanguiau ei, aratand o copie marita a cecului. V-am spus noi. Trebue sa scapam de el. A venit ambulanta, si preotul a fost dus la spital.

Numai atunci oamenii seriosi s-au trezit. Asa s-a schimbat comitetul. Noul presedinte, om de curaj, Crivat, nu se sperie de scandal, de injuraturi, si de amenintari. Se pricepe la oameni. Cheama politia. Dusmanii se regrupeaza, scot un fel de revista, am si acum cateva numere, dedicate exclusiv indraznelii noastre, a mea si a preotului, de a ne trimite banii in Romania, pentru simbolul restaurarii credintei. Se pun afise pe strada, in apropierea bisericii, cu fotografia preotului cu secerea si ciocanul pe frunte. Urmeaza procesul si haimnalelor li se interzice sa se mai apropie de cladirea bisericii. Da, procesul a costat bani. Atat cat pentru a face o alta biserica. Rasuflam usurati. Bine ca am scapat.

In 1966 biserica Sfantul Spridon Vechi este gata. La sfintire este invitat Ignatius, Patriarh al Antiohiei, si Preotul Vasilachi care este facut arhiandrit mitrofor. In 1977, primavara, o vad si eu. Se intampla sa fie Vineri, in timpul vecerniei, cand lumea se aduna la rugaciune. Multumesc celui de sus pentru aceasta clipa. Pictura, proaspata, superb bizantina, are aceiasi lumina cu cea care mi-a facut copilaria frumoasa. Aceiasi. Probabil ca asa a fost si atunci, in urma, cu doua secole, prima data. De pe un perete, de sus, peste toata biserica, priveste ctitorul, Teoctist. Cand ies, afara, vad scris, pe o placa metalica, aurie, ca biserica a fost facuta cu bani donati de o banca. Mare este gradina lui Dumnezeu.

Plopul este insa la locul lui. Micsorat, dar inca-n picioare. Nu chiar ca in fotografia pe care am vazut-o la preotul Zaharescu. Nici el nu mai este. Acum slujeste un alt preot. Tanar.

Cand intreb cum a fost rezidita biserica, nimeni nu stie. Ce daca? Ma intreb care va fi soarta plopului. Il va rezidi cineva, si pe el, vreodata, cand va muri? Peste ani, cine-si va mai aduce aminte de el?

Trec apa. Inghitita de ceata, si Calea Victoriei arata mai bine.

19

Raspunsul de la sfarsit a fost lung, iar vocea povestitorului, ca in oricare plangere, trista.

Pentruca nu a putut sa-l uite si l-a amintit de atatea ori, ii spune povestea, acum, pe larg, convins ca aduce dovezi impotriva partidului meu..

Prima data am auzit despre el intr-un birou destul de modest, improvizat pe Calea Victoriei, unde i-am vazut planurile, si am semnat un contract pentru imprumutul pe care aveam sa-l platesc in anii ce vor urma. Mi se spune ca il voi avea la etajul de sus, pe scara

A, intr-un imobil cu trei nivele, care se va construi pe strada Caragea Voda, intr-o plomba, pe un teren al bancii, dupa un proiect frantuzesc. Nu intreb cand si cum. De ce sa intreb? La ce ar fi putut ajuta? Imi ajungea minunea dintai, cand aflasem ca-l pot avea. Nu se mai intamplase asa ceva decand se nascuse republica socialista. Era o inovatie importanta. Dupa atatia ani, oameni neimportanti, ca mine, aveau voie sa-si construiasca o casa. Pe vremea aceea oamenii importanti se fereau sa faca cumparaturi importante. Nu puteai fi prea important daca aveai proprietati. Asta era legea primilor ani ai constructiei comunismului.

Pana intr-o zi cand presedintele a zis, nu, acum, daca am aparut eu, o sa fie mai altfel. Nu numai ca puteai sa-ti faci casa, dar nu mai trebuia sa te duci la Moscova, si nici macar nu trebuia sa fi membru al partidului lui Mango, ca sa-ti iei doctoratul. Nu ne vine sa credem. Pare un vis. Vorbesc cu profesorul. Zice, da, vino, e o deschidere. Ma duc. Fusese numit intr-o comisie, nou infiintata, care urma sa se ocupa de stiinte. Ma ia si pe mine, ca secretar. Toate veneau deodata, miraculos, fara prea multe avertismente. Omul sfinteste locul, spun optimistii entuziasti. Sa mai vedem, raspund scepticii. Nu credem ca o sa tina prea mult. Prea ar fie bine

Asa am aflat de Henri Coanda. Dupa ce traise cea mai mare parte a vietii in Franta, se reintorsese sa moara la Bucuresti. O figura celebra. Se ocupase de avioane, elicoptere, tunele, sisteme de armament, trenuri cu suspensie pneumatica, noi metode pentru explorarea petrolului, uzine solare pentru desanilizarea apei de mare, traversase desertul Gobi si Himalaia, studiase artele plastice in atelierele lui Bourdelle si Rodin, si canta la violoncel.

Comisia noastra urma sa se ocupe de el. Presedintele promite ca-i va inapoia casa, superba, pe unul din bulevardele principale. Sunt martor. Vad tot. Aud scrasnetul dintilor, zgomotul surd al nedumeririi, semnele intrebarii. Sa pleci, sa-ti ia casa, sa te intorci, si sa o iei inapoi. Incredibil. Si noi ce facem? Noi unde stam? Presedintele spune ca se vor construi case, si ca toata lumea isi va cumpara casa lui. Dece, daca e asa de usor sa stai in casele facute de altii?

Cladirea in care urma sa existe apartamentul meu, este prima din sirul celor ce urmau sa apara. Este facuta incet pentruca nu exista inca organizarea pe scara mare, mai sunt amintirile caselor vechi, de odinioara, si strada Caragea Voda este veche, in centru, unde sunt case frumoase, chiar dulci, inecate intr-o verdeata de jungla, cu pomi si cu flori, altceva decat santierele uriase, pline de zgomot, in praful si in noroiul cartierelor demolate, de mai tarziu.

Ma duc mereu sa vad cum ii cresc zidurile. Atat timp cat raman rosii, camerele mi se par mici. La sfarsit mi se par si mai mici. Nu cer nici o modificare, nu solicit eliminarea unor ziduri despartitoare, nici parchete mai bune, nici faianta mai colorata, nici mozaicuri cu flori. Parca cineva mi-ar fi spus ca voi fi un propietar temporar. O senzatie intarita de o intamplare pe care specialistii in intamplari o interpreteaza ca formidabila. Intr-o noapte, nu mult timp dupa ce m-am mutat, aud pocnitura. Crapase oglinda din baie. Singura. O

crapatura oribila, neregulata. O prevestire, imi prevestesc prevestitorii calificati. Toata lumea stie ca va veni o nenorocire.

Care? Cea cand fata frumoasa s-a evaporat? Cand am intalnit-o pe cealalta? Cand m-am operat de apendicita? Cand era sa ma inec?

Peste multi ani, cand am termint platile, ca un semn ca crapatura oglinzii nu fusese o gluma, sunt invitat de Universitatea din Mexico City. Ma duc. Sunt apoi invitat de Universitatea Vanderbilt din Nashville. Ma duc si acolo. Urmeaza o invitatie la New York. Nu pot sa refuz. Primesc instiintari ca sunt dat afara din vechile mele functii, de colo, de dincolo, de peste tot. Asta nu ma surprinde. Apoi incep sa vina vesti si mai proaste. Stai acolo, nu mai veni inapoi, spuneau oamenii intelepti. Nu mai este cum sti. Murim de foame.

Cand cer lamuriri, Ambasada din Washingtoni este amabila, da, pot reveni oricand ca vizitator, nu ar fi fost nici un fel de problema, numai ca trebue schimbat pasaportul turistic, cu care plecasem, pentru ca acum, eram rezident, aici, in capitala finantelor lumii, un loc important. Nu mi-a spus nimeni ca aceasta schimbare insemna pierderea automata a locuintei, nu sunt avertizat ca o voi pierde, nu ma gandesc ca voi plange, ce mare lucru, ma asigura voitorii de bine, facem altele. Trebue sa marturisesc ca nu cunosteam legislatia confiscarii. Daca as fi stiut ce urmeaza, poate ca nu ma grabeam. Celor ce spuneau, cu oarecare deptate, ce mare paguba, faci altul, le raspundeam ca ar trebui sa ma lase in pace. Le-am cantat acest cantec cu atata convingere, si ei mi-au raspuns atat de amenintator, incat am tremurat si mi-am acoperit fata cu palmele. Ambitii prostesti, spuneau ei. Tot timpul m-am gandit la casa lui Coanda.

In 1990, am crezut ca-l voi lua inapoi. Vad impuscaturile. Aud sperantele. Nu pentru asta se facuse o revolutie? Nu pentru asta se schimbase regimul? La inceput aproape toti martorii atenti ai evenimentelor, chiar si cei pesimisti, spun, nu se poate sa nu ti-l dea inapoi, cazul tau este simplu, e clar, nu l-ai vandut statului asa cum au facut cei ce au plecat cu acte. Tu ai fugit.

Ii scriu si primarului capitalei. Imi raspunde, amabil, ca, da, este adevarat, legea prin care s-a facut confiscarea averii fugitilor a fost anulata, numai ca, pentru efectele ei din trecut, o sa urmeze o alta lege, speciala, sa nu imi fac griji, problema se va rezolva, sa am rabdare. Am. Cei mai putin naivi, rad. Du-te si cu bani, dati unde trebuie, rezolvi tot. Astia nu dau nimic inapoi. D-aia l-au impuscat. Ca sa poata sa faca avere. Cum sa faci avere daca nu furi?

Legea apare in 1995. Are un numar mare, ca o dovada ca mai fusesera o suta de legi naintea ei, si cerea sa depun o cerere de restituire. Depui cerea si primesti casa, m-am gandit eu. Simplu. Acum suntem un stat de drept. Am depus. La Primaria sectorului 1, de Verde, din Piata Matache, cu turn, unde comisia locala pentru aplicarea acestei legi era, inca, o notiune abstracta. Concret era numai ghiseul unde se primeau cererile de restituire. Undeva la subsol. Asta nu mi-a placut. Ca si cand problema caselor nu avea importanta.

Pe o ferestruica, vad cum dosarele sunt stivuite nervos, si fara prea multa regula, de o singura functionara care mi se plange ca are salariu mic. Nici aceasta precizare nu-mi place. In fine, ce sa o mai lungesc, in ciuda salariului derizoriu, si insotit de regretele mele sincere, fata de la ghiseu imi primeste dosarul (cu sina), si-mi da numarul 1386/991. Este 3 Iulie 1996. Asteptati sa va vina raspunsul acasa, ma roaga ea.

Pentruca nu vine nici un raspuns, niciodata, cei care ma compatimeau ma sfatuesc sa deschid un proces. Ce mai astepti? Ti-am spus noi ca astia nu vor sa dea nimic inapoi. Niste hoti.

Primul temen de judecata al dosarului 10953/97, depus la tribunalul sectorului 1, este candva in Septembrie. Dupa un an, spre surprindera tuturor, am in mana o hotarare de restituire. Deci se poate, imi zic eu, fericit ca in tara Romanilor incepe sa se faca dreptate. Avocata, nici prieten si nici dusman, cu oarecare mila, cu vizibila neincredere in minuni, si cu o fata care trada criza de constiinta, ma sfatueste sa ma duc sa verific. Ce sa verific? Toata lumea stia ca se terminase cu recursurile in anulare, intentate de stat. Acum se schimbase guvernul. Altii erau la putere. Alt presedinte. Alta poveste. Gata cu smecheriile. Ce a fost, a fost, acum am intrat in normal. Nu, mi-a spus ea, nu e vorba de asta, s-ar putea sa se fi vandut. Nu prea am inteles cine ar fi putut vinde o proprietate care-mi fusese restituita. Ce naiba, doar aveam o hotarare a tribunalului, si noul presedinte fusese judecator. Nu cred ca o sa accepte asa ceva.

A fost vandut, mi s-a spus, cand am cerut cheile, ca si cand vanzarea se facuse pe alta planeta, de necunoscuti. Si eu ce fac? Alt proces, chiriasului, care l-a cumparat. Nu e normal, am baiguit eu, stupefiat de logica stramba. Nu voi mi l-ati luat? Tot voi sa mi-l dati inapoi. Judecati-va voi cu el. Ne pare rau, nu putem face nimic, mi-au raspuns. Nu mai avem nici o putere. Daca s-a vandut, s-a vandut. Numai suntem noi propietarii. Acum, in aceasta tara se respecta dreptul de proprietate. Asta era!

Procesul intentat chiriasului a fost o greseala. Si nu trebuia sa schimb avocatul, care, tanar, subtirel si amabil, m-a intrebat de la inceput daca nu sunt dispus sa-i trimit un cadou doamnei judecatoare, ca sa o fac mai amabila. Nu, am spus eu, asa ceva nu pot face, intr-o zi am sa ma intorc inapoi, nu vreau sa-mi fie rusine. Tot ma mai gandeam la Henri Coanda. Avocatului i se face mila. Dumneavoastra, americanii, nu vreti sa intelegeti ca toata lumea trebue sa traiasca, ma compatimeste el.

Hotararea a venit repede. Actiunea mea este respinsa, pentruca, mi se spune, chiriasul fusese de buna credinta. Nu am sa uit niciodata aceste cuvinte prin care legile noi reglementau, in mod ingenios, un jaf in stil mare. La proces, trebuia dovedit ca cumparatorul stiuse de confiscare, si de intentiile mele. Daca nu reuseam, atunci se presupunea ca el cumparase obiectul , cu buna credinta, ca si cand nu fusese furat.

Cu cateva saptamani inainte, ii explic avocatului, fusesem sa-i fac o vizita doamnei, care statea la parter, cu al carui sot fusesem prieten, de pe vremea cand udam florile impreuna, si, ca niste intarziati, discutam despre capitalismul care se lasa asteptat si nu mai venea.

De la ea am aflat amanuntele. De la ea am inteles cine statea acum in apartamentul facut de mine. Un fost primsecretar de judet, imi sopteste timid, care, bietul de el, nu putuse sa-si faca casa, primii secretari nu trebuiau sa aibe avere, ar fi sunat prost in autobiografiile lor, nu puteai sa ajungi prim secretar daca nu erai curat, adica fara avere, asta era dovada inaltelor calitati ale luptatorului pentru o societate mai buna, nu ca acum cand poti sa ai cate case poftesti, mai ales cand le cumperi pe mai nimic, ca astea care au fost confiscate de la expatriati, ca sa fie distribuite capitalistilor noi, de samanta, fideli noului presedinte. Cu cineva trebuie sa se inceapa. Nu spuneati dumneavoastra sotului meu ca socialismul forteaza, si capitalismul se naste spontan? Iata ca s-a nascut.

A urmat o poveste interesanta. Seful spatiului locativ, se mutase si el intr-un apartament, tot in acelasi imobil, chiar pe aceiasi scara, confiscat de la un arhitect care plecase inaintea mea, in Canada. Era chiar apartamentul din fata. Ii vazuse prin vizorul din use cum discutau despre cumparare, si cum chiriasul ma injurase - auzi, sa stea gol patru ani ca sa-l astepte pana cand se va hotari sa se intoarca, mama lui de transfug - si seful spatiului locativ ii spusese sa mai astepte, lasa ca vine ea legea, si o sa-l iei, acum nu putem, nu e voie. Deci impuscarea fusese si prevestita si asteptata. Ce sa mai zicem? Cu prevestirile nu te pui. Ele vin de departe. Am tacut amandoi.

La proces, judecatoarea nu accepta martorii. Numai documentele, spune ea, si avocatul meu, nu stiu de ce, tace.

Cand am aflat de sentinta, afara, ploua.
Eram undeva pe bulevardul Stefan Cel Mare, care si el era trist. In jurul meu, oameni incovoiati sub umbrele fragile, se grabesc, indiferenti, si fara sa stie. Nu stiu ce festa mi se jucase in numele lor. Si nici nu cred ca-i mai interesa. Era prea tarziu. Tin minte ca era intuneric, si ca ploaia cadea cu furie, si ca, brusc, mi-a venit in minte oglinda crapata.

Cei care spun ca entuziasmul meu a murit, in acea seara trista, sunt niste mincinosi, carora le place sa ma irite. Adevarul, asa cum l-am povestit la New York, este altul. Dupa ce am terminat cu blestemele, am reinceput sa citesc ziarele, sa vorbesc cu ceilalti deposedati, si sa strig, la fel cum strigam inainte, dati-mi apartamentul sau trag. Nimeni nu a fost prea sensibil la blestemele si la avertismentele mele. Nici chiriasul imbatat de victorie, si nici cei care-l impropietarisera, nu erau pusi pe restituire. Primul care a tras a fost chiriasul. Gata, s-a judecat o data, acum ce mai vrea? In ciuda tuturor relatarilor, acel glont mi-a ranit numai bratul.

A fost o rafala a presedintelui care m-a ranit mai serios. Eram la hotelul Mark. Venise, cu treburi, aici la New York, si dadea o masa pentru cam treizeci de invitati, alesi pe sprinceana. Ambasadorul face prezentari. Cand ajunge la mine, zaboveste. Este vizibila preferinta lui pentru subiectele tehnice. Nu este adevarat ce afirma rauvoitorii, ca eu l-am intrerupt brutal, sugerandu-i sa dea inapoi casele confiscate. Problema caselor a pus-o el. In loc sa-si ajute tara, a spus incruntat, unii vor proprietati inapoi. Auzi dumneata? L-am privit cu atentie. Ce rost avea sa mai discutam?

Mai tarziu, iar ma agit. Iar? O sa spuneti, de ce? Auzisem tot felul de zvonuri. Situatia parea oarecum diferita. Ministrul afacerilor externe, un barbat mai inalt, pe care l-am intalnit tot la hotelul Mark, imi scrisese o scrisoare frumoasa, de multumire, pentru ajutorul dat in procesul de integrare in structurile superatlantice. De acum totul o sa fie mai bine, ne inchipuiam noi urmarea. Fi serios, mi se atrage atentia, deabea acum o sa fie mai greu, nu mai au de ce sa le fie frica, si-au acoperit spatele. Deschide ochii.

Ii deschid. Pe editia electronica a unui ziar romanesc, cu acelasi nume ca mai de mult. Astept semne. Vreau o incurajare. Trebue sa se fi schimbat ceva. Nu se poate sa nu fie chiar nici o miscare. Ia sa vedem. La rubrica ciorne, Lucian Avramescu imi scria cam asa: "Corul idealistilor, compus indeobste din gazetari, a crescut cu figura de tenor a ambasadorului american Michael Guest. Riscati - zice el grav, de parca ar cobori o scara spre pivnita cu tenebre - sa ajungeti o tara falita moral. Toti blegii scrisului la gazeta au scarpinat cu penita pielea de porc a subiectului pana la lehamite. Ce-am obtinut? Doar un grohait al marilor carnatari care se indoapa cu banul public... Singurul guvernant cu catuse e unul Pavlache...De cand e arestat, nevasta-sa, lichideaza firmele pe bani grei si ii pune in contul Pavlachilor. Cineva mi-a povestit cum a negociat cu Pavlache...Spaga era scrisa de pe o latura a mesei, pe o hartie. Apoi mi-a impins hartia. Eu de partea cealalta, am scris altceva. Ne-am intalnit la jumatatea foii....Da excelenta, aveti dreptate. Ai dreptate americanule, asa cum avem dreptate si noi, cei care de 13 ani incondeiem fara folos, cu pixuri din ce in ce mai boante, acelasi guvern. N-am gresit. Acelasi guvern de ieri, de alaltaieri si mai mult ca sigur de maine. Acelasi interminabil guvern, cu camasi identice si porecle asemanatoare, cu cravata aceleiasi demagogii, sfidand in acelasi fel o lume jupuita de vie."

Este Sambata, o zi insorita, cand profesorul, in ciuda avertismentelor, se va duce iar, sa vada ce se mai poate face. La telefon, voci groase, si fara mila, repeta ce mai auzise si altadata. Daia l-au impuscat. Ca sa poata sa fure. Ce-ti spuneam noi? Sa nu mai zici ca suntem nebuni. Te duci de geaba.

20

Templieri Moderni si Bolsevici Postmoderni.
Paradoxuri generate de pendulul istoriei.
Nu este adevarat ca Anglo-Americanii sunt foarte tineri. Cei ce populeaza continentul American, de doua sute de ani, au o istorie lunga. Chiar foarte lunga. Unii cred ca sunt urmasi directi ai Cavalerilor Templieri, cunoscuti de la granita mileniului 1, legati de Christ, de templul lui Solomon, si de cei ce se duc acolo, cei care trebuie protejati

impotriva jafului. Asa explica ei dece sprijina Israelul. Tot asa explica razboiul rece impotriva Bolseviei, care inca mai crede ca poate sa redistribue averile altora, declarand jaful ca fiind o necesitate, singura posibilitate de a-l iubi pe aproapele.

Intr-o carte aparuta in Ianuarie 2003, intitulata *Post Modern Logic*, referindu-se la toate aceste credinte, profesorul repovesteste conflictul prin prisma intamplarilor de la granita mileniului 2. Un conflict intre bolsevici moderni si templieri postmoderni. Cu aceleasi spaime ca acum o mie de ani. Ca atunci cand li s-au confiscat apartamentele si au fost alungati pe celalalt mal al oceanului.

Numai ca de data aceasta, mai putini naivi, ceva mai atenti, si pe roca mai tare, au reactionat vehement

In *Why we fight: Moral clarity and the War on terrorism*, [Doubleday, New York, Aprilie 2002], William Bennett, fost ministru al educatiei in administratia presedintelui Reagan, masoara reactia Americii la atacul terorist din 11 Septembrie 2001, tragedia de neuitat, si vede cum a fost reaprins spiritul puternic al acestei tari continent. El descopera, ca un grup de intelectuali publici si influenti, nu au fost partasi ai acestei reaprinderi a spiritului, si constata ca: "Actiunea miscarilor culturale largi sunt subtile, complexe si de lunga durata. A fost nevoie de un moment clarificator ca acesta ca sa le aduca efectele la lumina, si sa descopere teritoriul pierdut al patriotismului. Nu se poate spune ca Americanii nu sunt patrioti. Problema este ca cei ce nu sunt patrioti sunt, cultural, cei mai influenti dintre noi. Ca urmare a criticii neintrerupte a realitatii si idealurilor americane, un impuls simplu si nobil, dragostea de tara, a devenit o categorie suspecta, sau, la fel de coroziv, demodata. Nu este nevoie sa aprobi arderea drapelului ca sa crezi ca fluturarea lui este o violare a bunului simt sau a bunelor maniere."

Supararea lui Bennett este provocata de o asa zisa elita, anumiti scriitori, ziaristi si profesori de stanga, care pun la indoiala dreptul Americii de a recurge la represalii. Aceasta elita, spune el, a adoptat o teorie relativista. "Intr-o forma sau alta, azi, relativismul moral si cultural a devenit moneda comuna. Nu cum era inainte. In trecut copiii aceastei tari erau educati sa-i respecte institutiile si valorile, sa se identifice cu obiceiurile si cu traditiile ei, sa se mandreasca cu realizarile ei extraordinare, sa venereze simbolurile nationale."

Bennett atrage atentia asupra legaturii directe dintre vechea si noua stanga. "Radicalismul celor din noua stanga are radacini evidente in anii 1930, perioada de inflorire a comunismului si a activismului de stanga in America. Mentinerea acestui radicalism a fost alt fenomen, unul al carui radacini istorice au mers mai adanc, si care merita a fi amintit... Generatie dupa generatie, unii scriitori din America au zugravit societatea lor ca fiind corupta, vulgara, filistina, materialista si puritanica. Ceeace au oferit acesti romanicieri, prin personaje inventate cu destula imaginatie, a fost amplificat de cateva generatii de critici, in presa si apoi in universitati. Din acest sol cultivat a crescut contracultura anilor 1960, atat de convinsa de hidosenia tarii care o adapostea, incat a putut-o asemana cu Germania Nazista."

Ca raspuns, intr-un eseu, intitulat *Postmodern Warfare: The ignorance of our warrior intellectuals*, publicat in *Harper's Magazine*, July 2002, Stanley Fish , dela Universitatea din Illinois, Chicago, scrie despre " efortul celor care vor sa-i aduca la tacere sau sa-i concedieze pe profesorii care trec peste o anumita linie invizibila. Ei stabilesc ce se poate spune intr-un discurs patriotic recitabil pe dianafara, mai mult osanale decat o gandire serioasa. Asta este teza lui Bennett. Din cartea lui aflam ca problema ultimilor patruzeci de ani, si nu numai a momentului actual, a izvorat din ascendenta culturala a celor ce nu sunt patrioti, dar care, din nefericire, sunt cei mai influenti printre noi. La o prima citire, negustorii de diversitate, multiculturalistii, oricat de gresiti ar fi in vederile lor, sunt parte din noi. Adica sunt cetateni, contribuind la un dialog national in feluri care ar putea provoca dezacordul lui Bennett, dar, cu toate acestea, contribuind in spiritul democratiei deliberative. La o alta citire, totusi, acesti relativisti culturali sunt, printre noi, un fel de coloana a cincea, agenti ai unei puteri straine, care urmaresc o agenda subversiva sub falsele culori ale cetateniei. Este clar ca cea de a doua este citirea intentionata de Bennett (cu toate a ca ar vrea credit oral pentru prima). El ii acuza pe acesti colportori de relativism de lipsa de patriotism, si, in acel moment, defineste patriotul ca cel care are aceleasi vederi cu ale lui. Ca un remediu la, ceeace el si aliatii lui vad ca, molesirea morala a tarii, Bennett indeamna la reinstaurarea unui studiu onest si minutios al istoriei, unde prin onest el intelege un studiu care spune aceiasi poveste pe care ar spune-o el si prietenii lui daca ar controla catedrele de istorie ale natiunii. Din nefericire (asa vede el) catedrele de istorie sunt pline de tipi ca Eric Foner, de la Columbia University, care atrage mania domnului Bennett atunci cand se intreaba ce este mai rau, 'oroarea care a inghitit orasul New York sau retorica apocaliptica care emana zilnic din Casa Alba'. Bennett numeste acest sentiment 'putrefactie'. Poate ca este, poate ca nu, dar chiar daca ar fi , ar putea fi o putrefactie onesta. Adica ar putea fi incercarea onesta a lui Foner, ca cetatean si istoric, sa ia o masura exacta a ceeace inseamna evenimentele de la 11 Septembrie si consecintele lor. Pentruca Foner si 'toti ceilalti Foneri din Statele Unite' spun lucruri despre istoria Americana care nu se potrivesc cu lucrurile pe care le spune Bennett, exista tensiune in cartea lui - una comuna tuturor lamentarilor de la dreapta - intre afirmatiile lui frecvente ca conditia noastra culturala nu poate fi mai rea, si afirmatiile lui, la fel de frecvente, ca vasta majoritate a Aericanilor gandesc ca el. Cum se poate ca dusmanul sa fie in acelasi timp extrem de firav si dezastruos de efectiv? Raspundul trebue gasit in faptul ca aceasta sleahta controleaza universitatile, si rezultatul este esecul total al instutiilor noastre de invatamant, un esec care a dus la o generatie de studenti ignoranti, care nu stiu istorie, patrunsi de virusul relativismului cultural si moral. Ce este de facut? O propunere avansata de cativa aliati ai lui Bennett... ar fi sa se institue cote pentru conservatori. Daca profesoriatul este de stanga, sa facem ceva si sa redresam desechilibrul... Exista catedre intregi in domeniul stiintelor sociale unde nu exista conservatori, in ciuda faptului ca o universitate ar trebui sa fie un loc dedicat dialogului."

Un astfel de dialog, intre Bolsevici moderni si Templieri postmoderni, face obiectul ultimei carti a profesorului, care se ocupa de momentul cand pendulul istoriei si-a schimbat din nou directia de miscare. In jurul anului 2000, Templierul si Bolsevicul si-au schimbat polarizarea, cea considerata traditionala. Cei doi poli ai Americii au fost

inversati. La fel cum in istoria planetei pamant, polul sud a fost odata pol nord, dupa o lege, care numai pentru ignoranti pare o simpla ironie a soartei, a facut ca stanga sa devina fascistoida. Ca sa se verifice legea de fier a pendulului, care spune ca directia de miscare se schimba fara sa intrebe pe nimeni, nici chiar pe scriitorul premiat Mango, acum banuit ca nu mai pricepe nimica.

Profesorul spune ca a verificat aceasta lege, din nou, cu Charles Roos, la sfarsitul ultimului Decembrie.

Aranjasem intalnirea prin telefon.
Urma sa ma uit la biblioteca tatalui sau vitreg, Titu Podea, un Roman nascut in America, intors in Romania, reintors in America dupa razboi. Fusese bun prieten cu Dej, nu cu cismarul, a accentuat el, ca sa il faca sa inteleaga o deosebire.

Am hotarat sa ne vedem Luni.
Statea intr-un apartament pe Fifth Avenue, intr-o cladire istorica. Un penthouse cu o vedere splendida spre Central Park. Nu cred ca se poate imagina o zona mai buna.

Ma primeste un domn inalt care imi marturiseste ca fusese profesor de fizica la Universitatea Vanderbilt, ca locuia mai mult in Nashville, ca venise acum la New York ca sa se ocupe de donatia cartilor, pe care Titu Podea le adunase intr-o jumatate de secol, ca trimisese mesaje profesorului Malita, fost ambasador al Romaniei la Washington, un cunoscut al lui Podea, care fusese si el in apartament, ca si Dej, si pentruca nimeni nu era dispus sa plateasca transportul, acum discuta cu Centrul Cultural Roman din New York, poate ca le vor lua ei.

Carti peste tot. In lazi pe terasa, pe rafturi acolo unde erau rafturi in casa, in alte lazi si pe alte rafturi intr-o camera de serviciu, in subsolul cladirii, amestecate cu biblioteca adusa din Londra, a celuilalt frate, John Podea, fostul director al emisiunii in limba romana la postul de radio BBC.

Il intreb daca exista, si pot vedea, ceva scris de Titu. Charles nu stie ce sa spuna. Se uita peste tot cu o privire neutra si la un moment dat deschide un sertar, gaseste o comunicare prezentata la un congres de teoria sistemelor, ne uitam amandoi peste ea, si cand o intreaba pe doamna Roos unde ar putea gasi un curriculum vitae, o autobiografie sau o prezentare cat de sumara, dintr-o alta parte a apartamentului foarte larg, asezat peste tot etajul, pluteste un raspuns vag.

Charles crede ca Titu Podea fusese in Romania in anii 1960. Invitat de Dej, spune el. Pentruca parea foarte mandru de aceasta relatie, si eu nu am vrut sa-l dezamagesc, ii spun, ca probabil datorita lui, cativa studenti cu origine sanatoasa plecasera la specializare, la Berkeley, unde nu intamplator stanga era aproape stapana. Cu unii din ei, secretari ai organizatiilor de tineret ale zilei, incantati ca vor fi agenti ai accelerarii progresului, ma intalnisem la Politehnica din strada Polizu, si avusesem discutii deschise. Aveau zambete fermecatoare, pe care mi le reamintesc pentruca se deschideau peste coroane de aur. M-au

asigurat ca toata lumea stia ca nu aveam origine sanatoasa, tatal meu fiind preot, si trebuia sa ma resemnez, pentruca pendulul istoriei mergea spre stanga. Ce putem face? Aveau dreptate. Vom mai vedea, am raspuns, si imi amintesc foarte bine ca nu eram din cale afara de suparat. Nu era greu de stiut ca orice pendul are doua directii de deplasare, si mai stiam ca cine tine pendulul in mana poate sa-i schimbe oricand directia de miscare. Aici ma deosebeam de cei de la Berkeley, si asta m-a tinut in picioare.

La un moment dat, undeva, intr-un colt, gasim un pachet cu carti vechi, foarte prost conservate, infasurate in celofan. Ma frapeaza titlurile: *Procesul de la Jilava*, si *Pe Marginea Prapastiei*. Ma mai frapeaza numele unui autor: Ion Antonescu. Te intereseaza, ma intreaba el. Sigur ca da. Poti sa le iei.

Facem o plimbare prin casa. Vad fotografii de familie. Mama se tragea din emigranti olandezi. Daci, spune Charles. Barbati cu barba, femei cu bonete albe, foarte frumoase. Domnul Roos senior fusese directorul unui Institut de Economie. Reintors in America, Titu a lucrat la acest Institut si s-a casatorit cu vaduva lui. Apartamentul fusese construit in 1922, cu vizibila opulenta. In sufragerie ne oprim in fata unei icoane mari, pictata pe sticla, cum sunt cele facute la Sambata. Charles ma asigura, din nou, ca tatal lui Titu fusese episcop la Cleveland, si eu ma mir, si spus ca asa ceva nu se poate, si el se mira de mirarea mea, si asa ne intoarcem la carti. Multe tratate de management asa cum era el conceput in anii 1960, cand era la moda abordare sistemica, care oferea o speranta tuturor celor obsedati de inginerie la nivel social. Cand Romania a vrut sa introduca calculatoare in economie, Titu Podea a fost invitat in Romania de Dej, repeta Charles. Cum de aveau incredere in el, ma mir eu din nou. Charles nu intelege si iar se mira de mirarile mele. Asa a fost sa ne despartim. Fiecare cu mirarile lui.

Ajuns acasa, caut sa aflu care este secretul familiei Podea. Intr-un volum dedicat personalitatilor din America si Canada, scos de Fornade, cu putini ani in urma, sta scris: "Podea, Ioan. Preot ortodox, tipograf. S-a nascut in anul 1884, la Sacadate, Sibiu...la 1 martie 1909, a sosit in America pentru a sluji la biserica 'Sfanta Maria' din Cleveland, Ohio...trimis de Arhiepiscopia din Sibiu sa organizeze clerul...si parohiile bisericilor romanesti intr-un protopopiat ortodox...In perioada 1918 - 1921, s-a implicat tot mai mult in miscari socialiste...Din cauza neglijarii obligatiilor pastoresti, in 1920 a fost indepartat din randul clerului...A plecat in Romania sa-si pledeze cauza, dar fara succes. S-a intors in America, si, pana in anul 1927, s-a implicat in politica. Se repatriaza. Dupa ce comunistii au preluat puterea in Romania, nu s-a mai considerat preot, fiin recompensat pentru activitatea sa politica de stanga cu o pozitie superioara in administratia de stat. S-a stins din viata la 1 aprilie 1968, la Brasov." Pe care l-a terorizat tot timpul cat a trait, mi-a spus, mai tarziu, un brasovean.

Un alt paradox generat de pendulul istoriei.

21

Despre paradoxurile din Europa a putut afla prima data de la o ingera razvratita din Franco-Germania - o tara antiamericana - unde aparuse o carte cu o coperta celebra, pe care se afla fotografia templierilor Cioran, Eliade, Ionesco, care nu au alta treaba, si stau la taifas, si conspira. Ca si cand ar fi intelepti, ca si cand nu ar sti ca nu e frumos sa te intalnesti fara aprobare, in plin Paris, in loc sa sapi la canalul Dunare-Marea Neagra. Autoarea este convinsa ca acolo ar fi fost locul lor. Ce treaba aveau ei sa conspire? Cine i-a declarat intelepti? Nu este asa ca ar trebui sa le ardem cartile? Templieri la Paris. Dupa doua sute de ani de iluminism, si o optzeci de administratie bolsevica in Basarabia. Ingrozitor.

Reporterii spun ca ingerii razvratiti, cei care au vocatie de judecator, si le place sa dea verdicte, sa arate cu degetul, si sa transmita vestile proaste, sunt si ei copiii lui Dumnezeu.
Cu rostul lor.

Profesorul le raspunde ca ii este recunoscator autoarei. Fara ea, nu ar fi pus intrebari. Fara ea nu se intreba ce discutau cei trei in momentul cand fusese facuta fotografia. Bibliotecara nu spune deocamdata nimica.

Ingerii vin din alta lume. Se zice ca au fost facuti ca sa-i ajute pe oameni sa sporeasca in existenta, aducand un orizont de cunoastere care ii scapa de monotonie. Se mai zice ca au corp subtire, de flacara slujitoare, si cunosc principiile rationale in mod nemijlocit. Ca si poetii, transmit mesaje. Si clopotarii transmit mesaje. Niciodata ingerii razvratiti nu s-au avut bine cu clopotarii.

Profesorul povesteste cum a locuit aproape o jumatate de secol in Bucuresti, langa turlele bisericii de langa Foisorul de Foc, unde erau doua clopote.

Atat timp cat am stat langa ele, nu am auzit de cei trei templieri si nici despre ingera Gabriela. Intalnirea a fost cu totul neprevazuta. I-o datorez contesei Aurora de Cornu, care, din cand in cand, paraseste Parisul si vine sa stea cu noi la New York. Ea mi-a zis, trebue sa o cunosti, vine sa-mi faca o vizita, sta numai cateva zile. M-am dus. Si iata-ma in apartamentul ei din Manhattan, foarte frumos, cu un pic de gradina, la etajul cel mai de sus al unei cladiri situata extraordinar de central.

Gabriela era asa cum mi-a fost anuntata: energica, durdulie, simpatica. Conduce o revista de calitate, imi spusese contesa. Revista avea un titlu care te putea fermeca. Un numar.

Nimeni nu a uitat comentariile Gabrielei atunci cand ne-am intalnit pentru prima oara si ne-a spus tuturor, cu destula amaraciune, ca poporul roman nu intelege noul dialog social,

nu pentruca ar fi fost nascut asa, subdesvoltat, incapabil sa-i iubeasca pe intelepti, ci probabil pentruca simtul sau critic a fost atrofiat in anii lungi si fierbinti, cand a fiert in apele cazanului comunist.

Contesa a trecut la atac mai tarziu. Este un geniu, a spus ea despre mine, cu autoritatea unei experiente de necontestat. La urma urmelor, Parisul ramane Paris, orice am spune. Acolo se omologheaza talentele. Atestarea, deloc triviala, nu o putea egala pe cea data, ceva mai de mult, ingerei Nici, de catre o fundatie foarte importanta, americana, care acorda burse celor pe care-i considara genii si aveau nevoie de timp liber ca sa produca opere geniale.

Am fost ascultat cu atentie. Am spus, cum am putut mai bine, ce fac. Am mai spus ca pot da un text pentru a fi publicat in revista ei cu numele numar par, cu gandul sa fac dezvaluiri despre postmodern, pe care eu il descopeream ca o restauratie a premodernului. Premodernul religios, am precizat eu, cu aere de cunoscator, sprijinindu-ma pe turlele bisericii de langa Foisorul de Foc. Aveam un mesaj, si ma gandeam ca, iata, a venit si timpul mesajului meu. Un mesaj pentru inteleptii care se declarau postmoderni la Paris, chiar daca pe vremuri fusesera mai trotskysti decat Lucian Goldman. Nu am intrat in multimea de amanunte, si nu m-am gandit atunci ca textul meu ar fi putut parea subversiv, chiar daca declaram aritmetica nepotrivita pentru dialog social. Am hotarat sa ne vedem cu alta ocazie, peste cateva zile, cand am sa aduc un inceput de capitol, dintr-o carte pe care tocmai o trimiteam la tipar. Este adevarat ca textul era in limba engleza. Ea mi-a raspuns ca revista are traducatori de elita.

Ne-am despartit cu cele mai bune intentii. Eu ramaneam sa ingrijesc textul pe care sa il dau cand revine, si ea pleca mai departe, sa se intalneasca cu inteleptii. Cand a revenit, parea mai ingandurata. Am si acum fotografia, la marginea de vest a terasei, langa niste ghivece imense in care contesa isi crestea trandafirii. In spatele nostru, pe partea cealalta a strazii, se vede o alta terasa, pe care creste o padurice de mesteceni subtiri. Da, in New York exista gradini suspendate.

Verdictul, scurt, a venit repede. Mai tarziu, mi-a spus ea, acum trebuie sa o promovam pe ingera Nici. Mai tarziu nu insemna niciodata, si trebuie sa marturisesc ca mi s-a parut destul de firesc ca o directoare sa aibe prioritati, si abilitatea cu care sa stie cum sa-si finanteze revista. Sigur ca da, venise sa se intalneasca cu facatorii de bine, cu gandul ca va obtine niscaiva fonduri. Ce putea fi rau in asta? Nu era singura. Am mai vazut si pe altii. Banul este lubrefiant natural al tuturor miscarilor rational controlate. Fara el, nu se poate. Eram convins ca ce face e bine. Chiar daca ingera Nici era privita cu suspiciune, asemenea unui scriitor, din Ungaria, ultimul laureat al premiului Nobel.

Si eu credeam ca trebuia sustinuta. De ce nu, afirmam, cu o voce de minoritar, gloria ei este gloria limbii in care scrie. L-am amintit apoi pe ingerul Ulici, care atunci cand fusese staroste al scriitorilor ce scriu in aceasta limba, si facuse o vizita aici la New York, spusese ca scriitor roman esti numai daca scri in limba romanilor. Zadarnic protestasera

prietenii mei, care spuneau, stai sa vezi. Nimic. Ingerul Ulici nu putea fi convins. Asta ma pusese pe ganduri. Probabil ca stia el ceva.

Timp de un an, optimist, am asteptat un semn de la ingera Gabriela. Timp de un an, am citit cu regularitate revista ei, la care ma abonasem, ce-i drept, impins de contesa. O revista de calitate trebuie ajutata, m-a sfatuit ea. Este bine facuta si bine intentionata, m-a mai asigurat, cu reprosul ca daca noi nu ne sprijinim revistele, cum putem sa le criticam ca se lasa sprijinite de altii. Avea dreptate.

Pesimistii spuneau ca si drumul spre iad este pavat cu bune intentii. Ce daca? Eu vroiam sa public acolo. Asta era. Trebuia. Simtiseam ca venise momentul. Contesa mi-e martor.

Si ce mare pacat facuse ingera Gabriela? Aduna o elita, ce-i drept ermetica, care privea lucrurile mai de sus. Da. Si? In fond, o elita trebue sa existe, si elitele au cateodata tendinta sa foloseasca jargon, am mai zis eu, si mai au voie sa aibe idei traznite, si de aici tot felul de neintelegeri, mai ales cu privire la alti ingeri distinsi, inca tineri, care credeau ca sunt de dreapta pentruca veneau in vizita in America, chiar daca aveau contact numai cu intelectualii de stanga, zgomotosi si mai darnici.

Asa a fost ca sa fie.
Resemnat, am acceptat o invitatie sa public, in alta parte, la o revista, care aparuse, ca o surpriza, la Norcross, in Georgia, cu doi ani inainte.

Intr-o zi, vad ca in revista ingerei Gabriela sunt publicate reprosuri la adresa revistei romano-americane, scoasa de ingerul Gabriel, despre care se insinua ca nu ar fi bun, pentruca s-ar fi dat drept arhanghel, la nivel cu arhanghelul Mihail. Un fel de oribila blasfemie. Ce ne facem acum? Da-i in ... raspunsese contesa, cu tonul acela fermecator al fecioarelor din Paris.

Mai ramanea sa vedem ce-i cu Nici.
O persoana interesanta, fara nici un fel de discutie. Asta o spuneau si prietenii si dusmanii. Publicase in *Partizan Review*. Da. Si ce daca? Ce ar fi trebuit sa faca? Sa refuze o gazduire, intr-o revista de circulatie, pentruca revista ar fi avut inclinatii de stanga? Ce, la Paris sunt altfel? Cand altii stau la coada cu anii sa publice cateva pagini in *The New Yorker*, sperand sa aibe sansa sa fie bagati in seama? Sa fie intrebata contesa. Ea stie. Ea mi-a spus. Ea e mai veche ca mine si stie mai multe. Eu, cand mi-am tiparit cartile, am intrebat editurile despre credintele lor? Sa fim seriosi! Daca nu ai revista ta, folosesti ce exista, sau infiintezi o noua revista? O imensa bataie de cap. Am facut-o odata si stiu cum e.. Cine nu crede, sa-i intrebe pe ingerii mai batrani, sau pe ingerasul Volodea. Sa spuna ei ce se intampla cand toata lumea te injura pentru un colaborator, care se considera superinger, si spune lucruri care sperie lumea. Sa vezi atunci dans, si nervi, si lehamite.

Si ce daca ingerii razvratiti au scris ce au scris? De cand se stiu, asta fac, zgomot. Asta e treaba lor. Asa i-a facut Dumnezeu. Practica scrisul cu speranta ca pot sorbi din succes.

Sau poate din pensie, ca in Bolsevia, in perioada de aur. Toata existenta lor este un scandal.

Si in jurul ingerei Nici se auzisera zgomote. Am aflat repede cum si de unde. Publicase o recenzie la o carte scrisa acum 50 de ani, un jurnal, scris de Sebastian, in care se vorbea despre Eliade si de ce facuse el cand era tinerel. Pentru mine, care traisem cu parerea, nascuta din ignoranta, ca marele istoric al religiilor din Chicago, nu acordase destula atentie tarii sale de bastina, a fost o surpriza. Pentru altii, mult mai competenti si mai emotivi decat mine, a fost un ultragiu. Este foarte adevarat ca eu nu ma intalnisem niciodata cu Eliade si nici nu-i citisem toata literatura.

Nefiind rude, nu ma gandisem sa-l critic, asa, ca sa ma pun bine cu ingerii rezvratiti, cum cerea moda timpului. Eu ajungeam foarte rar la Paris. Ma ocupam de ingineria sistemelor vagi, si, acolo, in orasul luminilor lupanarelor, infinitul nu era considerat un subiect serios, de discutie.

Obsedat de problemele infinitului, ma duceam la biserica. De copil trageam clopotele. Imi placea. Nu prea stiam ce s-a intamplat intre cele doua razboaie. De-abia mai tarziu mi s-a spus ca nimic nu era intamplare. Totul este facut din voia celui de sus, nimic nu se face fara ca El sa stie, si ingerii reazvratiti il asculta, asa spunea tata, preot slujitor sub turla cu clopotele, bun cunoscator al profetilor Vechiului Testamant, alti mesageri importanti, de mare valoare.

Atat el, cat si clopotele, cat si profetii, erau foarte convingatori. Niciodata nu i-am pus la indoiala. Am fost permanent atent la mesaje, oricine ar fi fost mesagerul. Am ascultat, si ascult inca, cu atentie, tot ce spune diavola Mango. Mesajul clopotelor mi s-a parut insa mai clar. Lasati-va de prostii, spuneau ele, cine scoate sabia de sabie piere.

Despre Eliade mai mult auzisem decat citisem. Scriitorul meu era Voiculescu, care ma fascinase cu *Mantuirea Smochinulu*i. Si lui ii placeau turnurile cu clopote. Si el se refugiase in literatura venind din alte campuri. Si el patimise. Si nu dupa moarte. Pentru mine, Eliade fusese mai mult zvon. Zvon de departe, dintr-un Paris despre care aflam auzind emisiuni abstracte, venite de la posturi de radio invizibile, mesagerii moderni care, pe vremea aceea, spuneau ca ar fi fost inger bun. Pe atunci nu exista Franco-Germania si vocile din Paris erau mai domoale.

Cum sa cred altceva?
Deabea la New York am aflat, dintr-o autobiografie, regretul lui, formulat clar, ca nu zabovise mai mult asupra invataturilor Apostolului Andrei. Si mie mi se paruse ca fusese un fel de greseala sa stai pe comoara ortodoxiei si sa sapi in gradinile Indiei. Era acolo, insa, o explicatie. Cei ce au de gand sa faca cunoscuta cultura romanilor, spunea el, pentru a avea crezare, trebuie sa se afirme, in prealabil, in cultura universala. Am retinut cu evlavie aceasta explicatie sfat, si probabil si ingera Nici, care a atacat cultura universala cu o tenacitate si cu o eficienta neegalate de poetul Sorescu.

Asa am inceput sa ma gandesc la cei trei templieri din Paris, si la ce ar fi putut ei vorbi in fotografie. Ei m-au facut sa ma uit cu atentie la Eliade. E meritul lor. Ingera Nici, ingera Gabriela, si ingerul Gabriel. Pe cel din urma chiar nu aveam de unde sa-l stiu. Era mult mai tanar ca mine. Cand m-a rugat sa-i trimit ceva pentru revista lui, i-am trimis. Ma saturasem sa astept vesti de la ingera Gabriela. La urma urmelor, mi-am zi eu, e tot una. A urmat insa, imediat, intrebarea inevitabila. Dar daca si el era razvratit, o inchipuire, o simpla halucinatie, un diavol al separarii, cum insinuau unii, care stiau de propriul meu duh al mandriei, care ma facuse sa cred ca fac parte, si eu, din elita celor ce manuiesc cuvintele atat de usor, atat de frumos, atat de credibil, incat adevarurile mele ar putea deveni la fel de teribile, sau de adevarate, sau de imbietoare. Piei Satano, m-am inchinat eu, cu inchinarea pe are o stiam din turnul bisericii de la Foisorul de Foc, unde am batut toaca si am tras de cele doua clopote vechi, pana in ziua cand limba clopotului din dreapta mi-a zis, du-te, si vezi ce faci..

Niciodata nu m-am gandit sa ma duc la Paris. Fusesem avertizat. Stiam ca acolo oamenii se duc la biserica sa se certe. Stiam despre cearta lor. Scandaluri celebre. Stiam ca biserica Romanilor din Paris se subordonase unor episcopi rusi, ca sa nu fie banuita ca are de a face cu etnia romana, ramasa acasa, ascunsa dupa Carpati, definitiv compromisa. Cand am intrebat, am primit raspunsuri bizare. Vezi de treaba, ce sa cauti acolo?

Nu vreau sa analizez convingerile nimanui. Doamne fereste! Nu am crezut niciodata ca am drept de judecator. Am vazut cum s-au ars cei care au incercat sa o faca. Foarte tarziu, la Craciunul anului 2002, cand l-am vazut pentru prima oara la fata, si l-am intrebat, curios, cum raspunde acuzatiilor, directorul publicatiei din Georgia mi-a raspuns ca revista lui este deschisa desbaterii, si accepta discutii, fara cenzura a adaugat el, m-am saturat de cenzura, am lasat-o in Europa, a accentuat cu putere, ca si cand cunostea situatia din Paris, de acea am venit in America, aici oamenii au voie sa creada si sa scrie cum vor.

Am zambit.
Am vorbit apoi despre cartea mea, care urma sa apara peste cateva zile. I-am raspuns ca, in orasele mari de pe coaste, intelectualii au inclinat intotdeauna spre stanga, ca America, la mijlocul ei, in the Bible Belt, este o tara mai mult crestina, si majoritatea americanilor de acolo, republicani, cred ca Christ ar fi fost condamnat pentru delict de opinie, si asa ceva nu se face, si acuzatorii, oriunde ar fi, chiar ascunsi, trebue lamuriti, cu blandete dar cu curaj, ca fiecare poata sa creada ce vrea, fara frica. Pentru orice eventualitate, ei poarta arme. Asa scrie in constitutia lor, ca sa fie siguri ca nu vor fi si ei pedepsiti pentru delict de opinie, cum s-a intamplat cu stramosii lor, acum cateva sute de ani, in Franta, mai ales la Paris, si cu strastramosii lor, langa Dunare, pe vremea cand se numeau Vizigoti, si aflasera, stupefiati, cum copilul lui Dumnezeu fusese batut in cuie, intins, pe lemn. Asa cum avea sa se intample cu Mel, cand o sa vrea sa faca un film despre el.

Datorita lor mi-am pierdut locuinta. Ingerii razvtratiti din Paris s-au opus proesului comunismului. Datorita lor, apartamentul meu, confiscat la plecare, fusese vandut, luat cu japca in balbaiala tranzitiei dintre cele doua milenii, pentru a impropietari un tovaras. Stai

in Georgia ca stai bine, i-am spus eu, si am inceput sa-i vorbesc pe limba clopotului din dreapta. Intr-o zi vine si ziua cand ne vom intalni in dialog social, sigur ca da, asta am vrut si eu.

A fost randul lui sa zambeasca.
Chiar atunci terminsasem lectura cartii *Clopotul* pe care mi-a trimis-o Stefan Stoenescu, cu o postfata foarte interesanta, scrisa de el, de unde am inteles ca ingera Iris Murdoch, autoarea, ar fi fost comunista. Pe vremea ei, foarte multi intelepti din Europa de vest se declarasera comunisti. Avusesera voie.

Probabil ca despre asta vorbeau cei trei templieri din Paris, cei din fotografia celebra, de dreapta. Probabil ca se intrebau dece ei nu ar fi avut voie sa aibe voie. Sau poate ca analizau mantuirea smochinului celui neroditor, cam cum fac, acum, americanii din Bible Belt, comentand viitorul Franco-Germaniei si premiul ce-l va lua Diavola Mango.

Probabil ca presimtisera aparitia cartii, unde urmau sa fie pusi pe coperta, si se gandeau sa tipe si sa trimita mesaje, pacat cumplit in fata celor carora le spusesera mai de mult, in cor, sau mai de graba pe rand, puslamalelor, nu ma mai joc cu voi.

22

Ann Coulter este cunoscuta mai ales pentru o carte numita *Slander*, care a demascat atitudinea presei de stanga. Acuzatiile ei au fost ilustrate recent de cazuri celebre de frauda jurnalistica. Cazul Blair de la *New York Times* a uimit, si Steve Glass de la *The New Republic* nu a lasat nici o urma de indoiala ca oameni cu talent pot relata fapte imaginate, pentru a-si sustine puncte de vedere bizare. Bibliotecara l-a vazut cand i s-a luat un interviu, unde arata cum se poate fabrica adevar. Pleci de la un fapt real, spunea el, si adaugi unul greu de verificat. Urmeaza apoi un fapt inventat. Si apoi altele. Toata lumea va crede ca intreg lantul a existat. Liberalul este arogant, spune Ann, crede ca poate face ce vrea.

Mai de curand, intr-o urmare fireasca, [*Treason. Liberal Treachery from the Cold War to the War on Terrorism*, Crown Forum, Random House, New York, 2003], Ann Coulter argumenteaza cum liberalii - cum sunt cunoscuti in America cei de stanga - au gresit in toate chestiunile de politica externa, de la lupta importiva comunismului, acasa si peste hotare, dusa de presedintii Nixon si Reagan, pana la razboiul de azi impotriva terorii. Concluzia ei este scurta: "Liberalii au un dar anormal de a fi tradatori."

In ultimul capitol, intitulat *Why they hate us*?, ea face urmatoarele afirmatii: "Exista o deosebirea fundamentala intre liberali si conservatori . Conservatorul cred in Dumnezeu. Liberalul cred ca el este Dumnezeu. Deaceea incearca sa creeze egalitate, cu forta, prin redistribuirea averilor altora. Liberalul respecta Natiunile Unite si nu Statele Unite pentruca nu este American, ci Dumnezeu... Americanii nu pot intelege cum concetatenii lor nu-si pot iubi tara. Anti-Americanismul celor de stanga corespunde viziunii lor despre lume. Sunt unii care spun ca si liberalii iubesc America. Nu este adevarat...Dusmanii Americii, dela spionii sovietici la teroristi, au o abilitate extraordinara de a minti."

Profesorul spune ca tradarea celor de stanga nu este vizibila numai din America ultimilor cincizeci de ani, asa cum sunt vazuti ei de Ann Coulter. Cei care au trait in Europa au simtit-o si au vazut-o si ei. Sunt multi cei care au scris despre ea.

In ultima sa carte, [*Periscop*, Editura Eminescu, Bucuresti, 2003] Constantin Eretescu, unul dintre cei mai de seama scriitori romani din America, spune si el: "Il chema Ieremia. Nu-i stiu numele celalalt. Vecin al nostru din Cetatea Alba, oras si sat in acelas timp, cu vii care ajungeau pana aproape de parcul dreptunghiular din centru. Gospodaria lui Ieremia se marginea cu cea a parintilor. Instarit, dar nu bogat, cu o casa mare, patrata, din piatra, presa de stors struguri, si vie de jur-imprejur. Mandru si indaratnic. Taran din tata in fiu, stia sa-si chibzuiasa banul, temandu-se de datorii mai mult decat de orice altceva. Harnic. Sura, care se trezeste inaintea tuturor, zice ca intra sa lucreze in vie de cum se crapa de ziua. Om cu frica si dragoste de Dumnezeu. La Craciun isi impodobea casa si canta colindele impreuna cu cetele de copii, alaturi de ei, iar nevasta ii dadea la sfarsit si lui o mana de nuci si o felie de cozonac, pe care el o manca recules, cu convingerea ca primise rasplata pentru o munca cinstita. Nu se stie exact cu ce le-a gresit Rusilor in momentul in care au ocupat Basarabia pentru prima oara in 1940... Plauzibila este si supozitia cealalta. Anume ca un om al locului a pus ochii pe casa si pe pamantul lui. S-a oferit sa le cumpere. Pretul n-ar fi fost rau. Necazul era ca vecinul nu stia sa faca altceva decat sa munceasca, sa faca vin si sa se ingrijeasca de gospodarie. Asa ca n-a vandut. In momentul in care sovieticii au patruns in oras, cumparatorul a trecut de partea ocupantului si s-a gandit sa intre in posesia locului altfel decat cheltuind bani. Si-a dovedit devotamentul printr-un denunt... Singurul fapt cert este ca in toamna lui '40 Ieremia nu a mai apucat sa faca vin. 'Ceornaya Maria' a oprit intr-o noapte in fata casei si a plecat dupa ce l-a luat cu ea pe taran si nevasta lui. Cu ani mai tarziu, cand Hrusciov a ingaduit supravietuitorilor lagarelor de munca din Siberia sa se stabileasc in Kazahstan, s-a aflat in Cetatea Alba, si printre refugiatii din Romania, ce i s-a intamplat vecinului nostru...La un sfarsit de zi, au fost debarcati in padure, la cotul unei ape. Dintr-un alt camion a coborat un pluton de soldati. Au aruncat in zapada o mana de topoare, de tarnacoape, cativa saci cu porumb, blide si linguri de tabla...Surghiunitii au sapat hrube in zapada si au dormit in ele. A doua zi barbatii au fost scosi la munca. Au primit cate un topor cu care au doborat copaci si cate o franghie cu care sa-i traga spre tabara. Cu lemnul taiat urmau sa ridice gardul inchisorii, localul administratiei, celulele. Ieremia n-a rezistat mult. A murit chiar in iarna aceea, pe cand se inversuna sa traga un trunchi de copac. S-a prabusit la tulpina lui si a ramas cu ochii la cer. Cei cativa conationali, ramasi in viata, dau marturie ca, din momentul arestarii si pana la moarte, vecinul nostru nu a scos o

singura vorba. Amutise.Facea tot ce trebuia facut, dar din gura lui n-a mai iesit un cuvant. Paznicii radeau de el si-l strigau durnoy, prostul. Nestiind unde sa-l ingroape - pamantul tare ca un cauciuc de camion, nu putea fi sapat, - oamenii l-au dus la malul fluviului, au facut o nisa in ghiata si l-au pus acolo in asteptarea primaverii. El a fost primul. O jumatate de an mai tarziu, intr-o dimineata, pamantul a inceput dintr-o data sa se cutremure. Bubuiturile veneau dinspre rau. Prizonierii s-au speriat si au alergat sa vada ce se petrece. Gigantice blocuri de ghiata se desprindeau de mal si se prabuseau in apa. Unul din ele a descoperit nisa in care fusese pus Ieremia. Omul continua sa poarte caciula de oaie infundata peste ochi, asa cum fusese ingropat. A alunecat in apa si a luat-o la vale pe Anadar, spre Polul Nord, printre sloiuri, pana a disparut in ceata."

Ochiul copilului este intelept. Se deschide cand nu te astepti. Sgomotul acela, care te scoate din minti, poate fi dela un copil care se uita la celalalt. Cum se intampla cu copiii loturilor 41 si 40, din Basarabia. Nu e de mirare ca niste copii pot face atata lume asa de nervoasa.

Isi aminteste cum, intr-un alt lot de copii, ulterior, prin gaura altui an, a inceput si el sa priveasca.

Noaptea, foarte tarziu, cineva a batut si in portile noastre. Noi dormeam sus, intr-o camera chiar deasupra usii de la intrare. Atunci am vazut pentru prima data spaima. Pe fata mamei. Patru oameni nervosi, avand in mana pistoale, si mirosind a alcol, scotoceau sub paturile copiilor ei. Erau oamenii stapanirii, nervosi, pentruca nu-l gaseau pe cel cautat. Daca fugise, numai eu stiam cum. Atunci, in clipa aceea, nu stia nimeni de drumul peste acoperisuri. Numai eu si prietenii mei, carora tata le spunea derbedeii. De la mine stia despre calatoriile noastre peste acoperisul vecinilor, lipit de scara blocului vechi din stanga. Numai pe acolo putuse fugi. Nimeni n-o sa-l mai prinda, asa credeam eu, si pot sa jur ca am crezut ca o sa ajunga peste ocean. Doar stia ce-l asteapta, vorbise si el cu fratii lui Ieremia.

Eu, la randul meu, auzisem ca odata ajuns in America, ai scapat. Asa facusera altii, care acum ne vorbeau, prin posturi de radio de mare putere, si ne indemnau sa ramanem pe loc si sa tinem piept fiarei. Acum, citind cartea doamnei Ann Coulter, parca am fi inclinati sa credem ca nu toti vorbitorii erau de buna credinta, si ca, de fapt, unii, prieteni sau rude cu dusmanii lui Ieremia, ar fi fost pentru arestare. Asa ar trebui explicat tipatul de durere al celor care au vorbit de tradare la Yalta. Ann Coulter are, in cartea ei, un capitol intreg dedicat consilierului Hiss, membru al Partidului Comunist din America, cel care i-a soptit presedintelui Roosevelt ca Ieremia fusese de vina, ca fusese din cale afara de conservator, cum adica sa canti colinde in epoca noastra moderna cand religia este separata de stat, este clar ca el daduse cu oistea in gard, asa ca nu trebue sa ne ocupam de fratii si prietenii lui, are cine sa se ocupe de ei, tovarasii nostrii din Basarabia, Polonia si Ungaria, cei de la fata locului, liberali de nadejde, iluminati, ca si noi, o sa aibe ei grije, tovarase presedinte lasati totul pe mana lor, tovarasii din Paris au experienta bogata, si chiar cei din Moscova, atati cati au mai ramas, sa vedeti ca o sa fie frumos.

Nu cred ca, pe vremea aceea, stiau multi despre Hiss si recomandarile lui.
Cert este ca fratele cel mai mic al tatalui meu trebuia arestat. De ce, am intrebat eu, care il stiam bine. Vesel, aproape copilaros, era aproape de noi, si atunci cand canta parea ca nu-i pasa. Raspunsul nu mi-a ajuns. Da, fusese in Basarabia, lucrase in administratia romaneasca, ii cunoscuse pe cei tradati, le auzise povestile, vazuse violenta pe multe fete, si putea povesti. De ce sa fie exterminat? Ce stia, atat de ingrozitor, ce aflase si ce putea povesti, incat sa-i sperie pe noii stapani? Lasa, ca o sa-l intrebi mai tarziu. Daca se mai intoarce, adaugasem cu glas de copil.

Spre surprinderea multora, s-a intors. Dupa foarte multi ani, cand, nu stiu dece, portile inchisorilor s-au deschis, supravietuitorii au fost bagati intr-un fel de lagar de concentrare. Cei care mai ramasesera vii au fost varsati in satele celor cu domiciliu fortat. Mama a pregatit ceva de mancare, a facut un pachet, foarte mare, si noi doi, eu impreuna cu tata, am plecat cu motocicleta mea, proaspat fabricata in Republica Democrata Germana, intr-o expeditie de cautare a locului deportarii. Prima surpriza a fost cea mai surprinzatoare. Deportatul a refuzat sa manance. Nu a mancat mai nimic din tot ce adusesem cu noi. M-am dezobisnuit, ne-a spus el, puscaria nu e hotel, daca mananc tot ce-ati adus, mor, acum am stomac de copil. Au lipsit comentariile. Ma asteptasem sa spuna ceva despre temnita lui. Vroiam adevarul, asa cum il vedea el. Eram la fel de curios ca si atunci cand fugise. Nici vorba de dorinta de razbunare. Nu am auzit nici un fel de blesteme la adresa celor ce-i furasera tineretea. Cine scoate sabia, de sabie piere, m-a asigurat el, si tata i-a dat dreptate, fara sa intram in detalii, si eu am ramas oarecum nedumerit de logica lor, pentruca nu era clara distinctia intre victime si calai, conform ultimelor decrete emise dela extrema stanga.

Dece ai fost arestat, am indraznit eu, dupa un timp, incercand sa aflu cate ceva. Nu auzisem sa-i fi fost intentat vre-un proces. Fusese prea tanar, si ramasese neimportant. Luat cu lotul, cand toata administratia fusese bagata la puscarie, dupa o metoda precisa de exterminare, gandita cu grije, aplicata tuturor celor ce trebuiau terminati, pentruca nu mai puteau fi convinsi, pentruca vazusera cu ochii lor ce inseamna viitorul de aur. Este adevarat ca pe el il gasisera mai tarziu, dupa aproape doi ani, ascuns in satul de unde plecase, cu putin inaintea razboiului imaginat de marii artisti ai istoriei, ca sa le franga vietile, tocmai atunci cand le fusese lumea mai draga. Se ascunsese in satul lui, asa cum ne ascunsesem noi langa mama, in noaptea cand am vazut pentru prima oara calai. Fara frica. Prosteste. Din instinct de taran. Ca bunicii lui, cand fugeau in padurea nebuna, sa se ascunda de ceilalti Turci.

L-au priponit, venise vestea din satul acela de Morometi, cu nume de vestit imparat roman, de pe malul Dunarii.. Deci tot l-au prins, oftasem eu, surprins ca nu ajunsese in locurile de unde veneau stirile posturilor de radio pe care le ascultau fratii lui, care asteptau sa vina Americanii. Pe vremea aceea, nimeni nu intelegea deosebirea intre liberali si conservatori. Ann Coulter nu se nascuse inca. Nimeni nu stia ca multi liberali din America se trageau de prin partile Basarabiei. Naivi, crezusera ca in America sunt numai conservatori. Tot atat de naivi ca cei care, azi, cred ca America este o citadela a liberalilor.

Stie multe, si o sa-l bata, si o sa spuna si ce nu stie, vorbea lumea, ca si cand ar fi stiut un secret. Ce poate sa stie, bietul de el, se indoia mama, a fost un copil, toti cei care stiau si puteau face marturisiri au fost starpiti sistematic si mai de mult. A fost un functionar inferior in administratia unui stat mic, care a pierdut un razboi, a continuat tatal meu, cu multa amaraciune. Daca nu-l arestau, asa numai pentruca a fost acolo, ar fi putut deveni cineva, sa fi continuat sa se duca la scoala, sa fi facut ceva important, sa fi ramas ceva dupa el. Sa se fi facut macar avocat, sau profesor la un liceu, regreta el cu voce tare, spre mine, ca sa ma faca sa evit greseli evitabile. Acum plateste oalele sparte de altii. Ia aminte, si vezi sa nu faci la fel.

Anii trecusera repede. Viata mersese firesc inainte, noi nu mai aveam de ce sa mai comentam, apoi am uitat. Nimeni nu mai vorbea despre Basarabia. Nici numele nu-l puteai pomeni. Arestarea fusese privita ca o fatalitate, din padure fusese furat un pom, ce puteam face, asa fusese mereu, de cand ne stiam, cel putin de cand se spunea rugaciunea: Doamne fereste-ne de venirea altor neamuri asupra noastra. Si era mult de atunci. Cine cadea, cadea, soarta pomilor nu era discutata, padurea era importanta. si acum eu puneam intrebari, si deportatul refuza sa raspunda, pentruca, spunea el, executantii nu stiau romaneste, generalii credeau ca sunt Dumnezei, si de aici toata nenorocirea, nu mai vreau sa ma gandesc la ce-a fost, daca e sa se faca dreptate, o sa se faca, si fara mine, eu nu mai am mult, ma duc. Si asa a facut. Pentruca nu avea voie sa revina in capitala, a disparut spre Craiova, unde era nevoie de brate de munca, sa faca gard pentru o fabrica noua, care urma sa se deschida intr-o alta primavara cu sloiuri, spre fericirea satele dinprejur.

Am continuat sa privesc.
Un trotkyst aici, o trotkysta acolo.
Am incercat sa-mi imaginez.
Cred ca totul a inceput incet, cu o senzatie vaga de separare. Populatia locului parea foarte inapoiata. Cu totul si cu totul conservatoare. Nu le-au placut cum erau imbracati. Sau poate ca foloseau un jargon jignitor. Studentul in drept, functionar de la prefectura, statea de vorba cu fratii lui Ieremia, studenti in teologie, tarani. Mai mult ca sigur ca vorbeau de tradare. Ca doamna Ann Coulter, care, desi educata de foarte curand, in spiritul liberal dela Universitatea Harvard din Boston, se dovedeste a fi mai conservatoare decat cei educati la Universitatea din Chisinau, pe vremea cand Basarabia era romaneasca. Ma indoiesc ca si ea va ajunge la puscarie. S-au schimbat vremurile. Ea a apucat sa-si termine studiile, a devenit avocata si a scris carti, si aici, in America, nimeni nu are voie sa-ti judece scrisul, constitutia fiind inventata inainte de aparitia liberalilor aroganti.

Indaratnici, acesti frati ai lui Ieremia, fara sa poata sa priveasca spre viitor. Niste analfabeti, care pareau ca nu vor intelege vreodata mersul istoriei, pentruca era clar ca nu stiau cum rezolvase Marx cea mai importanta problema a lumii. Ostili, chiar banditi, daca te gandesti mai bine. Asa le-a ramas numele, pana azi, banditi de extrema dreapta. Nimic din traditia nobila a revolutiei permanente. Nici un entuziasm pentru minunata dictatura a proletarilor, alesii lui Dumnezeu, acea superba elita, acei temuti luptatori, care venea de

departe, din stanga, din alte sate, plini de invatatura, gata sa le administreze pamanturile, ca ei sa poata sa fie liberi sa poata ajunge departe, aproape de gardurile Polului Nord.

Au continuat sa priveasca. Au sarit la adanc, au deschis ochiii mari, au infiintat o scoala de privitori care scriu. Au sfasiat si au rupt. Capul unuia, coada altuia. Nu era timp de ales, nu era timp de terminat, cineva continua sa tipe, revolutie, fara oprire.

La un moment dat, era acolo ceva care intorcea totul in nimc. Intreaga poveste parea o farsa. Mai ales acum cand lumea incepea sa imbatraneasca, si sa nu mai tina minte ce era adevarat si ce era secular, care era deosebirea dintre revolutie si jihad, cine este prieten si cine este periculos. Intr-o zi s-au intors cu fata spre un perete si au intrebat. Dece facem asta? Ce sens mai are? Nu-i asa ca lucrurile s-au schimbat? Si iar au privit, de data asta in alta parte.

Sunt si mai batrani acum, si au parasit vechea scoala de privitori, ca sa priveasca mai bine. Ii gasesti mai ales la Paris. Se pare ca acolo clima este mai buna. La New York, pana si revista Partisan Review a disparut, din decenta, ca sa faca loc neoconservatorilor, ocupati cu Islamul, o religie mult mai periculoasa, foarte asemanatoare cu comunismul, cu care, mai de mult, fusesera aliati.

Da, si eu, cand merg pe langa casele mari din orasul nostru, cu multe ferestre, ma gandesc la povestile dinauntrul lor. Deacea exista ferestre, ca sa permita o ochire fugara a lumii din interior. Nu numai ca sa vedem pe cei de afara.

Glasul meu este neglijabil, probabil, dar cand cineva putrezeste de viu in puscarie pentruca i s-a facut mila de fratii lui Ieremia, si calaii lor il arata cu degetul, declarandu-se victime, iti dai seama ca exista case cu ferestrele inchise, in care exista ceva salbatic si trist, fara ca lumea sa vada. Poate ca despre asta este vorba in aceasta pagina de cuvinte: despre deschiderea acestor ferestre. Pentruca numai cel care vede mai multe ferestre poate sa spuna ca incepe sa stie.

Asta spune si necrutatoarea Ann Coulter.
Sunt sigur ca multi din cei ce vor citi cartea ei, vor pune, si ei, intrebari liberalului: Ai observat cum se reconfigureaza istoria cand apare un alt copil care isi aduce aminte? Obisnuiai sa crezi ca ai fost singurul observator ramas in viata. Ne indemnai sa privim si noi prin gaura anului ales de tine. Te-ai intrebat vreodata de ce s-a intamplat tot ce-ai vazut, in copilaria ta zbuciumata? Nu te-ai gandit niciodata la ceilalti ochi, din canalul de scurgere al ultimului laborator al istoriei, risipiti prin parcurile diasporei, gata sa povesteasca. Si ei au privit cu atentie. Numai ca, prin gaurile altor ani, ei au vazut altceva. Cum, chiar nu te asteptai?

23

Mel face film
Iata marturisirea facuta de el cand modernii au trimis din New York niste reporteri sa-l intrebe: cum faci? El a marturisist si n-a tagaduit. A marturisit ca este anti-modern. Si ei l-au intrebat: Esti postmodernist? Si el a zis, nu. Atunci ei au zis, ca sa dam un raspuns celor ce ne-au trimis, ce zici tu despre tine insuti. Eu, a zis el, sunt prietenul Fiului Tatalui.

Bibliotecara spune ca raul nu are existenta proprie. Nu dateaza din eternitate. Este o lipsa a binelui, o instrainare de Dumnezeu, o abatere de la scop, posibila datorita libertatii omului si unor fiinte puternice, spirite libere, create, care la inceput au fost bune. Toate spiritele au o tendinta de a se ridica cat mai sus. Raul sta in actualizarea gresita a acestei tendinte. Daca raul ar fi fost legat in mod fiintial de lume, intruparea Fiului nu ar fi avut nici un sens. Fiul s-a intrupat avand putinta sa strice, prin trup, lucrarile diavolului. Ultimul film facut de Mel se ocupa de patimirile trupul Fiului.

A doua zi, Mel il primeste pe Peter J. Boyer. E intr-o Miercuri, ploua, si intalnirea are loc in cladirea Sony, la intersectia dintre Fifty-fifth Street si Madison Avenue, unde se vizioneaza filmul - *The Passion* - despre crucificarea Fiului. Nu stie la ce sa se astepte. Auzise ca unii fusesera asa de miscati incat lacrimasera, si ca altii amutisera, nestiind ce sa creada. Mai stie, deasemenea, ca un grup de carturari condamnasera filmul dupa ce citisera un scenariu. In dupamasa acea, Mel, purtand o camase cu flori, se cocotase pe masa si. explica dece inca mai lucra la editarea acestui film contestat. Este neterminat, spune el. In sala sunt zeci de persoane, printre care doi sau trei clerici.

Intelegand ca Mel facuse un film de razboi, Peter vrea sa-l mai vada o data. Peste zece zile, in Santa Monica, vis-a-vis de un restaurant mexican, unde se afla compania Icon Productions, cand intra in salile de montaj, unde editorul, John Wright, tocmai manipuleaza imaginile cu Pontius Pilat, prefectul roman, se convinge ca filmul respecta textul din evanghelii. Fiul este dulgher, intr-o Palestina controlata strict de Romani, care nu ii inteleg predica cu subtext mesianic, si nici mesajul iubirilor si iertarilor. In timpul Pastelui, dulgherul intra in Ierusalim, unde este salutat de multimi, care il aclama ca pe demult-promisul Mesia, aducator de eliberare, intr-un regat nou. Preotii templului il considera periculos, conspira, il aresteaza, il judeca, si apoi il dau pe mana prefectului Pontius, ca sa-l execute ca tradator.

Indignarea presei este de nedescris. Se transforma in panica. Nu mai este aceiasi, calma si stapana pe sine, ca acum cativa ani, cand Martin Scorsese scosese "*The Last Temptation*", o ecranizare a romanului lui Kazantzakis, la fel ca romanul meu, al scriitorului premiat Mango, si se ridicase in apararea dreptului la opinie, atunci cand evlaviosii il declarasera o blasfemie scarboasa. Ce poate fi scarbos intr-o poveste de dragoste, protestasera ziaristii. Magdalena fusese o femeie frumoasa, tipasera corifeii

libertatilor de expresie. Acum lucrurile erau vazute mai altfel. Acum plutea in aer o teama. ca si cand acum era altceva, mult mai periculos.

Mel afirma ca scenariul filmului este conform Noului Testament si ca, deci, filmul este facut sub acoperamantul Duhului Sfant. El devine erou, povestind un alt act eroic, si spera sa dea dovada de realism. Pentru ca niciodata si nimeni nu mai facuse asa ceva, isi luase masuri speciale, si nu folosise, in distributie, nume celebre. Rolul fecioarei Maria, de exemplu, era jucat de o actrita din Romania, Morgenstern, necunoscuta la Hollywood. Filmul era vorbit in aramaica, ebraica si latina. Scopul, spunea el, fusese nu numai autenticitatea ci si evitarea disconectarii spectatorilor, care ar fi putut fi pierduti auzind personaje biblice vorbind o engleza moderna.

Nu era surprinzator, deci, ca pentru a face un film realist, Fiul trebuia burdusit din belsug, jupuit cu marinimie, lovit cu piciorul, tot timpul, de la sfarsit pana la inceput. Dupa arestarea din Gradina Ghetsimani, de catre gardienii templului, urmeaza tararea in lanturi la marele preot. Pana sa ajunga acolo, personajul este batut, aruncat la pamant, si azvarlit peste pod. Ochiul drept, umflat, aproape ca dispare. Cand Romanii il iau in primire, e si mai rau. Mel studiase, printre altele, o celebra investigatie clinica a crucificarii, "On the Physical Death of the Son," publicat in *The Journal of the American Medical Association*, in 1986. Studiul explica dece crucificarea a inspirat cuvantul 'excruciating'.

Presa afirma ca filmul este din cale afara de violent, si ca vizionarea scenelor de brutalitate vor avea un efect puternic asupra audientei. Mel recunoaste aceasta probabila posibilitate, si apoi adauga ca nu a avut incotro, pentru ca, spune el, evenimenul a fost prea scarbos.

In viziunea lui, antagonistul este Caiafa, preotul templului. Rolul este jucat de un actor din Italia, care pare cam cabotin atunci and il convinge pe Pontius sa fie de acord cu omorul. In final, un Pilat exasperat se indupleca si-l condamna pe prisonier, nu inainte de a se spala pe maini, in public, ca sa arate cine este de vina. In evanghelia dupa Matei, gestul este urmat de un strigat al intregii multimi: Sangele Lui sa fie asupra noastra si a copiilor nostri. Pasajul acesta, care apare numai in evanghelia lui Matei, sugereaza ca vina ar fi fost colectiva. Mel, insa, a filmat altfel aceasta scena. In filmul lui, Caiafa e absolut singur. Wright, editorul filmului, a protestat cu putere chiar la aceasa versiune mai blanda. Cred ca te bagi in bucluc, ar fi spus el, referindu-se la critici, activisti, si organizatii ca Anti-Defamation League si Simon Wiesenthal Center, si la carturarii, care s-ar fi putut ingrijora ca Mel accentueaza o citire literala a evangheliilor, in ciuda teoriei moderne care vrea sa evite culpabilizarea crucificatorilor.

Presa spune ca filmul e anti-modern. Cineva, la The Grand Havana Room, un club din Beverly Hills, spune ca scuipa pe Mel, daca mai apare vreodata pe acolo. Probabil ca acesta este motivul pentru care va pune subtitluri, ca sa arate clar ca in film sunt si figuri simpatice. E uimitor cum vad unii. Parca au un val peste ochi, care nu -i lasa sa vada clar. De exemplu, ai vazut ca unul din preoti ajuta la coborarea corpului de pe cruce? E acolo! Nimeni nu-l vede. Modernii vad cu un singur ochi.

Detractorii lui Mel ii atribue o sensibilitate medievala, o acuzatie pe care el n-o respinge. El vede, cu amandoi ochii, lupta intre Bine si Rau. El crede in Diavol, asa cum crede in Dumnezeu. Asa explica el opozitia pe care a starnit-o. De notat ca, in filmul lui, Diavolul e o diavola. O diavola care-l naste pe Antichrist.

Asa explica bibliotecara patimile lui Mel. A introdus-o pe diavola. A marturisit ce a simtit, ca toti sa vada ce s-a intamplat si sa creada. Presa nu i-a primit marturia. Fariseii si carturarii au adunat soborul si au zis: ce ne facem? Omul acesta face un film si toata lumea se va duce sa-l vada.

Sesiunea de editare este intrerupta de aparitia unor vizitatori. Criticul de film Michael Medved si William Donohue, presedintele Ligii Catolice, vazusera filmul, si il aparau cu vigoare. Medved spune ca presa, repetand acuzatiile impotriva lui Mel si a filmului sau, s-a dovedit din nou iresponsabila. Donohue mai spune ca Mel si proectul lui fusesera asociati pe nedrept cu vederile excentrice ale lui Gibson tatal, care, intr-un articol din New York Times, este acuzat ca ar fi negat Holocaustul.

Mel Gibson este profund suparat ca Hutton Gibson, la optzeci si sase de ani, este invocat in controversa starnita de film. Nu vrea sa vorbesc despre trecut, insa precizeaza ca niciodata el nu a negat Holocaustul, cand a spus ca au fost mai putin de sase milioane de morti. Tatal, un catolic evlavios, care fusese seminarist, si vrusese sa se faca preot, la inceputul razboiul doi mondial, s-a inrolat, si apoi s-a insurat, si a trait intr-o serie de orasele de-alungul raului Hudson, lucrand ca franar la vagoane de cai ferate. Dupa ce a facut unsprezece copii, in 1968, autodidactul, cu un extraordinar apetit literar, a aparut la televizor, in emisiunea *Jeopardy*, si a castigat douazeci si cinci de mii de dolari, cu care au putut sa fuga in Australia.

Catolicii care semanau cu Hutton, ametiti de convulsiile doctrinale create de Conciliul al doilea al Vaticanului, se impotrivesc eforturilor de modernizare vijelioasa. Progresivii imbratiseaza toate reformele, si le accentueaza intr-o noua ortodoxie. Conservatorii sunt uluiti de schimbarile drastice, neasteptate. Multi dintre cei ingroziti de cultul modernitatii, corupator al bisericii, se declara adevarata biserica, si sfideaza reformele si autoritatea papala. Traditionalistii - revista Times pune numarul lor la o suta de mii, dar alte estimari ridica mult numarul - au liturghia in limba latina, preotul lor sta cu fata inspre altar, cer ca femeile sa-si acopere capul in biserica, nu accepta laici la servitul impartasaniei, si Vinerea se feresc sa manance carne.

Hutton Gibson, traditionalistul, incearca sa explice conspiratia Vaticanului, ajungand la concluzia ca modernii lucreaza cu diavolul. Nu este singur. Eu stiu de multi altii, pe care ingerii razvratiri i-au luat de guler si au dat cu ei de pamant, pe vremea cand pendulul istoriei mergea spre stanga. Acum se pare ca pendulul a luat-o incet, spre cealalta parte. Ca proba sta California unde un alt actor, devenit regisor de filme, a terminat un guvernator de stanga, in urma unui referendum, spre surpriza ziaristilor de la stanga.

Peter J. Boyer sustine ca si Mel Gibson s-ar fi gandit sa se faca preot, si ca dupa ce si-a descoperit vocatia de actor, si s-a insurat cu Robin Moore, care i-a facut sapte copii, a uitat. Cand a ajuns la un punct cand n-a mai vrut sa traiasca, pentru ca au existat si astfel de puncte, a cazut in genunchi, si contempland ranile patimite de Fiul, s-a vindecat. Doisprezece ani s-a gandit la aceste rani. Sunt convins ca Fiul i-a spus, vino, ia-ti crucea ta, si tine-te bine. Altfel nu imi explic de unde sa-i fi venit atata putere.

Mel s-a intors la credinta pe care o stia de copil, a tatalui sau, cu zelul celui nascut din nou. Crede-ma, ar fi spus el despre rigoarea traditionalista, orice alt fel de religie este mult mai usoara decat a mea. La Roma, in timpul turnarii filmului, se ducea zilnic la liturghie, si asta n-a fost usor, pentru ca a trebuit sa gaseasca un preot (hirotonit inainte de Vatican II) care sa slujeasca in latineste. Atunci cand preotul, din Canada, a trebuit sa se intoarca acasa, a gasit un Francez traditionalist, venit din Anglia. Acasa, in California, dupa ce s-a dus un timp la o biserica in Malibu, s-a gandit ca are mijloacele, si motivarea, sa-si construiasca capela lui, cu hramul Sfanta Familie, pe dealurile de langa casa.

Cand Mel incearca sa explice antagonismul starnit de proiectul lui, invoca doua taramuri, observand deosebirea vizibila dintre ingerii de lumina si ingerii razvratiti. Nu mi-am dat seama ca vor fi asa de rai, spune el despre criticii revoltati. Ridici capul si esti pocnit Actiunile lor impotriva filmului au inceput repede. Cum am spus ca il fac, am auzit, 'este periculos', cu ton vehement si anti-crestin. Nu-l vroiau. Razboiul celor doua taramuri este scarbos, violent, si noi suntem importanti. Chiar daca suntem o mana de slabanogi, de idioti, de ratati si de taraturi, totusi suntem chemati la dumnezeire, suntem chemati sa fim mai buni decat ar vrea natura noastra sa fim.

Filmul devenise subiect de controversa, cu un an inainte de a fi lansat, pentru ca, atunci cand Mel Gibson s-a hotarat sa-si construiasca biserica, a cumparat saisprezece acrii de pamant in Agoura Hills, si unii au obiectat. Un vecin i-a sugerat fiului sau, un ziarist, Christopher Noxon, sa scrie despre biserica. Articolul, publicat in The New York Times, Martie 9, 2003, creiaza impresia ca credinta Gibsonilor este un soi de catolicism din secolul 16, hranit de un grup dizident, niste mistici, monarhisti si conservatori, ca tatal lui Mel, un premodern, obsedat de tot felul de conspiratii. Orice film despre crucificare, care devine vehicul de propaganda al acestor vederi, trebue interzis.

Articolul din Times atrage atentia activistilor, carturarilor, si clericilor din comunitatea interconfesionala, progresivii, care au sprijinit Vatican II, si si-au investit carierele in ecumenism, o disciplina in sine, facuta pentru a promulga modul cum crestinii trebue sa-i considere pe moderni, evitand confruntarea.

Comunitatea interconfesionala ar fi fost alertata oricum. Folosirea evangheliilor ca scenariu de film pune, automat, problema crucificarii. Dupa citirea povestii din Times, despre biserica si filmul lui Mel, un ecumenist de frunte, Dr. Eugene Fisher, a vorbit cu un vechi prieten din anii colaborarii confesionale, Abraham Foxman, sef al faimoasei Anti-Defamation League, la fel de alarmat, care, si el, vroia asigurari ca filmul nu va readuce vechile acuzatii false de deicid. Fisher si Foxman au convenit sa convoace un

mic grup de colegi, care sa-l ajute pe Gibson in refacerea filmului, conform unor principii moderne. Grupul cuprindea noua membrii, care, ca si Fisher, erau specialisti in relatia modern-premodern. Fisher a invitat deasemenea un respectat profesor din Boston, Paula Fredriksen, care sa-i prezinte lui Gibson un set diferit de alternative. Specialitatea Paulei era studiul Fiului ca persoana istorica. Un domeniu de cercetare relativ tanar, de numai doua secole, care in ultimele doua decenii si-a asumat o voce autoritara.

Carturarii acestui domeniu nu se ocupa de divinitatea Fiului, ci numai de om - de comportarea si predica lui - in contextul primului secol. Ei recunosc ca evangheliile sunt, probabil, cele mai pertinente (daca nu singurele) documente legate de moartea Fiului. Se despart insa de crestini, atunci cand prezinta originile si scopul lor. Intrebat cine a scris Evanghelia dupa Ioan, Mel nu a ezitat sa raspunda ca Ioan a fost martor, Matei a fost acolo, si ceilalti, Marc a fost omul lui Petru si Luca omul lui Paul, sunt surse serioase, care stiu ce vorbesc. Carturarii nu sunt insa atat de convinsi. Nu stim cine a scris evangheliile, sustine E.P.Sanders, un modern de la Duke University, autorul cartii 'Figura istorica a Fiului'.

Toate evangheliile, patru, sunt de acord cu ultima cina de taina, cu tradarea lui Iuda, cu interogatoriul, condamnarea de catre Pilat, crucificarea, inmormantarea si invierea. Exista insa deosebiri. Matei si Marcu spun ca Fiul a fost interogat in fata Sinedriului, in timp ce Ioan trece usor peste acest detaliu, ca sa-i descrie numai chestionarea la rezidenta marelui preot, inainte de trimiterea la Pilat. Conform carturarilor, astfel de diferente anuleaza valoarea istorica, si, deci, orice dramatizare bazate pe evanghelii, nu poate fi serioasa. Textele nu se contrazic, ci se impletesc, ar fi insistat Gibson. Daca nu, lumea nu s-ar fi lasat prinsa in plasa lor.

Studiul Fiului in istorie este inclinat catre acrobatii de interpretare, si expertii sunt in dezacord nu numai cu teologia, dar si intre ei. Legat de implicarea modernilor in crucificare, cei mai multi carturari cred ca preotii modernului doreau un Fiu mort. Sanders crede ca aceasta dorinta este explicabila prin actiunile, de Paste, in timpul vizitei, cand a dat zarafii afara din templu, si le-a rasturnat mesele. Frederiksen, cu toata ca il admira pe Sanders, crede ca, probabil, scena din templu e inventata, n-a existat. Ea plaseaza initiativa crucificarii in intregime in mainile lui Pilat. Teoria ei este ca popularitatea extraordinara a Fiului, dupa intrarea triumfala in Ierusalim, de Florii, l-a determinat pe Pilat sa-l omoare, convins ca prietenii Fiului au inceput revolutia permanenta, si ca bombele lor, cu explozie foarte intarziata, vor arunca in aer hotelul regelui David.

Pentru a-i da un sfat avizat lui Gibson, Fisher si grupul lui de savanti au vrut sa vada filmul, sau, macar, scenariul. Cand s-au adresat la Icon Productions, la sfarsitul lui Martie, au aflat ca Mel era plecat in Italia, ca sa lucreze la film. Atunci Fisher s-a adresat parintelui William Fulco, iezuit, profesor la Loyola Marymount University, in Los Angeles, care fusese angajat de Gibson sa traduca scenariul in limba latina, aramaica si ebraica. Fisher i-a trimis ghidul pentru dramatizarea patimilor, elaborat de Conferinta Episcopilor, si Fulco l-a asigurat ca scenariul nu-l ofensa. Savantii au vrut sa se convinga

si au vrut sa aibe o copie. Fulco a spus ca nu are invoirea s-o dea. Nici Icon nu a raspuns. Savantii si Icon se asezasera deci pe pozitii oarecum diferite.

Apoi in Aprilie, Rabbi Yehiel Poupko, cand se intoarce acasa, gaseste in fata usii un plic nemarcat. Cand il deschide, vede un scenariu, la care pagina unu lipsea. Asa ajunge textul la Fisher, care, pe 18 Aprilie - s-a intamplat sa fie Vinerea Mare - a facut cate o copie pentru toti membrilor grupului sau, care au ramas ingroziti. Scenariul, cu toate ca se stia ca nu reflecta neaparat tot ce apare in film, era plin de sugestii inflamatorii. De exemplu, sugera ca atunci cand Fiul va fi maltratat si insangerat, ochii lui Caiafa sa fie stralucitori. Deci, Mel trebuia judecat.

Bibliotecara nu se mira de aceasta impertinenta, pentru ca stie ca ingerii rezvratiti, cand vor sa te nenoroceasca, se transforma in judecatori. O mira insa dificultatea cu care o pata poate fi curatata.

Petele de pe imbracamintea lui Mel au inceput sa fie vizibile cand relatiile savantilor cu Icon au devenit adversare. In lunea Pastelui, un membru al grupului, Sister Mary Boys, profesoara la Union Theological Seminary, in New York, vorbeste cu un reporter de la Los Angeles Times despre filmul anti-modern al lui Mel, si Rabbi Eugene Korn il avertizeaza pe Gibson sa nu ignore grupul savantilor. Daca nu va raspunde, atunci controversa se va incinge. Trebue sa fim vigilenti.

Mel, deabea intors in California, e furios. Incepe sa auda comentariile negative, inclusiv sfatul sa stea departe de Grand Havana Room. Steve McEveety, intr-o convorbire telefonica cu Fisher, il intreaba cum a obtinut manuscrisul, cu gandul sa afle cine e Iuda. Fisher, nelinistit, raspunde ca nu stie si, ca sa nu puna gaz pe foc, si sugereaza ca implicatiile anti-moderne nu sunt adevarate, dar ca totusi filmul cere revizuiri.

Pentru Fredriksen, insistenta ca filmul sa corespunda cu evangheliile, pare total deplasata. Gibson nici macar nu are un PhD, s-a bazat pe o citire neinformata a evangheliilor, si pe scrierile a doua calugarite, cu mainile insangerate, remarca ea.

Printre erorile pe care Gibson le-ar fi putut evita, daca respecta ghidul ecumenist, era si portretizarea celor doi criminali crucificati impreuna cu Fiul. Conform ghidului, ei nu puteau fi numiti hoti, banditi, sau talhari, ci, cel mult, razvratiti.

Gibson nu se lasa convins de astfel de interpretari erudite, si refuza sa creada ca Iuda este un prieten al unui luptator pentru libertate, numit Baraba. Pentru el evangheliile fusesera scrise pentru oamenii simpli, in limba copiilor si batranilor, si nu pentru membrii academei moderne, care stiu sa denatureze.

Mel le raspunde savantilor printr-un avocat, care i avertizeaza ca sunt in posesia unui scenariu furat, pe care-l vroia inapoi. Dupa ce Consiliul Episcopilor primeste si el o scrisoare, se descopera ca panelul Fisher, fusese facut fara binecuvantarea bisericii, si Mel primeste scuze. Totusi controversa nu inceteaza. The Anti-Defamation League nu cere

scuze. Peter soseste in California in ziua cand The New York Times publica un articol pe prima pagina A doua zi, ziarul publica alt articol, semnat de Frank Rich, care il critica pentru ca refuza sa arate filmul lui Abraham Foxman, acum, dupa 9/11, cand anti-modernismul a facut metastaza. Intr-un alt articol ostil, Tim Rutten, in Los Angeles Times, il asemana cu un copil care se joaca cu focul. Tentatia imediata ar fi sa-l lasam pe strengar sa-si arda degete.

Imaginati-va efectul devastator pe care aceste cuvinte trebuia sa-l aibe asupra celor ce ar fi urmat sa ruleze filmul in cinematografele lor. Pentru prima data, in ultima jumatate de veac, cineva ii infrunta pe carturarii modernului. Sigur ca asta ar fi putut sa aduca multi bani, dar era destul de riscant, pentruca nu se stia ce se putea intampla mai tarziu. Sa spunem ca ar fi avut curaj. Imaginati-va efectul devastator pe care acest curaj l-ar fi avut asupra celor ce credeau in eradicarea definitiva a oricarei posibilitati, chiar minuscula, de a deschide cutia pandorei

Bibliotecara nu se mira de ferocitatea ziarelor. Ele stiu sa detecteze pericolul. Isi aduce aminte de un articol din New York Times unde prabusirea comunismului era prezentata ca o pierdere, pentru ca ce ne facem acum, ce vom pune in locul acestui urias produs al celor mai importante minti ale secolului, cine va mai putea bloca superstitiile, vechi de doua milenii, care vor da navala din nou pe strazi si in toata piata, in ciuda cartilor scrise de scriitori premiati, cum ar fi Sara Mango, care a descris atat de frumos dragostea Magdalenei, de geaba se fac cheltuieli daca nimeni nu-i baga de seama.

Cand incep atacurile, Icon trece la o contraofensiva care se va dovedi eficace. Sunt planificate o serie de vizionari in fata unor grupuri crestine, care lauda filmul. Dupa o astfel de vizionare, evanghelistul Robert Schuller spune: Nu este visul tau, este visul lui Dumnezeu. Ti l-a dat, pentru ca a stiut ca n-o sa-l arunci. Ai incredere.

Sunt semne, recunoaste si Mel.
Cu o noapte mai inainte, mergand pe autostrada, spre Anaheim, pe placa numarului din spate al unei masini care franase brusc inaintea lui, vazuse scris, vezi psalmul 91. E scris acolo ca celce sta sub ocrotirea Celui Prea Inalt si se odihneste la umbra celui Atotputernic, stie unde este cetatea si locul sau de scapare. Da, Dumnezeul in care crezi, El te scapa de cursele vanatorilor, de ciuma si de pustiirile ei...Nu trebue sa te temi nici de groaza din timpul noptii, nici de sageata ce zboara ziua, nici de ciuma care umbla in intuneric, si nici de molima, care bantuie ziua namiaza mare. O mie sa cada alaturi de tine, si zeci de mii la dreapta ta, dar de tine nu se va apropia. Doar vei privi cu ochii si vei vedea rasplatirea railor."

24

Reporterul, poet si director al unei reviste, intr-o carte dedicata Romanilor din America, o teza de doctorat in antropologia culturii, pune intrabari unui esantion dintr-o populatie aleasa cu grije. Este un om activ, talentat, cu dusmani. Toti directorii de revista au dusmani. El insa are mai multi dusmani.

De curand ati publicat, in traducere romaneasca, doua romane care au aparut initial in America, 'Vag' si 'Vizitator'. Cum au fost primite in Romania, avand in vedere faptul ca formula narativa adoptata nu este deloc conventional.

Trebue sa marturisesc ca a fost mai bine decat m-am asteptat. Ma refer mai ales la primul, care a aparut in primavara, si a avut timp sa circule, pana la prezentarea, care a avut loc in Iunie, mai intai la Universitatea din Pitesti, de catre Calin Vlasie, director al editurii, un poet remarcabil, si apoi la Muzeul Literaturii Romane, din Bucuresti, unde criticul si profesorul Gh. Craciun i-a subliniat valentele postmoderne, iar Sorin Comorosan, membru de onoare al Academiei, un savant devenit scriitor, a facut comparatii uluitoare. Cand il citesc pe Negoita in engleza, a spus el, parca il citesc pe Cioran in franceza. Se poate mai mult? Ei bine, da. In sala circula ultimul numar al revistei *Luceafarul,* aparut in aceiasi zi, unde Maria Irod facea o cronica foarte interesanta. Tot in aceiasi zi, in *Romania Libera*, aparea o nota in care cartea era recomandata cu eleganta afectiune, si in *Contemporanul*, Geo Savulescu facea o analiza pe doua pagini, descifrand noutatea postmodernismului meu. Nu pot sa nu mentionez ca, in numarul din Mai al revistei *Hyperion,* Mircea Diaconu publicase o cronica lunga, intitulata *O carte pentru resurectia existentei,* in care scria despre ea ca "ar trebui macar sa nelinisteasca mediul cultural romanesc, pe acela literar in special, mediu in general mai inert si predispus catre imitatie. Am impresia, ca, in sfarsit, o voce romaneasca intra convingator intr-o dezbatere de idei si pe terenul redefinirii literaturii, cu sanse mari de a fi un punct de reper, unul dintre acelea care, cu greu, ar putea fi ocolite... In ceea ce ma priveste, acest roman algebric, cum si-l numeste autorul, m-ar insoti, probabil, de-ar fi sa merg pe-o insula pustie."
Ce as fi putut sa mai vreau? Nu-mi pot imagina o primire mai calda.

De obicei lucrurile simple se deduc din enunturi sofisticate. Cum ati reusit Dvs,. profesor de informatica la Hunter College, City University of New York, sa treceti cu atata desinvoltura de la domeniul logicii vagului la literatura.

La fel ca cei care s-au miscat, invers, dela literatura in spre logica vagului. Ma refer la Borges. Ma mai refer la Nichita Stanescu, care, si el, a simtit nevoia de o astfel de logica. Il voi invoca, din nou, pe Mircea Diaconu, care, intr-un eseu intitulat *Nichita Stanescu si crizele modernitatii,* publicat in *Viata Romaneasca,* candva in anul acesta, atrage atentia asupra terenului de granita dintre literatura si stiinta, realitatea numita metaforic 'punctul de vedere al lucrurilor', care permite o detasare ce intemeiaza superior. Iata ce scrie el: "Nu intru in detalii, desi teoria aceasta a vagului si-a gasit intre timp aplicatii chiar in zonele cele mai pragmatice, venind dinspre cibernetica, insa principiul pe care ea se

bazeaza porneste dela eroarea logicii traditionale, aristotelice, acea a tertului exclus, conform careia A nu poate fi simultan non-A. Premisa de la care porneste la un moment dat Nichita Stanescu este de o frapanta asemanare: 'Nici un lucru nu poate sa ocupe acelasi spatiu in acelasi timp cu alt lucru', spune el intr-un fals citat din Euclid. 'Dar sufletul si trupul?' se intreaba el in chiar primul vers al poeziei intitulate *Certarea lui Euclid:* 'Te cert, Euclid, batrane, /asa cum Iov il certa odinioara pe Dumnezeu / ce-l umpluse de bube; de boli, / numai dintr-un pariu cu diavolul / cu care se compunea ca sa faca o sfera. // Te cert, batrane, nesabuitule, / lipsitule de vocatie ce esti, / libertate si camp, eremitule / cerescule intre ceresti. // Si plang pe mana ta muntoasa / cu lacrimi lungi ca niste caini de vanatoare / spunandu-ti: sfera nu-i frumoasa! / Dar sa existe sfere, oare?' Pornind de aici, o intreaga pledoarie in favoarea unui mod de intelegere religioasa a lumii, care recupereaza gandirea dogmatica, cu care demonstratia stiintifica nu intra in contradictie... Spiritul modern, rationalist, cartezian, post-iluminist, orgolios inainte de toate, e supus unei critici, severe desi implicite." La mine, venind dinspre stiinta spre literatura, critica este mai explicita.

Multi considera ca scrierea literara tine de dexteritati de tip filologic, ca ea este un apanaj al spiritului de finete, cum spunea Pascal. In cazul Dvs. credeti ca exceptiile intaresc regula?

Borges si Nichita Stanescu si, probabil, si altii, pe care nu ii cunosc, introduc spiritul geometric peste spiritul de finete. Ei vin din literatura si incearca, cu imens succes, sa dea impresia de rigoare, sa ordoneze. Rezultatele sunt impresionante. Eu procedez invers. Eu introduc spiritul de finete peste spiritul geometric. Vin spre literatura. Din cealalta parte. La mine finetea se odihneste in spiritul geometric. Pana acum se considera ca cele doua spirite nu pot coexista. Asta spuneau modernii, pentru ca pentru ei, cu incapatanare, tertul era exclus. Finete inseamna nuante, intre adavarat si fals. Geometria se face numai cu cele doua valori - adevaratul si falsul - fara nimic intre ele. Intre logica bivalenta si cea cu nuante se presupunea ca exista o imensa prapastie. Eu nu am crezut niciodata ca este asa. Cu o convingere ce cred ca venea direct din genom, eu am crezut ca logica bivalenta este buna pentru lumea finitului si logica dogmatica este proprie infinitului. Omul fiind si suflet si trup, sta sub jurisdictia amandorura. Simultan si total. Suta la suta suflet, si suta la suta trup. Asa am citit eu dogmele care stau in spatele crestinismului. Asa m-am intalnit cu poetii, cei care vin dinspre suflet.

Exista in cele doua romane ale Dvs o anumita grije pentru concizie si exactitate, pentru exprimarea limpede clara. Sa fie aceasta un reflex al spiritului 'geometric'?

Experimentul meu a fost facut venind dinspre trup.

Dece credeti ca romanele Dvs. au fost categorisite drept opere de avangarda?

Probabil pentruca drumul meu, dinspre trup, neasteptat, a surprins, .

Cum explicati aceasta situare a scrisului Dvs, tocmai in epoca postmoderna , stiut fiind faptul ca postmodernismul dezavueaza experimentele avangardei?

Dezavuarea este proprie postmodernistilor care continua, deghizat, modernul definit de logica bivalenta. O contradictie pe care eu o accept, recunoscand, cu smerenie, lipsa de stralucire a principiului care decreteaza tertul exclus. Eu, cand spun postmodern, inteleg renuntare la excluderea tertului - si, atunci, pentru mine, postmodernismul nu mai are de ce sa dezavueze experimentele avangardei. Pentru mine, acum, avangarda devine tot ce avanseaza demolarea modernului.

Ce cheie ati oferi cititorului pentru a va intelege cartile?

Redefinirea postmodernului, renuntand la granita dintre profan si sacru, impusa cu forta, de doua sute de ani, numai asa, ca sacrul sa poata fi anulat, profanul ramanand singura solutie a progresului, un concept care a dus la utopii generatoare de nenorocire. Imi insusesc strigatul disperat al poetului, si alaturi de el, spun: " Si eu te cert, Aristot, batrane, / asa cum Iov il certa odinioara pe Dumnezeu / ce-l umpluse de bube; de boli, / numai dintr-un pariu cu diavolul..." In cartile mele, diavolul este principiul care exclude tertul. Numele lui secret este Belzebut.

Pullback *desemneaza o iscare inspre o limita, 'o dare inapoi catre un nivel de observatie mai inalt,' cum afirmati Dvs. Transferat in domeniul stiintelor sociale, termenul ar ajuta la explicarea alienarii. Ati putea explica?*

Pentru premoderni - ca si pentru postmodernii care recunosc ca postmodernul insemna o restauratie a premodernului - sfantul se detaseaza, pleaca spre un obiect terminal, printr-o miscare tip pullback. Omul modern, legat de obiecte, nu vrea sa stie de sfinti. El nu intelege ce inseamna inchidere intru deschidere. El rade de filozofia lui Noica, pentru ca, spune tot el, daca este asa de grozava, de ce nu se preda la Universitatea Harvard? Ei bine, studentii mei in New York, invata, de doua decenii, ca inteligenta inseamna internalizare, si stiu de la cursul meu de sisteme inteligente, ca marele, singurul, adevarat postmodern, Noica a spus, pe cand traia in padure, acolo in tara de unde a venit profesorul lor, ca fiinta este implinita intr-o miscare orientata, si ca o inchidere pentru deschidere este, de exemplu, inchiderea in reguli si deschiderea in limbaj. Ce inseamna alienare? Instrainare. Ne nastem capabili de orientare spre infinit, si cand schimbam destinatia, ne instrainam. Instrainarea, trecerea de la infinit la finit, cu arme si cu bagaje, defineste modernul. Rezultatele se cunosc. Sunt cumplite.

Negarea principiului tertului exclus din logica finitului a fost interpretata ca o sfidare a logicii clasice.

Omul modern a declarat ca logica dogmatica este absurda, si a trecut-o la capitolul superstitii. A crezut ca a ingropat-o. Teoria multimilor, a lui Cantor, si, mai apoi, teoria multimilor fuzzy, au dovedit ca este nevoie de ea. Intelectualilor moderni nu le-au venit

sa creada, si au reactionat violent. Au zis, sfidare. Cu obraznicie. La fel ca atunci cand au propus inmormantarea sacrului.

De ce credeti ca o opera de fictiune poate ilustra aceste principii mai bine decat orice monografie?

In monografie, realitatea este cea vazuta de autorul monografiei, prezentata conform principiilor logicii bivalente. In opera de fictiune, realitatea este cea vazuta de cititor, construita de el din faptele ce i se pun in fata. Monografia se desfasoara perfect liniar, ignorand cititorul, ca si cand nu ar exista. Pentru ca toti oamenii sunt muritori, si Christ a fost om, monografia conclude ca Christ a murit. Cand evanghelistul povesteste ce a vazut, si spune povestea, el ofera doar amanuntele, si il lasa pe cititor sa traga concluzii. Nu prezinta o teorie, care trebue inghitita. Poetul Nichita, marele, singurul, adevarat postmodern, nu striga: "Te cert si pe tine Christ, asa cum Iov il certa odinioara pe Dumnezeu/..." pentru ca Christ a fost premodern si nu a umplut pe nimeni de bubele teoriei si nici de bolile logicii cu doua valori. Numai epicul este vehicul bun pentru istoria lumii. Pentru civilizatia contemporana, povestirea, romanul, si nu monografia, reprezinta purtatorul de informatie nealterata. In opera de fictiune sunt expuse fapte absolute si irepetabile. In monografie este expusa o teorie, care este anulata imediat ce apar fapte noi.

Cat de greu a fost, la figurat, drumul de la Bucuresti la New York?

Amandoua sunt orase interesante. Fiecare in felul lui. Si in New York am gasit partid unic, excese, chirii fixate de stat, lupta pentru o bucata de Chevrolet, excroci, trotuare, si rezistenta la postmodernul cel premodern. La fel ca la Bucuresti, la inceput, si la New York, academia moderna a rezistat ideii de teorie a multimor vagi. Peste tot, modernii reactioneaza la fel. Spre stanga. Premodernii, oriunde s-ar afla, sunt acuzati de fundamentalism de tip templier, de dreapta. Deci drumul a fost usor. Aproape ca nu l-am simtit. Trebue insa observat ca nu toata America seamana cu orasul New York. Si mai trebue observat ceva: Romania, fiind mai mica, ii puteam vedea si centrul si marginile, pe cand, in America, mult mai mare, nu e usor sa distingi centrul de margini.

Cat de greu v-a fost la 47 de ani sa-i convingeti pe americani ca scoala romaneasca de informatica, desi desfiintata de Ceausescu, nu a fost rea?

Nimeni nu a spus vreodata ca scoala romaneasca de informatica a fost rea. Institutul de Matematica a fost desfiintat pentru ca s-a spus ca matematica lui ar fi inutila, si nu ar ajuta informatica, al carei scop declarat era imbunatatirea economiei. Laboratorul de Modelare, pe care il conduceam eu la Institutul de Informatica, a fost criticat din acelasi motiv. Si mie mi s-a spus, in 1982, ca ce fac nu are aplicare. In realitate, Institutul de Matematica a fost desfiintat pentru ca fecioara Zoe, care lucra acolo, se tinea de prostii, si parintii au zis, cum asa, cum de are atata timp, de ce nu-i dati sa faca ceva, cu ce va ocupati voi, ia sa vedem, si sefii ei, speriati au incremenit. Ce-ar fi putut face, altceva decat matematica? Ce faceam eu, foarte aproape de inginerie, ar fi putut gasi aplicatii daca ar fi existat interes. In Europa de Est, oamenii obsinuiau sa foloseasca lozinci

voioase. Leafa merge, timpul trece, noi muncim cu drag, spuneau ei, voiosi. Eu, vazand cum stau lucrurile, dupa ce mi-am scris cartile, am asteptat semn. Cartile mele, tiparite in limba engleza, au ajuns in America inaintea mea. Ele m-au adus si pe mine. Cu banii primiti ca drept de autor pentru o traducere in japoneza, mi-am platit prima chirie. Utilizand logica vagului in dispozitivele de reglare, industria japoneza, in anii 1980, a facut enorm de multi bani, razbunand dispretul Europenilor pentru logica dogmatica, pe care o considerau superstitie. Americanii, de dreapta, oamenii practici, au adoptat-o imediat, in ciuda protestelor modernilor indignati, de la stanga. Asa am ajuns in America. Invitat. Daca la mine acasa fusesem declarat inutil, de ce sa nu raspund invitatiei?

De ce matematicieni romani va simtiti legat sufleteste si profesional?

De toti cei cu care am colaborat, aici sau acolo, acum sau atunci. Toti s-au dovedit a fi remarcabili, deosebiti, si foarte utili, oriunde i-am intalnit.

Cu ce set de valori native credeti ca vin emigrantii romani in America si care din acestea se manifesta in procesul de adaptare la cultura americana?

In civilizatia americana coexista mai multe culturi, pentruca exista traditia tolerantei, specifica protestantilor, cea care a facut posibila existenta capitalismului. In America, postmodernii cei premoderni sunt inca majoritari, si modernii nu au reusit sa-i sufoce, asa cum s-a intamplat in Europa de Vest. Cultura Romanilor fiind predominat premoderna, adaptarea ar trebui sa fie usoara. Nu mai vorbesc de modernii din Romania. Acestia cand ajung la New York, se simt acasa.

Credeti ca ati fost asimilat, ca ati reusit sa va topiti in acest urias pot al multiculturalismului american, fara traume sufletesti, fara regrete, sau dimpotriva, traiti cu nostalgia a ceea e ati lasat in urma?

Eu vad, azi, in America, numai doua culturi majore. A templierilor si a bolsevicilor. Asa le numesc eu, in ultima carte. Cea mai vocala este stanga antireligioasa, religiosii fiind considerati de dreapta. Pana nu de mult, religiosii, nu neaparat crestini, au fost considerati manevrabili. Lucrurile s-au mai schimbat. Se pare ca pendulul istoriei si-a schimbat directia de miscare. Pe parcursul celor doua zeci de ani, de cand sunt eu aici, am vazut multe schimbari de pozitie. Cea mai spectaculoasa pare a fi transformarea trotskystilor in neoconservatori. Nu cred ca m-am identificat cu nimeni, pentru ca nu a mai fost nevoie, dat fiind ca, pe parcurs, ideea de aliaj, rezultat prin topire, a fost inlocuita cu cea de mozaic, rezultat prin concatenare. La urma urmelor, eu am ramas aici ca profesor, cu zestrea mea, si predic ce stiu si ce cred. Este adevarat ca si evaluarile mele evolueaza, pentru ca, asta este traditia stiintei, perceptia despre lume se schimba pe masura ce se descopera fapte noi. Inca o ilustrare a conceptului de retragere (pullback), in spatiul urias al perceptiilor. Nostalgii are toata lumea. Cei ce vin din Romania nu fac exceptie. Nici nu ar avea de ce. Romania este o tara si foarte frumoasa si foarte interesanta, in ciuda greutatilor prin care trec.

Va rog sa explicati afirmatia succinta din prefata romanului Vizitator*: "nu trebue sa ne debarasam de bagajul adus de acasa."*

Noi toti ne miscam cu o zestre in spate, ca melcul. Daca o abandonam, ca sa putem exista, trebue sa facem rost de o alta. Daca ai fost scriitor, si ai venit aici, si te-ai facut vatman, ti-ai amputat o parte din viata. Daca ai fost bolsevic si te-i facut neoconservator, amputarea este mai putin dureroasa, dar tot se vede. Un pom scos din pamant, fara radacini, moare. Chiar daca se muta cu radacinile dupa el, ii trebue ani ca sa inceapa sa rodeasca din nou. Atunci ce faci? Ramai la ce sti si pretinzi ca nu te-ai mutat. Poti scapa usor de ratare daca, de exemplu, scri, si gasesti un sponsor, care sa-ti sprijine scrisul. Totul depinde de zestre. Zestrea mea a fost pretioasa. Mi-a adus dividente.

Cu alte cuvinte, zestrea nativa pare a fi esentiala in procesul de invatare a unei noi culturi, si nu trebue ignorata ca fiind depasita, traditionala, balcanica?

Foarte rar este posibila ignorarea, si, atunci, rezultatele sunt teribil de triste.

25

O ziarista plina de energie ii cere profesorului sa-si aminteasca. Prietenii il avertizeaza ca nu e bine. Nu te baga, spun ei, persoana este controversata, sunt voci care vorbesc rau despre ea. Spun ca este megaloman. Treaba lor, raspunde profesorul.

Il intalnise, acum treizeci de ani, cand cei ce aveau ce sa piarda il ocoleau. Intors din Franta, de unde isi trimisese demisia, devine indezirabil. Atunci cand in jurul lui se face un gol, vine apropape si il asculta. Fara prea multa teama.

Marturisirea curge usor.

Venim amandoi din aceiasi lume, vinovati de a avea familie deochiata, incepem viata in fabrica, el ajunge la Paris, eu la Londra, nu ni se pare grozav, cultura nu se poate face la un post de radio din strainatate, spune el, mereu, si eu ii dau dreptate. Noica n-a fugit, si nu numai ca n-a fugit, dar a creat o oaza spirituala, repeta el, adresandu-se celor nedumeriti, atunci cand avu si ei curaj sa-l asculte. Ne vedem des, in timpul acela, si ma uimeste claritatea cu care articuleaza rationamente pline de miez.

Acum, la fel de inalt, la fel de convins de valoarea lui, la fel de generos cu cultura, cu prietenii sai, cu Nichita Stanescu, cu Matei Calinescu, imi prezinta o carte in sala oglinzilor din vechiul palat destinat scriitorilor, unde area un birou.

Ce frumuoasa casa au scriitori, spune Seta, pentru care tara din care venea barbatul ei, exotica, ramanea o permanenta surpriza.

Da, scriitorii din tarile Europei din rasarit au fost rasfatati, ii raspund, gandindu-ma la vilele de creatie si la restaurantul unde altadata trona doamna Candrea.

Atunci dece..., isi continua ea gandurile, cu aceiasi naivitate cu care m-a cucerit, de mult, in New York.

Nu le-a placut sponsorul, ma balbai eu, incercand sa evit un raspuns lung, cu un cuvant la moda, a carui circulatie devine vizibila mai ales in ultimii ani.

Surprinsa, repeta cuvantul, ca sa fie sigura ca m-a inteles. Ma trezesc dus pe ganduri. Pentru ca nu stiu ce sa spun, incep cu sfarsitul.

Cunoaste si ea dizidenti. America e plina de cei ce predica violent confruntarea, povestindu-si nenorocirile, adevarate, imaginate, imprumutate. Unii sunt autentici, puternici, cu curajul dat de credinta ca pot indrepta un sistem prost croit. Altii sunt sarlatani, incercand sa pescuiasca in ape tulburi. Fiecare se confrunta cu realitatea in felul lui. Ii vede si ea, la New York, in cautare de sponsori (cuvant nou, folosit ca sa evite confuzia) si de job (cuvand gasit ca sa explice situatia). Stie ca nimeni din cei ce se ocupa cu vanzarea ideilor nu poate trai fara cumparatori. Cineva trebuie sa plateasca.

A fost si el rasfatat?
Nu chiar, ii raspund, trebuie sa-i explic. Breban a ramas acelasi. Nu s-a bagat in politica. Nu a urmat drumul urmat de Havel.

Despre Havel, cehul care a ajuns prezident in Cehia, stie din New York, unde era primit cu onoruri. Asistase la intalnirile culturii cu politicul. Nu sunt facute sa stea impreuna, observase si ea, cand mi-a descris una din intalniri, foarte ciudata.

In timpul nostru, in locul nostru, imi amintesc eu, mai toti dizidentii obtineau un pasaport cu care dispareau peste granita, ca sa capete vizibilitate, intr-o lume in care esti important, nu atat pentru opera, cat mai ales pentru curajul sau originalitatea protestului, atunci cand protestul putea fi de folos. Ca Soljenitin, isi aminteste ea. Nimeni nu mai vorbeste de el. Pentru ca nu a mai poate fi folosit, raspund in ton vag.

Nicolae Breban, a trebuit sa marturisesc, a fost o exceptie, a facut altceva. Avea sponsor, destul de bun, avea revista, avea prestigiu, aproape tot ce-si dorea. Ei bine, pe cand se gasea la Paris, in vizita, si-a trimis demisia, pentru ca nu a fost de acord cu ceva, cu un fel de amenintare a culturii in care slujea. Asa i-a venit lui, atunci, asa a simtit, si n-a ezitat. Ceea ce ne-a uimit nu a fost demisia, ci intoarcerea. Nu a ramas la Paris. S-a intors. Ca sa piarda aproape tot ce avea. Asta il face sa fie altfel. Una e sa n-ai nimic de pierdut, sa tipi, cand sti ca n-ai sa mori pentru asta, (nu eram in etapa eroica a marelui Stalin), sa pleci, cu

speranta ca o sa-ti fie mai bine, si alta este sa vi inapoi, stiind ce te-asteapta, sa-ti risti existenta, sa ramai fara casa. Pana si ambasadorul american n-a mai vrut sa stea de vorba cu el. Intoarcerea a starnit un fel de mirare.

In acest moment, dialogul devine mai atent.

A fost gestul lui de curaj, mai mare decat gestul lui Havel?
Da, asa cred.
Atunci de ce nu a fost facut si el presedinte?

Intrebarea ma descumpaneste. Nu cred ca l-ar fi interesat, improvizez eu, cu jumatate de gura, nimeni nu poate deveni presedinte, asa peste noapte, fara sa aibe sponsor. Cuvantul magic revenea insistent. Incerc sa explic.

Incep sa povestesc cum a fost.
Nicolae nu se multumeste sa-si soarba viata, fara sa-i pese, ca foarte multi altii. El vorbeste de cultura locului, si deosebeste comunismul dintai de cel de pe urma, si crede in reforma, si cand vede ca s-a pacalit, protesteaza. Cum poate.Nu mai exista comunistii formati de Buharin. Plecasera, murisera, sau fusesera dati la o parte. Copii lor viseaza sa plece. La New York, la Paris, oriunde este mai bine, ca sa-si reintregeasca familia, ca sa aibe vizibilitate, ca sa ia indemnizatia de dizident, si pentru oricare alte motive pe care nu le stiu. Tinerii locului, naivii pasivi, ocupati pana peste urechi cu amorurile, cu spritul, cu taiatul frunzei la caini, nu sunt interesati in dispute ideologice. Toata lumea carteste.. Copios. Foarte putini au timp sa aibe ceva de zis pe fata. In zilele conversatiei noastre, auzisem numai de Paul Goma. Nicolae vrea sa-l ajute. Asa cum crede el ca poate si ca e bine. Sunt unul din martori. Aud ca, mai tarziu, cei care nu-l pot suferi, pentru ca nu pot ajunge la strugurii acri, il barfesc. Treaba lor. Gura lumii e sloboda. Eu am fost acolo si am vazut. Nicolae avea cultul prieteniei, si curajul sa-si incerce curajul. Atii nu l-au avut. Cea mai mare nenorocire nu a fost dictatorul, ci lipsa de etica protestanta, care sa-i reziste. Comunisti au fost peste tot. Mai ales in America. Numai ca acolo etica protestanta i-a blocat.

Are luciditatea vocatiei, continui, incalzit de amintiri pe care le credeam ingropate.Vorbea de visul estetic, de instaurarea autonomiei esteticului. Revolutia culturala din Iulie 1971 va aduce nenorocire, spunea el, cu un aer grav, de profet, cu gesturi largi, si cu privirea senina. Asta era, avea o imensa putere. interioara, care nu l-a parasit niciodata.

Cand a fost curioasa sa afle cum ajunsese la glorie, i-am spus ce stiam de la el. Cand partidul n-a mai fost cum a fost proectat la inceput, l-a lasat sa ia locul celor pe care ii impingea la o parte. In creatia culturala conteaza varfurile. Traditie nu inseamna conservarea valorilor, repeta el. Un om care respecta traditia e un creator care creaza in spiritul acestor valori. Scriitori mari sunt cei ce ataca problemele mari. Generatia lui a fost prima care s-a razvratit. A facut concesii pe plan politic, dar nu cu opera. Nu ma intereseaza daca Goethe este cinic sau nu, spunea el. Ma intereseaza opera, atunci cand e

mare. Asa explica dece si-a dat demisia la Paris. El nu intra in dialog cu oricine. Mai spunea ca scriitorii romani nu au fost in stare sa se organizeze. Asa era, intrau in dizidenta numai daca li se promitea gloria occidentului. Goma a avut succes pentruca l-a lansat Tepeneag la Paris. Asta nu insemna ca nu-l merita. Ce spunea el merita toata atentia. Scriitorul scrie pentru eternitate. El crede ca literatura e nemuritoare, nu e o joaca, crede in ea, crede ca numai ea mai conteaza. Ideologiile mor, zidurile puscariilor se darama, dar literatura ramane, adunata in biblioteci, pe discuri compacte, in memoriile magnetice de serviciu, in memoria celor care vin dupa noi.

Cine e Tepeneag, ma intreaba, cu aceiasi curiozitate. Un coleg de liceu, traieste de mult la Paris, am fost impreuna la scoala, un talent, l-ai vazut la Neptun, cand s-au adunat scriitorii plecati, cand te-am dus sa vezi cum miroase salcia de pe malul marii la inceputul lui Iunie, ca sa intelegi de ce vreau sa ma-ntorc.

Pentru ca nu am primit incurajari, am continuat cu blestemele. Lumea a dat din umeri, am continuat eu, l-a declarat terminat. Am auzit si eu tipetele grotesti ale evaluatorilor de serviciu. Sponsorii observatorilor culturali au ras si si-au freacat mainile. Cred ca s-au cam grabit. Acum, cand a ajuns in picioare in pragul anilor 70, nimeni nu-l mai poate clinti. Scrie mai bine ca Mango. Nu le mai ramane decat sa-i spuna, scrasnind voios, la multi ani.

26

Despre Dacia, de la distanta.
Este vara etajului treizeci si ceva, larg, primitor, un spatiu ingradit cu tablouri din colectia unui cunoscator, unde oglinda reflecta pianul, negru ca negrul de fum, si un balcon larg, cu scaune albe de plaje, si murmurul celor doi, pretios, plutind peste harti catre luminile cerului, peste pomii din Central Park, si o cina grabita, adusa repede de la un restaurant chinezesc, in jurul careia se formuleaza tactici si strategii.

Asta este vara lui Alex cand discuta despre ce va aduce toamna ascunsa, acolo sus, de febra grilei de strazi, de jos. Vorbeasc si nu vorbesc. Indiferenti la forfota de sub balcon privesc, peste cerul aglomerat deasupra aleilor parcului, spre ingerii cu aripi de fluturi, care decoreaza zgarie-norii de peste drum.

Are saizeci si opt de ani - numarul asta uruie, saizeci si opt - si proiecte si suferinte, si deabea asteapta sa revenia la discutia lor, sa faca, sa descopere, sa modifice, sa construiasca.

Teoria lui este in constructie, deja inaltata, un turn, doua turnuri, el le vede pe amandoua, si incearca sa le explice bibliotecarei, intr-o seara de vara, stand pe balcon, sus, aproape de cer. Ma gandesc la o Dacie, chiar la doua, spune el, cred ca te-ai convins ca au fost doua, nu e asa? Si bibliotecara ramane, pentru un moment, fara glas, deoarece judecatile de valoare par superficiale cand le imparti cu un nespecialist. In final, Alex simte schimbarea din privirile ei, spontana si onesta si ferma, care este destinata sa marcheze o colaborare, cand ii spune, privind inca la cele doua turnuri inalte, de fapt fluiera, imi place ce faci. Da? Foarte interesant.

Bibliotecara il intalnise pe Alexandru Badin la un fel de simpozion, unde se discuta un articol dintr-un ziar german, din Frankfurt, in care Emil Cioran ii cearta pe Romani pentru ca nu erau luptatori, in traditia Vestului, si isi petrecusera istoria ascunsi dupa munti. Indignat, Alex declara ca marele eseist al Frantei nu stie ce spune. E greu sa inteleg ce este in mintea asta stralucitoare, marturiseste el. Viata i-a fost destul de buna, si pentru multe motive. Ar trebui sa fie bucuros pentru succes, pentru carti, pentru vinul cel frantuzesc. A vazut spectacole de balet, si a fost iubit de femei tinere. Este placut sa traesti la Paris. Dece sa-i vorbeasca de rau pe cei ramasi in Carpati, urmasii ciobanilor. Sa-l fi fortat cineva? Sa fi vrut sa indrepte erori?

In 1998, il intalneste din nou, de data aceasta, vadit obsedat, dedicat in intregime studiului. Fusese un chirurg de succes, adunase avere, si credea ca acum ar putea investi timp si pasiune, in elucidarea problemei originii Dacilor, sa vada cum ajunsesera ei sa se ascunda dupa Carpati si ce fel de limba vorbeau. Lumea moderna, marturiseste el, priveste legenda cu aerul superior al logicii in actiune, singura exceptie fiind legendele care au fost incorporate in religii oficiale. Succesul spactacular al filmului arata clar ca omul este sensibil mai ales la poveste. Oamenii au fost structural investiti cu capacitatea de a primi informatii prin intermediul unei povesti. Da, confirma profesorul, convins ca asa vor comunica mai usor. Nu este suficient sa sti ca esti popor vechi. Trebue stiut, cat de vechi. Identitatea unui popor se creaza. Cand i-o creaza dusmanii, e terminat.

Interesul pentru un astfel de studiu ii fusese trezit atunci cand, in calatoriile sale prin Europa, Alex se intalnise cu Boetius din Dacia, profesor la Universitatea din Paris in secolul 13, care ar fi fost danez. Numele de Boetius ar fi fost o latinizare a numelui scandinav Bo, in relatie cu numele Beowulf, erou scandinav si conducatorul unei popor numit Gaete, Gaetas, Gauta sau Gautar. Acum Alex credea ca numele Dacia fusese asociat si unei regiuni din nord-vestul Europei medievale.

Studiul evoluase. De data aceasta, bibliotecara fusese invitata sa asculte o comunicare in care prezenta concluzii stridente. Asocierea Dacilor cu Tracii ar fi o optiune imposibil de sustinut, un orizont limitat, neistoric si daunator, care confunda influentele cu originile, si ii indepartau pe Daci de lumea din care au provenit. Aceasta lume ar fi trebuit sa se afle in Vest, probabil in Danemarca, afirma Alex, in mod cu totul surprinzator, ca un fel de profet al unitatii europene, cu un gest larg prin care parca il invita pe Cioran sa se duca sa se convinga cu ochii lui.

Interesant, si, probabil folositor, spune bibliotecara, foarte dornica, la randul sau, sa poata dovedi ca Anglo-Americanii isi au originile celte in Dacia, pentru a-i determina sa-l ajute pe profesor in revendicarea unui apartament confiscat cand plecase si el in spre Vest, mai tarziu decat ei, dupa foarte multi secoli. Altfel unde sa te intorci? Unde sa stai? Sa cumpere altul, raspunde Alex, care avea o a doua adresa la Nisa, satul de lamentarile celor interesati prea mult de prezent si prea putin de trecut. Lasati-l pe Mango si hai sa ne ocupam de ce trebue.

Dupa o ceasca de ceai, se pune problema ramanerii la New York pentru totdeauna. Chiar la varsta mea, spune Alex, mi-ar place un inceput proaspat, in felul meu. Si cum o sa faci fata surprizelor? Noi aici traim cu iluzii, si ne imaginam trecuturi eroice. Da, ai dreptate, lumea se cramponeaza de idea ca o natiune are nevoie de puritate. O, asta cere un alt biscuit, poate o farfurie intreaga. Sti ce vreau sa spun, sopti el. Sigur, tara Dacilor a vazut mereu bajbaila, inceputurile promitatoare, imigrantii plini de speranta, cartile semnate de Mango. Dar tu intelegi, isi reia gandul el, tara mea a a avut tot atatea momente bune si rele, ca oricare alta. Franta e tot asa de latina ca si Germania. Uite, aici in Manhattan, unde traim noi, turcii vorbesc englezeste. Nu te lasa pacalit de poienile verzi, vulcanii pot erupe in orice clipa, este avertizat de bibliotecara, in cunostinta de cauza, dupa studii indelungate care vizau descifrarea Anglo-Americanilor, pe care profesorul ii declara daca nu plecati din Dacia, macar trecuti prin ea. Da, spune el, am vrut sa-mi cresc copila in siguranta, nu m-am gandit ca o sa fie indiferenta la cercetarile mele. Sa fi fost rusinat, pentru ca a cerut sanctuar in Manhattan. Sa se fi simtit vinovat ca nu putuse uita, ca fata lui. Ar fi trebuit sa-si ceara iertare familiei, acum, ca vroia sa investeasca intr-o fundatie care sa afle ce limba vorbeau ciobanii, ascunsi in spatele muntilor, cand au fost fugariti de imparatul Traian? Poate ca e timpul intoarcerii, pentru cine mai poate. Sigur ca da, inca mai este. Si se gandesc la tot felul de lucruri pentru care nu ar fi fost gata sa moara in tara America. Ca de exemplu cartile scriitorului premiat Mango.

Dupa ceai, intr-o plimbare spre East River, langa Queensboro Bridge, sub o ploaie usoara, vindecatoare, Alex spune, asa din senin, ca pe raurile de munte, cateodata, ploaia deseneaza, cu mici valurele, scriituri prin care ingerii comunica cu ciobanii..

Raurile, muntii, ingerii si ciobanii dicteaza continuarea discutiei.

Documentul hotarator este Moseley Roll, o cronica pe care o gasise in Anglia, o genealogie a popoarelor asa zis germane. Pe acest document, intr-nota scrisa in limba latina, se afla scris "Acest Steldius a fost primul locuitor al Germaniei. Astfel Germania, asa se spune, a dat ramuri asemanatoare ca dintr-un arbore si s-a numit poporul sau regnul german. Din radacina Boerini au germinat noua fii. Din acesti noua fii, au descins noua rase septembrionale, care odinioara au invadat si ocupat regatul Britanic, adica Saxones, Angli, Iuthi, Daci, Norvagenses, Gothi, Wandali, Geathi si Fresi."

Barry Cunliffe, profesor de Arheologie Europeana la Universitatea din Oxford, in ultima sa carte, *The Ancient Celts*, publicata in 1997, spune si el ca originea Dacilor este obscura, eliminand in mod diplomatic posibilitatea unei origini trace, pentru ca, dupa el, Dacia ar fi fost o confederatie de popoare, protejata de muntii Carpati, si condusa de tribul regal al Dacilor.

Intrebat ce crede despre aceasta teza, bibliotecara ii raspunde ca ar fi bine sa se confrunte cu specialistii. Alex il roaga sa-l ajute sa ii gaseasca. Bibliotecara sugereaza sesiunea Academiei Romano-Americane, care, in anul acela, se intampla sa se desfasoare la Universitatea din Rochester. Acolo, in prima lui experienta intr-un astfel de for, incepe sa vorbeasca despre "Elemente de Mitologie Celto-Germanica in Limba si Cultura Romana." Incet, si cu siguranta, prezinta nume de zei, eroi, pitici, valchirii, si de figuri legendare, cu o prezenta in limba romana. In sala, destul de plina, se afla multi istorici din Romania. Uite, ce bine, va fi o desbatere serioasa.

Sa consideram zeul Wodden, care a lasat multe urme, isi incepe Alex argumentatia. Sase din cele opt dinastii anglo-saxone ale Angliei isi gasesc originile, protectia si prestigiul in zeul Wodden, tot asa cum dinastia Bourbon isi reunoaste ereditatea in Borvo, zeita celta a apelor. In limba romana, Wodden, sub noua forma fonetica Voda, va deveni tot un titlu de conducator, in timp ce zeita Borvo si-a lasat numele numai izvoarelor apelor Borvis. Sala devenit atenta. Alex, incurajat, trece, mai departe la Buri, unul din gigantii care au creat lumea, si la Bur, fiul lui, din care s-ar fi tras Buridava, Burebista, Buridavensi si cuvantul boer sau boier, si apoi, si mai departe, la zeul Lugh, de unde s-ar trage orasul Lugoj, si la fiul acestuia Cu Chulainn, dela care s-ar trage Cuculeana din Lugoj si onomasticul Culai, prin pierdera terminatiei nn. Fara sa considere reactia salii, care dadea semne de oarecare neliniste, Alex trece imediat la cuvantul Pelles, o divinitate celta, care ar fi dat numele unui afluent al Prahovei, evidentiind valoarea extraordinara a memoriei colective, care l-a pastrat pana azi.

Cand timpul prezentarii expira, prezentatorul nu-si terminase expunerea si, imediat, in luarile de cuvant, se observa iritare si ionie. Cum, dumneata, medic chirug, iti inchipui ca poti deveni istoric, asa peste noapte, numai pentru ca ai citit, cativa ani, dictionarele limbilor celte? Cam asta este atmosfera cand bibliotecara incearca sa-l apare, cu toate ca si ea are o pozitie slaba, nefiind licentiata in istoria dominata de certitudini, si asta conteaza in ochii elevilor scolii moderne, totalitare, care nu admite grade de adevar.

Bun, zice el, atunci cum explicati *Istoria Gotilor*, a lui Jordanes, istoricul din Bizant, unde Burebista si Decebal sunt inclusi in lunga lista a regilor? O domnisoara cu aspect destul de rural, de la o universitate dintr-o veche cetate de scaun, din cealalta banca din fata, da un raspuns violent. Jordanes a fost un prost, spune ea. E absurd sa renuntam la originea noastra latina, din cauza lui. Dar cine a spus ca trebue renuntat la ceva, ingana bibliotecara, mai mult pentru ea.

In fata acestei rezistente, neastept de brutala, hotarasc sa schimbe politica. Scrie un text, si difuzeaza-l, si ai rabdare, ideile noi nu patrund imediat peste noapte, si profesorului i-

au trebuit cativa ani pana cand lumea sa se uite la ideile lui, si la urma urmelor mai poti sa gresesti, asta e cercetarea, cu surprize, nu ai ce sa faci, fi prudent si, mai ales, cauta-ti aliati, Romanii au superstitia aprobarii din strainatate, si ii povesteste ce a patit profesorul cu Liviu Petrescu, profesor de literaturi la Universitatea din Cluj, cand era director al Centrului Cultural din New York. Acest om admirabil, un specialist in subtilitatile postmodernului, atunci cand i-a dat textele sale sa-si spuna parerea, i-a maturisit, cu regret si cu teama, ca nu le poate primi decat dupa ce vor fi comentate de altii. Riscul ar fi fost foarte mare. Abia mai tarziu, cand au inceput sa apara volumele de memorii ale oamenilor care conteaza, s-a putut vedea ce infricosatoare cenzura se instalase, in fosta tara a Dacilor, dupa anul 1990.

In 1998, Alex publica in America, simultan in trei limbi, intr-un tiraj de sute de exemplare, un text de 54 de pagini, intitulat *Dacia din Vestul Europei in Istoriografia Europeana*.
Profesorul Hans Kloft de la Universitatea din Bremen, in urma lecturii variantei publicata in limba germana, ii trimite o scrisoare foarte interesanta, confirmand prezenta poporului Cauci in regiunea Bremen. Nu stiu sa fi aparut comentarii in patria mama.

Foarte repede, in 1999, apare in Romania, la Albatros, o editura care purta numele celei mai mari pasari de mare, o carte de 437 de pagini cu titlul *Dacia din Vestul si din Estul Europei*. La pagina 389, Alex scrie asa: "Originea Dacilor si a limbii care se vorbea pe teritoriul ei devine, in zilele noastre, o problema de cercetare pe un plan istoric mai larg... Prin sistemul Internet, profesorul C. Negoita a gasit, si a avut amabilitatea de a-mi aduce la cunostinta, lucrarea lui David O'Keefe, *Celtic Culture's Range In Time and Distance*...David O'Keefe ne prezinta apoi un tablou care coreleaza perioadele de seceta si inundatii cu evenimentele istorice din lumea celta si mediteraneana. El marcheaza aparitia fierului pe teritoriul actual romanesc, in jurul anilor 1700 AC, inainte de a fi ajuns in Grecia. Printre Francezi, Belgieni si Iberieni autorul ii considera pe Romani ca pe un popr care are mai multe gene celte decat romane si a carei ereditate poate fi explicate prin radacini celte. Multi autori, ma refer la cei straini, au mentionat si asociat Romania cu vechea lume celtica, dar nimeni nu a mers atat de departe incat sa abordeze domeniul lingvistic, ca argument si proba a legaturii dintre un trecut celt si vestigii lingvistico-culturale celte in Romania. Lucrarea este neterminata si autorul a avut amabilitatea sa-mi trimita cele 60 de pagini pe care le-a asternut pe hartie si expus pe Internet. Este o lucrare extrem de interesanta...Dintre multe cuvinte celte prezentate de acest autor, am notat cateva care imi erau necunoscute, ori m-am bucurat sa le regasesc pe ale mele in lucrarea si interpretarea autorului. Cuvantul celt *Ialo* inseamna spatiu deschis, iar raul Ialomita si regiunea pe care o strabate este sugestiva pentru notiunea celta a cuvantului... Acelasi autor vorbeste despre toponimele Luncani, Hunedoara si Hateg...Autorul american pomeneste de *Neam*, zeul cerului, caruia eu i-am dedicat subcapitolul 7 din capitolul VIII, el insa nestiind ce inseamna neam pentru noi... Surpriza placuta a fost constatarea unor nume comune, pe care amandoi le-am gasit ca fiind patrimonii atat ale limbilor celte, cat si ale limbii romane, si ma refer la Medias, Iceni, Breaza, Brezoi, Moreni, Moinesti, Lugoj, Reghin, Timis, Bega, Cappa-Docia si multe, multe altele. As dori ca si alti romani sa fie si ei cuprinsi de aceasta curiozitate sau mai bine spus de aceasta datorie fata de noi

insine, de a ne apleca asupra unor informatii care nu vin numai din surse locale si unidirectionale, ci dintr-o lume la care noi nu am fost expusi din motive pe care Kundera le-a aratat cu claritate si cu curaj. Ar fi o rusine sa ne descopere altii originile noastre reale."

David O'Keffe, fusese descoperit intamplator, la o adresa a unui frup de discutie, unde facea urmatorul anunt, scurt: Voi Romanilor, stiti ca numele apelor din Romania reprezinta numele triburilor Celte, in miscarea lor inspre Vest? Urma o trimitere la Universitatea din Houston, in Texas, unde cercetatorul studia limbile celte si se grabea sa-si anunte rezultatele cercetarilor, sperand sa primeasca reactii. Profesorul, a citit textul, si i s-a parut formidabil. Era raspunsul la observatiile arogante din sala unde Alex se confruntase cu ironia fratilor sai, atunci si colo, la Universitatea din Rochester. Textul americanului, mandru ca este de extractie irlandeza, fusese publicat tot in anul 1998. Coincidenta era deadreptul frapanata.

In 1999, la scurt timp dupa aparitia ultimei carti, Alex, bolnav de cancer, se prapadeste. Nu se cunoaste soarta cartilor lui. Platise, peste doua mii de dolari, pentru tiparirea a o mie de exemplare. La New York au ajuns cam cinzeci. Nu s-a auzit niciodata nimic despre rest, si nu s-au vazut recenzii, in afara de cea publicata in revista *Origini*. Familia, neintelegand dece ar trebui cheltuiti bani cu o fundatie dedicata unor cercetari inutile, nu a aratat interes pentru valorificarea operei decedatului.

Daci sau Nedaci, tot nu vor sa ne dea casele inapoi. Ce face Napoleon cu fundatia lui? Nu vezi ca toti il injura?

In anii din urma, ca rezultat al activitatii doctorului Savescu, un alt pasionat de istoria Dacilor, cu o alta teza surprinzatoare, cu totul si cu totul neconventionala - locul de origine al Indoeuropenilor ar fi Dacia, spune el - au aparut comentarii, ce-i drept injurioase, in cateva ziare si reviste de stanga din Romania, care, in loc sa salute entuziasmul si energia puse in slujba trezirii interesului pentru tara Romanilor, reproseaza curajul de a sustine un punct de vedere pe care istoricii vechi nu-l pot impartasi, considerandu-l ridicol, si numindu-l tupeu.

Cand dacologii americani protesteaza, oferind adevaruri noi, ale lor, cei ce ii cenzureaza vorbesc mai tare, si spun ca n-au timp sa le asculte prostiile, pentru ca nimeni nu are voie sa inlocuiasca teoriile, vechi si solide, omologate de scoala franco-germana, moderna. Cum adica, noi absolvim scoli unde se fabrica adevarata istorie, si veniti voi, niste neispraviti, fugari, fara certiificate, sa ne spuneti ca fabricatele noastre nu va mai plac?

Dacologii americani stiu ca postmodernii declara drept falsa istoria fabricata in era moderna. Este o idee pe care o poti schimba, atarna la uscat, si face orice cu ea, spusese si profesorul. Decat sa ne dicteze altii identitatea, mai bine s-o dictam noi, spuneau ei. Chiar daca teoriile noastre nu sunt perfecte, nu e nimic, le vom perfectiona, acum avem si noi bani, si timp, si ar fi cazul sa nu mai fim la stapan.

Credintele lor sunt intarite atunci cand se afla ca leaganul scrierii a fost mutat in Balcani, invechind scrierea cu doua milenii. In manualele de istorie, clasic moderne, aparitia scrisului era datata precis, fara urme de dubiu. Scrisul ar fi fost inventat de Sumerieni, in Mesopotamia, actualul Irac, in jurul anului 3300 BC, ca raspuns la nevoile de administrare. Asa decretasera, cu ani in urma, savantii la moda, in Paris si Berlin. Nu este chiar asa, ar fi spus Haral Harmann, un cercetator din Bruxelles, cand a prezentat, la Milano, la o reuniune din toamna anului 2000, un sir de semne descoperite la Tartaria. Scrierile premesopotamice au aparut fara motivatie economica, pentru a vorbi cu zeii, sau pentru a acredita originea divina a suveranilor, ar fi spus el.

In sapaturile intreprinse in 1961, in satul pana atunci necunoscut, din judetul Alba, N. Vlassa descoperise trei tablite de lut si le anuntase, in 1962, in publicatii de specialitate. In 1966 se vorbea despre ele chiar intr-un manual enciclopedic de preistorie si protoistorie europeana, publicat la Praga. Nu stiu de ce, nu tuturor le-au placut aceasta descoperire.

Iata ce spune Adrian Bucurescu, intr-un articol intitulat "Fascinatia unor mesaje din preistorie," publicat in *Romania Libera* din 17 ianuarie 2001: " Importanta celor trei tablite din Tartaria... ca si declaratiile cercetatorului Haral Harmann...au facut ca redactia noastra sa initieze o ancheta printre specialisti pentru a le consemna opiniile. A fost o ancheta uluitor de lunga...prin trimiterea reporterului de la Ana la Caiafa...de la specialistii in paleolitic la cei in neolitic, de la specialistii in neoliticul inferior la cei in neoliticul mijlociu...Am aflat destul de multe opinii cu privire la preistoria noastra, numai cu promisiunea de a nu le publica in ziar. Am trecut nu doar prin institutii de specialitate bucurestene, ci si prin muzeele de istorie din alte orase, si rezultatele au fost dezamagitoare. Pur si simplu, cei mai multi dintre cei intrebati au refuzat sa raspunda, sub diferite pretexte. Din fericire, am obtinut totusi trei raspunsuri...Carol Capita, lector la Facultatea de Istorie a Universitatii din Bucuresti: "O prima problema ca scrierea sa fi aparut la noi: trebuia sa se fi gasit si alte urme de scriere. A doua: tinand sema de mecanismele economice si de schimb din epoca, aceste obiecte puteau sa fi calatorit nu pentru valoarea de documente scrise, nu pentru informatie, ci ca talismane...Pana nu gasim si alte obiecte, similare, e prematur sa afirmam ca scrierea ar fi aparut aici. In Orient, tablitele de lut s-au pastrat fiindca au fost victimile unor incendii, care le-au transformat in ceramica." Vasile Boroneant, arheolog, fost director al Muzeului e Istorie si Arta al Municipiului Bucuresti: " Asa este. E cea mai veche sciere...La inceput Tartaria a fost oarecum fals perceputa... Unele semne sunt identice cu raboajele dacice si cu cele contemporane. Ciobanii le mai folosesc si astazi. Le-au intrebuintat si plutasii pe Bistrita, care, si ei, fusesera tot ciobani."

27

Cand raspunsurile ii sunt primite cu neincredere sau cu raceala, ca sa fie convingator, profesorul nu se mai multumeste numai cu detalii strict liniare, si incearca saltul spre neliniar, de la acceptarea politicoasa la participarea entuziasta. Atunci, vocea lui, si calma si nu, si argumentele lui, si pline si nu, se rostogolesc si la fel si altfel.

Cum e cu teama?

In numarul din noiembrie, 2003, al *Curierului Romanesc*, intr-un articol intitulat "Asasini si asasinate intr-un noiembrie negru," Adrian Stanescu, ocupandu-se de evenimentele petrecute la Jilava, si langa Bucuresti, in zilele de 26 si 27 Noiembrie 1940, spune ca pe fondul ceremoniilor cu prilejul dezhumarii osemnitelor fruntasilor legionari ucisi la Tancabesti, spre a fi inmormantati cum se cuvine, o echipa infiltrata cu agenti ai serviciilor secrete sovietice a patruns in spatiul inchisorii Jilava, unde se aflau, incarcerati in vederea judecarii, o serie de demnitari ai regimului carlist, considerati de catre noii guvernanti, vinovati de dezastrul tarii. Alaturi de acestia si-au gasit sfarsitul sub gloantele ucigasilor si un numar de ofiteri. Cu aceasta ocazie au fost asasinati Victor Iamandi, fostul ministru al justitiei, si Mihail Moruzov, fost sef al serviciilor secrete. Autorul crede ca: "Introducerea in spatiul public romanesc, in acea luna noiembrie 1940, a unui climat de teroare institutionalizata nu era de folos decat celor ce urmareau desructurarea statului roman, puternic slabit de catastrofa politico-teritoriala din vara acelui an...Continuarea la cote tot mai inalte a spiralei violentei ucigase in politica romanesca, paralel cu instaurarea unui climat de frica fata de instrumentele statului, nu s-au oprit, nici pe departe atunci, in noiembrie 1940. Aproape cinci decenii dupa aceea, poporul roman a fost dominat si stapanit de teama si prin teama!"

Cand il intreb, ca sa vad ce crede, un cunoscator al climatului de teroare, prieten cu Zigu, ma priveste rece, cu un ochi usor intrigat de lipsa mea de cultura, si repeta intrebarea, dupa metoda germana, ca sa fie sigur ca nu greseste.

Cine a fost vinovatul?
Mihai Eminescu.
Nu ti-a spus el sa dai foc la puscarie si caselor de nebuni?

Despre vinovatia lui aflu prima oara la Munchen, de la Ion Negoitescu, admirabilul critic din grupul de la Sibiu. Primise azil politic in cea mai generoasa tara din Europa. La vremea acea, asta insemna o locuinta decenta, fara grijile zilei de maine. Cand il vad eu, zidurile apartamentului lui sunt captusite de carti Multe carti. Carturarului ii stat bine in aceasta atmosfera de biblioteca, inconjurat de respectul si afectiunea multor intelectuali de prestigiu. Acolo inteleg ca primise un fel de comanda sa scrie o Istorie a Literaturii Romane. Nici eu nu il intreb cine daduse comanda, si nici el nu spune. Din Eminescu isi trag izvoarele miscarile de dreapta din Romania, marturiseste el, cu teama ca, bolnav, s-ar fi putut sa nu poata ca sa termine o lucrare atat de vasta.

Radacinile mele imi spun altceva.

Dupa ce imi aduce un pahar de vin rosu, cu eleganta amfitrionului detasat, criticul ma asculta pe mine. Ce puteam spune? Cum sa indraznesti sa te pronunti in prezenta unei autoritati? Ii amintesc, totusi, ca, in anii de scoala, in Bucuresti, poetul ne fusese prezentat in alte culori. Pe atunci, parea sa fie izvor al miscarii de stanga. Noi, elevii cei silitori, invatam pe dinafara o poezie, cu Imparatul si Proletarul, care parea foarte convingatoare.

Numai la sfarsitul conversatiei noastre, cand aduce o farfurie cu fructe, ii marturisesc, cu sfiala, ca vazusem de foarte curand, cu o zi inainte, intr-un parc, in mijlocul acelui superb oras german, un bust al poetului, foarte frumos, cu plete, asa cum il stim noi, si ca avusesem emotii. Cine sa-l fi ridicat, daca nu nationalii, raspunde insotitoarea mea, o poeta superba, si ea rezidenta in Munchen, cu o minima duritate care o facea sa fie si mai frumoasa. Doar fusese scolit in Germania si stia mai bine decat azilantii care este spiritul culturii germane, si ce inseamna sa fi national. Dupa tonul cu care vorbise de azilanti, un concept vag, inteleg ca nu toti gandeau la fel. Daca bustul continua sa mai stea pe soclu, fiind bine stiute frictiunile dintre cei de dreapta si cei de stanga, in bulibaseala exilului, daca stanga si dreapta il revendicau impreuna, am zis eu, naiv, poetul este intr-adevar national.

.

Nu, spusesera, mai tarziu, dupa moartea admirabilului critic, niste tineri in paginile unei reviste tinere, numita *Dilema*, in numarul 265, din 1998, care simpatiza cu gandirea germana, solida, moderna, bazata pe legile logicii cu doua valori, care face distinctii clare intre bine si rau. Ce e aia poet national? Nu exista asa ceva. Noi, postmodernii, cerem revizuirea conceptului. Este ridicol.

Zigu Ornea, un modern cu state mai vechi, foarte serios si foarte metodic - care nu se putea compara cu ceilalti obscuri al timpului, invapaiati - pune si el in discutie, in felul lui, atent, fara mila, definitiile vechi, premoderne, care i se par dubioase. Poet national, hai sa fim seriosi, spune si el, batand seaua ca sa priceapa iapa.

Pentru marele Zigu, perioada moderna parea fara sfarsit previzibil, aproape nemuritoare, si idea de postmodern, deloc clara, nu parea sa-l atraga, probabil pentru ca zdruncina conceptul de adevar, pentru care credea ca ar avea monopol, ales de destin. La urma urmelor, si el se nascuse la Botosani, unde creatorul tuturor vazutelor si nevazutelor adusese pe lume si alti moderni geniali, nu putini. Nu parea foarte interesat de celalalt monopol, cel al tinerilor zgomotosi care se declarau postmodernisti, fara sa stie prea bine dece, poate ca pentru ca suna mai frumos. El se aduna cu ei in paginile revistei moderne, plina de invatatura bine intentionata, pentru ca stia ca drumul spre iad este pavat cu intentii bune. Pentru aducerea tuturora pe drumul adevarat, drumul lui, cel modern, Zigu , stiind ce vrea, nu se entuziasma pentru simple batai de joc.

El a lansat atacul adevarat. In cunostinta de cauza. Cauza lui. El a scris ca: " pe masura ce se urca in veac, gazetaria lui Eminescu (acum denumita proza politica) creste in

importanta, aproape depasind sectiunea lirica a operei sale. Cine, dintre fortele politice retrograde nu s-au folosit de ea? Gazeta imunda *Porunca Vremii* aparea, zilnic, la dreapta frontispiciului cu stiutul distih :'Cine-ar indragii strainii/ Manca-i-ar inima cainii'. De ce placea unora, in perioada semanatorista si intre razboaie, publicistica eminesciana? Pentru ca le servea, de minune, scopurilor retrograde antidemocratice, aureolindu-se cu un legat aurit. Cum s-a spus de atatea ori, Eminescu a fost, in gandirea sa socio-politica, un paseist, respingand, cu intransigenta de nimic ocolita, noile structuri (sau suprastructuri) create de liberalismul romanesc, cu tot ceea ce presupuneau noile randuieli burgheze. Ducand dincolo de originar teoria maioresciana (junimista) a formelor fara fond, Eminescu i- adaugat conceptul paturii superpuse (avocati, funtionari, oameni politici, comercianti), judecand cu neclintita asprime, cum spuneam, noile mecanisme. Nu s-a dat in laturi, pentru a face procesul liberalismului, sa apeleze si la argumente xenofobe, afirmand ca fruntasii liberali, sunt, toti straini de neam. 'In cea mai mare parte a paturii suprapuse - scria la 5 august 1881 - e neromana. Neromana nu cu legea civila, nu cu dreptul public, nu cu Constitutia, ci cu neamul si obiceiurile sale.' Considera ca fruntasii Partidului Liberal, vinovati de introducerea noilor asezaminte, sunt un conglomerat amorf de straini...S-a ridicat si impotriva evreilor, refuzand, in 1878, in articole incendiare, posibilitatea impamantenirii lor, cum propuneau marile puteri intrunite la Congresul de la Berlin...Toate curentele noastre de idei romantic-agrariene (semanatorismul, gandirismul, naeionescianismul, legionarismul), care au condamnat procesul ivirii Romaniei moderne, de la 1848 incoace, socotind ca ea trebuia sa ramana ca in vechime, autohtonista si traditionalista, s-au folosit, cum spuneam, de gazetaria lui Eminescu ca de un stindart de mare pret. Aceste adevaruri trebuie spuse cu limpezime. Cei care vad in astfel de aprecieri o blasfemie, imbratisand laudativ tot legatul eminescian, sunt in mare eroare...Ne-am obisnuit, inca de pe vremea ceausismului, sa se intretina, in jurul operei lui Eminescu, un fel de parastas inconitent, menit sa-l sanctifice. Basarabenii au venit, si ei, din alte ratiuni, cu contributia lor idolatra, facand rau. Un vers dintr-o poezie - mi se pare datorata lui Grigore Vieru - povatuieste: 'sa ne judece domnul Eminescu', iar in anii optzeci Constantin Noica a formulat definitia aberanta despre Eminescu: 'omul deplin al culturii romanesti', contribuind enorm la sanctificarea primejdioasa a operei eminesciene in toate alcatuirile ei. Orice examen critic, fara de care o opera -repet - se mortifica, e interzisa cu strasnicie de acesti zelatori in extaza totala...A fost Eminescu... poet national? Mai intai ar trebui, cred, clarificat sensul acestui termen nu numia la noi, dar si la alte popoare. Admit alte popoare ca avand un poet national? Si daca s-ar admite aceasta categorie, este necesar, cred, sa ne intrebam cum de ceilalti poeti nationali ai altor popoare au fost, toti, antemergatori, revolutionari si progresisti...iar Eminescu, totusi, un paseist conservator. Nu spune asta multe despre psihea Romaniei profunde?"

Spune.

Un scriitor de renume, intr-un volum de memorii, foarte recent, isi marturiseste uluirea ca in tarile romanesti compromisul nu este cuvant de ocara, ca in Germania, unde cand esti compromis esti damnat.

Numai asa putem intelege definitia data de Nae Ionescu pentru psihea Romanilor, atunci cand afirma ca a fi Roman inseamna a fi Ortodox. In conceptia de la Nicaea, a fi ortodox inseamna a recunoaste ca Fiul Tatalui a fost omdumnezeu, dupa principiul "si-si". Ortodoxia nu s-a nascut in Tibet sau in Australia, ci in Pont, s-a slefuit in Balcani, si i-a placut sa stea in Carpati, unde niciodata legea tertului exclus nu a mai avut ce sa caute. Cu destula exagerare, si cu atentie la ce spun specialistii in codul genetic, s-ar putea spune ca nu Ortodoxia i-a facut pe Romani, ci invers. Cam cum observa, fara sa vrea, A.Plesu, un intelectual public de mare prestigiu, din Romania, care, in revista condusa de el, *Dilema*, in Nr.1 din 2004, se intreaba: " se poate sa fi ortodox si latin? Uite ca se poate! Se poate sa fi balcanic si parizian? Se poate! Dar european si anti-european? Merge!...Dar smecher si fraier? Dar sarac si fudul? Dar genial si codas, mistic si chefliu, estic si vestic, neaos si planetar? Da, da, da, de trei ori da!...Cand ai inainte doua solutii la fel de imposibile, solutia nu e neaparat paralizia logica. Intelepciunea stramoseasca propune imbratisarea simultana a ambelor! Suntem poporul lui "si-si": nu ne temem sa conciliem ireconciliabilul, nu ne lasam intimidati de incompatibilitate si de absurd. Dilema ne place. Ne seamana..."

Ani de zile, cu o curiozitatea nestapanita, m-am intrebat dece unii intelectuali din tarile romanesti, cu gandirea lor clara, metodica, aproape germana, se deosebesc de prostime, toteauna gata sa verse o lacrima, acceptand repede compromisul, aceasta solutie dumnezeiasca cu care congresul american adopta legile in strasnica lor republica. Sa fie scolirea germana? Acea admirabila daruire a Frantei pentru logica cu doua valori, a obiectelor? Acea clara distinctie intre alb si negru, de care toti sau aproape toti modernii sunt mandrii? Un cunoscut calugar de la Rohia, profund ganditor, ceva mai de vreme, intr-un jurnal fericit, marturisise ca multumeste lui Dumnezeu ca nu toti Romanii gandesc ca Germanii, pentru ca altfel, s-ar fi putut sa nu mai fi fost.

Important este ca cei ce se autointituleaza postmodernistii din Romania, grabind sa foloseasca cuvinte folosite de altii, fara sa aibe rabdare sa le priceapa, fac o imensa greseala.

Intentionat?
Ca sa abata atentia?.
Ca sa provoace confuzie?
Ca sa starneasca teama?

Premoderna este perioada de timp pusa sub semnul crezului ortodox, formulat la Nicaea, langa cea mai importanta metropola din vremea acea, numita Constantinopol. Moderna este o alta perioada de timp, care isi are inceputul in pregatirile revolutiei frantuzesti de tragica amintire, pusa, mai tarziu, sub semnul manifestului comunist, formulat pe cand se afla la Paris, pe atunci metropola, de Karl Heinrich Marx, dupa scolirea sa in miscarea antireligioasa a Tinerilor Hegelieni. Postmodern ar trebui sa fie tot ce nu e modern, dupa ce modernul a esuat. Azi, postmodernul isi are unul din steaguri infipt in metropola numita New York. Manifestele lui sunt pastrate in biblioteca universitatii orasului.

Bibliotecarii din mahalaua numita Manhattan stiu ce pastreaza. Studentele liberale, prietenele lui Mango, la randul lor, stiu si ele, si le decalara dovezi de vinovatie.

Premodern, modern, postmodern, sunt concepte vagi, care, la margini, se suprapun. Cineva poate fi, oricand si oriunde, un pic modern si un pic postmodern. Apartenenta la o anumita perioada este definita de grade. Si in premodern au fost destui cei care nu se puneau sub semnul de la Nicaea. Si in postmodern exista moderni, si inca prea multi. Si in modern au fost cei care au rezistat utopiei. Fiecare in felul lui.

Eminescu, a fost un conservator, refuzand modernul, adica excluderea tertului din logica cu doua valori. Asa ar trebui inteles cum Madona se suprapune peste Venere. "Chip de inger dar femeie" este un vers scris in spiritul logicii care guverneaza textul de la Nicaea. Sunt sigur ca l-a simtit, pur si simplu, si nu l-a premeditat. Aceleasi gene, indiferent de frontierele unui loc geografic sau de diferenta de limba (un produs biologic), ar trebui sa produca aceleasi efecte.

"Pentru ca rosii au adus legi straine, bune numai pentru o adunatura de gheseftari," scrie el, impotriva caricaturii. "Golul nostru intelectual, setos de civilizatie, a primit fara control, fara cantarire, idei si bune si rele, si potrivite si nepotrivite, ba natiunea intreaga, cu prea putine exceptii, nu vede ca niciodata o vorba nu poate inlocui o realitate, ca niciodata fraza libertatii nu e echivalenta cu libertatea devarata, care e facultatea de a dispune de tine insuti prin munca... O serie de fraze ieftine, copiate din gazete straine, din scriitori de a doua mana, din discursurile unor oameni politici traiti si crescuti in alte tari, a inlocuit si inlocuieste inca silinta de a invata singuri; rationamente straine, rasarite din alte stari de lucruri, inlocuiesc exercitiul propriei judecati... Rationalismul foarte stralucitor, dar si foarte superficial, al epocei trecute au facut ca introducerea formelor noua de cultura sa se intample fara controlul, fara elementul moderator al traditiilor trecutului."

Geniul este dotat cu puteri anormale. Chiar daca viata i-a fost teribil de scurta, geniul a inteles foarte repede "desfraul naturilor catilinare." Zigu, nu, cu toate ca ar fi trebuit sa stie cate ceva despre sine. Sau le-a luat drept normale, si nu le-a studiat mai atent, sau nu a citit prima lucrare din tinerete scrisa de Marx, de unde a inceput tot buclucul. Altfel nu s-ar fi grabit sa reinceapa sa bata campii. Neintelegand pendulul istoriei, crezand ca e bine sa fi progresist, pentru ca asa invatase la scoala, pacalit de avantajele de moment ale climatului de teroare, a scris articolul din *Dilema*, asociindu-se copiilor, din gluma celebra, care au ajutat Romania sa se urce alaturi de Franco-Germania. [O profesoara intr-o scoala primara intreaba elevii ce fapta buna au savarsit. Am ajutat o batrana sa se urce in autobuz, spune primul. Si eu la fel, spune urmatorul. Si asa mai departe. Bine, dar toti ati ajutat-o pe batranica, vine intreabarea banuitoare. Da, raspund elevii, in cor. A fost nevoie de toti, pentru ca batranica nu vroia sa se urce.]

In prefata la volumul 1, din *Opere*, [Univers Enciclopedic, Bucuresti, 1999], Eugen Simion pune o intrebare:" Orice lectura noua din Eminescu ne pune in fata aceleaiasi dileme: ce ne place din Eminescu, ce primeste, azi, sensibilitatea noastra postmoderna din

acest mare liric aparut intr-o epoca in care romantismul european abia se incheiase si simbolismul isi anuntase deja prin Baudelaire primele acorduri?"

Raspunsul ar trebui sa fie simplu: ce ne da voie biologia, atunci cand nu o putem controla prin spirit.

Azi, numai azi, cand modernul si-a incetat dicatura asupra academiilor, si categoriile lui nu ne mai preocupa, cum ne preocupau inainte, numai acum, cand sensibilitatea postmodernilor premoderni nu mai poate fi contestata, poate fi "cuprins" in intregime ceace Noica numea "constiinta noastra cea buna."

Pacat ca Zigu ne-a parasit si nu mai poate sa se bucure impreuna cu noi de aceasta descoperire. Mintea lui agera ar fi sesizat nouatatea miscarilor premodern postmoderne, dupa ghidul de la Nicaea. Asemenea altei minti, cea a lui Nicolae Steinhardt de la Rohia, care nu s-a lasat pacalit, pentru ca, mai atent si mai sceptic, aflase de la Charles Louis de Secondat, Baron de Montesquieu, parinte al iluminismului, ce insemna natiunea. Baronul folosise cuvantul latinesc *Natio*, referindu-se la calugari, cand i-a numit "natiunea de pietisti", grup, fara de frontiere, indiferent la limba.

Daca nationalul nu are neaparat de a face numai cu limba si cu frontierele, ci, mai ales, cu mentalitatea sau cu credinta, atunci lucrurile se lamuresc si cu poetul natiunii, pe care nu toti vorbitorii de limba romana, dintr-un anumit teritoriu, il pot revendica in aceiasi masura. Da, conceptele nationale sunt vagi. Ii include, cu grade de apartenenta de la unu la zero, si pe cei care plang cand citesc poezia lui Grigore Vieru, si pe cei care spun ca face rau.

I-am vazut recent, in New York, intr-un cenaclu unde poetul vorbea despre Basarabia, [La gura unui izvor/ O cana atarna de lant/ Parca/ Am bea apa/ Din gura unui spanzurat/ Doamne/ N-a mai scapat romanul/ De lanturi!]. In sala erau tot felul de nationali, calzi si reci, plangand sau zambind. Oricat de vagi, pentru ca nimeni nu a vrut sa exagereze, comentariile celor care plangeau au fost cat se poate de clare. Mai ales cand poetul a inceput sa povesteasca despre o vizita facuta in Germania, invitat de un mitropolit de acolo, pe numele sau Serafim, pe care il stiam si eu, de cand ii citisem o teza de doctorat sustinuta in Franta, si il vazusem la Atos, unde s-a intamplat sa fim, in acelasi timp, in vizita. Serafim l-ar fi invitat la un cimitir undeva, langa o fosta granita, unde se aflau ingropati soldatii romani. Nationalii, spunea el, se aduna acolo odata pe an. Nu toti nationalii, si nu toti in aceaisi zi. Cei ce spuneau ca Serafim greseste cand tine canonic de patriarhia din Bucuresti, se adunau separat. Totusi, un spion din cealalta tabara a venit, pe furis, si i-a spus poetului Grigore Vieru ca face rau cand acceptat invitatia unui mitropolit comunist.

Ca sa le fie teama?

Sa ne rugam pentru fratele nostru Zigu, si pentru prietenii lui din Germania. `
Pentru iertarea pacatelor lor, stiute si nestiute, cu voie si fara de voie.

Pentru odihna lor, in loc cu verdeata, unde nu exista nici suferinta si nici batjocura.

28

Profesorului ii plac catedralele.
La Craciunul anului 1988, cu un bilet de favoare, se dusese la Roma sa-l vad pe Papa, sa simta grandoarea, sa se bucure de sanctitatea sacrului. Pleaca seara si a doua zi, dimineata, se afla in multimea turistilor curiosi, amestecat cu eventualii evlaviosi. Dupa ce totul se termina, si cei mai multi se duc pe la casele lor, intra in catedrala splendida, unde mai fusese, cu douazeci de ani inainte, cand, uimit, ii admirase tezaurele. A doua zi, in drum spre New York, in avion, descopera cu surpindere ca ceva se schimbase, nu in catedrala superba, ci undeva in sufletul lui

Cu cateva luni inainte, in Constantinopol, facuse o vizita patriarhului ecumenic si ramasese uimit de saracia patriarhiei lui, care in ultimile sute de ani nu avusese voie sa fie vopsita. Atunci, prin insistenta unor senatori greci, din America, presedintele Carter pusese o vorba buna, si, chiar asa, obtinuse cu greu aprobarea presedintelui Turciei si, atunci cand a ajuns el, se improvizau niste schele.

In catedrala din Vatican, multimea ingerasilor, atarnati de coloane de marmura, cu fesele pefect rotunde, din abundenta, accentuau enormitatea coloanelor, greutatea tablourilor presupuse a fi icoane, ca sa se intrebe daca biserica patriarhului ecumenic, cu icoane sfioase, acoperite de fum, nu era mai potrivita evenimentului. Acolo avusese emotii. La Roma, nu. La Roma fusese turist. Sa fi fost asa pentru ca patriarhia din Constantinopol era mai aproape de ieslea unde Fiului Tatalui, in primul Craciun, fusese salutat de ciobani? Sau pentru ca patriarhul, cu barba, fara garda elvetiana, il luase in brate?

Afla ca si la New York exista o biserica unde slujeste un calugar cu barba alba. Isi zice ca ar trebui sa icerce sa-l vada. Vrea sa vada daca-si poate regasi emotiile, asa cum le stia din biserica tatalui meu. Avea mare nevoie de ele.

Cand intra calugarul isi termina predica. Aici in catedrala romanilor din metropola lumii , spune el, adresandu-se celor zece auditori, care pareau indiferenti, vom reconstrui spiritul romanesc...

Mai se duce odata. E observat. In biserica sunt foarte putini barbati. calugarul ii ofera una din cartile lui, *De la Antim la Pocrov*, un volum subtire de amintiri, nedatat. Dupa ce-l citesti, vino sa mai vorbim. Il citeste. Intr-o luni dimineata, in chilia lui de langa altar,

descopera cea mai interesanta personalitate a exilului romanesc, un fel de treime, formata dint-un sfant, un intectual si o victima.

Intelectualul scrisese enorm. Victima, deloc resemnata, parea ca isi invinsese calaii, si cand, mai tarziu, este atacat, nu poate fi lasat singur.

Veneau amandoi din aceaisi lume, din familii de preoti. Nascuti, nu facuti, glumise profesorul. Ca poporul roman, adauga calugarul, si ii povesteste ca fusese mana dreapta a patriarhului de pe vremea lui, si apoi staretul Manastirii Antim, unde Joia se aduna elita culturii, tot ce daduse mai bun tara Romanilor dupa razboiul de reintregire, care dezlantuise energiile copiilor de taran, pentru ca numai ei aveau voie sa defineasca spiritul romanesc, luminat de Rugul Aprins.

Totul incepuse in 1944, cand un grup purtand acest nume incepe sa organizase un program de rezistenta spirituala. La intalnire de Joi, la staretie, Tudor Vianu, Ion Barbu, Ion Marin Sadoveanu, Vasile Voiculescu, Anton Dumitriu, Dumitru Staniloae, Paul Sterian, Al Mironescu, Mircea Vulcanescu, Constantin Manolache, Sofian Boghiu, Felix Dubneac, Andrei Scriban, Olga Greceanu, si altii, incercasera sa desluseasca taina Romanilor. Grupul intentiona sa scoata reviste si sa publice carti de afirmare. N-a apucat

O crima mai mare nu s-ar fi putut concepe. Era un atentat la existenta viitorului stat comunist, un act de obraznicie, un act de sfidare. Un act antimango.

In 1948, miscarea este decapitata, staretul surghiunit la Pocrov, pentru zece ani, unde, in loc sa-si vada de treaba, se va apuca sa traduca Biblia, in asteptarea eliberarii, un delict pentru care, in 1959, va fi bagat in lagarele de munca si in puscariile de exterminare. Dupa alti zece ani, ajunge in Canada, chemat de episcopiul Victorin. Cand s-au intalnit la New York, era slujitor in biserica improvizata intr-o veche sala de dans, o baraca mizera, intr-un cartier destul de sarac, unde tocmai isi termina predica cerand ajutor pentru infrumusetarea catedralei Romanilor din marea metropola a lumii. Nu glumea.

Continua sa vorbeasca. Profesorul spune ca, inca din 1980, se gandise si el la spiritul romanesc. Ii povesteste cum, inaintea plecarii, se intalnise cu Staniloae, si discutasera ultimul volum din *Filocalia.* Parinte Profesor, ii spune el, textul traducerii este completat cu o multime de explicatii. De ce nu ati folosit o limba folosita de generatia tanara? Tarziu, cand il conduce spre use, marturiseste ca, daca regreta ceva, regreta ca nu a studiat si stintele naturale. Poate ca incerci dumneata, ii spune el, resemnat, cu blandete si cu speranta. Nu-i spune nimic de Rugul Aprins.

La New York, in chilia de langa altar, raspunsul calugarului il surpinde. Simt ca Rugul se va aprinde din nou, spune el.

Rar se intampla sa discute despre suferintele lui in inchisorile comuniste. Observa insa ca ca tocmai acolo, in puscarie, a aparut flacara slujitoare numita Steinhardt. Ca o ironie a soartei. Ca un semn ca rugul nu poate fi stins, raspunde calugarul.

De suferintele lui din New York, stia pentru ca a fost implicat. Nu, nu in crima. Numai ca martor. S-a intamplat sa fie asa. Casierul bisericii se sperie de succesul calugarului. Nu sunt prieteni. De fapt, calugarul nu prea are multi prieteni. Mai toti prietenii lui vin la biserica mai tarziu, dupa furtuna. Casierul se pune pe treaba si nu se opreste. O farama de ranjet, jumatate batjocura, jumatate prostie, se joaca mereu pe fata ascunsa indaratul unor ochelari incolori. Calugarul, un Mos Craciun cu barba, al carui sac contine (in afara de instrumente de vindecare) povesti, parabole si proverbe, nu tine seama de amenintare. Este clar cine facuse biserica un punct de atractie, care acum aduna multa lume. Diaconul, un tip care stia bine ca numai tonul poate sa faca muzica -intr-adevar, spunea el, de ce venim aici, nu pentru spectacol - ar fi vrut sa-i ia locul. Am voce mai buna, ar fi spus el.

Calugarul, se poate ghici, cu toate ca se temea, le spune ce avea de spus, in fata. Grupul ostil crede ca e timpul ca nenorocitul sa-si primeasca pedeapsa. A mers prea departe, de data asta, o sa-i aratam noi. Si asa mai departe. Cum este imediat dupa Paste, si au tihna, si bautura le trezeste spiritul de galceava, vor sa-l sperie. El incearca sa-i potoleasca. Vraja lui este cunoscuta. Vocea lui are nuante subtile, cu salturi bruste in volumul frazelor jucause. Am pus banii in mana lui Christos, protesteaza el. In zadar.

Profesorul isi da seama ca ceva este putred.
Casierul paleste, cu paloarea care ii caracterizeaza pe diavoli. Apoi se grabeste sa blocheze in banca cecul semnat de calugar pentru inceperea construirii unei biserici in Romania. Asta a fost imediat dupa Paste. Apoi se face iar liniste. Pentru un timp. Cineva il sprijina pe casier. Calugarul nu are un singur rival. Multi tineri, ratacitori prin lume, in cautare de lucru, dau tarcoale bisericii, asteptand o ocazie, ce dracu, trebue sa moara odata. Sistemul lor este simplu. Lasi pe altii sa-l aranjeze. Speri in secret, dai o mana de ajutor, si spui ca alti au infaptuit crima. Ai grija sa ai un sponsor puternic. Daca se poate, Mango.

Nu numai cei ce ravnesc sa ia locul calugarului, ii vor raul. E comunist, spun prietenii fostului sef al lagarului de concentrare unde calugarul statuse cinci ani, cand vine si el la New York, sa-si vada copiii, la adapost, ca mai toti calaii, ingrijorati, si intra intr-o zi in biserica, si calugarul il observa. De ce nu mi-ai spus si mie parinte, il intreaba profesorul, dornic sa-l vada. L-am iertat, spusese el, cu blandete. Iertati-l si voi.

Ceeace surprinde este ca intreaga audienta, doamne iarta-ma, intreaga comunitate, ramane indiferenta la rezvratirea casierului. Spuneau, batranul si-a facut-o cu mana lui, cand a accept sa vina aici langa el. Casierul umbla cu zvonul ca fosta scoala de dans ar fi fost cumparata cu bani secreti, care se stie de unde venisera, adusi de el.

Astia sunt oameni care merg la biserica, ignorand invatatura Fiului Tatalui, dand apa la moara invataturii lui Mango. Omul este facut pentru suferinta, asa spun ei, cand incearca sa-l bruscheze si vine salvarea si lumea, inerta, cele cateva femei mai in varsta, care vin regulat si stau in fata, ofteaza, ridica din umeri, si sunt gata sa se lase in voia soartei. Domnul Carje, nascut in America, trecut prin puscariile din Siberia, suparat ca biserica nu

trecuse la patriarhia din Constantinopol, protesteaza cand calugarul, victima comunistilor, spune ca el nu se desparte de patriarihia din Bucuresti. Nu-ti renegi mama. Cand se imbolnaveste de cancer, nu-ti cauti o alta mama. Ce cred oamenii astia, ca biserica rusilor este mai putin controlata? Decat cu Alexei, mai bine cu Teoctist.

Apoi incep sa se ocupe de vinovatia profesorului pentru ca nu a aratat cu degetul partile vinovate. Pun intrebari. Aha. O indoiala sau doua fusesera ridicate si mai inainte, cand auzisera ca petrecea mult timp in chilia calugarului. Cum adica, discuta. Ce pun la cale? Vor sa vanda casa lui Minciu, donata dintr-o greseala, sa plece? Astia stau la palavre despre spiritul romanesc, in loc sa puna mana sa reparam fatada. Noi cu spinarea si ei cu neamul. Datalii pot fi gasite intr-o carte uluitoare scrisa de Grid Modorcea, cand s-a plimbat pe la toate bisericile din America si Canada, primit cu brate deschise.

De cand cu povestea cecului, lucrurile se schimbsera. Primise avertismente. Profesorul crezuse ca poate sta langa Rugul Aprins fara sa se aprinda. Nu putuse sta linistit in catedrala Sfantului Patrick, mai mare, gotica, impresionanta, cu orga, unde lucrurile par mai clare. Cerceta catedralele din granit, in concediu. Vrea sa stie cum a fost cu rugul aprins. Calugarul ii citeste cartile, si el le citeste pe ale calugarului. Nu putea sa renunte.

In ultima instanta nu are importanta de ce a scris ce scris. Ce conteaza este ca incepusesera o discutie, care desi intrerupta de criza, continua la un nivel pe care nu-l mai intalnise in alta parte

Discutia a durat 12 ani.

Spune-mi parinte, cum a fost la Antim, ce vroia Rugul Aprins, incepuse el dupa ce i-a spus cu ce se ocupa. Sa restabileasca un echilibru, raspunde calugarul. Asa intelege de ce nu se avusese bine cu Templierii. Povestea lui incepe la Neamt cand la alegerea staretului manastirii, apare un candidat sprijinit de un prefect templier, in competitie cu mitropolia, sprijinindu-l pe Victorin. Si ce era rau cu asta, Templierii vroiau sa restabileasca credinta, scarbiti de politicienii pe care ii considerau tradatori, n-a fost asa? Au sarit peste cal, raspunde el.

Foarte tarziu, dupa ce ce calugarul a murit, la parastasul de dupa un an, cand a fost rugat sa vorbesc despre el, a ghicit ce se intamplase. In *Origini* in ultimul numar din acel an, aparuse un text inedit, *Destinul Imperial al Romanilor*, semnat de Posteuca, poetul din Bucovina, fondator al revistei din Cernauti, *Iconar*, care lamurea partial lucrurile. Iata ce spune el: " Credinta in Dumnezeu nu trebue sa ne umileasca si sa ne inoculeze mentalitate de robi... Rugaciunea nu poate fi decat bucurie. Nu bucurie de balci. Ci bucurie interioara, iluminare, purificare. Noi, in mare masura, am fost invatati sa ne umilim prin rugaciune, in loc sa ne implinim. A fost o greseala a parintilor si a educatorilor. E posibil sa fie si reminiscenta unei atitudini de iobag. Ni se va fi transmis ceva si in rugaciune, ceva din umilinta spinarii crampotite de bici, a mainilor batatorite la 'boeresc', a fruntii vesnic aplecate in spre pamant. E poate, in aceasta atitudine, si ceva din restristea vremurilor de bajenie, de deznadejde cumplita... Retragerea adanca si indelungata in rugaciune e

apanajul batranilor care se pregatesc de moarte. Tineretul nu are ce sa ispaseasca. El nu poate incepe viata prin ispasire. Ci prin bucurie si cucerire. Prin fapta viteaza. Asa cum pentru un neam, contactul cu Dumnezeu este tinut in permanenta prin preoti si monahi, in familie contactul permanent cu Dumnezeu va fi tinut de batrani. Tineretul trebue sa-si indeplineasca inainte de toate functia sa sociala si nationala. El nu trebue sa fie stingherit si molesit in misiunea sa razboinica, de morala dragostei crestine fata de aproape. Dragostea tineretului fata de aproape trebue sa fie interpretata prin prisma superioara a intereselor neamului. Asa, spre exemplu, morala crestina ne invata sa nu ucidem. Dar toata lumea crestina ucide atunci cand asculta de o porunca a neamului. Pentru a impaca aceste anomalii nu e nevoie de cazuistica ieftina si de sofisme. Foarte adesea, cand se vorbeste de raporturile omului cu Dumnezeu si cu religia crestina, se face o mare eroare. Eroarea de a se omite un element esential, Neamul. Omul nu e independent. Nu e izolat. El apartine neamului. Cu sangele lui, cu viata lui, cu sufletul si cu mormantul lui. Deacea nu exista un drum direct intre om si divinitate. Drumul intre om si cer trece prin bolta de destin a neamului. Si sa nu se uite, neamurile au fost create de Dumnezeu... Neamurile, cu pamantul lor, cu sangele lor, traditiile lor, spiritualitatea si destinul lor, sunt o realitate. Poate nedreapta, poate cruda, dar superba. Toata istoria pana la noi nu este decat rezultatul muncii, creatiei si ciocnirii sangeroase intre aceste neamuri...Intrarea credintei noastre prin prisma neamului este o inovatie. Atunci cand neamul lor cere, preotii care invata sa iubesti si sa nu ucizi, merg in fruntea ostirilor la rzboaie, binecvantand si ultimul glont care merge sa nimiceasca in tabara adversa un om. Aceasta nu este o ratacire. Nu este un pacat. Neamul este o realitate atat de uriase, atat de sfanta, incat orice crima, faptuita pentru gloria si mantuirea lui, devine o datorie, un act de mare sfintenie. Noi care ne-am ridicat intr-o atmosfera, intr-un mediu de cumplita decadenta nationala si religioasa, ne-am chinuit mult cu aceste probleme. Eram la universitate. Asteptam de la acest for de inalta cultura dezlegari pentru intrebarile nostre. Dar ele nu veneau. Universitatea era reprezentata de oameni si ei erau in mare parte decazuti, ca si generatia lor. Pe ei nu-i chinuia nimic. Deci nu aveau raspuns pentru alte chinuri. Problema credintei ne interesa si ne-am dus odata sa ascultam conferinta unui arhimandrit, profesor universitar. Numele lui nu intereseaza. Vorbea despre 'tineret si credinta'. A vorbit frumos despre raporturile individului cu Dumnezeu si a trecut apoi sa ne dascaleasca: 'tineretul nostru nu se roaga. Tineretul nostru nu citeste Biblia. In loc sa faca politica ar face mai bine sa se intoarca la Biblie'. Si atunci ne-au napadit intrebari amare: 'Oare cum sa ne intoarcem la Biblie, cand neamul nostru moare sub calcaiul celor straini de neam? Ce facem noi rau prin politica? E un pacat cladirea de biserici, de scoli, constructia de sosele si diguri, e condamnabila aceasta actiune prin care vrem sa desteptam masele si sa mantuim neamul? Noi care stim citi, vom citi Biblia si ne vom mantui! Dar parintii nostri, care n-o pot citi, care isi scuipa sufletul in mizerie si revolta, pe ei cine ii va mantui? Nu ne-au dat ei la scoala pentru a le aduce mantuirea? Cum, numai indivizii se mantuiesc? Neamurile, in mod colectiv, nu? Oare ce fel de preot este acesta care se ocupa numai de el, numai de noi cativa, si nu se sinchiseste de loc de nedreptatea sociala care ne inunda si ne ineaca neamul? Unde e dragostea lui e aproapele? Unde e dragostea lui de neam? Ne chiniau amarnic aceste intrebari! Si atunci am vazut in acest om, ceea ce trebuia sa vedem. Un monstru. Un deficient. Un urias cu picioare de lut. Un urias care ajunge cu capul apropae de nori, dar care-si rupe picioarele, sub greutatea trupului, si cade in mocirla. Un monstru care

vizeaza cerul dar care paseste in gol. Acestui om ii lipseste legatura cu neamul. Era un absenteist al propriului sau neam. Cum sa-l iubeasca Dumnezeu pe acest om fara neam, fara nici o tresarire la durerile neamului? ..."

Un monstru, tipasera si noii stapani ai neamului instalati de tancurile armatei rosii. Religia lui este opium pentru poporul care vrea sa scape. Sa fie exterminat.

Un monstru, tipasera si asa zisii edilii ai bisericii sfantului Nicolae din Queens. Nu se gandeste ca si noi avem nevoie de bani. I-a trimis neamului, sa le rezideasca biserica. Neamul sa faca bine si sa munceasca. Gata cu lenea. Noua aici nu ne da nimeni nimic.

Iarta-i doamne, ca nu stiu ce zic, raspunde victima, protejat de o putere de sus. Toti cei ce-l lovisera incep sa dispara. Toti asa zisii edili, sunt loviti repede de boli cumplite, ajung prin aziluri, unde se intreaba, de ce oamenii continua sa vina la el, dupa ce lipisera pe pereti portretul lui, cel cu privirea uimita, asa cum statea in fata catapetesmei, si pe portret pusesera o secera cu ciocanul, ca sa fie cat se poate de clar cu cine stam de vorba, si nimeni nu stie ce sa raspunda, pana intr-o zi cand li se deschis ochii si-l vad, e langa ei, smerit, drept, si viteaz, sef al ostirilor binelui, stau de vorba cu spiritul romanesc, are barba alba, si ochi albastri, si vorbeste incet, si nu vrea sa omoare pe nimeni, si da dreptate toturor celor ce au dreptate, si spune, sigur a da, nimeni nu tipa de geaba, asa a fost, cand poetului bucovinean i-a ajuns cutitul la os, a scos un urlet, si a tipat, daca asa a fost, inseamna ca asa a trebuit ca sa fie. Si casierul, intreaba profesorul. Atat l-a ajutat capul, atat a facut, bietul om, si-a pierdul numai unul din degete, cand a fost pedepsit cu fierastraul electric, si sti de ce, pentru ca lucrase la catapeteasma facuta in atelierul de tamplarie, Dumnezeu la cantareste pe toate.

Spiritul Romanesc.
Echilibru.
Ca in crezul de la Nicaea, care fusese pus pe hartie sub ochii imparatului Constantin. Vezi dumneata, asa se face ca este patronul catedralei din dealul mitropoliei, unde am predicat ani de zile, unde legea tertului exclus din logica aristotelica nu are prea mare valoare, cam cum vrei dumneata, probabil ca de acolo ti s-a si tras, compromisul in Europa atee este un cuvand de ocara, nu ca aici, in aceasta tara, unde totul se face prin compromis, si ochii albstri, au zambit si eu am fost fericit, cum nu mai fusesem de mult vreme.

Cand profesorul ii da cartea - Fuzzy Sets, ce titlu i-ai pus, inca te mai ascunzi - calugarul o citeste, vede ca e acolo, vicarul, cu nume cu tot, si il intampina cu intrebari. I se promite si traducerea in limba romana, cu alt titlu, cu toate ca, zic ei, in oala acoperita, nu intra gunoiul. Cand apare, in Iunie, e prea tarziu. Plecase din chilia lui pentru totdeauna, chiar in ziua de boboteaza, se stinsese dupa ce terminase slujba, si se impartasise, asa cum se cuvine, in catedrala lui uriasa din metropola indiferenta a lumii, unde el, o flacara slujitoare, intrupase spiritul romanesc.

29

Destul de tarziu, sunt prezentate cateva documente care se vor relevante.

"Stiu ca e prea tarziu pentru un proces al comunismului, si nu neaparat pentruca fortele interne s-ar opune unei astfel de vaste operatiuni," spune Mircea Mihaes in Romania Literara nr. 35, din 3 Septembrie 2003. "Impotriva unui proces la comunismului in Est s-ar ridica - n-o sa va vina sa credeti! - o buna parte din intelectualitatea occidentala. Netraind nici o clipa oroarea lagarelor bolsevice si nici exterminarea prin infometare sau prin miile de ore petrecute la cozi in speranta kilogramului de zahar si a sticlei de ulei, ei pastreaza o stranie, bolnavicioasa iluzie privind 'binefacerile' comunismului. Am avut numeroase discutii cu astfel de personaje si, in afara unei suverane incedulitati, nu puteai scoate de la ei nici o iota de aprobare. Se intampla chiar sa te considere putin ticnit, un tarat incapabil sa treaca dincolo de propriile complexe si sa vada lucrurile in lumina aurorala prezentata de avalansa de carti si studii ce proslaveau, in Occident, 'valorile' comunismului. Culmea este ca astfel de oameni, admiratori frenetici ai internationalismului comunist, iau foc deindata ce aud de globalizare. Schizofrenia fara speranta in care traiesc a ajuns sa-i orbeasca total: adica sa refuze in practica ceea ce sustin cu inflacarare in teorie. Pana la urma, nu e vorba decat de o demagogie trecuta prin filtrele putrede ale corectitudinii politice, un fel de replici generale la fenomene particulare. Pentru ca una e sa te revolti impotriva cinismului atatora dintre 'promotorii' transnationalelor, si alta este sa respingi cu indignare aceste formule in numele neputintei tale de-a te ridica la nivelul propriilor vise de marire. Nu stiu cati dintre degeneratii gen Noam Chomsky, inamic nevrotic al ideii de capitalism, si-ar abandona avantajele catedrelor ocidentale pentru a veni sa traiasca din doua sute de dolari la, sa zicem, Universitatea din Bucuresti. Sau, ca sa nu-i chinuim cu distanta, la aceea din Havana (poate cu doar cinzeci de dolari, ca e mai cald si intretinerea costa mai putin!). Astfel de Gica-contra nici macar n-ar trebui pomeniti, pentru ca programul lor nu este atat de idealist pe cat pare: daca el n-ar fi ranforsat de burse grase si pozitii sociale solide, sa fim siguri ca si-ar vedea calm de treaba, nepescuind, cu un cinism egal cu al celor pe care-i combat, in apele tulburi ale unei planete aflate la ora redefinirilor dureroase."

Stefan Racovitza, intr-un articol, intitulat *Istoria ca Timp. Marginalii la un Sondaj*, publicat in Lumea Libera, un ziar din New York, sub directia lui Timotei Ursu, in numarul 789, din Noembrie 2003, vine cu precizari: "Cum, necum, a trebuit sa apara *Cartea Neagra a Comunismului* pentru ca, de bine de rau, crimele acestuia sa-si faca drum, timid, catre constiinta publica. Nu odata mi-a fost dat sa constat ca aceasta carte este tratata ca o aparitie senzationala... Urma va arata, poate, de ce comunismul s-a bucurat de atata ingaduinta, sau de ce cei care trebuiau sa faca ce a facut Simon Wisenthal, s-au lasat pagubasi. Simptomatica este si soarta rezervata unora dintre autorii Cartii Negre. Ei au fost obligati sa-si retraga semnatura sau sa se dezica de cele scrise, cu

totii fiind angajati de stat, deci santajabili. Amintesc ca aceasta s-a intamplat in Franta, tara lui Descartes si a drepturilor omului."

Amanuntele mai picante s-au putut gasi in editorialul semnat de Gabriel Stanescu in revista Origini, numarul din Noembrie-Decembrie 2003, unde se vorbeste pe larg de librariile din Paris, si de spaima generata de aparitia Cartii Negre.

In New York, mai ales in berariile irlandeze, conservatorii spun ca Joseph Kennedy, tatal presedintelui impuscat, ar fi marturisit ca in timpul razboiului fratricid dintre comunism si national socialism, cand pactul Ribentrop-Molotov a fost denuntat, doua milioane de comunisti, fugind de Hitler, s-au refugiat in Bolsevia. El, fiind ambasador la Londra, vizitase Germania si stia. Daca nu crezi, du-te si citeste-i scrisorile, de curand publicate. Cifra a putut fi verificata citind si ultima carte despre soarta vaporului Struma, *Death on the Black Sea*, scrisa de Douglas Frantz si Catherine Collins, publicata, in 2003, de Harper Collins. Cand conservatorii mi-au citit surpriza pe fata, si au inceput sa rada, m-au asigurat ca numai din Romania au plecat in refugiu doua sute de mii, pentru a-mi contrazice o superstitie conform careia Partidul Comunist de acolo ar fi avut, atunci, numai o mie de membrii. Nu sti nimic, asta e, habar n-ai. Cand nu sti, nu vorbesti, lasi pe alti.

Bibliotecara spune ca in 1999, scriitorul german Sebastian Haffner a murit, in varsta de nouzeci si unu de ani. Printre articolele sale nepublicate s-a descoperit si un manuscris din 1939. Familia l-a publicat si acum poate fi citit in traducerea [*Defying Hitler*, Farrar Straus and Giroux, New York, 2003] facuta de fiul sau, Oliver Pretzel, profesor de matematica la Imperial College, in Londra, nascut in 1938, imediat dupa ce parintii lui s-au refugiat in Anglia.

Este cel mai intrigant document despre anul 1933, cand Hitler a ajuns la putere, cand "Nu a existat un singur gest de rezistenta energica, de curaj sau principii. A fost numai panica, fuga si dezertare. In Martie 1933 existau milioane de oameni gata sa se opuna national socialismului. Peste noapte s-au gasit fara conducatori...Din cauza acestei tradari, si a dezgustului, s-a nascut al Treilea Reich. Dupa alegerile din Martie 1933, national socialistii au ramas in minoritate. Daca ar fi fost alte alegeri, trei saptamani mai tarziu, poporul german le-ar fi dat cu siguranta majoritatea. Nu ca razultat al terorii sau al intoxicarii cu permanente festivitati (cu toate ca Germanilor le place sa fie intoxicati). Cauza decisiva a fost furia si dezgustul provocat de tradarea conducatorilor opozitiei. Sute de mii, care pana atunci apartineau opozitiei, au intrat in partidul national socialist... Sfantul Marx, in care crezusera intotdeauna, nu mai putea sa-i ajute. Sfantul Hitler era, evident, mai puternic. Au inlocuit icoana Sfantului Marx, pe altare, cu icoana Sfantului Hitler."

Unde disparuse conducerea opozitiei?
Emigrase, afirmau procurorii ocaziei, citandu-l pe Kennedy tatal. Fugise, mai ales in Bolsevia, de unde, dupa razboi, speriata de rezultate, va emigra din nou, tot de frica. Sa nu spui ca nici asta nu sti.

Haffner este convins ca povestindu-si trairile din anul 1933, adauga o fateta importanta si necunoscuta la istoria Europei - mai importanta si mai semnificativa decat soaptele lui Rohm catre Hitler, sau misterele incendierii Reichstagului. La intreabarea ce este istoria si unde se face, el raspunde asa: " Daca citesti cartile de istorie - care, sa nu se uite, contin numai schema evenimentelor, nu si evenimentele - ai impresia ca numai cativa oameni sunt implicati, cei care se intampla sa fie la carma corabiei statului, si ca numai faptele si deciziile lor dau forma istoriei. Conform acestei viziuni, istoria acestei decade ar fi un joc de sah intre Hitler, Mussolini, Roosevelt, Chamberlaine, Daladier, si alti cativa al caror nume sta pe buzele fiecaruia. Noi, anonimii, parem sa fim obiect al istoriei, pioni in jocul de sah, impinsi sau lasati nemiscati, capturati, scarificati, cu vieti ce par nelegate de ce se intampla pe tabla de sah, inconstienta. Pot spune ca, tocmai pe dos, cei mai puternici tirani, ministrii si generalii, sunt lipsiti de putere in fata deciziilor simultane luate inconstient de multimile incapabile de actiune independenta. Chiar cand cineva li se instaleaza in frunte, deciziile care influenteaza cursul istoriei se datoresc tot experientelor individuale ale miilor si milioanelor de indivizi. Nu este vorba de o constructie abstracta, aeriana, ci de una reala, tangibila,. De ce a pierdut razboiul Germania in 1918? Sa fi fost datorita cresterii indemanarii generalului Foch, sau descresterii indemanarii generalului Ludendorff? Nicidecum. Soldatul german, adica masa anonima a zece milioane de indivizi, nu a mai vrut sa lupte, cum o facuse pana atunci. Unde a avut loc schimbarea de atitudine? In pieptul fiecarui soldat... care s-a simtit tradat si, in anii ce au urmat, a trecut la national socialism." Dupa ce trecuse prin berariile bavareze, adauga bibliotecara cu teama.

De ce, azi, intelectualii occidentali liberali se opun procesului comunismului? De frica, raspund reporterii. De frica judecatorilor din berariile de oriunde. Si nu numai. Ei, liberalii, au provocat aparitia hitlerismului, marturisise, tot intr-o berarie, ceva mai de mult, un admirator al lui Pat Buchanan, republicanul catolic, care i-a facut raspunzatori pentru holocaust. Cum sa se dea singuri in judecata?

Atat timp cat in guvernul Frantei au existat reprezentanti ai Partidului Comunist, si universitatea americana ramanea un bastion al marxismului, si diavola Mango ia premiul cel mare, ar fi fost absurd sa se vorbeasca despre orice fel de proces. Azi, cand intelectualii pretind ca au renuntat la marxism pentru postmodernism, judecata este mai grea.

Bibliotecara expune teoria profesorului care predica diferenta majora dintre premoderni si moderni. Intelectualii premoderni, care au definit Crestinismul, declarasera ca granita dintre sacru si profan este vaga, accentuand importanta sacrului in fenomenul sfinteniei. Am spus fenomen, pentruca este vorba de ceva observabil. Disparitia acestei granite nu inseamna profanizare universala ci deschiderea posibilitatii pentru sfintire. Cei ce se iubesc, isi imprima reciproc trasaturile. La sfant, trasaturile dumnezeiesti coplesesc pe cele umane. Chipurile sfintilor au ceva din planul eternitatii eshatologice. Ei pipae infinitul, si, astfel, birue timpul. Prin autodaruirea lor, prin comuniunea cu sacrul, restaureaza umanitatea. In delicatetea sfantului se simte puterea lui Dumnezeu. Sfantul

intra intr-o stabilitate pe care o numeste odihna, un fel de sabat. Teologii spun ca nu este vorba de sabatul nirvanei nesimtitoare.

Concluzia este scurta. Sfantul crede ca prin spiritualitate, prin patrunderea energiilor divine in lume, aceasta se poate transfigura. Este vorba despre o pozitie medie intre mistica identitatii si separatia ireductibila. Mintea vine pe lume cu impulsul de a cunoaste. Acest impuls dovedeste ca este facuta pentru infinitul existent inainte de ea, pentru ca din primul moment al trezirii, Il presupune.

Intelectualul modern crede altceva, afla toti judecatorii improvizati din carciumile de pe Queens Boulevard. El crede in separare. El crede ca granita dintre profan si sacru nu poate fi depasita. Ca urmare, pentru el, natura umana nu s-ar putea indumnezei decat unindu-se cu fiinta divina. Neputand admite ca ea exista, el mentine pe om intr-o existenta net separata de tot ceeace ar putea fi dumnezeiesc. In crestinism, natura omului unit cu energiile sacre devine mediu de manifestare al acestora, ea insasi ramanand nestirbita, asa cum energia solara, caldura, lumina, patrund si se manifesta in multe medii fara sa le anuleze, fara sa le identifice cu soarele. De aici pana la ideia de grad de indumnezeire nu mai este decat un pas. Pasul spre postmodernismul curat.

Se trece la intelectualul postmodern.
Cand Vitalie Ciobanu intreaba in ce masura se impaca nevoia de justitie sociala in statele postcomuniste cu ideea de toleranta postmoderna, Ion Bogdan Lefter [*Postmodernism*, Editia 2, Paralela 45, 2003] raspunde asa: "Justitia sociala. I se mai spune 'proces al comunismului', 'despartirea de trecut', Aceste lucruri ridica niste probleme foarte complicate. Cea mai greu de rezolvat chestiune este urmatoarea: cine anume decide ce e bine si ce e rau, si cum anume trebue sa se produca aceasta delegare. De cele mai multe ori, cei care ii proclama necesitatea se plaseaza pe ei insisi - fie cu multa convingere, fie implicit - in postura judecatorului. Or evident ca nu este o atitudine democratica pentru ca ignora dreptul tuturor de a-si spune parerea. Din acest motiv s-au produs alienari destul de grave ale intelectualitatii romanesti fata de massa. Tendinta initiala a fost aceea a mizei pe o etica maximalista, din perspectiva careia a fost proclamat caracterul malefic absolut al regimului comunist si, prin consecinta logica, necesitatea de a fi penalizati - fie efectiv, fie simbolic - toti ei care au contribuit la functionarea sistemului. Ceilalti, adevaratii vinovati, cei care au pus umarul la mentinerea dictaturii in zona, au speculat aceasta inclinatie catre maximalismul etic spunand ca - in fond - toata lumea a participat la sistem, toti au avut pe cate cineva implicat in mecanismul dominant si represiv al regimului comunist, toti au lucrat la stat, toti am colaborat! Nu sunt usor de depasit aceste dificultati de evaluare pentru ca - de fapt - nu exista o instanta suprema care sa investeasca pe cineva cu dreptul de a detine adevarul si de a face dreptate. Chiar daca, din punctul devedere al Moralei, Binele si Raul (cu majuscule) exista - si , pana la urma daca suntem oameni cinstiti, va trebui sa accepta a asa este - totusi, in pofida eticii maximaliste, va trebui sa admitem ca democratic este sa evoluam consensual, sa acceptam dreptul la optiune al tuturor, sa acceptam voturile majoritare, chiar si atunci cand nu ne convin, sa nu proclamam ca 'poporul e prost si de-aia voteaza asa!'. Poporul nu e prost: el voteaza cum ii dicteaza interesele. De ce interesele mele ca intelectual sunt

mai demne de respect decat cele ale unui om amarat care, pentru ca nu si-a luat salariul de mult timp, voteaza pe cineva care-i promite ca de-acum inainte isi va primi banii la timp? Intelectualul pretinde ca a inteles, el se autoinvesteste cu aceasta calitate de judecator suprem...Cum pot sta calaul si victima impreuna? Asta era problema la inceput, insa apoi au intervenit alte dileme. In primul rand, noi nu suntem dupa o tragedie istorica de scurta durata, ci dupa una de lunga durata. Dupa nazism, o justitie de acest fel s-a putut face. Atunci calaii tocmai comisesera faptele si au fost penalizati pentru ele. Noi traim dupa o generatie sau doua dela crimele propriu-zise ale tortionarilor comunisti. Intre timp, majoritate celor care le comisesera, daca n-au murit, au imbatrinit, au facut copiii, generatiile urmatoare de obicei nu s-au revoltat efectiv, dar au sabotat cumva in interior ideologia parintilor, le-au reprosat fantasmele tineretii s.a.m.d. Lucrurile s-au complicat. Au si ei dreptate cand spun ca sistemul pana la urma a incorporat atat de multa lume incat nu poti sa chemi la judecata un intreg popor. In aceste conditii, din pacate, chiar acest limbaj - 'calau-victima', 'nevoia de justitie sociala', 'fantomele trecutului' s.a.m.d. - este depasit: este un limbaj pandit de pericolul de a ilustra un tip aparte, postcomunist, de fundamentalism, si anume fundamentalismul etic, care nu e sanatos si nici democratic."

Asa cum nu e sanatos si nici nu e democratic sa-l scoti pe Eliade din urna [pentru ca nu are un mormant, dupa cum reiese din articolul *Mormantul Furat*, scris de preotul Calciu, si publicat in revista Origini, August-Septembrie, 2003] si sa-l judeci ca pe hotii de cai, fara ca cineva sa aibe voie sa-l apere, a fost observatia judecatorului principal, un vlajgan cu gura mare, din dreapta.

Asa cum nu e sanatos sa scri numai despre ce s-a intamplat in Basarabia anului 1941, si sa nu vrei sa auzi despre anul 1940 [sau macar de o saptamana a lui, dupa cum reiese din *Saptamana Rosie*, o carte scrisa de Paul Goma, si publicata de editura Criterion Publishing, din Atlanta, tot in 2003], au adaugat cu indrazneala doi acuzatori avizati.

Asa cum nu e sanatos sa vi in Romania si sa intrebi de ce, cand la tine acasa te feresti de astfel de intrebari, se aude o voce de undeva din spate.

Nu exista alternativa. Nu prea e sanatos sa vezi paiul din ochiul aproapelui, cand in ochiul tau se vede o barna.

Omul postmodern nu are incotro si se intoarce la crestinism. De acolo afla ca e bine sa iertam de saptezeci de ori cate sapte. De acolo mai afla ca Dumnezeu nu este drept fara sa fie milostiv, si nu este milostiv fara sa fie drept. Daca ar fi numai drept, nu ar fi deplin liber. Daca ar fi numai milostiv, nu ar tine seama de eforturile tuturor sfintilor. Cand oamenii sunt redusi la receptori pasivi ai milei, nu mai are sens sa vorbim despre sfinti, in miscare orientata spre nivele superioare de percepere a realului.

Cineva aminteste ca una din primele incercari de a analiza public conceptul de miscare orientata a fost facuta de revista *Viata Studenteasca*, la rubrica *Paradigme*, care, Miercuri 13 Ianuarie 1982, anunta ca " acest fel de miscare este tipic pentru sistemele umane si face acum obiect de studiu in cibernetica. Un psihiatru (D.S.Ogodescu), un filozof

(C.Noica), si un cibernetician (C.V.Negoita) s-au ocupat de miscarile orientate in trei carti pe care le-au publicat in anul 1981. Cu toate ca autorii apartin unor domenii total diferite, concluziile lor par foarte apropiate."

Bravo domnule, incurajeaza, cu voci grave, ambele parti.

Numai in acest limbaj se putea discuta atunci cu intelectualul modern. Procesul comunismului a inceput, aproape singur, atunci cand stiinta a inceput sa se ocupe de conceptele filozofiei. Atunci, in anii 1980, noi credeam ca in cartile noastre se gasesc probele cu care sa se faca proces filozofiei marxiste. Nu simteam nevoia de tribunale. Erau suficiente congresele, cartile si revistele. Intelectualul modern, atunci la moda, bagat pana peste cap in proiectele de inginerie a socialului, nu mai avea timp sa cenzureze cartile noastre. El venea la congrese, ca sa stea in prezidii si, ajuns acasa, sa se vada la televizor. El statea linistit in fotoliile academiei, unde stia ca noi nu puteam sa ajungem, neavand origine sanatoasa, in dosar bun. Nu-si facea griji. Cum sa crezi ca marginalizatii pot schimba o stare de lucruri ce parea de nezdruncinat? Lasa-i sa trancaneasca, tot nu-i pricepe nimeni. Si asa, ei n-au voie sa fie profesori. Si chiar dac-ar fi, cine sa le inteleaga mesajele premoderne? Cine credea, in 1980, ca stapanind tot pamantul, comunismul biruitor poate fi judecat? Numai niste poeti.

Un poet, Grigore Arbore, redactor la revista cu pricina, a avut ideia prezentarii impreuna a celor trei carti, cu observatia, de bun simt, ca nu trebue sa ne fie frica, in Romania marxismul nu mai este la fel de impertinent, trebue sa punem ceva in loc, ce dracu, numai sfintii pot da comunismul in judecata. Dupa douazeci si unu de ani, asta vara, in biroul sau cu peretii pictati de titani ai picturii, in Venetia, intr-un palat de pe canalul cel mare, nu parea sa-si fi schimbat parerile.

Se spunea atunci, in pagina acestei reviste, ca tratatul de ontologie al lui Noica este un moment semnificativ, marcat de originalitate profunda. El reprezinta adevaratul inceput ale revolutiei postmoderne care viza restauratia premodernului, si ca aceasta incercare de restauratie a marcat inceputul procesului comunismului, care s-a dovedit a fi lung.

Credeam, atunci, ca, la sfarsitul procesului, comunismului i se va da nu una ci mai multe sentinte, fara sa fie nevoie de tribunale. Era suficient, spuneam noi, sa existe intelectuali postmoderni, cu conditia sa nu fie speriati, pacaliti, sau anesteziati de bacsis. Eram destul de siguri ca, intr-o zi, acestia vor coplesi multimea modernilor disperati, ca Binele va invinge Raul, ca ghidati de sfinti, sentintele lor vor fi limpezi si blande. Credeam ca, pana la urma, toti intelectualii vor deveni postmoderni, si asta va fi sentinta definitiva.

Am aflat repede ca nu fusese asa.
Procurorii m-au trimis la revista *Convorbiri Literare*, numarul din August 2003, unde redactorul sef , Cassian Maria Spiridon, intr-un articol intitulat *Un proces care n-a mai avut loc*, face o cronica cartii *Diagonale* scrisa de Lovinescu Monica, si publicata de editura Humanitas, in 2002, in colectia 'Procesul Comunismului'. Comentand concluzia ("Comunismul dispare dar cei care l-au servit pastreaza mai departe puterea"), cronicarul

declara cartea ca fiind a "uimirilor si indignarilor care s-au estompat, s-au surdinizat. Cei putini care n-au abandonat par nefiresti, in contra curentului, tulburatori ai pacii civice, ai unei societati in care, se lasa sa se inteleaga ca, prin persuadare, calaii si victimile comunismului au fraternizat intru bunastarea si linistea patriei." Un subiect pe care multi il ocolesc sau il discuta cu jena. Destui intelectuali sunt mai degraba ingrijorati de pericolul de la dreapta decat de cel de la stanga, caruia nu-i vede multiplele metode de travestire. Diagonalele nu trec in revista doar cartile autohtone cu trimiteri la ororile comunismului, ci si pe cele aparute in Franta. Comentand *Le Lys et la Cendre* a lui Bernard-Henry Levy, se spune: "Moda noua e menita, constient sau nu, sa fereasca pe intelectualii ce-si cedasera pana Kremlinului, de remuscari si puneri in discutie. Decesul comunismului este desigur inregistrat- cum sa faci altfel? I se recunosc unele 'erori'. Cu conditia sa nu fie puse pe acelasi plan cu 'crimele' fasciste, singurele pentru care s-au cerut si se mai cer inca tribunale." Cronicarul vede si el ca " asistam in lumea contemporana la o diferenta vadita de tratament a national socialismului si comunismului, al celor doua totalitarisme aproape identice, definite prin asimetria indulgentei. In timp ce pentru national socialism se inregistreaza o hipermnezie, comunismul beneficiaza de o amnezie interesata. Vladimir Bukovski spune si el ca cea mai mare crima a istoriei, comunismul, n-a fost chemata in instanta, ca o dovada ca razboiul rece nu s-a incheiat."

In final, au urmat martorii oculari, cei care nu-si publicasera marturiile niciodata. Juriul selectat dintre cei ce nu prea stiusera exact despre ce este vorba, statea cu gura cascata, si asculta cu atentie. Ce proces comunismului, au indraznit ei, cu mila, vrei sa spui un proces intentat jafului. Industria Europei de Est a fost distrusa deliberat. Multa lume nu mai are unde lucra. Tranzitiile spre altceva nu au fost precedate de un cadru legislativ. De aici, posibilitatea furtului si coruptiei. Pentru cei ce si-au pierdut locul de munca, capitalismul inseamna nenorocire. Nu te grabi. Comunismul n-a fost invins. Ca orice virus, a facut o mutatie. Urmasii celor care au facut revolutia din Octombrie, care s-au refugiat in Bolsevia, care au introdus comunismul in Romania, nepotii lor, au devenit intelectualii occidentali de care spui ca se scrie. Profesorul Jeffrey Sachs de la Universitatea Harvard a inventat terapia de soc, la fel cum Leon Trotsky a inventat revolutia permanenta. Nu e mare deosebirea. Asa a fost jefuita a doua oara Europa de Est, pana in fundul Siberiei. Nu te mai gandi la procesul comisarilor decedati. E vorba de o confuzie. Toata lumea care spune proces, si nu-l vede, vrea spectacolul baroc din Nurenberg, cu vinovati sculandu-se in picioare atunci cand judecatorii intra in sala. N-o sa fie asa. Dar si cand o fi, atunci sa vezi ratacire. Nu spun cartile sfintilor tai ca ratacirea din urma va fi mai rea decat cea dintai?

Se aud povesti, relatari, un anumit fel de zvon, pe dedesubt, care isi face drum prin oras, biblioteca cu biblioteca. Dan Brown facuse descoperiri. Asa se dusese vorba. Descoperise secretul lui Leonardo da Vinci, pe care altii nu-l putusera descoperi. Asa spunea bibliotecarul, nu stiu de ce, chiar si unii studenti, poate ca si oamenii din televiziune, gravi si preocupati, critici ca Virginia Heffernan de la ziarul cunoscut, New York Times. Lumea aude astfel de povestiri si simte ca ceva le misca in suflet, un salt din viata lor monotona, intr-o cu totul alta citire.

In biblioteca o studenta citeste ziarul.
Cativa lideri religiosi s-au intalnit cu David Westin, presedintele companiei ABC News, si cu altii din aceiasi retea, ca sa ia cina, in cladirea de pe 66 Street in Manhattan, la etajul 22, tarziu, saptamana trecuta. Domnul Westin purta un costum inchis, ca si unii membrii ai clerului. Altii erau in tinuta de strada. Multi erau rezervati. Cativa erau furiosi si tacuti.

Parte simpozion, parte grup de consfatuire, intalnirea fusese programata ca sa discute un film, *Jesus, Mary, da Vinci*, un documentar, o tratare a sofisticariei religioase, care facea subiectul ultimului roman de succes scris de Dan Brown, *The Da Vinci Code*. Producatorii, impreuna ca reporterul din documentar, Elizabeth Vargas, depanau, reparau, cautau sa evite o confruntare. Dupa intalnirea de Joi, s-au apucat sa faca schimbari. Cu toate ca se desfasoara in Europa moderna, romanul politist al domnului Brown este centrat pe rolul lui Leonardo da Vinci in pastrarea unui secret din timpuri aproape biblice. Urmarind revendicarile fictiunii domnului Brown, documentarul pe care grupul de la etajul 22 il vazusera inainte de intalnire, da in vileag asa zisul secret al lui Leonardo. Magdalena, departe de a fi o prostituata, a fost sotia legitima a Fiului Tatalui. Avusesera probabil copii si, in final, mostenitorii, a caror existenta amenintasera biserica, erau protejati de un grup clandestin in care Leonardo fusese membru.

Imediat ce au inceput disctutiile, directorul de comunicatii al Episcopiei Ortodoxe Grecesti, al carui fiu este corespondentul de presa al ABC, Stepanopoulos, s-a plans ca fotografiile Magdalenei, asa cum erau prezentate in documentar, nesatios voluptoase, nu semanau cu reprezentarile Rasaritului (Muzica sexy compusa de Me'shell Ndegeocello acompaniaza o secventa de Magdalene aproape goale)

Ca membru al bisericii Ortodoxe, Stephanopoulos a obiectat deasemenea la folosirea restrictiva a cuvantului "ortodox". Intr-un interviu, domnisoara Vargas foloseste cuvantul pentru a caracteriza biserica represiva din Evul Mediu. Un analist catolic i-a intrebat apoi pe producatori de ce nu au cerut si alta parere Romano Catolicilor, in afara celei a parintelui Richard McBrien, un profesor de teologie la Universitatea Notre Dame, cunoscut pentru vederile sale originale privind primatul Magdalenei intre apostoli. Unul din producatori a raspuns ca au fost consultati si protestantii, pe care i-a intrebat daca un Fiul Tatalui casatorit mai putea fi divin, si consensul a fost ca da.

Toata lumea a fost de acord ca documentarul este profund iritant. Daca nu esti familiar cu materialele supuse discutiei, poti exprima numai scepticism general, care te face sa pari

gagauta. Esti dintr-odata in tabara ortodoxa, nervoasa, acei supresori ai adevarului, care nu se bucura de niciuna din placerile ereziei. Cea mai atractiva optiune ar fi sa taci.

Pe de alta parte, domnisoara Vargas spune ca nu toate revendicarile cartii sunt adevarate, chiar daca unele au fost avansate cu mult inainte, drept adavaruri surprinzatoare. La inceputul filmului, ea pune o serie de intrebari care incep cu "Ce-ar fi daca v-am spune," ceea ce sugereaza ca spectatorii sunt distrati si nu informati. O abordare neobisnuita, chiar stranie, pentru o retea de televiziune declarata ca fiind liberala.

Pentru a demola numai pe jumatate argumentele stabilite, filmul recurge la interviuri cu Domnul Brown, care este tratat ca istoric, Umberto Eco, romancierul italian, Elaine Pagels, profesor de religie la Princeton, Karen King de la Harvard Divinity School si multi altii, printre care Henry Lincoln, autorul cartii *Holy Blood, Holy Grail*, care se ocupa de legaturille Cavalerilor Templieri cu Fiul Tatalui

Virginia Heffernan observa ca tema avansata de film era simpla: Magdalena era vasul, si in tabloul lui Leonardo, "Ultima Cina", figura atribuita prea tanarului apostol Ioan ar fi fost mai de graba a Magdalenei. Ea se intreaba cum a facut ABC sa convinga grupul sa se adune pentru a folosi un roman politist popular ca pretext pentru o discutie serioasa privind istoria. Domnisoarele King si Starbird vor sa puncteze importanta Magdalenei in biserica primitiva, si blocarea femeilor in biserica actuala. McBrien si Griffith-Jones vor ca preotii sa se casatoreasca. In aceasta nota, se face subtil observatia ca traditiile sunt diverse si inca neexplorate.

Bibliotecara este adusa si intrebata. Spune ce sti.
Okay. Un scriitor talentat si abil, care vrea sa faca parale, scrie un roman politist si il publica in New York. El are un talent special care nu are nimic de a face cu scrisul. Este un fel de smecherie, okay. Oamenii platesc treizeci si cinci de dolari ca sa-i cumpere cartea de unde afla ca, la Paris, simbologistul Robert Langdon de la Universitatea Harvard afla la telefon ca batranul director al muzeului Louvre a fost asasinat in muzeu. Cand Langdon si criptologul Sophie Neveu cerceteza cifrul gasit langa corp, sunt uluiti sa afle detalii intr-o pictura a lui Da Vinci. Directorul fusese implicat intr-o societate secreta, Prioria Sionului, unde au fost membrii Sir Isaac Newton, Botticelli, Victor Hugo, Jean Cocteau si Da Vinci. Langdon banueste ca sunt pe urmele unui secret istoric.

Profesorul cere sa vada cartea. Studentii intreaba. Intreaba dece a fost scrisa. Audienta bibliotecarei nu se enerveaza, asa cum a facut grupul de la etajul 22. Aici, la etajul trei, intre rafturile cu carti, se observa o oarecare indiferenta, subliniata de o umbra de ras care aducea mai degraba a plictiseala.

Numai studenta cea mai frumoasa - sfidand superstitia larg raspandita care spune ca la cursurile de logica nu prea au ce cauta frumusetile - protejata profesorului, chiar daca nu inclina spre pesimismul bibliotecarei, interpreteaza cartea ca un semn rau, un semn din cer ca lumea s-ar fi prostit.

Dumnezeu selecteaza profetii ca sa transmita lumii mesaje inteligente, nu ca sa se ocupe cu blasfemia, nu e asa? Bibliotecara revine la textele lui Ezechiel si vorbeste de ziua cand Dumnezeu si-a ridicat mana spre liberali ca sa-i duca din Europa in alta tara, pe care o cautase, in care curge lapte si miere, cea mai frumoasa dintre toate tarile. Atunci le-a zis: Lepadati toata uriciunea care va atrage privirile, si nu va spurcati cu idolii Europei. Dar ei s-au razvratit si nu au voit sa asculte. Niciunul nu a lepadat uriciunile parintilor lor. Atunci a pus de gand sa-si verse mania asupra lor, sa-si sleiasca mania.

Profesorul incearca sa inteleaga sensul cartii lui Brown, care se plange ca femeile au fost scoase din templele lumii, ca nu mai exista preoti femei, ca oamenii sfinti, care odata recurgeau la ele ca sa comunice cu divinitatea, acum le considera complici ai diavolului. Nici asociatia femeii cu mana stanga nu a scapat de defaimarea bisericii. In Franta si in Italia, cuvintul pentru stanga, sinistra, a capatat un inteles negativ, in timp ce mana dreapta este asociata dreptilor. Azi, gandirea radicala a liberalilor, este de stanga, si tot ce e rau e sinistru. Cartea vine cu multe detalii. Biblia, asa cum o stim, a fost aranjata de un pagan, Constantin, imparat al romanilor. Cuvantul eretic, care in limba latina inseamna alegere, a fost inventat tot de el. Cei care au ales istoria adevarata a Fiului Tatalui, au fost primii eretici. Brown este categoric. Biserica fusese aroganta atunci cand, in Franta, a interzis filmul american facut de Martin Scorsese ca sa o introduca pe Magdalena. Ea este sfantul vas al Graalului din care se trag Merovingii. Acesta este adevarul descoperit de Templierii care au scotocit Templul lui Solomon. Pentru el a fost injunghiat, in somn, de Vatican, Dagobert, regele. Din fericire, fiul sau, Sigisbert, a scapat. Din linia lui s-a tras Godefroi de Bouillon, primul Ierusalimului, de la David incoace, fondatorul Prioriei Sionului, care pastreaza secretul. Acum, la schimbarea mileniului, traim o epoca de imense schimbari. Epoca Pestilor - semnul Fiului Tatalui - in care puteri superioare i-au spus omului ce sa faca, s-a terminat. Am intrat in Epoca Varsatorului, in care omul va afla adevarul, singur, prin propria lui gandire. Bill Gates a achizitionat optsprezece foi din carnetul lui Leonardo da Vinci, care au apartinut lui Arman Hammer, prieten cu Lenin, faimosul Codex Leicester, scris cifrat, ca sa fie citit cu ajutorul oglinzii, ca si inscriptiile de pe piatra gasita de Templieri, care le-a adus abundenta. Ei au introdus in American, sarbatoarea numita Thanksgiving.

Altii zic, - ziaristii, reporterii, toti cei ce au auzit ce spune Dan Brown - ca ce scrie el nu reprezinta nimic nou. Vechi povesti, transmise de Kazantzachis diavolei Sara Mango, probabil din dispozitia marelui Lenin.

Studenta foarte frumoasa, sceptica, spune ca atunci cand liberalii vor aduce dovezi, atunci o sa inceapa sa-i creada. Ea stia ca profesorul fusese in vara la Vezelay, un sat la sud de Paris, in judetul Yonne, ca sa vada si el, cu ochii lui.

Am fost curios, ii spusese el, doream sa vad de ce doua cruciade au plecat dintr-un sat minuscul, care nici macar nu figureaza pe hartile ghidului Fodor, si nu din Paris, nici din Londra, nici macar dintr-unul din orasele mari de pe coasta. Tocmai din acel sat cu o singura strada, care duce spre cea mai mare biserica a lumii crestine (pana la aparitia

celei din Roma). Imaginati-va cea mai mare biserica in cel mai mic sat, la anul 1000. M-am dus sa vad de ce a venit acolo Richard spupranumit Inima Leului. Am vazut.

In Franta mileniului 1, cea mai importanta biserica a fost construita pe cripta care adapostea ramasitele Magdalenei.

Asta era. Asta credeau regii lumii Europene. Asa se explica de ce se duceau s-o vada la Vezelay. Pentru ce altceva? Nu e asa ca este interesant?

Daca filmul facut acum cateva luni de Mel Gibson este o insulta pentru tine ca liberal, si te-ai speriat si vrei sa-i contracarezi efectul, scoala-te si scrie o carte, si bate-ti joc de dumnezeul crestinilor, si anunt-o cu litere mari in ziare, si fa si un film si pune-l pe ecranul televizoarelor. Ce altceva poti sa faci? Spera ca nimeni nu va afla de mormantul din Vezelay.

Bibliotecara a venit cu ziarul. In New York Post, din Noembrie 3, 2003, Robert D. Novak scrie ca vazu-se filmul lui Mel, intr-un hotel din Washington, cu zece zile mai inainte, cu alti invitati, si inghetase in profunda tacere. Problema era daca o prezentare publica a acestui film, peste patru luni, va fi primita cu demonstratii in pietele din jurul salilor unde va rula filmul. Gibson, care facuse filmul cu fondurile lui personale, gasise un distribuitor care sa inceapa rularile, incepand cu Februarie 25, 2004, Miercurea Mare. Campania liberalilor esuase. Acum totul era in mana cronicarilor care, probabil, vor protesta.

Agitatia ajunsese la apogeu la inceputul lui August cand un membru al camerei reprezentantilor din Statul New York, Dov Hikind, spusese ca acest film este periculos, pentru ca va duce la violenta. Reclamatiile liberalilor ca fimul nu este fidel Scripturii fusesera respinse de Vatican. Cardinalul Dario Castrillon Hoyes, seful Congregatiei pentru Clerici, numise filmul un trimf al artei si al credintei. El neagase ca Gibson violeaza documentul *Nostra Aetate*, din 1965, care spune ca ce s-a intamplat, atunci, in timpul patimilor, nu poate fi atribuit celor care traiesc azi. Ca un convertit la Catolicism, Robert D.Novak fusese instruit ca toti pacatosii impartasesc vina pentru crucificare.

In acest moment bibliotecara recurge la profetie. Ce era liberalismul? O leoaica. Statea culcata cu leii, si isi crestea puii cu puii de lei. Unul din pui, care s-a facut un leut, invatat sa sfasie prada, a mancat oameni. A navalit in palatele lor si le-a nimicit cetatile. Tara, cu tot ce se afla in ea, s-a ingrozit de mugetul racnetelor lui. Neamurile au facut o prinsoare si a fost prins. I-au pus un belciug, in nari, si l-au dus. Ca pe regele Richard.

Si Robert D. Novak spune ca la inima disputei este libertatea de exprimare. Liberalii care au aparat dreptul de rulare al filmului lui Martin Scorsese, *The Last Temptation of Christ*, ce a ofensat adanc pe crestini, cer acum cenzura pentru *The Passion of Christ.* Ca urmare, se va starni un razboi.

Studenta pleaca convinsa ca, acum, cand pendulul se misca spre dreapta, dusmanii Fiului Tatalui, leutii, joaca ultima carte

31

Se observa o anumita complicitate in felul lor de a fi, al reporterilor, o grije mai masurata ca a bibliotecarei, cred, de care profesorul a vrut cateodata sa scape, sau asa a crezut, cand a zis, sa-i ia dracu.

Ii place sa le vorbeasca reporterilor. Le vorbeste pe larg. Le spune ca pentru toate exista o cauza. Le spune ca exista un cuvant care explica totul. Apoi le spune cuvantul.

Ei spun, ce explica asta? Si tot ei explica, Nimic.

Cuvantul care nu explica nimic in cazul acesta este *vinovatia*. Responsabilitatea cand faci un rau, sigur. Atunci cand foloseste cuvantul, asa cum il intelege el, colturos, cu graunte, seamana cu profetul, omul lui Dumnezeu, imun la influenta surselor diavolesti din jurul tau, care inconjoara ca sa sufoce. Profetul e uns. Este unsul lui Dumnezeu. Ca Fiul Tatalui la Cina de Taina.

Bibliotecara intra in biblioteca gandindu-se la profet, la predicile lui necrutatoare, pline de patos, cu implicatii nebanuite, altele in fiecare saptamana, dupa ultima carte intrata in biblioteca.

Reporterii il vad si ei si noteaza cum se intoarce cu fata spre Portugalia, si vorbeste impotriva mea si a partidului meu. Imi spune: Asa va vorbeste Domnul: iata, am necaz pe voi, si voi nimici cu desavarsire din mijlocul vostru pe cel rau. Sabia mea va iesi din teaca sa loveasca de la miazazi pana la miaza noapte. Si orice faptura va sti ca Eu, Domnul, Mi-am scos sabia Mea din teaca, si nu se va mai intoarce la ea. Si tu, Prieten al Fiului gemi! Cu rarunchii zdrobiti, si cu amaraciunea in suflet, gemi sub privirile lor. Si daca te vor intreba, pentru ce gemi? sa raspunzi: Pentru ca vine o veste. Cand va veni, toate inimile se vor inspaimanta, toate mainile vor slabi, toate sufletele se vor mahni, si toti genunchii se vor topi. Ca apa! Iata ca vine, a sosit, zice Domnul. Preieten al Fiului, prooroceste si spune. Zi: Sabia, da, sabia este ascutita, si lustruita. Este ascutita pentru macel, si lustruita ca sa luceasca! O, sabie, tu tai toiagul de carmuire al Fiului meu, care nesocoteste lemnul.

Reporterii banuiesc ca ultima carte intrata in biblioteca era importanta, deosebita, altfel decat celelalte. Altfel profetia n-ar fi fost atat de teribila. Cartea se chema *Imperfect Justice*. Autorul, Stuart E. Eizenstat, fusese in cariera lui diplomat, ambasador pe langa

Uniunea Europeana si ministru adjunct al Afacerilor Externe in timpul Aministratiei Clinton. Acum lucra pentru o firma de avocati.

Reporterii vor sa afle si profesorul vorbeste si despre carte si despre autorul ei, care spune foarte articulat o poveste despre cum s-a facut dreptate victimelor celui de al doilea razboi mondial. Nimic despre victimile primului razboi mondial. Povestea nu era una despre un succes usor sau o viziune idilica a justitiei. Era, mai de graba, o cronica a negocierilor care au implicat sefi ai guvernelor Europei, intr-o atmosefera incarcata emotional, cu subtextul crimelor impotriva umanitatii si a catorva miliarde de dolari in despagubiri, observand paradoxul trecutului, care devine tot mai mare pe masura ce se indeparteaza.

Reporterii ii spun ca Stuart s-a apucat de aceasta treaba atunci cand Dick Holbrooke l-a rugat sa fie trimis special pentru incurajarea restituirii propietatilor confiscate in Europa de Est, surprinsa de dificultatea iesirii din comunism, fara bani. Cand Gerhard Schroeder a devenit cancelar, si guvernul german a incetat sa mai sprijine revendicarile Germanilor din Sudeti, deportati in fuga dupa razboi, carora si lor li se confiscasera tot ce adunasera in viata, proprietati, drepturi, amintirile din fotografii, lucrurile au inceput sa se limpezeasca. Atunci a aparut Greta Beer, care fusese nascuta la Cernauti.

Tatal ei, Siegfried Deligdish, un bogat fabricant de textile, cu un cont la o banca elvetiana, nu putuse fi prins de Hitler, in Romania, care, desi aliat al Germaniei, il proteja. Cand s-a imbolnavit si a murit in spital, familia s-a refugiat la Brasov, in Carpati, locuind in apartamentul unui ofiter, bun prieten. Dupa razboi, cand armatele rosii au inchis granitele, Greta, ajunsa in Bucuresti, s-a intalnit cu Dr. Simon Beer, ce avea sa-i devina sot. Pe cai separate cei doi au ajuns la Viena. Greta trebuise sa sara din tren si sa se strecoare in Ungaria intr-un camion incarcat cu tigari. Dupa ce s-au casatorit si au stat trei ani in Italia, au emigrat in America, ca refugiati apatrizi. Mai tarziu, mult mai tarziu, cand s-au dezmeticit, au incercat sa cerceteze bancile din Elvetia, care au refuza sa plateasca, sub pretextul secretului, asteptand probabil ca taxele mari de administrare a conturilor sa le epuizeze.

Cu ocazia aniversarii a cincizeci de ani de la terminarea razboiului, Peter Gumbel, a publicat cazul Gretei in Wall Street Journal . Eisenstat a citit articolul in Belgia si imediat a vazut conexiunea cu problema restitutiei propietatilor din Europa de Est. Deci daca averile nu ramasesera in Est, si Estul era sarac, si avea nevoie de timp sa faca rost de bani, atunci, pana una alta, sa plateasca Elvetienii. Asa se face ca treburile s-au complicat. Ceea ce incepuse ca o simpla investigatie a unor conturi abandonate s-a transformat intr-o confruntare, care a fortat Elvetia sa-si reexamineze rolul ca tara neutra.

Mentinand presiunea, judecatorul Korman, din New York, a cerut avocatilor acuzarii sa justifice sumele reclamate, opt miliarde, banuite a fi in bancile elvetiene.

Dupa trei ani, si peste doua sute de milione de dolari platite unor firme de avocati, investigatorii Comitetului Volcker a publicat un raport in care erau mentionate peste cincizexi de mii de conturi abandonate.

Profesorul isi aminteste ca vazuse si el o lista cu conturile din Romania, cam optzeci, intr-un articol din New York Times. Se vorbea acolo de un negustor, Zuckerman, din Arad, al carui fiu se ducea in fiecare luna sa depuna bani in Elvetia, fara sa se specifice daca transferul se facea conform legilor in vigoare. Dar cine mai avea timp de asa ceva, in fata pericolului. Cartea nu spune despre ce pericol ar fi fost vorba, comunist, nazist sau de alta natura. La urma urmelor, pericolul e pericol, oricum l-ai lua.

Nu era clar daca judecatorul Korman si avocatii il aveau si pe el in vedere, pentru ca nu era clar daca Zuckerman contribuise sau nu la instalarea comunismul in Romania. Greta nu-l considera nici victima nici calau, si nu-l aminteste in declaratiile ei, asa incat era greu de stiut de ce fugise, si cine o facuse sa fuga din Romania, dupa ce se terminase razboiul. Mai mult, marea majoritate a depunatorilor de pe lista din New Yorl Times, erau familii mai vechi ca Zamfirescu, Constantinescu, Pop, care disparusera in inchisorile comuniste din Romania, si urmasii lor, morti de frica, si ei, nu aflasera de intreprinderea plina de curaj a grupului condus de Stuart, a carui principala arma era presedintele Americii, Clinton, si din carte nu rezulta ca Stu ar fi fost interesat in despagubirea chiar tuturor victimelor comunismului, mai ales dupa ce laureatul Elie Wiesel, fusese la Sighet, si refuzase sa viziteze muzeul crimelor comunismului pentru motivul ca multe din victime ar fi fost dubioase..

Profesorul pierduse si el o propietate in Romania. Incercase si el sa gaseasca pe cineva care sa puna umarul. Crezuse si el ca Stu il va putea ajuta. Avusese naivitatea sa creada ca era si el victima comunismului. Dar, lucru curios, cu toate ca locuia in acelasi oras cu judecatorul Korman si multi dintre avocatii care ajunsesera la intelegere cu bancile din Elvetia, nimeni nu-l intrebase nimic.

Stu spune ca intelegerea a avut loc la ora sapte seara in restaurantul istoric, Gage & Tollner, din Brooklyn, la zece minute de tribunal. Restaurantul ocupa o casa din 1890, cu felinare cu gaz. La etaj era o camera izolata potrivita pentru intalnirea intima. Judecatorul a cerut o masa in forma de U. Deoparte erau avocatii si de cealalta Elvetienii. Toti au fost punctuali cu exceptia lui Burt Neuborne, care a venit dupa zece minute. Stu spune ca suind scarile inguste si prost luminate, a putut vedea prin arcada numai capatul mesei, bratele fiind blocate de coridorul ingust, si ca, instantaneu, s-a gandit la tablouri reprezentant Cina de Taina.

32

Sa redefinim postmodernul?

In paginile unuia din volumele intitulate Noema, scoase de Academia Romana, prin efortul prietenului Gorun - cred ca e vorba despre volumul 2, dedicat postmodernismului - bibliotecara ar fi trebuit sa gaseasca o relatare, prin care sa raspunda acestei intrebari importante. Textul, solicitat de revista, si trimis la timp, reprodus aici cu oarecare fidelitate, poate dovedi ca am mai incercat si cu alta ocazie sa explic ce trebuia explicat. Ceea ce urmeaza este o transcriere fidela a raspunsului formulat intr-o limba destul de simpla, aproape stearsa, fara alte adaugiri in afara catorva dovezi bibliografice suplimentare, incluse, in vechea traditie a oamenilor de litere, ca cititorul sa poata urmari, eventual si singur, traectoria celor treizeci si ceva de scrisori, care formeaza un tot. De data aceasta, apare si prima si ultima pagina, cu toate datele necesare - asa cum cerea revista, care dorea un dialog ulterior al autorului cu eventualii sai cititori - ca nu cumva cineva, avand nevoie de ele, sa se planga ca nu le poate gasi. Formularea rezumatului, obligatoriu in orice revista seriosa din lume, este cea mai buna dovada ca limba nu mai poate constitui un obstacol in calea comunicarii.

Abstract: Postmodernism is not always postmodern. The postmodern accepts the logic of the infinity, which rejects the law of excluded middle. The emergence of the postmodern stands as the most important paradigmatic change of the past half-century. In providing a critique of pozitivism and macrotheory, the postmodern has established an intellectual tradition that has challenged a variety of modern viewpoints, most notably Marxism, which in its late extensions, disguised as postmodernism, hopes to continue the erosion of authority once detained by religion, based on the idea of infinity.

In Comunicarile celui de al Saselea Simpozion al Academiei Oamenilor de Stiinta din Romania (2003), Filiala Americana, Jane Lafrensen, de la American Institute for Writing Research, are o nota, intitulta *Postmodernism*, in care afirma ca "in centrele unde se studiaza litertura, postmodernismul este considerat ca emanand din exces de liberalism in gandire, din miscarea New Age, si din eroziunea autoritatii detinuta odata de morala si religie. O miscare foarte diversa, postmodernismul a patruns in multe domenii. Un adevarat postmodernist crede ca este liber sa se disocieze de etica, sa adopte propriile sale reguli de actiune sau de gandire, sa-si bata joc de eroi si martiri, sa conteste orice autoritate, sa accepte numai propriile legi...Cititorul este indemnat sa compare postmodernismul cu dadaismul (in care o realitate superioara este presupusa a fi captata eliberand mintea de logica si control rational) sau cu eupheismul (stilul contorsionat din Anglia secolului 16, bogat in aliteratii, antiteze elaborate, si comparatii extinse de geaba). Nici o lucrare majora nu a aparut sub auspicii postmoderne."

In vara anului 2003, atunci cand am participat la o intalnire a Grupului de Cercetari Interdisciplinare, de pe langa Academia Romana, am intalnit aceiasi rezerva. Membrii acestui grup, cercetatori de certa valoare, cu deschidere spre desbatere, m-au intrebat dece cochetez cu postmodernismul, dandu-mi a intelege ca aceasta schimbare paradigmatica din ultima jumatate de secol, a fost adoptata in Romania mai ales de cei ce iau in deradere valorile culturii Romanilor.

In cele ce urmeaza voi incerca sa fac cateva precizari.
Modern si postmodern sunt predicate aplicabile unor perioade istorice. Despre o epoca moderna se poate vorbi mai ales dupa Descartes. Rationalism inseamna credinta ca

adevarul consta in ceeace poate fi afirmat in procesele rationale ale gandirii, si ca nu exista revelatie supranaturala. A rationa inseamna a gandi logic. Epoca moderna a preferat logica Aristotelica a finitului. Aceasta logica, cu numai doua valori, adevarat si fals, sta la baza rationamentului matematic modern.

Sunt cunoscute rezultatele epocii moderne, obsedata de imbunatatirea conditiilor de existenta. Fiind din cale afara de triste, oameni de buna credinta au incercat sa investigheze, intreband de unde se poate trage esecul oribil al conceptului de progres. Fiindca au fost mai multe investigatii, avem mai multe feluri de postmodernism, care, considerate in totalitate, se constitue intr-o cacofonie.

Majoritatea promotorilor postmodernismului, atat in Franta cat si in America, sunt, in mare majoritate, fosti marxisti, intelectuali cu o serioasa cultura, care, observand, primii, incapacitatea modernului, au cautat sa se salveze in altceva. Furnizand o critica a pozitivismului si a macroteoriei, ei pledeaza pentru o multiplicitate a punctelor de vedere, ocupandu-se de relatia individ - fenomen, renuntand la plasarea lor impreuna intr-o schema mai larga. Postmodernistii, oriunde s-ar gasi ei, accentueaza nevoia de microteorie. Din acest punct de vedere, materialismul filosofic marxist pare a fi separat de gandirea postmoderna.

Multe variante ale postmodernismului sunt incercari de salvare, renuntari mai mult sau mai putin declarate, facute de marxisti care nu se pot desparti usor de marxism. Ei ajung la exagerari, care o fac pe Jane Lafrensen sa confunde denigrarea valorilor nationale, cu atitudinea resemnata in fata ideii de adevar partial. Globalizarea, atat cea predicata de comunism (proletari ai lumii uniti-va) cat si cea care deriva din eliminarea granitelor impuse de aplicarea unei logici binare (proprie unei realitati finite) acolo unde nu este cazul, nu trebue sa mai sperie.

In Romania, acest tip de postmodernism a fost importat mai ales din America, unde catedrele de (pseudo)stiinte sociale, inventate in graba in ultima jumatate de secol, cat si catedrele care se ocupau de limba si literatura, au fost, pana nu de mult, si aproape in totalitate, marxiste. Studenti romani, vizitatori, care au petrecut un timp relativ scurt in universitati relativ izolate, nu au putut sa-si dea seama de imensitatea presiunii ideologice, mai ales cand nu stiau despre ce este vorba, Marxismul in Romania fiind abandoat inainte de formarea intelectului lor. Nimeni nu se asteapta la Marxism, veritabil si vehement, in America, mai ales cand terminologia folosita era evoluata. Un numar impresionant de intelectuali trotskysti, protejati de democratia americana, si-au adaptat strategiile si limbajul in functie de momentul istoric. De aici confuzia generata de Cina de Taina. Vizitatorii, impresionati de autoritatea universitatii americane, au crezut ca tot ce zboara acolo se si mananca. Ei nu si-au dat seama ca aceasta autoritate este data exclusiv de catedrele de stiinte si tehnologie, imense uzine de cercetare, prea putin afectate de macroteorii, care, din spirit practic, s-au dovedit receptive la idei premoderne, atunci cand acestea s-au dovedit utile. In toate cazurile de oportunism, atunci cand predicarea postmodernismului modern parea avantajoasa, cercetatorii tineri, aflati in universitatile

infectate, fortati sa publice, pentru a putea fi promovati, s-au facut ca nu vad si au inchis ochii. .

Intr-o nota publicata in Noema, volumul din 2002, spuneam ca definitiile hazardate in mediile literare de stanga nu rezista unei analize atente, si ca domeniul inteligentei artificiale, in avangarda stiintei calculatoarelor, acceptand logica fuzzy ca instrument de lucru, poate oferi un punct solid de plecare in definirea postmodernului. Vorbind despre o astfel de definitie, atrageam atentia ca logica finitului nu este tot una cu logica infinitului. Pentru cei interesati in aceasta deosebire, recomandam detalii ce puteau fi gasite departe. Acum, toate aceste detalii sunt mult mai aproape, la indemana, intre copertile unei carti, intitulata *Vag*, aparuta in Romania, si in unele comentarii generate de ea [Irod, Diaconu, Savulescu, Comorosan].

In concluzie propuneam o definitie nou, conform careia postmodernul insemna o restauratie a premodernului religios, in conditiile mileniului trei, asa cum rezulta din interesul pentru Cina de Taina, pentru Leonardo a Vinci si pentru filmul *The Passion* facut de Mel

Ar trebui amintit, aici, un moment important.

Miercuri 13 Ianuarie 1982, revista *Viata Studenteasca*, in pagina intitulata *Paradigme*, anunta intr-un paragraf scurt: "In metodologia de cercetare a sistemelor teleologice a fost introdus de curand un termen nou. *Pullback* inseamna retragere orientata pe nivele superioare de perceptie. Acest fel de miscare este tipic pentru sistemele umane si face acum obiect de studiu in cibernetica. Un psihiatru (D.S.Ogodescu), un filozof (C.Noica), si un cibernetician (C.V.Negoita) s-au ocupat de miscari orientate si in aceasta pagina sunt comentate trei carti pe care le-au publicat in anul 1981. Cu toate ca autorii apartin unor domenii diferite, concluziile lor par foarte apropiate. Pentru studiul sistemelor umane conceptul de retragere este fundamental. Aplicatiile practice pot fi importante."

In *Devenirea intru Fiinta*, [Editura Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti, 1981] Constantin Noica spunea asa: "Ca i s-a luat tot filosofiei este limpede. Simplul fapt ca stiintele au vorbit mai bine despre conceptele ei privilegiate a deposedat-o de ele". Si mai de parte se intreaba: "Miscarea continua a fiintelor si lucrurilor a devenit functia (experienta) cheie, demiurgul fara chip si fara armura al omenirii actuale. In aceasta situatie suntem oare inarmati cu concepte si metode pentru a surprinde si exprima dinamica totala, integrala, a diverselor sectoare ale realitatii?"

La aceasta intrebare a incercat sa raspunda Ogodescu in *Persoana si Lume*,[Editura Albatros, Bucuresti, 1981]. A sosit momentul, spune el, ca cibernetica sa-si emancipeze principiile sale fundamentale prin despartirea de ordinea binara, care surprinde doar aproximativ complexitatea realului. Unitatea realitatii nu poate fi gandita decat in raport cu procesualitatea de retragere spre 'ceva'. Fiecare ciclu de tip pullback sporeste multimea de determinatii concrete intr-o structura care cuprinde toate determinatiile posibile, astfel incat concepte cu continut tot mai dens exprima inlaturarea din gandire a tot ce este

neesential, si confundarea ei progresiva in obiect (sau, in limbajul lui Noica, in *fiinta din lucru).* Or, capacitatea sporita de patrundere in fiinta lucrului constitute puterea stiintei actuale de a reface, la sfarsitul secolului XX, unitatea de continut a realitatii. Daca ontologia traditionala isi centra aria preocuparilor pe aspectele statice ale realitatii, ontologia postmoderna studiaza transformari ale realitatii, astfel incat acum 'devine' inseamna 'este'. Ontologia revine in atentia omului de stiinta care nu se mai ocupa numai de 'existenta- ca- existenta' ci si de 'existenta- ca- proces'. Cand Ogodescu se intreaba cum isi dobandeste referentialul autonomia in contextul intersanjabilitatii, constata ca el se poate indeparta de ceilalti poli, adica se poate desitua. *Desituarea* este un termen imprumutat de la M.Sora (Sarea Pamantului, Ed. Cartea Romaneasca, Bucuresti, 1978), si cred ca reprezinta una din traducerile posibile ale termenului *pullback*. Putem afirma fara exagerare, spune Ogodescu, ca pe muchia acestui concept se joaca insasi soarta cunoasterii. Fara acest mecanism, actul cunoasterii s-ar reduce la o simpla reflectare a lumii lipsita de concomitenta dobandire a constiintei lui.

In *Fuzzy Systems*, o carte terminata in 1977, si publicata in Anglia, care si-a facut drum mai incet, prezentand conceptul de pullback, asa cum va ajunge la Congresul International de Cibernetica si Sisteme de la Amsterdam, in 1978, scriam ca acesta s-a dovedit fertil pentru modelarea unei clase largi de sisteme, cum este cazul celor descrise in teoria deciziilor, sau a celor descrise in teoria conceptualizarii, ambele fundamentale in domeniul inteligentei artificiale, cea simulata de calculator.

Teoria sistemelor vagi se bazeaza pe ideia de grade de adevar.
Conceptul central in jurul caruia se invarteste conflictul dintre modern si postmodern este tocmai acela de adevar. Toti criticii epocii moderne, indiferent de unde pleaca, ajung, inevitabil, la el.

Modernii pretind ca adevarul poate fi cunoscut repede si in intregime. Noi va spunem care este adevarul si voi platiti. Postmodernii sunt de parere ca asa eva nu se poate. Mai incet cu platitul, spun ei. Sa vedem si ce spun adevarurile noastre. Poate ca si voi aveti de platit cate ceva. Cine stie, poate ca atunci, nu o sa va mai placa sa vorbiti despre plati.

Neintelegera provine din reprezentarea pozitiei observatorului fata de realitate. Pentru modern, realul este ceva plan. Postmodernul vede realul asemenea unui diamant caruia i s-au slefuit multe fete. El recunoaste ca nu poate privi toate fetele, diamantul fiind foarte mare. In aceasta situatie, se desitueaza, adica se retrage, pe o pozitie din care vede si alte fete. El recunoaste ca numai de la infinit se pot vedea toate fetele.

Postmodernul recurge la conceptul de infinit. Modernul crede ca nu este nevoie de el. Pictori cu reputatie, au incercat, cu o intuitie identica cu cea a savantului, si cu rezultate surprinzatoare, sa puna cateva fete ale diamantului intr-un singur plan. Rezultatul a fost o reprezentare diforma. Pictorul modern a crezut ca are voie sa deformeze. Ideologii moderni, in incercarile lor de inginerie sociala, au crezut ca si ei au voie sa se joace. La fel cu ingerii razvratiti. Rezultatele se cunosc.

Postmodernismul, in cateva tatonari specifice inceputului, a pretins ca extinde modernul fara sa-i schimbe logica. S-a crezut ca se poate vorbi de modern postmodern. O definitie valabila, daca tinem seama ca, in postmodern, legea tertului esclus nu este absolut necesara, asa cum rezulta din scrisorile deschise ale profesorului, atestate de bibliotecarea enervand studentele liberale.

Orice tip de postmodernism bazat pe logica cu doua valori este o simpla extensie a modernului. Pentru mine, postmodernul este mai mult decat aceasta extensie. Pentru mine el se dovedeste a fi o restauratie a premodernului, la un nivel superior. Prin simpla extensie, modernul isi pastreaza logica si naravurile. Logica modernului postmodern ramane binara. Restauratia premodernului, insa, ne conduce obligatoriu la logica dogmelor.

Restauratia logicii nebinare, a dogmelor, nu este un act arbitrar ci o necesitate dictata de nevoile teoriei multimilor infinite si ale fizicii cuantice. Lucrul acesta a fost observat pentru prima oara de Lucian Blaga. In 1931, in *Eonul Dogmatic*, el spune asa: " Scormonind in cenusa istoriei, constatam ca teologia (cea crestina, caci despre ea este vorba in primul rand) a dat nastere la o seama de formule, care, privite mai deaproape, alcatuiesc un tip aparte de cunoastere: dogmele...Dogma, in afara de faptul de a fi formula metafizica, mai ascunde si un sens metodologic, care - lucru destul de curios - pana acum nu a fost remarcat nici de filozofi, nici de teologi. Dupa ce ne vom fi achitat de aceasta sarcina, vom ajunge in chip firesc sa ne punem unele intrebari, care ar putea sa fie pline de consecinte. Nu cumva s-ar putea deschide undeva noi perspective filosofiei prin transplantarea in ea a metodei dogmatice, intrebuintate, pana acum, aproape exclusiv numai in domeniul celalalt, asupra caruia gandirea filozofica s-a straduit sa arunce tot discreditul?...Matematica mai noua cunoaste unele constructii, cum sunt acelea ale transfinitelor (simbolul alef al lui Cantor) prin care, fara sa se stie, se fac unele concesii atat de importante gandirii dogmatice, incat ar putea sa fie numite, fara inconjur, echivalente matematice ale dogmaticului. Simbolul alef denumeste o marime transfinita care ramane identica cu sine, orice marime finita s-ar scadea din ea. Reamintind formula dogmatica a lui Filon, potrivit careia substanta primara nu sufera nici o scadere prin emanatiile ce se desprind din ea, intre simbolul alef si formula filonica e o perfecta asemanare structurala (cu deosebirea doar ca dogma vorbeste despre esente si procese cosmologice, pe cand aleful e pur matematic). Cantor (si alaturi de el si altii) a ajuns, prin inlantuiri logice de calcule si consideratii, sa stabileasca diversele antinomii ale transfinitului. Chestiunea principala ce se pune in aceasta ordine e insa nu cum matematicienii au ajuns la aceste antinomii, ci cum vor sa le rezolve."

In concluzie, putem afirma ca nu postmodernul, care readuce interesul pentru logica dogmelor, contribue la erosiunea autoritatii religiei, asa cum acuza Jane Lafrensen. Eroziunea autoritatii religiei a fost si ramane treaba modernului, sensul lui, atunci, acum, si oricand, ilustrat atat de bine de forma lui cea mai evoluata, marxismul, care nu are nevoie de infinit si nici de logica lui. Un postmodern care isi bate joc de eroi, de martiri, si de evidenta este un modern deghizat, calit in lupta de clasa, un eufemism care se substitue principiului non datur. Cand Jane Lafrensen spune ca un adevarat

postmodernist este liber sa faca ce vrea, se refera la cel care crede ca poate compromite restauratia. O metoda folosita curent de moderni, atunci cand profita de lipsa unor definitii inteligibile.

Pentru cei care vor sa verifice, fac urmatoarele trimiteri bibliografice:

1994, In Dialog cu Andrei Manaolescu, *Curierul Romanesc*, Iunie
1998, In Dialog cu Gabriel Plesea, *Luceafarul*, 29 Aprilie
2001, Culturi intr-o civilizatie, *Origini*, nr.1-2
2001, In Dialog cu Andrei Brezianu, *Origini*, nr.7-8
2001, In Dialog cu Cosana, *Romania Literara*, nr.27, 11 Iulie
2002, Hearst II, *Origini*, nr.1-2
2002, Despre Postmodernism, *Origini*, nr.3-4
2002, Artist si Om de Cultura, *Origini*, nr.5-6
2002, Partizan Review, *Origini*, nr.7-8
2002, Cazul Morusca, *Origini*, nr.9-10
2002, In Dialog cu Mihaela Albu, *Hyperion*, Decembrie
2002, Despre Postmodernism, *Noema*, vol.1, Nr.1, p.90
2002, *Post Modern Logic*, New Falcon Publications, Tempe, AZ
2002, Postmodernism, cybernetics and fuzzy set theory, *Kybernetes*, vol.31, 7/8
2003, Despre Exil, *Origini*, nr.1-2
2003, Despartirea de Pre(a)modern, *Origini*, nr.3-4
2003, Reconstruire, *Lumina Lina*, nr.2, Mai-Iunie
2003, Apartamentul 9, *Hyperion*, nr.2
2003, Templieri Moderni si Bolsevici Postmoderni, *Origini*, nr.5-6
2003, Trei Clopotrai la Paris, *Origini*, nr.9-10
2003, Ochiul Copilului este Intelept, *Origini*, nr.11-12
2003, Prietenul Fiului, *Vatra*, nr.11-12
2003, In Dialog cu Gabriel Stanescu, in *Romanii din Lumea Noua*, Criterion, Norcross
2003, *Post Modern Logic in Fiction Science*,
ww.newfalcon.com/author_articles/negoita_fuzzy_a.htm
2003, *Vag*, Editura Paralela 45, Pitesti
2003, *Vizitator*, Editura Dacia, Cluj
2004, Despre Dacia, de la Distanta, *Origini*, nr.1-2-3
2004, Refuzand Modernul, *Origini*, nr.4-5
2004, Despre Starea Procesului Comunismului, *Origini*, nr.6-7-8
2004, Sare de Mango, *Convorbiri Literare*, nr.1
2004, Fiul Tatalui, *Lumina Lina*, nr.1
2004, Acum treizeci de ani, *Contemporanul*, nr. 2
2004, Spiritul Romanesc, *Dacia Literara*,

Cea mai usoara lectura a acestor trimiteri ar fi cea care urmeaza ordinea din urmatorul cuprins: Sare de Mango, Fiul Tatalui, In Dialog cu Andrei Manolescu, In Dialog cu Gabriel Plesea, Culturi intr-o Civilizatie, In Dialog cu Andrei Brezianu, In Dialog cu Cosana, Hearst II , Despre Postmodernism, Artist si Om de Cultura, Partizan Review,

Cazul Morusca, In Dialog cu Mihaela Albu, Despre Exil, Despartirea de Pre(a)modern, Reconstruire, Apartamentul 9, Templieri Moderni si Bolsevici Postmoderni, Trei Clopotari la Paris, Ochiul Copilului este Intelept, Prietenul Fiului, In Dialog cu Gabriel Stanescu, Acum Treizeci de Ani, Despre Dacia, de la Distanta, Refuzand Modernul, Spiritul Romanesc, Despre Starea Procesului Comunismului...

Daca suntem atenti, observam ca acest sir de cuvinte sunt pronuntate mereu de bibliotecara, si mai ales de studenti, atunci cand vor sa defineasca vinovatia.

Originile acestui cuvant sunt stranse, manunchi, impreuna. Te poti face ca nu le pricepi, ca te sperie, ca n-au sens. Poti casca plictisit, fara sa duci mana la gura, sau poti sa pretinzi ca nu auzi, cu nonsalanta, pentru ca n-ar exista, sau ar fi inutile, ce ne mai trebue o noua discutie, avem destule, sa nu ne mai pierdem timpul cu ele, cu un profesor nebun, cu o bibliotecara atat de indragostita incat a s-putut converti, cu niste reporteri grabiti, in cautarea senzationalului. O sa aibe ei grije, cei alesi de destin, cei care au dreptul sa construiasca canonul. Ei vor spune ce este bine si ce este rau, ce trebue si ce nu trebue. Ei vor face ordine in dezordine, numai ei, cand se vor intreba daca *vinovatia* e cuvant in istorie sau istorie in cuvant, care cuvant il cuprinde pe celalalt, si cum poti sa spui ca esti sigur? E treaba lor.

33

Ne-am intalnit anul trecut, in vara, la reuniunea grupului interdisciplinar de pe langa Academia Romana, unde anuntam cartea *Vag* [Paralela 45, 2003], o traducere dupa *Fuzzy Sets*, aparuta in 2000. Am schimbat carti.

Gabriel Memelis, redactor la *Axioma*, mi-a dat cartea lui [*Initiere in Paradigma Religiei*, AmandA EDIT, 2003], cu un capitol despre" Logica specifica faptului mistic: de la antinomia religioasa la logica fuzzy. " unde spune ca proclamand posibilitatea coexistentei in acelasi enunt, a doua teze logic contrare, antinomia este singura modalitate in stare sa dea seama de actul unei minti a carei natura transcede cuplurile contrarii, reflectand simultaneitatea non-contradictorie si non-duala a Realitatii Ultime experiate. Sunt evidente, credem, punctele de convergenta intre logica vagului si antinomia mistica. afirma el, referindu-se la textele mele. Interesant, mi-am spus eu.

Anul acesta, in februarie, am primit un mesaj, o invitatie la un dialog, in care spunea ca, citind cartea mea, interesanta si ea, nu ii este inca clar daca aceasta logica se rezuma la limbaj sau are o fundamentare ontologica.

Nu am stiut cum sa-i spun ca atunci, in anii 1970, cand am scris primele carti despre vagul limbajului natural, care permite omului sa descrie, cu putine cuvinte, un univers urias, toata lumea credea ca Realul este numai ceeace exista in mod obiectiv, in lumea fizica. De atunci multe s-au mai schimbat, si acum, cand nici lumea fizica nu mai vrea sa fie chiar foarte fizica, nimic nu mai pare chiar asa obiectiv.

Deabea dupa cateva zile i-am trimis intrebarea. Ce te face sa crezi ca realitatea ar fi vaga, l-am iscodit eu, ca sa castig timp.

Mi-a raspuns ca gandirea teologica s-a discreditat in spatiul european atunci cand a renuntat la perceptia vagului in asemanarea cu Dumnezeu, in sfintenie, si in paradisul imparatiei cerurilor. Catolicismul, sub presiunea erei moderne, pe care in cartile mele o pun sub semnul lui Belzebut, separa raiul de iad, chiar daca incearca, ridicol, sa pastreze gradualitatea prin introducerea purgatoriului. Pierderea perceptiei nuantate a Divinului nu aduce servicii crestinismului, a continuat el.

Si mai interesant, mi-am spus eu, si din nou am avut ezitari
In asteptarea unui raspuns, teologul mi-a trimis precizarile lui.
Vagul termenilor teologiei nu este doar o problema de limbaj, ci exprima si garanteaza un gradient ontologic, o realitate a sporului infinit in fiinta, si intrebarea reformulata - ce ne face sa credem ca realitatea nu este fuzzy - are si ea nevoie de un raspuns.

De data asta a trebuit sa raspund.
Teologia, i-am scris eu, se ocupa de infinit, care nu se supune logicii bivalente. Matematicienii au aflat asta de la Cantor, declarat religios, deci suspect. Noi stiam, mai de mult, de la parintii bisericii rasaritului, tot suspecti, cum sta treaba cu infinitul, care nu este fenomen. Ai dreptate cand vorbesti de eroarea catolicismului care a cedat tentatiilor si presiunii modernilor. Stiinta lor a avut pretentia sa furnizeze teoria Realului. Eu nu mai am incredere in aceasta pozitie si, de aceea, ma feresc sa vorbesc de Real, in termenii secolului 19. Probabil secolul cel mai prost, am mai scris, dar am sters, gandindu-ma ca nedreptatesc secolul 20.

Multumesc pentru mesaj, a urmat el. Intr-adevar, e tot mai greu sa vorbesti astazi de o realitate in sine, independenta de perceptie si de limbaj. Mitul datului pare ca se darama cu zgomot. Un Real dat, in afara unui gestalt perceptual si a unei paradigme mentale, este greu de sustinut azi. Fiecare limbaj isi modeleaza propria realitate, de care pretinde ca poate da seama suficient. Asta este de fapt paradigma postmodernismului. Acestea nu sunt insa pricini de disconfort pentru teologie. Realul este expresia plastica a unor gesta divine, asa incat realitatea lui ultima, subiacenta, este altceva decat el. Dat e doar Dumnezeu. De ce nu s-ar recunoaste atunci dreptul la cetate logicii vagului, si, in ultima instanta, logicii antinomice. Matematicienii par ca nu sunt de acord cu dreptul antinomiei la statutul de logica, vazand-o doar ca pe semnul unui impas al logicii clasice. Imi cer, bunaoara, sa le dau exemplu de silogism or de implicatie. Or tocmai aici e problema. Credinta mea e ca antinomia e acea forma mentis care, cum spuneti, poate da seama de infinit, de incomprehensibil, ca ea - spre deosebire de paradoxul logic - se articuleaza

coerent inauntrul unui sistem de semnificatii sui generis, incomensurabil prin logica binara.

Se incheie un sfert de de secol, de cand ma plimb prin lume, cautand prilej pentru astfel de dialoguri. A trebuit sa ma intorc in tara romanilor ca sa am unul care sa ma uimeasca. Cu o uimire care sa ma umple de bucurie.

34

In ultimul numar (Winter 2004) al revistei *Critical Inquiry,* care apare la Universitatea din Chicago, un postmodern cu prestigiu, interesant, Bruno Latour, face marturisiri. Am gresit tinta, marturiseste el.

In articolul intitulat *Why Has Critique Run out of Steam? From Matters of Fact to Matters of Concern,* aflam ca pericolul nu mai vine din increderea excesiva in argumente ideologice pozand ca realitate - asa cum am fost invatati sa combatem atat de eficient in trecut - ci dintr-o excesiva neincredere in realitate, vazuta ca produsul unei ideologii rele. Acum, multe programe de doctorat pregatesc multi studenti , care invata ca faptele sunt facute, ca nu exista acces nemediat, natural, la adevar, ca suntem prizonierii limbajului, ca vorbim totdeauna dintr-un anumit punct de vedere, si asa mai departe, in timp ce extremistii periculosi folosesc acelasi argument, al constructiei sociale, ca sa distruga o evidenta, castigata cu greu, ce ne poate salva.

Trebue sa ne cerem iertare ca am gresit? Sau trebuie sa folosim sabia criticismului impotriva criticismului insusi. Nu spuneau criticii ca nimic nu are baza solida?

Ce a devenit critica, cand un mare maestru al ei, Jean Baudrilllard, spune ca Turnurile Gemene din New York s-au distrus singure sub propria lor greutate, subminate de nihilismul capitalismului, ca si cand avioanele folosite de teroristi s-ar fi sinucis singure, atrase de gauri negre?

Pentru a indica directia argumentului, Latour spune ca Iluminismul a profitat in mare masura de un instrument descriptiv puternic, acela al realitatii, cu care au fost demitizate credinte, puteri, si iluzii, si care, la randul sau, a fost complet dezarmat, odata ce realitatea, la randul ei, a fost devorata de avantul demitizant. De atunci, luminile

Iluministe au inceput sa paleasca, incet, si un fel de intuneric a cazut peste campusurile studentilor..

Intrebarea lui Latour este urmatoarea: Putem inventa un alt intrument descriptiv, tot atat de puternic, care sa sa ocupe, de data aceasta, cu problemele semnificatiei, si cu care sa protejam, nu sa demitizam? Cu alte cuvinte sa trecem de la deconstruire la constructivism?

Realitatea, aparuta brusc si cumva miraculos, crede filozoful francez, a permis istoricilor, umanistilor si criticilor sa traseze diferentele dintre premodern si modern. De cand, insa, a fuzionat cu semnificatia, diferentele sunt contestate.

De ce te simti bine cand ai o atitudine critica? De ce acest pharmacon a devenit drog euforic? Pentru ca te face sa crezi ca ai totdeauna dreptate. Cand credinciosii naivi se agata de zei, poezie, obiecte de pretuit, poti transforma aceste atasuri in tot atatea fetisuri, si umili, spunandu-le ca nu exista nimic altceva decat proiectiile lor, si ca tu, da, numai tu, poti vedea. Apoi, cand credinciosii naivi se infatueaza cu propria lor importanta, cu propria lor capacitate de a proiecta, ii lovesti cu un al doilea pumn, si ii umilesti din nou, de data aceasta aratand ca, orice ar gandi, comportarea lor este determinata in intregime de actiunea unei cauzalitati puternice, venind dinspre o realitate obiectiva pe care n-o vad, dar pe care tu, da, tu, criticul care nu doarme nicicand, poti s-o vezi. Nu este fabulos? Nu merita sa te duci la Paris, sa faci studii de criticism?

Dupa ce a inteles ca obiectele stiintifice nu pot fi explicate social, Latour a mai inteles ca si alte obiecte nu sunt simple proiectii pe un ecran gol. Si ele actioneaza, si ele fac ceva, te fac sa faci ceva. Nu rezista numai obiectele stiintei, ci si celelalte, cele presupuse a fi prefacute in pulbere de dintii puternici ai deconstructorilor. Acuzatia de fetis, spune Latour, este un gest gratuit, nerespectuos, dement, si barbar.

Nu a venit timpul pentru progres? Nu a venit timpul sa inventam, cel putin odata pe secol, un nou instrument critic? Nu ar trebui sa ne simtim umiliti cand vedem cum militarii, mai atenti, schimba doctrinelele, strategiile, tehnologiile, ca sa faca fata amenintarilor noi, in timp ce mandria academiei, la creme de la creme, noi cei ce transformam tot restul lumii in credinciosi naivi, fetisisti, nefericite victime ale dominatiei, ne-am anchilozat, sub un fard niciodata interogat ?

Nidra Poller, spune ca da.
Intr-un articol, *Betrayed by Europe: An Expatriate's Lament,* publicat in revista *Commentary,* March 2004, ea recunoaste ca nu e usor sa sti cand te inseli si cand te desmeticesti. Cand s-a uitat inapoi la motivele pentru care a parasit America, pentru Franta in 1972, unele i-au parut demodate, ca frizurile cantarerilor Beatles si protestele impotriva razboiului din Vietnam.

Ea a crezut ca este europeana, si s-a intors. Nu exact de unde-i plecase familia - Budapesta si Przemyl erau locuri unde nu s-ar fi intors niciodata- ci Europa cea cu orase

frumoase, tot felul de monumente la coltul strazii, mestesug, savoir vivre, boutiques, maniere, rafinament, asigurari sociale, educatie fara bani, istorie, vinuri, si dusumea cu parchet.

Si ea se intreaba. Isi va apara francezul patria? Sau va trebui sa plecam? Avem furie muslima in scoli, spitale, si tribunal. Politia este atacata, personalul spitalelor batut, judecatorii amenintati. Republica este asediata. Ce face Franta? Injura America. Asta, se pare este linia lor Maginot. Ranjetul urii. Mana in mana cu guvernul, intelectualii si presa Frantei transforma panica nationala, datorita pierderii de grandoare, in dispret fata de America. Priviti acesti suavi europeni, chihotind intre ei pentru ca soldatii americani sunt ucisi in Irac. Mergeti in cruciade pentru a lupta cu boli incurabile, treceti prin fata unei masini in viteza, fumati o tigare. Dar sa lupti pentru a-ti apara tara? E indecent!

Pentru Nidra monumentele se darama. Palatele, arcurile de trumf, bacoanele de fier forjat, raurile care serpuiesc prin orasele dulci. Tot. Cum poate acoperi frumusetea o asa lasitate, se mira ea, si marturiseste ca isi apara simturile de aceste sirene, in timp ce inima ii e mandra de 'tara liberilor si patria bravilor'.

Noi nu suntem liberi in Franta, marturiseste ea. Stiu diferenta. Vin dintr-o tara libera pe care mi-a placut s-o tin la distanta, sa o vizitez cu placere, si sa o parasesc usurata. O tara straina unde am fost nascuta, pentru ca Europa mi-a vomitat bunicii, si, acum, ma stranuta, pe mine si pe ai mei.

Nu sunt adevarate acuzatiile aruncate nepasator de corifeii criticii frantuzesti, care vorbesc azi de imperialismul american, dorinta lui de hegemonie, nevoia yankeului de a domina, si celelalte, intreaga versiune a Protocolului Inteleptilor din Sion.

Aduceti imperiul, iubiti Yankei, incheie ea. Veniti aici, si colonizati acest loc ca sa pot sa-mi pun valizele inapoi pe dulap, sa-mi pastrez volanasele, si sa traiesc pana la adanci batraneti, aici in centrul Parisului, in mjlocul criticismului debusolat, care debusoleaza.

35

Cred ca pana acum toti locuitorii acestei lumi, si, de ce nu, foarte posibil, si cei din alte lumi, au auzit despre noul film facut de Mel Gibson, *The Passion*, si au citit, probabil, tot felul de critici, bune sau rele. Stanley Kauffmann, comentatorul de la *The New Republic*,

spune ca nu a existat o asemenea agitatie, din 1938, cand a fost facut *Gone with the Wind*, si recunoaste, fara entuziasm, ca filmul lui Mel va fi vazut de foarte multi spectatori.

Asta in America, pentru ca in Europa e altceva. Lasand la o parte chestiunea cu semitismul (Kauffmann crede ca, sigur ca da, filmul e antisemit, cum sa nu fie daca evangheliile sunt antisemite) cea mai notabila caracteristica a comentariilor negative este regretul ca Mel a avut prostul gust sa faca un film, religios, despre un Christ care nu este socialist, anglican, cu vederi inaintate despre femei, homocasatorie, si asa mai departe. Christ, ne asigura comentariile pesimiste, inseamna dragoste si nu violenta.

Fain. Faceti filmul vostru despre acel Christ al vostru, spune Marc Steyn. Acesta este cel pe care l-a facut Mel, si se pare ca multe zeci de milioane de americani sunt gata sa-l vada. In articolul, *One nation under God,* publicat la 13 Martie 2004, in *The Spectator,* o revista din Londra, spune ca in Europa sensibilii il gasesc cam prea tare, masele faradedumnezeu il ignora si catolicii, care au uitat de mult de biserica lor, nu doresc sa li se reaminteasca ce au pierdut. Filmul se alatura astfel acelui grup select de trasaturi culturale care separa Europa de America administratiei Bush.

Asa spune Steyn. Pentru ca, observa el, in perioada penibila cand a fost acuzat de destrabalare, si Bill Clinton a avut langa el pastori, spirituali, in permanent breakfast cu rugaciune, la care secretarul de presa anunta psalmii cititi in timpul acela de penitenta, si, in multe alte ocazii, cand a fost vazut tinand in mana, in mod ostentativ, Biblia - inclusiv de Paste, cand s-a intors in Biroul Oval ca sa sarbatoreasca invierea, in modul sau personal, cu frumoasa interna Monica. In ciuda tuturor acestor realizari, numai religiozitatea administratiei Bush i-a iritat pe Europeni.

Asa cum scrie Max Hastings in *The Guardian, i*gnoranta si ingamfarea lui, relatia lui declarata cu Dumnezeu, invita repulsia. Este adevarat ca Bush nu reclama o relatie de tip special, ci numai, asa, o relatie simpla, obisnuita. Pentru Europa laica, insa, chiar aceasta revendicare modesta este suficienta ca sa-l inghesuie in aceaisi categorie cu unii vecini ai sai, tot din Texas, cultistii din Waco, arsi de vii in timpul administratiei Clinton, sub pretextul ca ascundeau arme.

America este ultima natiune religioasa in lumea vestului. Ultima in care majoritatea populatiei se duce la biserica sa asculte cuvantul Fiului Tatalui, cel din filmul lui Mel. Pentru Americani, Bush este normal, nu ciudat. In America, mersul la biserica e normal. Ciudat este anti-americanul. Islamistul arab, care dispretueste America pentru libertinaj, si ateul european, care o dispretuieste pentru un crestinims ridicol

In locul unei biserici de stat, Europa crede in statul biserica - furnizorul de asistenta, din leagan pana la marginea gropii mormantului. Oamenii sunt fericiti ca nu mai sunt oprimati de religie, intr-o lume in care statul regleaza toate aspectele vietii. Interzicerea valului purtat de fetele musulmanilor, in scoli, pare drumul spre viitor, o incercare de a impinge religia spre marginea vietii, in viitor postcrestin. In ciuda faptului ca nazismul si

comunismul au fost expresii ale postcrestinismului, credinta in secularism ramane indestructibila Vazuta dinspre America, Europa pare foarte ciudata..

Steyn vede ca cea mai religioasa tara din vest este si cea mai puternica. Militar, cultural, economic. Sa fie o coincidenta, se intreaba el, ca America este puternica si religioasa, si Europa este slaba si laica. Sa fie vorba de o simpla coincidenta?

Profesorul cred ca nu.
Are un prieten la Mount Sinai Hospital, in New York, intr-o echipa de cercetare, se ocupa de sisteme imunitare. De la el a aflat ca cei ce cred puternic in Fiul Tatalui, au un sistem imunitar foarte tare, mai ales atunci cand se roaga. Asa i-a spus el. Asa rezulta din cercetarile de acolo. Credinciosii si necredinciosii au imunitati diferite, i-a spus el, despre masuratorile lui, si el am ramas cu gura cascata.

Se pare ca n-a fost o gluma cand Mel s-a lasat convins ca credinta il va face sa fie imun.

Se mai pare ca asa a crezut si administratia Bush, care, ignorand sfaturile date de administratia Clinton, a bagat Europa de est in aliantele nordatlantice, cu imunitate scazuta. Daca acolo bisericile sunt arhipline, ar fi aflat inapoiatii din Washington, atunci inseamna ca merita protectia noastra. Daca acolo bisericile sunt mici, pentru ca nu au avut niciodata ragazul sa devina mai mari, merita sa existe o catedrala a neamului, ceva mai incapatoare. ce daca unii cred, cu alt fel de credinta, aprinsa, ca asa ceva nu se face, pentru ca ar fi impotriva spiritului european, secular, pe masura lui Mango.

36

Mitch Sandulescu, scriitor cunoscut bine de cititorii din Romania, mai ales cei din anii 1970, a publicat recent o carte destinata publicului american. *Escapes and Ashes* (Criterion Publishing, Norcross, 2004) n-ar fi trebuit sa fie o surpriza, si totusi a fost. Cu voce distincta, ea demonstreaza ca arta scrisului nu depinde de limba. Pentru ca engleza nu se mai poate confunda cu americana, autorul uimeste cu usurinta cu care le foloseste pe amandoua. Bilingv sau nu, el intra in literatura americana in felul lui, puternic, frumos, cu atata talent, incat se aseaza, de la inceput, pe undeva pe langa Philip Roth, adica langa alt maestru al romanului psihologic dictat de biologie.

Actiunea cartii este construita in lumea eleganta si dura a spitalelor din New York, intersectata cu lumea din mintea perversa a adolescentului Zico, un schizofrenic, ce scrie cu usurinta poeme ciudate, pe care le vinde lui Tabio, angajat si el in tot felul de incurcaturi diabolice. Cand un coleg ii propune, si ea accepta, sa afle ce e cu Zico, dela

unul din pacientii sai, un om de afaceri din Wall Street, Dr. Gabrielle Ross este prinsa intr-o plasa de intrigi, inselaciune si dragoste. Dragostea apare in mod cu totul surprinzator, atunci cand un pacient, bolnav de leucemie, frate cu Zico, indragostit, o invita sa locuiasca in vila sa. Se pare ca Zico asta asteapta..

Se poate ceva mai interesant? Da, se poate. Gabi deabea venise din Romania, maritata cu Toni, de care divortase imediat, la sosire, asa cum se intampla mereu. Aici o intalneste pe Melody, o fosta gimnasta, dedicata Cauzei, o miscare impotriva globalizarii, pentru subminarea unor guverne corupte, si eliberarea domnisoarei Berenson, Lori, din New Jersey, intemnitata in Peru, unde sprijinise in mod violent miscarile violente de stanga.

In capitolul 33, Melody trimite 300 de mesaje e-mail solicitand tot atatea solicitari, catre Departamentul de Stat, pentru a cere guvernului cilean sa-l judece pe fostul dictator Pinochet. "In tot timpul acesta, pe birou, se afla o carte, intitulata *Bankrolling the Bolshevik Revolution*. Este un cadou de la Comandanta Ramona, si de la amantul ei ciocolatiu. Melody se infioara amintindu-si de pulpele, mirosul, si sfiala ei. Pe coperta cartii e Stalin, de marimea lui Gulliver, scotand saci cu bani dintr-o banca de la sfarsitul secolului, dandu-i unui grup de soldati rosii. Melody priveste peste scrisoare din mesajul agitator, simtind o noua energie in degete. Este ca si cum le-ar fi conectat intr-o priza electrica invizibila."

Capitolul, scurt, este formidabil. Schimba romanul, schimba dispozitia cititorului, schimba tot. Din psihologicul biologic, sarim in politic. Neasteptat. Mai bine spus, sarim in altceva, mult mai mare. Ca si in filmul *The Dreamers*, pe care bibliotecare l-a vazut acum cateva luni intr-un cinematograf cochet de pe Third Avenue. Cine nu-si aduce aminte *Un Tango la Paris?* Acelasi regizor. Acelasi talent, aceleasi emotii, aceiasi greata. Numai ca acum psihologia dictata de biologie capata sens. Este necesara si folosita pentru contrast. O ironie la un nivel foarte mare.

Intr-un apartament al unor oameni cu stare, tot in Paris, trei tineri se destrabaleaza. Doi sunt francezi, frate si sora. Al treilea, prieten de decurand, este american, mai putin rafinat. El trebue invatat sa se destrabaleze. Nu invatase la el acasa. Cand destrabalarea ajunge scarboasa, dupa cateva zile de stat impreuna, cei trei aud vuetul de afara, ies pe strada, intra intr-o coloana a revolutiei din 1968, si i se aseaza in fata. Cei doi frati, apuca cate o sticla incendiara. Americanul, mai putin rafinat, din instinct, se retrage. Regizorul, acum ceva mai batran, intelept, foloseste porcaria apartamentului ca sa deconspire porcaria promovata de miscarea de stanga din Franta. O deconspirare totala, datorita contrastului, care schimba filmul, din scarbos in superb. .

La fel face si scriitorul romano-american. Si el incepe cu biologia. "Toni era pasionat pentru ce tot venea din Franta, bucataria, stilul, politica. Singurul cuvant englezesc folosit era fuck. Ready for a good fuck, intreba el. Gabrielle isi amintea cu un zambet ingaduitor, ca niciodata nu se tinea de cuvant... Ea vroia bani, atentie, restaurante, informatie vaginala -oh, dela interni la Ron Eisners, duzini de barbati dorisera acea bucatica de carne, acel mic tub de emotii, si o facusera fericita." Toata zbaterea doctoresei si a celor

din jur, descrisa pe larg, magistral, in 277 pagini, nu face altceva decat sa o plesneasca pe Melody si lumea ei falsa, descrisa pe numai cateva pagini. O ironie superba.

Bibliotecar crede ca Sandulescu a scris o carte mare, care, e sigura, va starni un ecou, despre care crede ca vom mai auzi, in curand. Biata fata.

37

Felul dumneavoastra de a scrie, marturisiti, e un mod distinct (specific) postmodern de a vedea lumea: nonlinear, intr-un timp fracturat, discontinuu. Altfel spus, un procedeu de "a crea punti intre spatii narative", " de a asambla reprezentari partiale" si de a explora perceptia ca proces si emotie. Vedeti pericolul vreunei vulnerabilitati in aceasta apropiere de real?

Vad avantaje. O multime de avantaje. Cel mai important avantaj este al cititorului, care, in felul acesta, este eliberat, devine independent, nu mai este supus unui scenariu obligatoriu, are voie si el sa gandeasca, sa scape de tirania singurei interpretari admisibile, a scriitorului, care, nu stiu de ce, totdeauna se considera superior cititorului, un fel de zeu, atotstiutor, gata sa dea sentinte.

Avantajul literaturii e cunoscut. Scriitorul poate oferi o descriere mai plina decat cea a savantului. Scriitorul, ca si savantul, furnizeaza fapte si legaturi intre ele. Savantul modern, arogant, incercand sa-l imite pe Dumnezeu, se situeaza in afara timpului, oferind o singura teorema, pe care o dovedeste adevarata, cu o logica bivalenta. Fara sa spuna ca pleaca de la axiome care nu pot fi demonstrate. Scriitorul, mai aproape de viata, poate oferi, simultan, in aceasi carte, mai multe descrieri, privind spre realitate din mai multe directii, cateodata contradictorii, asa cum este cazul in litertura buna.

O poveste este mai puternica decat o teorema. Teoremele lui Pitagora impresioneaza mai putin decat textele lui Homer, pentru ca sunt stoarse. Textele lui Homer pot fi rezumate, adica stoarse, pentru ca el, cand priveste, simte.

Nu toate descrierile sunt la fel. Unele sunt mai aproape de real decat altele. Nici una nu este perfecta, pentru ca fiecare construeste cum poate. Un text compact, seamana cu o monografie, care prezinta faptele si interpretarea lor, impreuna. Un text fracturat prezinta faptele, evita interpretarile de prisos, acorda incredere cititorului, il ridica la gradul de creator, asa cum are dreptul sa fie, si lasa o parte din adevar pe seama lui. Scriitorul, la randul lui, ar trebui sa se simta eliberat. Nu mai poate fi acuzat ca transmite mesaje, ca este agent, interesat sa construiasca realitati destinate unor cititori usor de prostit.

Cred ca intervalele sunt utile. Cand cititorul se strecoara in intervalele generate prin fracturare, si construeste puntile lui intre spatiile narative distincte, poate demonstra mai mult decat o singura teorema.

Vedeti in societatea postmoderna " o colectie de subcomunitati ai caror membrii se izoleaza in propriile cochilii" si de oameni" controlati de cei pe care-i urasc". Mai poate fi intrevazuta, in aceste conditii, perspectiva totalitatii despre care vorbea (si) Mircea Eliade?

Cochilia presupune margini, care sa o desparta de rest. Ea poate dispare numai dupa ce s-a renuntat la logica bivalenta, buna pentru obiecte finite, improprie socialului. Fara prea multe exceptii, cei ce se inchina la altarul logicii separarii, separand pe cei buni de cei rai, se considera buni, indreptatiti sa-i pedepseasca pe rai. De aici, tentatia de a controla. Nimic mai periculos decat o comunitate care se izoleaza, sub drapelul logicii bivalente, care exclude tertul, cu gandul ca are dreptul sa controleze. Controlul, ca si revolta, razboiul, si tot ce urmeaza din ele, rezulta in mod firesc atunci cand omul este introdus, fortat, in centrul unui univers in care nu exista loc pentru sacru, de care a fost separat. Eliade vorbeste de totalitate pentru ca se refera la sacru, asa cum a fost considerat el de premoderni, separat si neseparat, simultan.

Globalizarea, utima farsa jucata modernilor, atunci cand au vrut sa salveze principiile internationalismului proletar, este un concept premodern. Pentru o lunga perioada de timp, apartenenta la o natiune a insemnat apartenenta la o religie si nu la o limba. Scriitorul modern, indragostit de internationalism bivalent, pacalit, s-a jucat din nou cu idea de totalitate, pervertita de separarea ideii de adevar absolut de idea de Dumnezeu. In aceasta situatie, situat pe aceasta pozitie, de judecator, numai in virtutea talentului de a aseza cuvintele impreuna, scriitorul modern, bivalent, si-a pierdut capul, si a uitat ca pendulul istoriei isi schimba periodic miscarea.

Din totdeauna, scopul filozofiei a fost sa discearna natura ultima a realitatii. Dupa cel de al doilea razboi mondial, ca o reactie la aberatiile erei moderne, terminata cu masacre uluitoare, holismul a fost acuzat pentru toate catastrofele din secolul 20. Asa se explica deconstruirea filozofiei vestului, inceputa de Jacques Derrida. Deconstructorii, ostili pretentiilor modernilor la totalitate si adevar absolut, au descoperit si anulat dihotomiile false, pretinsele opozitii, inerente gandirii modernilor, si au respins ideia de totalitate, legata de totalitarismul care presupune adevar obiectiv. Facand asa, au aruncat din copaie si copilul si apa murdara.

Multe carti ale dumneavoastra spun povestesc propriei cercetari a (teoriei) sistemelor vagi. Ele insele, in textura lor, sunt vagi, cu lungi taceri intre imagini, cu "spatiu pentru toate umbrele dintre negru si alb". Cat de dificil sau de comod e sa scrii o astfel de literatura?

Cand spunem ca un cuvant este vag, afirmam ca nedeterminarea lui vine din inteles si nu din lipsa de informatie. Vagul este un dat al limbajului natural. Nu poate fi eliminat. Nici nu trebue. Orice incercare de a-l elimina este himerica. De prost gust. Eu il consider o binecuvantare, pentru ca imi permite sa spun mult cu putine cuvinte, si il apreciez si la nivelul descrierii, adica a grupului organizat de cuvinte. Asa cum un singur cuvant este vag, si un grup de cuvinte poate fi vag. Orice descriere vaga il forteaza pe cititor sa gandeasca. Pentru mine, asta este scriitura interesanta. Fara vag, un roman ramane un reportaj, chiar atunci cand este construit cu abilitate.

Numiti intaiul dumneavoastra roman algebric (Pullback,1986) o "miscare catre o limita, catre o tinta finala intr-o structura in care fiecare lucru isi are locul sau". mai spuneti ca prin aceasta miscare (pulling back) poate fi revelata adavarata perspectiva asupra lumii si se poate deduce sensul cuvintelor din context ("fiindca vezi deopotriva cuvintele si contextul lor"). Cum se vedeau cuvintele pana sa confirme matematica acest discurs despre logica sistemelor vagi?

Toate cartile mele reprezinta capitole intr-o carte mai mare, cuprinzatoare. Nu am stiut, la inceput, **ce** va urma. Banuiam insa **cum**. Simteam cum as fi putut fi in felul meu.

Am inceput sa scriu destul de tarziu. Din motive pe care nu le vom discuta acum. Asa ca am avut destul timp sa ma gandesc la metoda, influentat de toate si pentru toate, admirand uimit pe cei ce puteau scrie cu usurinta, despre orice. Nu am imitat pentru ca, spre norocul meu, neavand timp pentru studii aprofundate de literatura, asa cum au avut criticii admirabili, am scapat de supliciul cititului de maculatura, si de influentele hotaratoare ale altor feluri minunate de scriere. Mi-am permis sa-mi imaginez drumul meu, asa cum am facut tot timpul, de cand ma stiu.

Atunci cand am inceput sa scriu *Pullback*, m-am gandit la rezultatele proaspete ale teoriei categoriilor, un domeniu de varf al matematicilor, dedicat fundamentelor.

Ma interesa atunci analiza categoriala a logicii.
O categorie poate fi imaginata ca un univers al unui anume tip de discurs. Un astfel de univers este determinat specificand un anumit tip de obiect si un anumit fel de legaturi intre obiecte.

Astfel, studiul topologiei are loc intr-un univers de discurs (categorie) cu spatii topologice (obiecte), si functii continue (legaturi). Algebra liniara se plaseaza intr-o alta categorie, ale carei legaturi sunt transformarile liniare intre spatii vectoriale (obiectele).

Matematica, foarte cuprinzatoare, poate fi astfel cuprinsa intr-un numar determinat de subiecte, sau categorii. Un fel folositor de a da coerenta si unitate unei discipline care prolifereaza si se diversifica.

Daca teoria categoriilor furnizeaza limbajul pentru a vorbi despre matematica, atunci nu ar putea fi utilizata si pentru a descifra arta scrisului, m-am intrebat eu, gandindu-ma la un imprumut fertil de metoda.

Hai sa vedem.
Cel mai general univers de discurs matematic este categoria ale carei obiecte sunt multimi obsinuite, legate prin functii. Aici conceptele matematice fundamentale (numar, relatie) li se dau descrieri formale. In aceasta categorie se poate studia logica bivalenta. O categorie care seamana cu categoria multimilor este numita un *topos*. Un cuvant grecesc, cu intelesul de *loc*. Locul unde gasesti o anumita logica. Orice logica. Chiar cea cu mai multe valori, care, astfel, se plaseaza si ea intr-un topos al ei..

Multimile obisnuite sunt colectii de elemente care se bucura de un predicat singular. Uniunea scriitorilor constitue o multime obisnuita. Elementele multimii sunt scriitorii. Oricine a scris doua carti este membru al acestei multimi. Singurul criteriu de apartenenta este dat de aparitia celor doua carti. Nu conteaza nimic altceva. Cand vorbim despre scriitori, vorbim despre cartile lor si nu despre faptul ca sunt batrani, tineri, slabi, inalti, blonzi, comunisti sau recalcitranti. Un scriitor caraterizat de o singura proprietate (doua carti) sau apartine multimii scriitorilor, sau nu.

Atunci cand scriitorii sunt judecati dupa mai multe criterii, lucrile nu mai sunt tot atata de clare. Atunci, apartenenta este definita cu grade. Este ca si cum am da note, tinand seama de numarul de criterii satisfacute. Unii scriitori satisfac toate criteriile, altii nu. Exista scriitori buni, mai buni, foarte buni, deadreptul exceptionali, care iubesc tara in care s-au nascut, care o vand, care vor sa o terfeleasca, si asa mai departe. Vorbim despre grade de aparteneta la multimea scriitorilor din Romania, si ne mutam in domeniul multimilor vagi (fuzzy) care pot fi discutate intr-o categorie a lor.

Conceptele cu care ne construim descrierile - deci cuvintele cu care ne scriem cartile - se afla si ele intr-o categorie a lor, la fel cu cea a multimilor vagi, care le modeleaza. Fiecare concept poate fi obtinut din combinarea altor concepte, un fapt usor de inteles, daca ne amintim, de la scoala, ca orice definitie se bazeaza pe definitiile precedente. Toate conceptele sunt legate de un concept terminal - cel mai vag concept cu putinta, numit "ceva" - aparent gol. Acest concept terminal contine toate celelate concepte. El este cel care determina adevarul, o legatura cu un alt concept, de clasificare. Este cea mai frumoasa definitie pe care am intalnit-o. Un rezultat al mintilor ascutite, care gandesc. Pentru ca mai exista si minti puturoase.

De acest adevar s-au apropiat toti marii savanti premoderni. Teologia rasaritului stia ca omul este factorul de unificare a lumii. Premodernii stiau foarte bine ca omul este inelul de legatura intre partile lumii. Cel mai important savant premodern, Maxim Confesorul, a preferat sa-l numeasca pe om macrocosmos, si nu microcosmos. Premodernii mai stiau si despre unificarea lumii cu creatorul, chiar daca nu-i spuneau subiect terminal. Dionisie Areopagitul, in De Divinis Nominibus, spune ca cel nemiscat iese si se misca spre toate,

nu prin vreo schimbare, sau alterare, sau modificare, sau miscare, dreapta, sau ciclica, sau in ambele feluri, ci prin faptul ca este prezent in toate printr-o cuprindere nesilita.

Asa ar putea fi inteleasa retragerea (pullback) spre un punct terminal, de unde se vede tot. Si tot asa ar trebui inteleasa cuprinderea premodernului in postmodern.

Ritmul vietii intr-un roman algebric este puterea de a amalgama idei, valori, variabile si concepte. Acestea si altele (roluri, subiecte, personalitati) pot fi puse intr-o formula. Care e formula romnului dumneavoastra Pullback?

In anii 1970, vazusem ca o multime vaga poate fi reprezentata (si deci aproximata) cu o familie de multimi obsinuite. Una pentru fiecare nivel de apartenenta. M-a gandit ca tot asa s-ar putea sa fie si cu povestea. Mi-am propus sa o reprezint cu o familie de descrieri, una pentru fiecare nivel de vag, atatea cat am sa pot.

Povestea are loc, se intampla, intr-un anumit interval de timp. Am impartit acest inteval, intr-o familie de intervale, care se includeau reciproc, asa cum stau foile intr-o ceapa. Daca fiecare capitol are acelas numar da pagini, atunci descrierea unui interval lung este mai vaga decat descrierea unui interval scurt, care accepta mai multe detalii. Includerea capitolelor unul in celalat, permite vizualizarea contextului.

In logica tertului exclus a lui Aristotel (A nu poate fi, in acelasi timp, A si non A), ceva exista sau nu, e adevarat sau fals, e inauntru sau inafara. Ce inseamna pentru literatura disparitia unei granite artificiale create intre cuvinte, evenimente si perceptii?

Noi posibilitati de expresie. Sesizate de sudamericanii obsedati de fantastic. Incercate de mine cand am exploatat vagul si intervalul gol, plin de potential. O abatere de la principiile literaturii modernilor, care separa poezia de proza. Prozatorul modern, chiar atunci cand nu recunoaste, evita metafora, preferand precizia psihologiei determinata strict biologic, la indemana oricui. Cand se simte saraca, ca sa dea impresia de imbogatire, literatura moderna recurge la pornografie.

Intr-o carte recenta, *Avocatul Diavolului* (2003), pe care am citit-o atent, pentru ca vorbeste si despre mine, si despre cartile mele, intr-un dialog cu Marius Tupan, Marian Popa, referindu-se la literatura foarte recenta, arata ca obscenitatea si trivialitatea castiga teren. Exemplul dat, un pasaj din *Fric*, cartea unui Agopian, este convingator.

Evenimentele din romanul Pullback nu sunt "expuneri arbitrare ale unei puteri nestapanite, ci parte dintr-un context, parte a unui intreg". Cum se poate intra in acest intreg, in inima Realului, cum spuneti?

Dandu-i tarcoale. Uitandu-te la el din mai multe pozitii, in timpi diferiti, prin gaurile unor intervale de timp diferite, cu credinta ca tot ce s-a intamplat, a fost pentru ca asa trebuia sa fie.

Era moderna, cu tot ce a avut in ea, a fost un test. Necesar. Ia sa vedem, s-ar fi putut sa fi spus creatorul, pana unde pot sa ajunga creaturile mele? Pornografia nu a fost inventata in Romania. A venit din vestul modern, unde era folosita ca instrument de indobitocire a cititorului, de intoarcere de pe directia de miscare sugerata initial. Cand s-a simtit sigur pe el, scriitorul modern, soldat destinat distrugerii crestinismului, din interior, a mers mai departe. A inceput sa-si bata joc de Dumnezeire. Pentru asta a luat premiul mare. Cititorul, pe care nu l-a intrebat nimeni, pentru ca premiile, si mari si mici, sunt date de grupuri alese, inaccesibile, a strans din dinti, gandindu-se la cine ar cere palme.

Asa vad eu aparitia recenta a filmului de succes, *The Passion*, facut de Mel Gibson, care, iubindu-l pe Dumnezeul, a vrut sa-l apere. Ia sa vedem, cum a fost, intreaba si el, ca si mine. Eu n-am fost acolo, n-am fost martor direct, nu l-am vazut pe Pilat, si nici pe ceilalti actori, amestecati in drama. Am fost martor al altor evenimente. Stiu altceva, si pot da marturie. Stiu ca moartea lui Dumnezeu a fost cantata de toti modernii, si mai stiu cum s-a incercat un omor acum, in timpul vietii mele, de niste contemporani de-ai mei. Subtil, cu metode moderne. Metodele literaturii moderne. Subtile. Cum se poate vedea dintr-o carte semnata de Sara Mango, care a rescris evanghelia, cu nonsalanta..

Motto-ul din Umberrto Eco la volumul Post Modern Logic sugereaza necesitatea revizuirii periodice a trecutului in regim ironic. De ce intoarcerea cu inocenta la acelasi trecut ar fi ineficienta?

Ineficienta este putin spus. Ce inseamna intoarcere la trecut? Cel din cartile scrise de binevoitorii neinformati, de rauvoitorii interesati, de semidocti? Intoarcerea la trecutul construit de ei poate duce la sinucidere. Monografia istoricului? Un raport instabil, revizuit periodic ca sa capete girul invingatorilor. Romanul literatorilor? Da, daca echilibreaza mai multe descrieri. Atunci poate merge la inima lucrurilor. Eu, aici, in buricul pamantului, un fel de inima targului, nu prea vad echilibru in cartile pornite pe acuzare. Cei ce-si bat joc de credintele cititorilor, si au agende dictate, se aseaza intr-o pozitie favorabila, fac o fotografie, si jura ca e adevarata. Uita ca langa ei, cu aparatul numit ironie, altcineva poate face o alta fotografie fotografiei lor.

Ironia este o maniera de exprimare. Un protest in fata excluderii tertului, atunci cand autorul vrea ca cititorul sa inteleaga altceva decat a fost afirmat. Cea mai importanta tehnica literara adoptata de postmoderni, ca sa arate nepotrivirea dintre aparenta si realitate, dintre intentie si realizare. Datorita contrastului, cititorul poate reconstrui singur un punct nedeclarat de vedere.

Post Modern Logic (2002) este "o incercare de a privi in urma spre trecut, plin de nesiguranta, contradictie si nefericire, prin ochii contemporanilor mei". ma impresioneaza sinveritate acestei confesiuni. Totusi, nu credeti ca uneori, ochii contemporanilor pot insela?

Toti ochii se pot insela. Ca sa evit erori grosolane, daca am mai multe descrieri, de la mai multe perechi de ochi, le pun impreuna, le asamblez, conform legilor proprii structurii

descrierilor, despre care am tot vorbit, adica ma mut pe alta descriere, mai aproape de adevar, construita din toate celelalte descrieri. Ma folosesc de ochii contemporanilor, pentru ca ii stiu, le cunosc vocabularul, intentiile, si punctele de vedere. Cu alte cuvinte, cunosc contextul. Si asta nu e putin. Ma folosesc de textele contemporanilor mei, cu o tehnica de colaj, operand in categoria textelor, izomorfa cu categoria cuvintelor, in care existam, impreuna, de mult, si unde ni se pare firesc sa facem asa, pentru ca, in fond, punerea cuvintelor impreuna este tot un colaj.

Spuneti, pe de o parte (Post Modern Logic, 2002) ca "perceptiile joaca un rol esential in cunoasterea umana". Pe de alta parte, afirmati ca tot perceptiile, ca "obiecte ale estimarii" si ale "obtinerii de informatii", pot duce la falsa cunoastere, la iluzii, halucinatii chiar. Deci, cat adevar se afla in ceea ce percepem.

Nimeni nu poate nega ca perceptiile joaca un rol crucial in procesul cunoasterii. Abilitatea de a rationa cu perceptii sta la baza capacitatii omului de a-si rezolva problemele fara sa aibe nevoie de masurare, si nici de calcul. Asa facem cand parcam o masina, conducem in trafic, jucam golf, gatim o mancare, sau rezumam o poveste. Posibilitatea de a face asa ceva este data de abilitatea de a manipula perceptii - de timp, distanta, forta, directie, viteza, forma, culoare, probabilitate, rea intentie, imbecilism, adevar.

Literatura despre perceptii este enorma. Mii de articole de revista si sute de carti in domeniile psihilogiei, lingvisticii, folozofiei, calculatoarelor. Exista, acum, preocupari pentru tratarea perceptiilor ca obiecte de calcul. O astfel de teorie este necesara pentru a putea construi sisteme inteligente. Asa m-am apropiat eu de ele.

Exista o deosebire fundamentala intre masurari si perceptii. Masuratorile au pretentia ca sunt precise pe cand perceptiilor nu le este rusine sa fie vagi. Azi, teoria perceptiilor se suprapune peste teoria multimilor vagi.

Daca perceptiile sunt descrise lingvistic, cu ajutorul conceptelor vagi, atunci tot ce am spus despre asamblarea descrierilor ramane valabil si pentru asamblarea perceptiilor. Singura cale de evitare a iadului erorilor grosolane este agregarea cat mai multor perceptii, care sa ne permita miscarea spre o perceptie mai putin mincinoasa.

Ati aflat, dupa ani multi de experienta stiintifica si literara, ce este si unde se afla iadul, Domnule Negoita? Presupune el dantesca lipsa a conexiunilor, privilegiu si metoda a sfintilor (cum sugerati in volumul Connections,1990). Care este locul acestei metode in schemele cibernetice ale binelui si raului?

Conform traditiei, iadul este resedinta ingerilor cazuti, un loc de chin pentru sufletele deconectate, iesite din priza, ramase fara sursa de energie. Metafora insetarii este perfect potrivita descrierii unei astfel de situatii. Sunt facut sa beau, si nu am apa, deci sufar. In toate teologiile, iadul inseamna conditia de a fi constient de separarea de Dumnezeu.

Dumnezeu este infinit in act. Omul, in devenire. Deci si chinul poate fi infinit. O vesnica existenta nefericita, pecetluita la judecata din urma. O sete continua. O inspaimantatore imputinare de existenta. O totala desfigurare a existentei, cand golul raului se arata in deplinatatea lui.

Eu, in cartile mele, ma ocup sistematic de separare. La mine, Diavolul este incarnat in legea care exclude tertul. Pentru ca in limba romana lege e de gen feminin, si pentru ca metafora mea pare sa fi fost acceptata in California, unde am mai multi cititori, diavolul din filmul lui Gibson este femeie, avand in brate un micut antichrist, cel care mai tarziu va inventa o era moderna, pe care am discutat-o mai inainte, de care am vrea sa scapam.

Fara sa inovez, cand spun Lucifer, inteleg stralucire. Stralucirea silogismelor permise de logica cu doua valori. Cand spun modern, spun Iluminism, adica rationalism luciferic, care ne uimeste si azi. Este adevarat, ca din ce in ce mai putin. De cand Foucault, drastic, criticand disciplinele umaniste, criticand orientarea lor antropocentrica, a spus ca omul este un concept inventat in secolul 19, un concept depasit, pentru ca instinctul spre cunoastere ar fi satanic, criminal, barand fericirea umanitatii, multi scriitori incep sa intrebe si sa socoata ce este rau si ce este bine.

Minciuna nu duce nici la cunoastere si nici la comunicare. Sensul existentei sta in comunicare. Creatura rationala cauta intelesuri pentru a le comunica. Logos inseamna atat ratiune cat si cuvant. Iadul, loc al intunericului vesnic si al lipsei de inteles, nu permite nici un fel de comunicare. In iad s-a cazut din cuvant.

Aceasta cadere echivaleaza cu nebunia, cu refuzul realitatii. Cunosc scriitori care refuza realitatea pe care o inlocuesc sau o stramba cu produsele halucinatiei lor, chinuindu-se nemarginit. In numele literaturii, ei isi permit sa schimonoseasca. Intr-o temere continua de realitatea strambata halucinant, cu o susceptibilitate bolnavicioasa, intretinuta de un orgoliu nemasurat, chinuiti de temeri si de banuieli imaginate, neacceptandu-ne in nici o atitudine fata de ei, nici de ingaduinta, nici de intelegere, nici de indiferenta, nici de atentie, nici de vorbire, nici de tacere, redusi la o neputinta chinuitoare, in necontenita roadere.

Pentru ei, pe masura ce timpul trece, trecutul devine mai mare, clar, mai clar, si mai clar, iluminat luciferic, fara proportii, gata sa explodeze.

Vorbiti-ne putin despre cele doua izvoare (surse) ale jurnalelor dumneavoastra: cele marturisite si cele asunse (nevoia de a rosti adevarul si "impulsul de a corecta imaginea in oglinda").

Este adevarat ca am scris roman postmodern deghizat ca jurnal. De ce nu? Intr-un jurnal, fracturarea textului pare normala. Si jurnalul adevarat este tot o constructie. Nu exista o experienta directa a realitatii fara interpretare. Intentia de a corecta o imagine rezulta din nevoia de a-ti rosti adevarul, mare sau mic. Cu cat mai multe jurnale, cu atat mai bine pentru adevarul final.

De ce considerati trecutul real? Chiar credeti ca singura care-i impinge pe oameni "sa se distruga unii pe altii' este "a treia lege a logicii clasice" (Belzebut)?

La judecatorie, trecutul este reconstruit, redescris, nu negat. Sigur ca da, ceva s-a intamplat. Martorul are datoria sa marturiseasca ce a vazut. Judecatorul, adica cititorul interesat, asculta, pentru ca vrea sa stie. El recurge la marturisirile martorilor. Cel putin doi. Cel putin doua parti. Una care acuza, si alta care apara. Un cititor care asculta numai un singur martor, va fi pacalit. Nici o judecatorie cinstita nu accepta o marturie care vine dintr-o singura parte. Nici un cititor nu ar trebui sa accepte un singur martor. Eu nu sunt pentru eliminarea martorilor, asa cum se pare ca se prefera in Europa. Eu sunt pentru o discutie libera cu toti martorii.

Exista martorii de buna credinta, care stiu ca nu stiu, si se feresc sa vorbeasca. Exista martorii docti care stiu ca stiu prea putin, si se feresc sa pronunte verdicte. Exista si martorii semidocti, cei mai rai, care cred ca stiu tot.

Cand martorul este mincinos, adica de rea credinta, se institue un regim de teroare. Era moderna, a semidoctismului si relei credinte, a crezut in teroare. Scriitorul modern a terorizat. Sugerand separarea. Cartile mele vor sa-l ajute pe cititor sa-si vina in fire, sa vada ca separtarea, de loc fireasca, nu are sens. Nu stiu cat reusesc.

In ce conditii, cum poate deveni trecutul "un instrument de intimidare"? Imi putei oferi un exemplu?

Sa vorbim de cazul lui Eliade. Cand a fost mic, a facut pipi-n pat. Un scriitor modern scrie despre trecutul acesta ingrozitor. Propietareasa cearceafurilor, citeste cartea si cere despagubiri pentru cearceafurile ruinate, atunci, de mult. Sau, si mai rau, nu-i mai acorda premiul cel mare, pentru ca oricat de doct a devenit mai tarziu, o comportare atat de obscena, nu-l poate face apt pentru nemurire.

Daca "nu e nimic mai real decat vagul", poate fi orice carte un pullback fata de o alta care o precede (intelegand ca fiecare o explica pe cealalta). Dar pe noi cititorii, cine ne citeste?

Cartile mele se includ reciproc, dupa principiul simplu al largirii ferestrei de observare, si includ intervale care includ cititorul. Eu ma feresc sa ma joc cu imaginatia. Ma multumesc cu ce vad, din fereastra mea, si depun marturie. Cartile scrise la persoana a treia mi se par, de multe ori, arogante. Folosesc fotografiile contemporanilor mei, atunci cand vorbesc la persoana intaia, si aparatul lor sta pe loc, si realitatea se misca in fata lui. Din alt loc, si in aceleasi timp, altii au vazut altceva. Eu nu spun ca ei nu ar avea dreptate. Eu ofer cititorului un colaj. De judecat. In context.

Scrieti: "Ceea ce crezi depinde (mai ales) de ceea ce esti pregatit sa vezi in fata". Suntem astazi pregatiti sa vedem in fata lume in care traim?

Cred ca da. Pregatirule au inceput mai de mult. Schimbarile nu vin niciodata prea brusc. Nimic nu se schimba, asa, dintr-o data. Brusc, ca orice concept, este vag. Si schimbarea se face in grade. Trecem de la negru la alb, prin nuante de gri. Griul apare pentru ca cineva introduce alb peste negru. Sau invers. Gri inseamna si alb si negru, simultan, impotriva protestelor logicii bivalente. Cineva introduce albul, si cineva introduce negrul. Vocile care ne pregatesc de schimbare. Clarvazatorii. Pentru ca mai exista si miopii.. Eu nu spun orbii, ca Sara Mango. Dupa logica bivalenta, orbii nu vad nimic. Miopii mai vad ceva. Vad si nu vad. Dupa logica vagului.

Nemultumitii cred ca adevarurile prea din cale afara de partiale, oricat ar fi de frumoase sau de utile, ar trebui corectate. Optimistii vor sa se miste spre adevarul obiectului terminal, singurul care are voie sa arate cu degetul, si sa spuna, asa e, asa cum spun Eu.

Localizati paradisul copilariei dumneavoastra in biblioteca tatalui. Ce sanse are biblioteca astazi, in epoca cibernetica, sa ramana (sa fie) in paradis.

De la Borges stim ca biblioteca e infinita, dainuie vesnic, iluminata, perfect nemiscata, incoruptibila, si secreta. Daca un calator ar traversa-o in toate directiile, ar afla, dupa secoli, ca aceleasi volume se repeta in aceisi dezordine, care prin repetitie constituie ordinea.

La fel ca in biblioteca tatalui meu, tencuita cu rafturi din lemn de stajar, unde cartile erau mai toate, legate, de aceiasi culoare. Pe culoarea lor am deschis ochii. Pana am inceput sa citesc, cartile mi se pareau stalpi ai trecutului. Dupa ce am inceput sa citesc, am inteles ca, statusem langa stalpii prezentului. Nu le-am putut citi decat tarziu, si nu pe toate. Foarte putine erau scrise in limba mamei. Tata era profesor de ebraica la Facultatea de Teologie. Studiile de ebraica erau facute mai ales in Europa de Vest. Asa m-a convins sa-i cunosc limbile. Am citit cateva, cand am inceput sa ma gandesc la viitorul meu si la stalpii lui. Apoi am plecat, intr-o lume care nu avea nevoie de ele, si, dupa un timp, si cartile au plecat, nu mai sunt unde le stiam. Tata, cu multa intelpciune, din timp, inainte sa moara, le-a daruit facultatilor din Sibiu. Sper sa ajung acolo, odata, sa le ating din nou, cum facea copilul din casa de langa Foisorul de Foc, si sa vad calatorii tineri, traversand adevarurile din texte pe care le-am traversat.

Sunt convins ca nu vor dispare. Cand hartia lor, istovita, se va fi sfaramat, vor fi de mult mutate in alte memori., la fel ca noi. Da, biblioteca copilariei mele va dainui vesnic, perfect nemiscata, pentru ca paradisul nu depinde de timp, e nemuritor.

Luptam fiecare pentru o libertate definit inteleasa. Este, prin urmare, libertatea insasi, o ilustrare a vagului? Trecutul este vag, istoria este vaga, idealul este vag. Unde trebue sa cautam certitudinile? Putem trai fara ele?

Certitudinea este in miscare. Devin, deci sunt. Omul devine. In categoria oameni-in-timp, putem vorbi de "timp-pana-la-adevar", la fel ca MacLane, un matematician din Chicago,

care a studiat acest topos, si a vazut ca exista un obiect de clasificare cu infinit de multe valori, si ca, deci, oamenii-in-timp accepta logica vagului. El a fost primul care a insinuat ca vagul ar fi determinat ontologic, atunci cand a recunoscut ca, in acest topos, obiectul terminal, numit de el "something", cel mai vag concept cu putinta, ar semana cu conceptul, mai cunoscut, de Dumnezeire

Intr-un limbaj ceva mai simplu, nestiut de MacLane, parintii bisericii rasaritului au vorbit de desavarsirea credinciosului prin apropierea de infinit, ca despre o miscare fara sfarsit. Nu putem trai fara aceasta miscare, spuneau ei, pentru ca refuzand-o, acceptam moartea iadului.

Permiteti-mi sa citez o fraza memorabila: "Oamenii nu cauta adavarul fiindca acesta e pierdut, ci fiindca ei, oamenii, sunt pierduti". Ii mai ajuta cautarea adevarului pe acesti oameni cu ceva?

Oricine isi poate schimba directia de miscare. Oricarui calator ratacit, atunci cand intreaba, i se arata calea. Asta e viata, o continua readucere la proportii reale, o reorientare spre adavar. Adevarul, calea si viata stau impreuna

...a readuce lumea la proportii reale. Care sunt aceste proportii reale, domnule Constantin Negoita? Se poate imagina o perfectiune completa?

Sigur ca da. Reducerea lumii la proportii reale se face prin stoarcere. Numai asa se elibereaza trecutul de adausurile ulterioare, irelevante. Detasarea observatorului, retragerea (pullback) in categoria descrierilor, este echivalenta tot cu o stoarcere. Stoarcem, ca sa schimbam proportiile, restaurand un principiu - considerat de Eliade ca fiind serios deteriorat de confuziile secolului 19. Scara determina fenomenul, recunoaste si el. Ca sa sti ce este un elefant nu e suficient sa-i studiezi separat trompa, coada, urechile si picioarele. Fenomenul numit elefant trebue studiat la scara lui. In afara acestei scari, nu exista. Ca sa sti ce s-a intamplat in lume in anul 1941 trebue sa studiezi neaparat ce s-a intamplat in 1940, si probabil in multi ani de dinainte. Contextul este vital. Ruperea de context poate sa fie fatala. Poate duce la schizofrenie, o boala a mintii ale carei caracteristici includ separarea intelectului de emotii, distorsiuni in gandire, si aparitia de halucinatii.

Daca realitatea este o abstractie matematica, asa cum afirmati, idea de apartenenta conflictuala cum se mai explica?

Prin context. Eu apartin si anului 1941 si anului 1940. Filozofia vagului presupune o abordare si-si, nu o abordare sau-sau.

Ontologic vorbind, suntem cu totii in situatia de a re-dobandi ceva. Poate fi cautarea radacinilor fiintei toposul unei mari literaturi?

Este adevarat ca nu s-a scris prea mult despre cautarea de radacini. Chiar idea de radacina a fost declarata suspecta. Ce radacini? N-a spus Freud ca radacinile se gasesc in propria noastra bilologie? Ce sa ne mai pierdem timpul cu infinitul, o superstitie a premodernului, depasit. Acum nu mai avem timp pentru superstitii. Acum il ascultam pe Marx si construim un viitor luminos. Cum care lumina? Lumina stralucitorului. Nu ne-a spus Lucifer ce sa facem? Nu ne-a spus el sa nu mai pierdem timpul cu infinitul?. Infinitul nu este un fenomen. Nu se supune logicii bivalente. Scriitorul modern refuza tot ce nu intra sub masurare. A pus cineva mana pe infinit? L-a masurat cineva? Este halucinatia unor bolnavi. A celor bolnavi de religie. Nu este religia opium pentru popor? Nu am stabilit acest adevar? Nu au fost jertfite milioane de vieti pentru el? Sa nu mai vorbim despre ea. Cum adica miscare orientata spre infinit? Sunteti nebuni? Nu stiti ca literatura moderna nu vorbeste nimic de ea? Ce daca lucrurile s-au schimbat, si, acum, romanul cel mai vandut in America are ca tema a doua venire a lui Christos? Americanii sunt niste inapoiati. Uitati-va la Paris. El conteaza.

Fiindca ati amintit de fantana blagian-deschisa spre lumina, permiteti-mi sa va intreb: ce forma ia lumina in memoria dumneavoastra?

Intalnirea cu un adevar mai adevarat, care sa ma scape de separare.

Ati scris mult despre logica separarii. "Raul este separare"? Dar binele ce este, domnule Constantin Negoita? Din perspectiva teologica nu este el realul?

Teologii spun ca binele, o intarire a existentei, este un raspuns la necesitatea iubirii, si eu cred ca au dreptate. Ei mai spun ca izvorul binelui este conexiunea. Daca este asa, atunci, nu pot sa decid singur ce este bine pentru aproapele meu, facand uz orgolios de ratiune, pentru ca ies din adevar si din bine.

Daca binele e un exercitiu continuu al responsabilitatii fata de ceilalti, si rezulta din adevarata cunoastere, care nu poate exista decat in comuniune, atunci e clar de ce ratiunea solipsista produce monstrii.

Imperativul binelui nu poate fi impus de natura, si nici de un scriitor furios, ci de o pesoana suprema, un subiect terminal. Cand scriitorul modern a ales, din mandrie, cunosterea rationala a realitatii, a redus binele si existenta la starea de obiecte care sa incapa in limitele inguste ale insului singuratic. L-a adaptat intereselor momentane si egoiste. Nu l-a ascultat respectuos si pe celalat. Binele nu e bine cand il impui altuia. Nu exista un bine experiat in izolare. Scriitorul care nu stie asta, devine diavol.

In afara nostalgiei pentru cele cunoscute in trecut (este propira dumneavoastra definitie!) ce-a mai insemnat exilul pentru Constantin Negoita?

Pierderea casei. Mi s-a confiscat apartamentul pe care il construisem platind rate lunare. Acum l-a cumparat, de la hoti, cu un pret derizoriu, un fost activist al partidului comunist, care pana mai de curand spunea ca proprietatea privata e rea pentru societate.

Mai credeti ca nostalgia este intotdeauna reintoarcerea la suferinta ("dorul chinuitor dupa ce am avut odinioara")? Cum si cat poate redobandi fiinta noastra din tot ce pierde cu fiecare plecare, prigonire sau durere?

Foarte putin.
Ca sa folosesc exemplul cu casa furata, mi s-ar putea raspunde ca una e fiinta si alta e casa, si ca pot cumpara alta casa. Numai ca nu este chiar asa. Nici o alta casa nu inchide in ea, amintirile bucuriilor unei fiinte ce nu se reface usor.

Sunteti imun la melancolie? Este melancolia un antidot al spaimei de istorie?

Melancolia nu poate sa fie decat benefica. Istoria nu m-a speriat niciodata. M-a speriat, cateodata, viteza cu care este uitata, si reinventata.

Pana la urma, ce credeti ca trebue sa fie literatura, un exercitiu de imaginatie sau unul de inteligenta?

Cred ca e nevoie de amandoua. Literatura moderna a exagerat importanta imaginatiei. Literatura postmoderna incearca sa restabileasca un echilibru. As fi fericit sa aflu ca am contributii care conteaza.

Profesorul Eugen Pentiuc din Boston a publicat recent volumul de proza intitulat Spaima de Real. Mottoul cartii e un verset din pasalmul 52: "Acolo s-au temut de spaima, unde nu era spaima". De ce ne este teama de intelepciunea lui Dumnezeu, domnule Constantin Negoita?

Pentru ca am iubit limba inselatoare a scriitorului anticrestin Sara Mango, mai marele cantaretilor. Psalmul 52, al lui David, incepe asa: Pentru ce te falesti cu rautatea ta, asupritorule? Bunatatea lui Dumnezeu tine in veci. Limba ta nu nascoceste decat rautatea, ca un brici ascutit, viclean ce esti. Tu iubesti mai de graba raul decat binele, mai de graba minciuna decat adevarul. Tu iubesti numai cuvintele nimicitoare, limba inselatoare. De acea Dumnezeu te va dobori pe vecie... Cei fara prihana vor vedea lucrul acesta, se vor teme, si vor rade de el, zicand: Iata omul, care nu lua ca ocrotitor pe Dumnezeu, ci se incredea in bogatiile lui cele mari, si se bizuia pe rautatea lui...

Mai exista pentru noi, astazi, o lume deschisa spre cer?

Mai mult a oricand.

La locul lor, cu ghiozdanele aruncate pe masa, indiferenti la situatia revistelor de pe rafturi, in ciuda interdictiei cunoscute, studentii continua sa vorbeasca, cu voce joasa. Baietii poarta de grija porumbeilor de pe stresini, ca si cand nu ar fi observat ca fetele au bluzele si mai scurte.

Toti vorbesc, fara sa le vina sa creada, despre coada lunga, in jurul blocului de pe strada 64, unde se afla cinematograful unde ruleaza *The Passion*, filmul lui Mel.

De dimineata incepusera sa curga scolile particulare si profesorii lor, si oameni de toata mana, simpli sau mai evoluati, solidari cu totii, ca descendenti spirituali directi ai Cavalerilor Templieri, care in aceste ceasuri grele intrupau suflul anglo-american. Perindarea tuturor in fata afisului , un cap cu o coroana de spini, capata desigur si un alt sens, mai adanc si mai tragic.

Biblioteca, are si ea pereti decorati cu altfel afise, celebre, facute de artisti portoricani liberali. Progresisti. Numai ca acum nimeni nu se mai uita la ele. In sala revistelor, in aceasta dimineata, tarziu, nu se mai aud, ca de obicei, fasaitul paginilor intoarse, soaptele, umbrele pasilor si tacanitul sec al capacelor de la rafturi. Si sala ziarelor, foarte aproape, cu aparatele de citit microfilme, si mesele largi de langa ferestre, unde alta data puteai sa-ti pui capul jos si sa dormi, este aproape goala

Nu mai sunt sigura, dupa atat timp, cine a inceput discutia, reporterii, profesorul, sau bibliotecara. Foarte neobisnuit pentru cineva care isi uimeste prietenii cu relatarile detailate ale intamplarilor dintr-o tinerete ale carei culori incep sa se stearga.

Totusi, din cand in cand, memoria mi se incarca din nou.

Profesorul intra in biblioteca. Trece pe langa rafturile revistelor importante. Sunt mai putine acum. Si mai subtiri. Gata cu entuziasmul de altadata. Se observa schimbari. Si istoria s-a schimbat. Face o observatie importanta despre invariantii istoriei. Revolutia, spune el, este un invariant al istoriei. O consecinta a miscarii pendulului. Pentru ca pendulul istoriei nu se poate opri. Ridica o mana, in care tine pendulul imaginar, si toata lumea, inclusiv porumbeii de pe fereastra, il vede cum ii schimba miscarea, si cum firul lung, argintiu, care pana atunci se miscase numai spre stanga, doadata, fara nici un fel de avertisment, o porneste la dreapta. ca intr-o nemaipomenita scamatorie.

Este clar ca neoconservatorii lanseaza o revolutie permanenta. Vorbesc despre libertate, in lume, cu tot dinadinsul, chiar daca este nevoie de violenta. Alt suflu, nou, cum este cel dat de *Weekly Standard*, un saptamanal ce apare la Washington, si altfel de suflatori, noi, cum este David Brooks, un talent natural, vorbesc despre necesitatea democratiei pe scara larga, pericolul tiranilor inarmati cu arme sofisticate, si eroarea miscarilor de la stanga, antisemite. Alte filme, mai violente. O altfel de violenta.

Sunt atenta.

Bibliotecara se indreapta si ea catre rafturi. Impinge un carucior. Bine dispusa, se intoarce cu fata, saluta scurt si zambeste. Sub sprancenele lungi, se ghicesc pumnii stransi. Profesorul, gata sa sustina o intalnire, nemiscat, poate sa vada insigna atarnata pe guler, pe care scrie cu litere mari: Periodice. Periodice este aplecata pe jumatate, in semn de efort. Corpul sau suplu pare pictat. Halatul, deschis, larg, acopere parti ale ghidonului caruciorului. Bibliotecara este o femeie frumoasa.

Ce prieten bun. Ce fortareata e biblioteca. Ce buna ascunzatoare. Cu delicatete, profesorul incearca sa zica ceva. Caruciorul, metal si hartie, plin, pare dric. Bibliotecara zambeste. Zambesc si eu. Nu pot recapitula subtilitatea si intonatia acestor zambete ale noastre. Caruciorul, oprit, in ciuda revoltei revistelor, pare ca motaie. E motaiala de luni dimineata, cand bibliotecara schimba revistele vechi, asa cum o mama schimba scutecele copilului.

Suntem invitati sa stam jos. Miscarea este temperata si decorativa, ca a chelnerilor stilati cand invita doamnele sa se seze la masa. Cu toate acestea, profesorul va continua sa stea in picioare, rezemat de raftul unde ar fi trebuit sa se afle revistele inexistente, pe care numai el le primeste, rar si intermitent.

Reporterii observa tactul nou orchestral al mainii si capului, gesturi largi, nu in intregime precise, insa plenare. Un om cu vederi inguste, mi-am zis eu, pentru ca nu ma putusem abtine sa nu ma gandesc la discutiile interminabile, la orele de consultatie, vineri, tarziu dupa pranz, si la felul stangaci cu care oferea bomboane de ciocolata Ferrero Rocher.

Profesorului ii plac complimentele, mai ales cand au fermitatea albusurilor de ou, atunci cand sunt batute, cu delicatete, ca sa devina pline de aer. In felul acesta, buzele devin mai subtiri, gata pentru o pronuntare mai fina. Inca ceva. Profesorul este bronzat, ceeace, toamna tarziu, in New York, te face sa pari un extraterestru, venit dintr-un alt fel de spatiu.

Am vazut filmul. Am vazut durerea covarsitoare, crucea cu trupul pe cerul de cositor, nici simbol, nici adancire transcendentala, nici resemnare. Pe cruce spanzura un biet trup de om. Frant de durere.

Nu ma nelinistesc. Am o vaga impresie ca scrisorile lui - treizeci si trei de scrisorii argintii, strecurate in revistele literare din celelalte parti ale lumii, pe care voi nu le stiti- au fost scrise mai ales pentru mine, ca sa aflu drama din sufletul lui, o reactie aproape involuntara la presiunea imensa a cartilor si revistelor de pe rafturile unei biblioteci arhipline, doldora de idei galgaite strident, fara mila, cu intentia precisa de a trage pe sfoara, profitand de naivitatea studentilor, strigatoare la cer, afisata cu nerusinare, vizibila peste tot, chiar si la cursurile lui, scurte, de unde nu puteau sa lipseasca.

La dreapta, bibliotecara are o personalitate distincta, facuta pentru comunicarea orala. Nu cred ca s-a gandit sa scrie vreodata ceva, cu toate ca are foarte multe de spus. I-a fost deajuns sa semnaleze cartile importante, cele care ar trebui citite cu tot diandinsul, pentru

a nu scapa amanuntele cheie, determinante pentru intelegerea timpului in care traim. O munca laborioasa, care cere rabdare, atentie si talent, rasplatita tot cu bomboane de ciocolata Ferrero Rocher.

In New York, aproape toti bibliotecarii din toate universitatile importante au protestat impotriva asaltului neoconservator, impotriva filmului violent, facut de Mel, impotriva celor ce s-au dus sa-l vada, ca sa priceapa cum e cu vinovatia. Care vinovatie? Ma gandesc la tonele de hartie pe care s-au asezat proteste imaginate de revistele pline de ganduri triste, cum a fost *Voice*, extrem de groasa, publicata pentru boema din Village, si distribuita pe gratis studentilor care intra prin intrarea de nord, sau cele mult mai subtile, mai importante, intrate in panica generala. Bibliotecara profesorului nu spune nimic.

Ea citeaza din articole nici lungi, nici subtiri, infasurata intr-un fel de drapel mai mult international decat national, si eu ma uit la profesor, sa vad cum se infasoara timpul cu viata, atat de dur, incat aproape nu-ti vina sa crezi ca se poate.

Profesorul intreaba. Bibliotecara raspunde, si eu aud, unde sta scris, cine semneaza si cum se poate interpreta. Foarte bine. Amandoi se uita lung peste rafturi, unde revistele noi, inca nerasfoite, asteapta nepasatoare. Stiu ca se vor uita atent la cuprins sa vada cine a plans, cine semneaza regretele, cine a simtit cel mai tare durerea.

Brusc, profesorul ridica o mana. Un gest cu doua sau trei intelesuri. El vrea sa spuna ca mai intai, e nevoie de liniste, sa gandeasca. Gandul creste prin obscuritatea memoriei, printre fluctualtiile sinapselor unui creier activ, si va apare, cateva secunde dupa ce va lasa mana in jos, asa cum am invatat la cursul de sisteme inteligente.

Sunt sigura ca am vazut pata gandului, cand a luat-o pe cracul din dreapta, in jos pe picior. Materialul din care este facut pantalonul este de un albastru inchis. O culoare plina de tact. Aleasa cu astfel de posibile intamplari in minte. Cojile galbene de banana atarna si ele in jos. Profesorul nu se simte jenat. Nici eu. Nu-i vad decat elocventa cu care ma calca pe nervi. Atent, profesorul arunca cojile de banana intr-un cos de gunoi si incearca sa-si curete pantalonul. Asta il face sa se gandeasca din nou cum, lunea trecuta, aproape ca se lasase convins de argumentele oferite de studentele liberale. Mango, spuneau ele, in cor, aproape convingator, este un scriitor mare. Nu poate fi judecat. Poate sa scrie ce vrea.

Cu voce scazuta, dupa ce profesorul dispare spre use, avertizez ca, pornit impotriva mea, bate campii. Nu stiu ce are cu mine. Multimi vagi, spune el. Postmodern premodern. Prostii. Cine il baga in seama? Nimeni nu il ia in serios. Intrebati Universitatea Duke, pe cei de la Universitatea din Chicago, pe cei din Coimbra si pe cei din Paris. Vor rade. Va sfatuesc sa nu va pierdeti timpul cu el. Textele lui au fost publicate in tot felul de reviste de mana a doua, de care nimeni nu stie, pentru ca nu vor ajunge niciodata sa stea pe rafturile bibliotecilor de prestigiu, nici in Georgia si nici in cealalta parte a lumii, totdeauna speriata de verdictele transoceanice.

Tot ce spune e impotriva bunului simt. Ca sa iei premiul mare, trebue sa fi de stanga. Ca Hemingway. Ca Marquez. Ca Dario Fo. Ca mine. Nici Borges nu l-a luat. Nu s-a ridicat, cu curaj, impotriva lui Franco. S-a eschivat. A scris trei versiuni despre Iuda. A crezut ca Fiul are doua naturi. A fost un orb.

Bibliotecara, ca si cand nu aude, nu raspunde, nu da din cap, nu se pronunta, cum facea altadata, atunci cand eram de acord. Ceva s-a schimbat. Pare sedusa, convinsa de teoriile unui profesor dement.

Daca totusi o sa-i cititi scrisorile, tip eu ca sa fiu sigura ca voi fi ascultata, o sa vedeti ca vrea inapoi apartamentul confiscat la plecarea grabita din lumea pe care o crede leagan al templierilor. Zice ca un membru al partidului comunist i-a furat locuinta, dupa ce s-a stabilit la New York. Crede ca o va lua inapoi. E naiv. Asa ceva nu se poate. Cavalerii templului solomonic nu mai pot face nimic pentru el. Nu mai au putere, cum au avut, cand numai ei aveau bani. Uitati-va bine la ei. Toata Europa i-a condamnat, acum, cand s-au dus inapoi, in Parthia Eufratului din Irac, cu forta, cu tot felul de pretexte, ca si cand lumea nu stie ca umbla dupa comorile celor zece triburi pierdute. Ingrozit, Regele Jacques al Frantei i-a declarat iar dusmani, ca acum sapte sute de ani. Numai premodernii din jurul Carpatilor ii iubesc. Paseistii care practica antiliberalismul. De saizeci de ani ii asteapta. Vin Americanii, spun ei, si se uita spre cer. Niste prosti. Eu reprezint lumea moderna. Eu si partidul meu. Progresist.

Din acest motiv m-am aliat din nou cu Maurii. De data asta nu ma voi mai lasa pacalita. Ma voi intoarce din nou la Toledo. Ma voi intoarce din nou la Tudela. Prietenul Fiului nu conteaza. E vinovat.